

NIKOLAJS GOGOLIS

VAKARI CIEMATA DIKAŅKAS TUVUMĀ (STĀSTI, KO IZDEVIS DRAVNIEKS RUDAIS PAŅKO Stāstu krājums)

NIKOLAJS GOGOLIS

IZLASE

VAKARI CIEMATA DIKAŅKAS TUVUMĀ
STĀSTI, KO IZDEVIS DRAVNIEKS RUDAIS PAŅKO
LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA 1948

Tulk. J. Plaudis

Tulk. M. Mencendorfa

Noskannējis grāmatu un FB2 failu izveidojis Imants
Ločmelis

Содержание

#1	0007
PIRMĀ DAĻA	.0006
PRIEKŠVĀRDS	.0006
SOROČINAS GADA TIRGUS	.0014
JĀŅU VAKARĀ	.0062
MAIJA NAKTS VAI SLĪKONE	.0091
PAZUDUSĪ VĒSTULE	.0142
OTRĀ DAĻA	.0163
PRIEKŠVĀRDS	.0164
ZIEMSVĒTKU NAKTS	.0169
BRIESMĪGĀ ATRIEBĪBA	.0247
IVANS FJODOROVICS ŠPONKA UN VIŅA	
KRUSTMĀMIŅA	.0318
APBURTA VIETA	.0364

VAKARI CIEMATA DIKAŅKAS TUVUMĀ
STĀSTI, KO IZDEVIS DRAVNIEKS RUDAIS
PAŅKO

PIRMĀ DAĻA

PRIEKŠVārds

«**K**as tas par neredzētu brīnumu: Vakari Kciematā Dikaņkas tuvumā? Kas tie par vakariem? Un pa roku galam palaidis pasaulē kāds tur dravnieks! Paldies dievam! Maz vēl iz-plūkāts zošu rakstāmspalvām un izšķiests lupatu papīram! Maz vēl dažādu šķiru ļaudis un salašņas traipījuši pirkstus tintē. Uzgumdija patika arī dravnieku vilkties citiem pakaļ! Tiešām, iespiesta papīra saradies tik daudz, ka nesadomāsi drīz tāda, ko tajā ievīstīt.»

Dzirdēja, dzirdēja mana viedība šīs runas jau pirms mēneša. Tā ir, saku, ka mūsējam bāliņam, ciematniekam, vajag tik izbāzt degunu iz sava kakta lielajā pasaulē — tu manu tētīt! — Tad ir tāpat, kā kad gadās kādreiz ieiet liel-kunga istabās: visi tevi apstāj un sāk āzēt. Nebūtu vēl nekas, lai jau nu augstākā sulainība, bet nē, kāds nekāds noskrandis puika, no izskata — mēsls, kas tūlājās laidarā, arī tas uzplijas; un sāk no visām pusēm, kājām dīžādamies: «Kurp nu, kurp nu, ko meklē? vācies, zemniek, vācies!» ... Es jums teikšu ... Bet, ko tur runāt! Man ir vieglāk divreiz gadā nobraukt Mirgorodā, kur mani jau piecus gadus

nav redzējis ne zemes tiesas rakstvedis, ne cienījamais priesteris, nekā parādīties šajā lielajā pasaulē. Bet, ja esi parādījies, — raudi vai ne-raudi, — atbildēsi.

Pie mums, mani mīlie lasītāji, — neņemiet ļaunā (jūs varbūt noskaitīsieties, ka dravnieks runā ar jums gluži vienkārši it kā ar savu precinieku vai kūmu), — pie mums, ciematos, jau no seniem laikiem parasts: tikko beidzas lauku darbi, zemnieks nolien uz visu ziemu krāsns augšā atpūsties, un mūsējais bāliņš noglabā savas bites tumšajā pagrabā, un, kad ne dzērves gaisā, ne bumbieri kokā vairs nav redzami, tad, tikko iestājas vakars, droši vien jau kaut kur ielas galā atmirdz uguntiņa, notālēm atskan simiekli un dziesmas, strinkšķ balalaika, bet dažreiz arī vijole, dzirdamas runas, kņada... Tā ir mūsu vakarēšana! Tā, atļaujiet, tā līdzinās jūsu deju vakariem; tikai nevar teikt, ka pilnīgi. Ja jūs brauciet uz deju vakaru, tad tieši tādēļ, lai izlocītu kājas un nožāvātos saujā; bet pie mums meitenes salasās vienkopus vienā mājā ar sprēslenīcām un kārstuvīšiem ne tādēļ, lai dejotu. Un sākumā arī it# kā nododas darbam: sprēslenīcas dūc, plūst dziesmas, un neviena ne

acu nepamet sāņus; bet tiklīdz istabā iebrūk puīši ar vijolnieku — sacēlas troksnis, sāk plosīties, dejojot un notiek tādas lietas, ka pat izstāstīt nevar.

Bet, vislabāk ir, kad visi sakļaujas ciešā pulciņā un sāk minēt mīklas, vai vienkārši — tērzēt. Mans¹ dievs! Ko visu tik nesastāsta! Kādus senus notikumus necel augšā! Kādas bailes neiedzen! Bet nekur gan, jādomā, netika stāstītas tādas dīvainības, kā vakaros pie dravnieka Rudā Paņko. Kāpēc ciemata ļaudis iesaukuši mani par Rudo Paņko, — nudien, nemāku pateikt. Pat mati man liekas tagad vairāk sirmi nekā rūsgani. Bet pie mums, neņemiet ļaunā, tāds paradums: ja ļaudis iedod kādam kādu palamu, tad tā paliek uz mūžu mūžiem. Bieži svētku priekšvakarā labie ļaudis salasījās dravnieka būdelē viesos, sasēdās ap galdu, un tad, — lūdzu tik klausīties. Un, jāsaka, ka ļaudis nebija vis no vienkār-šajiem, kaut kādi ciemata zemnieki; viņu apciemojums būtu pagodinājis pat dažu labu par dravnieku augstāku vīru. Lūk, piemēram, vai jūs pazīstat Dikaņkas baznīcas ķesteri Fomu Grigorjeviču? Ek, kur galva! Kādus nostāstus viņš prata laist vaļā! Divus no tiem atradīsiet šajā grāmatiņā. Viņš nekad nevalkāja raibus rīta svārkus, kādos

jūs sastapsiet daudzus lauku ķesterus; bet aizejiet pie viņa, kaut darba dienā, viņš jūs arvien pieņems balachonā no smalkas vadmalas, sarecējuša kartupeļu ķīseļa krāsā, par kuru viņš Poltavā samaksājis turpat visus sešus rubļus aršīnā. Neviens visā ciematā nesacīs, ka no viņa zābakiem nāktu deguta smaka; bet katram zināms, ka viņš zieda tos ar vislabākajiem kausētiem taukiem, kādus, domāju, dažs labs zemnieks ar prieku liktu savā biezputrā. Neviens arī neteiks, ka viņš jebkad būtu noslaucījis degunu sava balachona apmalē, kā to dara daži viņa kārtas ļaudis; viņš izņēma no azotes kārtīgi salocītu, gar malām sarkaniem diegiem izrakstītu, baltu lakatu un, izdarījis, kas vajadzīgs, saloka to no jauna, parasti uz divpadsmit daļām, un noglabā azotē. Bet kāds cits viesis... Nu, tas jau bija tāds kundziņš, ka to varēja kaut vai tūliņ iecelt par tiesas piesēdētāju vai zemes tiesnesi. Gadījās, paceļ pirkstu un, skatīdamies uz tā galu, sāk stāstīt — pārgudri, slīpēti, kā no grāmatas! Dažureiz klausies, klausies, līdz nogrimsti pārdomās. Sit vai nost, bet nekā nevar saprast! Kur gan viņš ņēmis tādus vārdus? Foma Grigorjevičs reiz par to sacerēja

viņam jauku pasaciņu: viņš pastāstīja, kā kāds skolnieks, kas pie kāda ķestera bijis nodots mācībā, atbraucis pie tēva un kļuvis par tādu latini, ka aizmirsis pat mūsu pareizticīgo valodu, — visus vārdus sagrozījis, pielikdams galā — us: lāpsta viņam ir lāpstus, sieva — sievus. Reiz viņi f>bi ar tēvu aizgājuši uz lauka. Latinis ieraudzījis grābekli un prasa tēvam: «Kā to, tēt, sauc jūsu valodā?» Un uzmin, muti ieplētis, grābeklim uz zariem. Tēvs nepaguvis atb'ldēt, kad jau grābekļa kāts, atvēzējies, iezvēlis dēlam pa pieri! «Sasodītais grābeklis!» skolnieks iesaucies, satverdams ar roku pieri un palēkdami aršinas augstumā, «cik tas, — kaut velns būtu tā tēvu no tilta upē ieogrūdis — neganti kaujas!» Redz' kā! Atcerējās pat vārdu, balodītis. — Tāda pasaciņa ne visai patika gudrajam stāstītājam. Ne vārda neteikdams, viņš piecēlās, nostājās izplēstām kājām istabas vidū, nolieca galvu mazliet uz priekšu, iebāza roku savā zaļģanas krāsas kaftana pakalķabatā, izvilka apaļu, lakotu tabakas dozi, uzsita knipi kāda uzkrāsota turku ģeneraļa purnam un, pagrābis ne mazo porciju tabakas, sagrūstas kopā ar pelniem un lupstāju lapām, nepielicis pie deguna,

pa gabalu ierāva nāsīs visu šņūcienu, ikšķim pat nepie-
durdamies, — un visu laiku ne vārda. Tikai, kad bāza roku otrā kabatā un izņēma zili
rūtainu kokvilnas lakatu, tad sevī norūca gandrīz
vai sakāmvārdu: neberiet pērles cūkām priekšā...
«Nu būs ķilda,» nodomāju, vērodams, ka Fomas
Grigorjeviča pirksti jau savelkas pigā. Par laimi
mana vecene attapās uzlikt galdā siltus rausīšus
ar sviestu. Visi ķērās pie darba. Fomas
Grigorjeviča roka negrasījās vairs rādīt pigu, bet
sniedzās pēc rausīšiem, un, kā tas arvien mēdz
būt, visi sāka slavēt cepēju, saimnieci. Bija mums
vēl kāds stāstītājs; bet tas (nevajadzētu viņa
vakara laikā nemaz pieminēt) cēla augšā tādus
šausmu pilnus nostāstus, ka mati uz galvas cēlās
stāvus.. Es tos ar nolūku te neievietoju. Izbiedēsi
labos ļautiņus vēl tā, ka visi, nedod dievs, sāks
baidīties no dravnieka kā no nelabā. Tad labāk
nodzīvošu, ja dievs dos, līdz jaunam gadam un
izdošu otru grāmatiņu, tad varēs pabiedēt ar
atnācējiem no viņpasaules un brīnumiem, kas
notikuši senos laikos mūsu pareizticīgajā zemē.
To starpā, var gadīties, atradīsiet paša dravnieka
pastāstus, ko viņš saviem mazbērniem stāstījis.
Lai tik klausās un lasa vien, bet man, nebijis tikai

tas nolādētais slinkums rakties, pietiktu vai denmit tādām grāmatelēm.

Jā, būtu gandrīz vai aizmirsis pašu galveno: kungi, kad brauksiet pie manis, tad ņemiet taisnāko virzienu pa lielceļu uz Dikaņku. Es to ar nolūku minu pirmajā lapā, lai ātrāk variet nokļūt mūsu ciematā. Par Dikaņku, domāju, būsiet pietiekami daudz dzirdējuši. Un jāsaka, ka tur mājas labākas par kaut kura dravnieka dūmu istabu. Bet par dārzu pat nav ko runāt: jūs savā Pēterburgā, droši vien, neatradīsiet tāda. Atbraukuši Dikaņkā, pajautājiēt tikai pirmajam, ko sastapsiet, savazātā kreklā tērptam zēnam — zosu ganam: «Kur te dzīvo dravnieks Rudais Paņko?» — «Lūk, tur!» — viņš teiks, rādīdams ar pirkstu, un, ja vēlēšities, aizvedīs jūs līdz pašam ciematam. Tikai, lūdzami, neturiet rokas aiz muguras un, kā saka, neaušojieties, jo ceļi mūsu ciematos nav tik līdzeni kā jūsu lielo māju priekšā. Foma Grigorjevičs, aizpērn braukdams no Dikaņkas, iebruca ar saviem jaunajiem div-ričiem un bēro ķēvi bedrē, kaut gan pats vadīja zirgu un pa brīžiem savām acīm priekšā aizlika vēl pirkstās.

Par to arī, kad atbrauksiet ciemā, pasniegsim

tādas melones, kādas jūsi savu mūžu, jādomā, nebūsiet ēduši; bet medu, nudien, labāku neatradīsiet nevienā ciematā. Iedomā-jieties, tikko kā ienes kāri, tūlīt smaržo visa istaba, nevar ne attēlot, cik tīrs, kā asara vai dārgg kristais, kāds mēdz būt auskaros. Un ar kādiem raušiem jūs pamielos mana vecene! Ja jūs tikai zinātu, kas par raušiem: cukurs, skaidrs cukurs! Bet sviests tā vien tek pa lūpām, kad sāk ēst. Tiešām jāpabrīnas: uz ko tik nav meistarienes šīs sievas! Vai jūs, kungi, kādreiz esat dzēruši bumbieru kvasu ar plūmju ogām vai plūmju un rozīnu vīnu? Vai jums nav gadījies kādreiz ēst biezeni ar pienu? Dieviņ manu, kādi gan pasaulē nav ēdieni! Sāksi ēst — pārēdīsies, ko tur vairāk teikt. Saldums neapraktāms! Pērngad ... Taču, ko esmu sācis tā plāpāt? .. Atbrauciet tik, atbrauciet drīzāk; pamielosim jūs tā, ka slavēsiet katram, ko satiksiet.

Dravnieks Rudais Paņko.

SOROČINAS GADA TIRGUS

Sētā dzīvot netik man. Oi, ved jele prom no Smājas. Tur, kur trači neapstājas. Tur, kur jautras meitas lec. Brašu puīšu barus redz.

No vecas leģendas.

Cik krāšņa, cik valdzinoša ir vasaras diena Mazkrievijā! Cik gurdinoši karstas tās stundas, kad klusumā un tveicē vizmo dienasvids un kā bezgalīg.-; gaiši zils okeāns izplētis zemei pāri savu kairīgo kupolu, šķiet, aizmidzis, maigumā iegrimis it kā apkampis, iekļāvis skaistuli savos gaisīgos skāvienos! Neredz neviena mākoņa. Laukos nedzird runas. Viss ka miris; tikai augšā, debesu dzijumā, trīsuļo cīrulis, un sudrabainas plūst dziesmas pa gaisu kāpnēm uz iemīlējušos zemi, un tikai paretam stepē izskan kaijas kļiedziens, vai griezes spalgā balss. Laiski, bez domām, kā rāmi klaiņotāji, slij augstie ozoli, un apžilbinātāji stari iekur liesmas gleznaino lapotņu masās, bet citur uzmet ēnu, tumšu kā nakts, un tikai spēcīgs vējš, pāri brāzdams, tur uzlej staru zelta šalti. Gaisīgu kukaiņu smaragdi, topazi, safiri birst pār raibajiem, staltu saules puķu apēnotajiem sakņu dārziem. Pelēko siena

kaudžu, zeltaino rudzu statu nometne piepilda lauku bez-galību. Augļu smaguma liekti, līkst ķiršu, plūmju, ābeļu un bumbieru kuplie zari; debess, viņas rāmais spogulis — upe zaļās lapotnes lepnajā rāmī... cik aizgrābtības un maiguma pilna ir Mazkrievijas vasara!

Tādā krāšņumā zaigoja kāda karsta augusta diena tūkstoš «stoņi simti... astoņi simti... jā, būs jau pagājis gadu trīs-desmit kopš tā laika, kad pa ceļu, pat desmit verstu tālumā no Soročinas miestiņa, virmoja ļaužu bari, kas no visām apkārtnes malām un tālām sādžām steidzās uz gada tirgu. No rīta vēl bezgalīgā virknē važoja kulbas ar sāli un zivīm. Podu kalni, ievīkstīti salmos, kustējās lēnām, it kā tie skumtu par savu nebrīvību un tumsu; un tikai dažā spilgti izkrāsota bļoda, vai augstais osainis pa kādu salmu gubas spraugu lielīgi rādījās skaistuma cienītāju skatieniem. Daudzi gājēji ar skaudību noskatījās šo dārgumu īpašniekā, plecīgā podniekā, kas lēnā gaitā soļoja aiz precēm, saudzīgi ievīkstīdams savus šķelmjus un draiskules viņu tik ļoti ienīstajā sienā.

Savrup, nokusušu vēršu vilkts, kustējās kāds maisiem, kaņepēm, audeklu baķiem un dažādu

citu mājās ražotu mantu piekrauts vezums, aizkura, tīrā kreklā un nosmulētās audekla biksēs ģērbies, kātoja viņa saimnieks. Laisku roku viņš atrausa sviedrus, kas aumaļām plūda pāri brūnajai sejai un pat pilēja no viņa garajām ūsām, kuras bija nopūde-rējis tas nepielūdzamais frizieris, kas ierodas nesaukts kā pie skaistules, tā pie izdzimuma un jau vairāk tūkstoš gadu patvarīgi pūderē visu cilvēku dzimumu. Viņam līdzās gāja pie vezuma piesietā ķēve, kuras pazemīgais izskats norādīja uz tās lielo vecumu. Daudzi sastaptie, it īpaši jaunie puisi, nokļuvuši līdzās mūsu zemniekam, tvēra pie cepures. Bet tās nebija sirmās ūsas, nedz arī cienīgā gaita, kas viņus spieda tā darīt; pietika vērst skatienu mazliet augstāk, lai ieraudzītu šīs padevības cēloni: uz vezuma sēdēja viņa meita — skaistule, apaļu sejiņu, melnām, līganos lokos brūnajām acīm pāri izliektām uzacīm, sārtām, jautri smaidīgām lūpiņām un matiem pāri sietām sarkanām un zilām lentēm, kuras kopā ar kuplajām bizēm un lauku puķu pušķi uz viņas apbu-rošās galviņas dusēja kā grezns vainags. Likās, viss viņu valdzināja; viss tai bija apbrīnojams, jauns ... un skaistās acis

nerimdams steidzās no viena priekšmeta uz otru. Kā gan neapmulst! pirmo reizi tirgū! Astonpadsmit gadu meitene pirmo reizi tirgū! ... Bet neviens starp gājējiem un braucējiem nezināja, cik daudz sūru pūliņu tai prasīja tēva pielūgšana, lai viņu ņem līdzi; tēvs jau gan to darītu labprāt, kaut nebijusi ļaunā pamāte, kas iemācījusies tēvu turēt rokās tikpat cieši, kā viņš turējis savas vecās ķēves grožus, tās pašas ķēves, kura nu, pēc ilgas kalpības, velkas uz pārdošanu. Neuzveicamā dzīves biedrene ... Bet mēs pavisam piemirsām, ka tepat augšā uz vezuma sēdēja arī viņa pati, ģērbusies greznā, zaļā vilnas jakā, kurai, tāpat kā karaliskām sermulīņu ādām, bija piešūtas astītes, tikai sarkanā krāsā, — dārgā, kā šacha dēlis raibā plachtā un krāsainā katūna galvas seģenē, kas piešķīra sevišķu svarīgumu viņas sarkanajai, tuklajai sejai, kurā glūnēja kaut kas tik nepatīkams un rupjš, ka ikviens, to nejauši uzlūkojis, steidza novērst savu skatienu uz jautro jaunavas sejiņu.

Mūsa ceļotāju acīm nu sāka atklāties Psjola; jau pa gabalu dvesmoja spirtums, kas pēc postītāja, mocītāja karstuma šķita jo patīkams. Starp pļavā izklaidus augošo papeļu, bērzu un

vītolu gaiši un tumši zaigajām lapām ugunīgi
iezaigojās svaiguma apņemtās dzirkstis, un
skaistule-upe mirgodama atsedza sidrabaino
krūti, pār kuru krāšņi krita lapotņu zaļās cirtas.
Patvaļīga, kāda tā mēdz būt tanīs dzejiskajās
stundās, kad nemainīgais spogulis tik
apskaužami iekļauj sevī viņas lepnības un
žilbinātāja mirdzuma pilno vaigu, lilijām līdzīgos
plecus un marmora kaklu, kuru pa laikam aizēno
lēni slīdo-šais rūsganais vilnis, — stundās, kad
viņas kaprisēm nav gala, kad tā nicinādama
aizmet savas rotas, lai viņu vietā izvēlētos atkal
citas; viņa cenšas gandrīz ikgadus mainīt savu
apkārtni, atrazdama aizvien jaunus ceļus,
pavērdama aizvien savādākas ainavas. Dzirnāvu
rindas ar varenajiem ratiem cēla augšup platas
ūdens šaltis un smagi nosvieda tās — sadragāja
putekļos, kas pildīja visu apkārtni ar šalkoņu
un šļakatām. Sai laikā vezums ar mums
pazīstamajiem braucējiem uzvirzījās uz tilta, un
priekšā nu kā milzīgs spogulis visā savā daiļumā
un varenībā atsedzās upe. Debesis, zaļie un
zilgie meži, cilvēki, podu vezumi, dzirnavas —
viss pagriezās otrādi, stāvēja un kustējās ar
kājām uz augšu, bet nekrita skaistajā, gaiši zilajā

bezdibenī. Vērodama krāšņās ainavas, mūsu skaistule iegrima pārdomās, tā ka pat aizmirsā lobīt saules puķu sēklas, ap kurām bija cītīgi darbojusies visu braukšanas laiku. Te pēkšņi viņu iztraucēja skaļi teikti vārdi: «redz', kur meitenīte!» Atskatījusies, viņa ieraudzīja uz tilta stāvam jaunu puisi baru, un viens no tiem, kas bija par citiem iznesīgāk ģērbies — baltā svārkā un pelēkā jērenīcā — rokas sānos iespiedis, braši aplūkoja braucējus. Skaistulei nebija iespējams neievērot viņa nodegušo, bet ļoti patīkamo seju un spridzīgās acis, kuras, likās, gribēja viņai ^ ai cauri redzēt, un, iedomādamās, ka varbūt viņš bija tas, kas teica skaļos vārdus, viņa kautrīgi nolieca galvu.

♦Brīnišķīga meitene!» atkārtoja puisis baltajā svārkā, skatīdamies viņā jo ciešāk. «Es neželotu visu savu saimniecību, kaut tikai viņu nomutējis. Bet, lūk, priekšā sēž pats velns!» Visapkārt atskanēja smiekli. Bet izpušķotajai gausā vīra laulenei šāds apsveikums ne sevišķi glaimoja, viņas sarkanie vaigi kļuva gluži kā uguns, un pār mutīgā puisa galvu gāzās ū>ta izmeklētu vārdu brāzma.

«Kaut tu aizrītos, draņķīgais vazaņķi! Kaut

tavam tēvam kāds iezveltu ar podu pa galvu! Kaut viņš, nolādētais anti-krists, uz ledus pakluptu! Kaut viņā pasaulē tam velns bārdus nosvilinātu!»

«Ai, kā gānās!» teica puisis, tai pretī acis bolīdams, it kā šis negaidītais brāziens to būtu pagalam apmulsinājis: «un mēle šai simtgadīgajai raganai nemaz neizmežģījās, tādus vārdus izrunājot!»

«Simtgadējai!» uztvēra novītusi daiļava. «Bezgodī! ej labāk nomazgā muti! Nelietīgais klaidoni! Tavu māti neesmu redzējusi, bet zinu, ka draņķis. Un tēvs draņķis un krust-māte draņķis! Simtgadīgajai!... kad pašam vēl piens aiz ausīm ...» Tanī brīdī vezums sāka ripot no tilta lejā, un pēdējos vārdus vairs nevarēja sadzirdēt; bet puisis, liekas, ar to vien nebija apmierināts: ilgi nedomādams, viņš paķēra dubļu piku un laida to sievai pakaļ. Trāpījums bija labāks nekā varēja cerēt: dubļi pašķīda pa visu jauno katūna galvas seģeni, un brašo nebēdņu bara smieklīgi atjaunojās ar divkāršu sparū. Padzīvojusī šķelme vai vārijās aiz dūsmām. Bet nu vezums bija jau aizvirzījies diezgan patālu, un viņas dūsmas vērsās pret nevainīgo pameitu un gauso vīrieša

pārstāvi, kas, šādām parādībām jau sen pieradis, joprojām noņēmiem klusēja un mierīgu prātu noklausījās sakaitinātās dzīves biedrenes dumpīgajā valodā. Un tomēr, kā spītēdama tam visam, viņas mēle kuļājās un trinās pa muti tik ilgi, kamēr rati iebrauca svaiņa, kazaka Cibūļa, nojumē. Ilgi nere-dzējušos svaiņu sastapšanās lika aizmirst nepatīkamo pie-dzīvojumu, novirzīja mūsu ceļinieku sarunas uz tirgus lietām, un tad, pēc garā brauciena, vajadzēja arī mazliet atpūsties.

II

Ai dievs kungs, tu mans žēlīgais!

kas viss gan tādā tirgū dabūjams! Riteņi, spieķi, darva, stikli, siksnas, sīpoli, visādi krāmi... tā ka, ja tev kaut vai trīsdesmit rubļu makā būtu, i tad tu visu tirgu nenopirksi.

No mazkrievu komēdijas.

Jūs, droši vien, būsiet kaut kur dzirdējuši patālu, šalcošu ūdens kritumu, kad visa apkārtne satraukta un dobias dūk-šanas pilna, un ap jums virmo kā viesulis brīnišķīgu, neskaidru skaņu chaoss. Vai nav tiesa, ka tādas pašas sajūtas jūs pārņem arī miestiņa gada tirgus viesulī, kad visa sapul-cējušos ļaužu drūzma pārvēršas vienā

varenā milzenī, kas laukumā un pa šaurajām ielām kustas ar visu sava ķermeņa masu, kliež, auro, dārd? Troksnis, lamas, māvieni, blējieni, zviedzieni — viss saplūst vienā bezveidīgā murdēšanā. Vērši, maisi, siens, čigāni, podi, sievas, audekli, cepures — viss spilgts, raibs, mistrots — kaudzēm jaucas un trinas acu priekšā. Visdažādāko balsu runas nogremdē viena otru, un neviens vārds nespēj glābties šais valodu plūdus, un skaidri nav sadzirdams neviens klieziens. Tikai roku saciršanās, derības noslēdzot, atbalsojas no visām malu malām. Tur lūst rati, džingst dzelzs, no vezuma mestie dēļi grauj kā pērkons, un apskurbusi galva nezina vairs, kur patvērumu rast. Mūsu atbraucējs zemnieks ar savu brūnacaino meitu jau labi sen mujās pa ļaužu drūzmu. Piestāja vienam vezumam, aptaus-tīja otru, apklausinājās par cenām; bet pa to laiku viņa domas nerimdamas griezās ap desmit kviešu maisiem un veco ķēvi, ko bija atvedis pārdošanai. No meitas sejiņas varēja noskārst, ka viņai ne visai patika suinīties gar miltu un kviešu vezumiem. Labprātāk tā būtu tur, kur zem audekla nojumēm kairinādamas karājās sarkanas lentes, cakaš, sprādzes, alvas un

vara krustiņi un dukāti. Taču ari te viņa sastapa daudz aplūkojamu priekšmetu: viņu ārkārtīgi smīdināja, kad čigāns un zemnieks tik spēcīgi cirta viens otram plaukstā, ka abi iebļāvās aiz sāpēm; kad piedzēris žīds kādai sievai deva ķīseli [1] , kad sastrīdējušās uzpircējas līdzī lamu vārdiem apmētāja viena otru ar vēžiem; kad moskalis ar vienu roku glaudīja savu kazas bārzdeli, bet ar otru... Un, tad viņa pēkšņi manīja, ka kāds to parausta aiz izšūtās krekla piedurknes. Atskatījās — puisis baltajā svārkā, tas, ar spožajām acīm, stāvēja viņas priekšā. Visas dzīslīņas nodrebēja, un sirds tā sāka klauvēt, kā vēl nekad vislielākajos priekos, visdziļākajās bēdās nebija klauvējusi: tik brīnišķi, tik dīvaini tas likās, un pati nevarēja vairs saprast, kas ar viņu notiek. «Nebaidies, sirsniņ, neuztraucies!» viņš tai sacīja paklusām, kad jau bija satvēris viņas roku: «es tev neteikšu neko ļaunu!» — «Varbūt, ka tas taisnība, ka tu neteiksi neko ļaunu,» domāja pie sevis skaistule: «bet man tik savādi... il kā pats nelabais! Liekas, zināt zini, ka neklājas tā ... bet nav spēka atraut no viņa savu roku.» — Zemnieks pagriezās, Īsi kaut ko teiktu meitai, bet tanī brīdī turpat līdzās atska-nēja

vārds: kvieši. Šis maģiskais vārds uzreiz aizrāva viņu, un tas piestāja diviem skaļi tērzējošiem tirgoņiem, un uzma-nību, ar kādu tas nu sāka klausīties, nekas nespēja salauzt. Un, lūk, tā runāja tirgoņi par kviešiem:

III

Ko gvelz, kā nesapratis lāgu?

Vēl pasaule ir tādu daudz,

Kas sīvo lok tikpat kā brāgu!

Koļarevskis. Aineicla.

«Tad tu, pušelniek, domā, ka mūsu kvieši lāgā neies?» teica cilvēks, pēc izskata līdzīgs pilsētniekam iebraucējam, • kaut kāda miestīņa pilsonis: viņa apnēsātās, rūtainās b'kses bija notriektas ar darvu. Otrs bija zilā, vietumis jau pielāpītā kamzoli, ar milzīgu punu pierē.

«Te nav ko domāt; esmu gatavs uzvest sev cilpu kaklā un tirināties kā desa skurstenī priekš Ziemassvētkiem, ja mēs pārdodam kaut vienu pašu mēru.»

«Ko tu gvelz, pušelniek? Pieveduma jau tik vien ir, cik mūsējais,» iebilda vīrs raibajās platbiksēs. — «Jā, runājiet vien, ko gribiet, bet man pašam arī vezumā desmit maisu,» pe sevis domāja mūsu skaistules tēvs, kas no tirgoņu

sarunas nebija palaidis neviena vārda.

«Tas jau ir tas. ja kur iejaucas velna pestēlas, tad tik vien labuma vari gaidīt, cik no badmiru moskļiem,» nozīmīgi sacīja cilvēks ar punu pierē.

Kādas velna pestēlas?» ieinteresējās vīrs raibajās platbiksēs.

«Vai tad neesi dzirdējis, ko ļaudis runā?» turpināja otrs, ar punu, drūmi pašķielēdams jautātājā.

«Nu?»

«Nu, tas jau ir, kad — nu! Piesēdētājs, kaut viņš, pēc panu plūmeņa dzeršanas nevarētu vairs pats sev ūsas no-slaucīt, ierādījis tirgum nolādētu vietu, kurā, kaut tu vai gabalos saplīsti, neviena grauda no rokas neizlaidīsi. Vai redzi to šķūņa graustu, kas, arē, tur, pakalnē?» (Ziņkārības vilināts, mūsu skaistules tēvs šinī brīdī pārvērtās vai pašā uzmanībā un pievirzījās tuvāk.) «Tanī šķūnī jau arī mājō tās velna pestēlas, un neviens tirgus šinī vietā nav beidzies bez nelaimes. Vakar vēlu vakarā tur gājis garām pagasta skrīvelis un — kā tad! — pa lūku ārā izgrūdies cūkas šņukurs un tā nourkšējies, ka šim drebuļi caur kauliem izskrējuši. Pielūko vien, ka atkal neierodas sarkanais kamzolis/»

«Kas tad tas par sarkano kamzoli?»

Tagad mūsu uzmanīgajam klausītājam sāka mati slieties stāvu; baiļu sagrābts, viņš atskatījās un ieraudzīja, ka ap-kampušies, pilnīgi aizmirsuši visas pasaules kamzoļus, viens otram kaut kādas mīlestības pasakas pūzdami, tur stāvēja viņa meita un mutīgais puisis. Tas izkļiedēja viņa bailes un lāva atgūt iepriekšējo bezbēdību.

«Ai, ai, ai, pušelniek! redzu, esi varen lokans apkampties! Bet es tikai ceturtnā dienā pēc kāzām iemācījos apķert savu nelaiķi Hvesku, un par to pašu paldies sābrim: būdams par brūtgānā brāli, mani iemācīja.»

Puisis uzreiz noģida, ka viņa izredzētās tēvs nav nepie-ietams un domās jau sāka gudrot, kā viņu ievilkt šai lietā sev par labu.

«Tu, lāga vīrs, mani, protams, nepazīsti, bet es tevi uzreiz pazinu.v

«Varbūt arī pazini.»

«Ja gribi, pateikšu i vārdu, i palamu, i visu ko: tevi sauc Solopijs Čereviks.»

«Protams, Solopijs Čereviks.»

«Bet ieskaties krietnāk: vai nevari mani sazīmēt?»

«Nē, nepazīstu. Lai tu neņemtu ļaunā: man

mūžā gadījies tik daudz dažādu purnu redzēt, ka velns viņus visus var atcerēties!»

«2ēl gan, ka Pliknabaiņa dēla neatceries!» «Vai tad tu būtu Ochrimova dēls?» «Kas cits? Vai gan pats rudais sātans, ja ne viņš.» Tagad abi tvēra pie cepurēm un pēc tam samutējās; bet mūsu Pliknabaiņa dēls, lai nezaudētu laika, apņēmās jau tūliņ uz vietas savu jauno paziņu atsēdināt kā pienākas. «Nu, Solopij, kā redzi, es un tava meita esam viens otru iemīlējuši, ka vai visu mūžu konā dzīvot.» «Klau, Paraska,» pagriezies pret meitu, smiedamies teica Cereviks: «varbūt arī patiesi kopā un to visu citu... kā saka, lai ganās vienā maurā! Ko? sit saujā? Bet tad nu, jsunņemtais znot, maksā magaričas!» — un visi trīs iegriezās tuvējā tirgus restorānā — žīdenes teltī, kas bija piekrauta visādu veidu un augumu vērpelēm, krūkām un nūdelēm. «Ai, lielībnieks! bet tas man patīk!» jau drusku iesilis, teica Cereviks, kad viņa nākošais znots, piepildījis kausu pus- kvarta lielumā, ne acis nepamirkšķinādams, to iztukšoja līdz dibenam un tad trieca klonā tā, ka tas sašķīda sīkās drumstalās. — «Ko tu sacīsi, Paraska? Kādu vīru tev atradu! Skat, skat, kā prot putoto ievilkt! . . .» un, smieda-mies un līgodamies,

viņš ar meitu sāka virzīties atpakaļ pie sava vezuma. Bet mūsu puisis aizgāja, kur tirgotāju būdās redzēja skaistas preces, kas atvestas pat no Hadjačas un Mireorodas — abām ievērojamām Poltavas guberņas pilsētām. Viņš gribēja izmeklēt kādu īsti labu koka pīpi ar vara apkalumiem, sarkanu, puķotu lakatu un cepuri — kāzu dāvanas sievas tēvam un citiem, kam pienākas.

IV

Kaut vīram diez kā nepatiktu. Bet, dzirdot sievas runu piktu, Vislabāk paklausīt...

Kotlarevskis

«Klau. sievel! bet es atradu meitai precinieku!»

«Kā tad, nu ir īstais laiks preciniekus meklēt! Stulbeni, stulbeni! Redzams, ka tev nagla pakausi un tur viņa paliks uz visu mūžu. Kur to esi redzējis, kur dzirdējis, ka prātīgs cilvēks šādā brīdī skraidīs preciniekus meklēdams? Būtu jel apjēdzis padomāt, kā dabūs kviešus 110 rokas prom. Un tad jau arī labo būsi atradis! Droši vien beidzamais no visiem plukatām.»

«Netrāpīji vis, netrāpīji! Labāk paskatījusies, kas par puisi! Svārki vien vairāk vērti nekā tava zaļā jaka un sar-kanie zābaki kopā. Un sīvo kā

prot ievilkts... Lai mani velns parauj līdz ar tevi, ja es savā mūžā būtu redzējis vēl otru lādu puisī, kas vienā nēmienā iztukšo puskvartas un pat nesaviebjas.»

«Nu, jā: dzērājs un plencis, tāds jau tev pašā laikā. Es varu saderēt, ka tas būs tas pats vazaņķis, kas mums piesējās uz tilta. Žēl, ka līdz šim brīdim viņš nav trāpījies man pa rokai: es viņam gan parādītu.»

«Paklau, Chivra, kaut arī būtu tas pats; par ko viņš vazaņķis?»

«Kā tad! Par ko vazaņķis! Ak tu auna galva! Paklausies tikai! Par ko šis vazaņķis? Kur tad biji paslēpis savas stul- « beņa acis, kad braucām gar dzirnavām? Tev jau kaut vai ar tabaku piesērējušā snīpja galā bezgodīgi apvainotu pašā sievu — arī tad ne ausu nepakustināsi.»

«Tomēr, kaut arī tā, es tur neredzu neko ļaunu; puisis — liec vai ugunī' Tikvien, kā uz brīdi aizsmērēja tavu mūli ar mēsliem.»

«Aha! tu jau, kā redzu, neļausi man vārda iebilst! Ko tas lai nozīmē? Kad g[^]p tas piedzīvots? Skaidra lieta — nu esi atkal pierī jies, pirms vēl paguvīs kaut ko pārdot...»

Tagad arī Cereviks pats atskārta, ka

aizrunājies par tālu un acumirkli aplāja galvu plaukstām, jo nebija šaubu, ka sakaitinātā dzīves biedrene nekavēsies iegremdēt savus nagus viņa matos. «Tad pie velna! Te tev nu ir kāzas!» viņš sevī nodomāja, vairīdamies no vecenes, kas jau sāka uzmāk-ties. «Vajadzēs vēl ne par šo, ne to atteikt tik labam cil-vēkam. Ak tu kungs un dievs! par ko man, grēcīgajam, uzlikta tāda sodība? Jau tā pasaulē visādu mēslu diezgan, bet tu vēl esi sievas savairojis!»

V

Nebēdājies, papelīte. Savu zaļu lapu;
Nenoskumsti, kazaciņi, Savu jaunu mūžu!

Mazkrievu dziesma.

Puisis baltajā svārkā sēdēja uz sava vezuma un izklaidīgi nolūkojās pūlī, kas dobji šalkoja visapkārt. Rītu un pus-dienu mierīgi kvēlojusi, tagad saule atvadījās no pasaules un, dzidri un valdzinādama sārtojās dziestošā diena. Žilbi-nādami mirgoja būdu un telšu baltie jumti, tikko jaušamas liesmoti rožainas gaismas apņēmti. Kaudzēs sakrautās stikla rūtis zaigoja; zaļās krūkas un vērpeles uz krodzinieku gal-diem bija kā no uguns; ķirbju, arbuzu un meloņu kalni likās kā zelta vai tumša vara. Aizvien šķidrākas

un klu-sākas kļuva valodas, un uzipircēju, laucinieku un čigānu mēles locījās aizvien gausāk. Sur tur jau iemirgojās ugun- • tiņa, un līdz ar garaiņiem pa aprimstošajām ielām sāka pludot patīkama verdošu ķiļķēnu smarža. «Ko nokāris galvu, Gricko?» iesaucās tumšs, plecīgs čigāns, uzsizdams mūsu puisim ar delnu pa plecu. «Nu, kas ir, atlaid vēršus par divdesmit!»

«Tev tikai vērši un vērši. Jūsu dzimumam tikai iedzīvo-šanās prātā; tikai apvest, piemānīt godīgus cilvēkus.»

«Tfu, velns! tu jau ne pa jokam ķerts. Vai tad tālab' saskaities, ka pats sev brūti uzkāri kaklā?»

«Nē. Tas nav manā dabā; es turu doto vārdu; ko reiz norunājis, tam tā arī palikt uz visu. mūžu. Bet šim vecajam sakārnim Čerevikam, redzams, nav sirdsapziņas ne par pus grasi: savu vārdu ņem... Nu, ko tur viņu pieminēt: viņš — praula gabals un cauri. Bet to visu izgudrojusi vecā ragana, kuru mēs ar puikām šodien uz tilta pamatīgi izlamājām! Ech, būtu es cars vai ievērojams pans, tad vispirms liktu pakārt visus tos lempjus, kas ļaujas sievām sevi apseglot...»

«Ja piespiedišu Čereviku atdot tev Parasku, vai tad atlai-dīsi vēršus par divdesmit?»

Gricko apmulsis paskatījās čigānā. Tumšajos vaibstos bija kaut kas ļauns, dzēlīgs, viltīgs, bet arī augstprātīgs: cilvēkam, kas tajos ielūkojās, vajadzēja atzīt, ka šajā dīvainajā radījumā

verd varenas īpašības, kuras šai zemē var atsvērt tikai ar vienu maksu — karātavām. Vienmēr dzēlīgi smaidošā mute gluži pazuda starp degunu un smailo zodu, šaurajās, bet kā uguns spožajās acīs un sejas vaibstos nepārtraukti šaudījās izdomu un viltību zibeņi — tas viss it kā vēlējās tikpat dī-vaina, pavisam neparasta apgērba, kas arī šim patiesi bija mugurā. Tumši brūnais kamzolis izskatījās tāds, kas šķita, ja tam pieskartos, viņš sairtu putekļos; garas, pāri pleciem no-kārušās matu pinkas; zābaku driskas, uzvilktas uz basām kājām — tā vien likās saaugam ar viņu vienā, īpatnā radījumā.

«Ne tikai divdesmit, par piecpadsmit atdošu, ja tu nesa-melo!» attrauca puisis, nenovērsdams no čigana pētītāju skatienu.

«Par piecpadsmit? Oi, labi! Tad tikai neaizmirsti, ka par piecpadsmit! Se tev piecnieks uz rokas!»

«Bet ja piekrāpsi?»

«Piekrāpšu — rokas nauda tava!»

«Labi! Nu, tad sit sauļā!»

«Lai notiek!»

VI

Vai, posts! Un taisni šinī bi-īdi nāk Romāns, lai sadotu tā, ka iekšas ap-griežas; nu arī jums, pan Homo, nebūs vis pa jokam,

No mazkrievu komēdijas.

«Nāciet šurp, Afanasij Ivanovič! Te, lūk, žogs tāds paze-māks. Celiet vien droši kāju, nebaidieties: mans stulbenis un arī svainis aizgāja pa nakti pārgulēt zem vezumiem, lai moskaļi kaut ko nenočieptu.» Tā Cerevika bargā dzīves biedrene mīlīgi drošināja priestera dēlu, kas pabailīgi knibinājās aiz žoga. Nu šis saņēmās, uzrausās uz riķiem un it kā baiga, izstīdzējusi parādība rēgojās tur labu laiku, acīm meklēdams vietu, kur drošāka nolēkšana, un beidzot ar lielu troksni iegāzās garajā zālē.

«Ai nelaime! Vai tikai kaut ko nesagrūdāt, nenolauzāt, pa-sargi dievs, sev kakla?» uztraukusies bažījās Chivra.

«Kuš! Nekas, nekas, mīlā Chavronja Ņikiforovna,» caur sāpēm čukstēja priestera fiēls, kājās sliedamies: «protams, gan jāatskaita sadzeldinājumi, kas nākuši no nātrēm — no

viņas, čūsķveidīgās zāles, — kā par šo jauno augu mēdza izsacīties nelaiķis virspriestera tēvs.»

«Iesim nu istabā; tur nav neviena. Bet es, Afanasij Ivano- vič, jau sāku domāt, ka jums bakas vai vēdergraizes pie-situšās: nav un atkal nav. Kā tad nu dzīvojat? Dzirdēju, ka tagad tēva kungam ne mazums visādu labu mantu pieveduši!»

«Tīrie nieki, Chavronja Ņikiforovna: par saviem pūliņiem tētiņš saņēma vasarāja maisu piecpadsmīt, prosas četri maisi; tā ap simt kukulišu, bet vistas, ja sāks skaitīt, tad ne piec-desmit gabalu nesanāks; un olas pa lielākai tiesai jau sapu-vušas. Bet patiesi saldenas dāvanas, lai sacītu par piemēru, gaidām saņemt vienīgi no jums, Chavronja Ņikiforovna!» turpināja priestera dēls, viņu glaimīgi aplūkodams un pievir-zīdamies tai tuvāk.

«Te, lūk, jums būs dāvana, Afanasij Ivanovič: biezpiena bumbuliši, kviešu ķilķeni, rausīši ar magonēm,» viņa sacīja, celdama galdā bļodas un valšķīgi aizmetinādama savu it kā nejauši atpogājušos jaku.

«Varu saderēt, ka to visu pagatavojušas pašas viltīgākās Ievas dzimuma rociņas,» noteica

priestera dēls, sākdams iebauidīt boršču, kurā peldēja brangas zivju gaļas klimpas, ar otru plaukstu biezipiena bumbulus tuvāk virzīdams. «Un to-mēr, Chavronja Ņikiforovna, mana sirds alkst no jums ēdiena, kas būtu saldāks par visiem ķilķeniem.»

«Tad jau nemaz vairs nezinu, kāda ēdiena jums vēl gri-bētos, Afanasij Ivanovič!» izlikdamās nesaprotam, atbildēja miesās pilnīgā daiļava.

«Saprotams, jūsu mīlestības, nesalīdzināmā Chavronja Ņikiforovna!» čukstus izdvesa priestera dēls, vienā rokā vēl turēdams biezipiena bumbuli, bet ar otru apķerdams viņas plato augumu.

«Dievs zina, ko tik jūs izgudrosiet, Afanasij Ivanovič,» Chivra it kā kautrīgi nolieca galvu. Nupat, tā vien liekas, sāksiet vēl bučoties!»

«Kas uz to attiecas, tad teikšu jums kaut vai par sevi pašu,» atsāka priestera dēls: «manā iedabā, lai sacītu par piemēru, jau, kad biju vēl bursā, kā šodien atceros. . .» Sinī brīdī sētā sacēlās liels tracis: rēja suņi, un kāds vālēja vārtus. Chivra izmetās pa durvīm, bet tūliņ bija atpakaļ, pagalam nobālusi. «Afanasij Ivanovič, nu abi esam postā: pie vārtiem graužas vesels bars, un

tā vien liekas, ka arī svaiņa balss ...» Pries-tera dēlam biezpienā bumbulis iesprūda kaklā ... Acu āboli izvēlās uz āru, it kā nupat tam ar savu parādīšanos būtu atklā-jies kāds viņas pasaules nepieņemtais. «Lieniet te augšā!» dvesa pārbijusies Chivra, norādīdama uz dēliem, kas bija piekabināti gandrīz pie pašiem griestiem un apmētāti dažā-dām saimniecības grabažām. Briesmu tuvums atmodināja mūsu varoņa drosmi. Kaut cik atjēdzies, viņš atspērās pret lāvu un no turienes uzmanīgi novietojās uz dēliem. Bet Chivra cik spēdama steidzās pie vārtiem, jo graušanās kļuva aizvien bargāka un nepacietīgāka.

VII

Bet te jau notiek brīnumu lieta!

No mazkrievu komēdijas.

Tirgū bija gadījies kaut kas neizprotams: visās malās sāka runāt, ka kaut kur starp mantām esot parādījies sarkanais kamzolis. Vecajai baranku pārdevējai rēgojies tāds kā pats nelabais — cūkas izskatā; viņš nemitēdamies locījies ap vezu-miem, kā ko meklēdams. Par to drīz vien dzirdēja jau visos aprimušās nometnes kaktos un tam neticēt būtu tīfais nozie-gums, kaut arī baranku

pārdevēja, kuras pārvietojamā bodīte atradās līdzās krodzinieces teltij, jau visu dienu locījās bez kādas jēgas un ar kājām atdarināja savas našķu preces vei-dojumu. Sīm valodām vēl pievienojās pārspilētas runas par brīnumu, ko pagasta rakstvedis redzējis sagruvušajā šķūnī, tāpēc, naktij iestājoties, visi spiedās viens otram tuvāk; miers bija pagalam, un bailes nejāva nevienam acis aizvērt; bet tie, kas nevarēja skaitīties pie visai drošsirdīgiem, ja vien bija iespējams atrast patvērumu zem jumta, uzmeklēja paziņu istabas. Starp pēdējiem bija arī Cereviks ar savu svaini un meitu, un tie nu līdz ar daudziem citiem, kas iūdzās, lai at-jauj pārnakšnot istabā, tagad bija sacēlušī spēcīgo brīkšķi un tik Joti sabaidījuši mūsu Chivru. Svainis jau likās krietni iereibis. To skaidri pierādīja viņa apbraukšana divas reizes apkārt sētai, kamēr beidzot atrada savu māju. Arī viesi likās esam pilnā, jo tie bez kautrēšanās iebrāžas istabā, saimnie-kam pa priekšu. Un, kad šie sāka čamdīties pa visiem istabas kaktiem, Čerevika laulene sēdēja kā uz adatām. «Klau, svai-niene!» ienācis iesaucās svainis. «Vai tevi joprojām drudzis krata?» «Jā, nejūtos visai labi,» atteica

Chivra un uzmeta nemierīgu skatienu dēļiem, kas karājās pie pašiem griestiem. «Dzi', vecen, ej, paņem no vezuma vērpeli!» svainis uzsauca savai sievai, kas arī bija atbraukusi reizē ar citiem. «Iedzer-sim kopā ar labiem ļaudīm, teikt, tās sasodītās tenkas mūs tā sabiedējušas, ka kauns atzīties. Mēs, taču, brāli, dievs sodi, par niekiem vien šurp esam atbraukuši!» viņš turpināja, iekampis no māla krūzes. «Es dodu ķilām jauno cepuri, ja sievas nav mūs vienkārši izsmējušas. Un ja arī patiesi bijis pats velns, — kas tad īsti ir velns? Uzspļaut viņam uz čupras! Un ja kaut šai brīdī viņam iepatiktos ierasties, lūk, šai vietā, teikt, manā priekšā — lai tad mani sauc par suņa dēlu, ja es nepagrūstu viņam pigu zem deguna!» «Kāpēc tad tu uzreiz nobālēji pār visu ģīmi?» iesaucās tas viesis, kas bija galvas tiesu lielāks par citiem un vienmēr centās pierādīt savu drosmi. «Es? ... dievs, tēvs! Vai tu sapņo?» Viesi sāka smie-ties. Runīgā drošmaņa sejā atplaiksnījās apmierinājuma smaids. «Ko viņam tagad bālēt,» atsāka kāds cits: «vaigi tam izplaukuši kā magone; tagad viņš vairs nav Cibulja, bet biete, vai vēl labāk — pats sarkanais kamzolis, kas tik briesmīgi sabaidīja ļaudis.»

Vērpele apvirzījās galdam apkārt, un viesi kļuva arvien jautrāki. Tad mūsu Cereviks, ko jau sen vajāja sarkanā kamzoļa jautājums, nedodams viņa ziņkārajam ga-ram ne mirkli miera, piestāja svainim. «Esi tik laipns, svaini, pasaki tu man; es te lūdzos un nevaru izlūgties, kas tur īsti ir ar to nolādēto kamzoli?»

«Ech, svaini! Par to nemaz nederētu nakts laikā stāstīt; bet tikai tādēļ, lai izdarītu tev un labajiem ļaudīm (te viņš vērsās pie viesiem) pa prātam — jo, man liekas, jums visiem to īpaši gribētos dabūt zināt — nu, tad lai notiek! Klausieties ar!» Viņš pakasīja padusēs, noslaucījās ar strēbeli, uzlika abas rokas uz galda un iesāka:

«Kādreiz, — kas un par ko, to es, dieva vārds, nezinu, — tika viens velns izdzīts no elles...»

«Kā tad, svaini,» Cereviks viņu pārtrauca, «kā tad tas iespējams, ka velnu izdzen no elles?»

«Ko lai dara, svaini! izdzinuši un izdzinuši, tāpat kā zem-nieks, kad izdzen suni no istabas. Varbūt šim nākusi prātā doma izdarīt kādu labu darbu: nu, tad arī parādījuši durvis. Un tā nu nabaga velns sācis skumt pēc elles, tā sacīt skumt, ka gandrīz vai cilpa jāmet ap kaklu. Ko lai dara?»

Aiz bēdām sācis žūpot. Ieperinājies tanī pašā šķūnī, kuru tu redzēji pie-kalnē sagruvušu un kuram tagad neviens lāga cilvēks vairs garām neiet, iekāms nav krustu priekšā aizmetis; un velns nu izvērties par tādu plītētāju, kāda puisi barā ne domāt: no pat rīta līdz vakaram krogū vien sēdējis.. .»

Te atkal mūsu nepieejāvīgais Cereviks stāstītāju pārtrauca: «Dievs to zina, ko tu te runā, svaini! Kā tas var gadīties, ka velnu kāds ielaistu krogū? Viņam taču, paldies dievam, ir nagi pie ķepām un ragi pierē!»

«Bet tā jau ir tā lieta, ka viņš uzlicis cepuri galvā un rokās uzvilcis cimdus. Kas viņu lai pazīst? Žūpojis, žūpojis, — bei-dzot nogājis tik tālu, ka nodzēris visu, kas tam bijis. Krodzi-nieks labu laiku devis uz krīta, bet tad izbeidzis. Velnam va-jadzējis ieķīlāt savu sarkano kamzoli žīdam, kas toreiz kro- gējis Soročincu tirgū, gandrīz par trešu daļu viņa vērtības; ieķīlājis un pateicis: «klausies, žīd, kamzoli no tevis saņemt ieradīšos taisni pēc viena gada, sargi viņu!» un iekritis kā ūdenī. Zīds sācis kamzoli pamatīgi aplūkot: tāda vadmala, kādas pat Mirgorodā neatrast! bet sarkanā krāsa liesmo kā uguns, tā,

ka ne acu novērst. Un žīdam licies par ilgu gaidīt līdz termiņam. Pakasījis peizakus un no kāda caurbraucēja pana noplēsis turpat piecus červoncus. Par termiņu pavisam aizmirsis. Bet, tad kādreiz, tā pret vakaru, iegriežas kaut kāds cilvēks: «nu, žīd, atdod manu kamzoli!» Zīds sākumā nemaz nepazinis, bet, kad atcerējies, sācis izlikties, it kā nekad tāda nebūtu redzējis: «kādu kamzoli? man nav nekāda kamzoļa! par tavu kamzoli nekad neko neesmu dzirdējis!» Tas, palūk vien! tā arī aizgājis, bet vakarā, kad žīds aizslēdzis savu būdu, saskaitījis un sabēris naudu lādēs, uzrāvis palagu pār acīm un sācis pa žīdiski pātarus skaitīt — sadzirdis čaukstēšanu. . . Sis skatīsies: — visos logos cūku pumi ieogrūdušies ...»

Tanī brīdī patiesi tika sadzirdama kāda neskaidra skaņa, visai līdzīga cūkas urkšķēšanai. Klausītāji nobālēja .. . Stās-tītāja seju pārklāja sviedri.

«Kas?» bailēs iestenējās Cereviks.

«Nekas!. ..» atbildēja svainis, drebēdams pie visas miesas

«Nu!» ierunājās kāds no viesiem.

«Tu teici . . .»

«Nē!»

«Kas tad urkšķēja?»

«Dievs viņu zina, ko mēs uztraucamies! Nekā jau nav!»

Ļaudis bailīgi apskatījās visapkārt un sāka apčamdīt kak-tus. Chivra jutās ne dzīva, ne mirusi.

«Ech jūs, sievu plukatas,» viņa iesaucās skaļi: «ne jums kazakot, ne īstiem vīriem būt! Jums tikai iespraust vārpsti rokā un nosēdināt pie sukām. Kādam varbūt, tāpat vien, dievs lai piedod, pasprucis; varbūt sols kaut kā iečīkstējies, un visi jau salecās kā negudri!» Sie vārdi mūsu varoņus sakaunināja, un viņi centās iedūšoties. Svainis iekampa malku no vērpeles un sāka stāstīt tālāk:

«Zīds pamira: bet cūkas garām, tādām kā koka kājām, ielīda pa logiem iekšā un tūliņ to atdzīvināja ar grodi vītām trejmetu pātagām, likdamas viņam lēkt turpat vai līdz gries-tiem. Zīds nokrita uz ceļiem, atzinās pilnīgi un galīgi... Bet kamzoli tik drīz nebija iespējams atdabūt. Pa ceļam panu bija apzadzis kāds čigāns un pārdevis kamzoli tālāk — uz-pircējai. Tā viņu atkal atveda Soročincu tirgū, bet no tās reizes neviens pie viņas nekā vairs nepirka. Uzpircēja brīnījās,

brīnījās, kamēr beidzot atskārta: pie visa vainojams sar-kanais kamzolis; tāpēc jau arī, kad to uzgērba, tā vien likās, ka kāds žņaugtu. Ilgi negudrojusi, iemeta to ugunī — bet negantais apgērbs nedega vis! Echē, tā jau ir paša sātana dā-vana! Un uzpircēja ieprātojās to nogrūst vezumā kādam lau-ciniekam, kas bija uzbraucis ar sviestu tirgoties. Sis vientie-sis bijis visai priecīgs; tikai sviesta neviens vairs i prasīt ne-prasījis. Ech, būs netīras rokas kamzolī ieogrūdušās! Zemnieks paķēris cirvi un sacirtis apgērbu gabalu gabalos; bet, rau, — viens gabals lien pie otra un kamzolis atkal vesels! Pārmetis krustu, sakapājis vēlreiz gabalos, izmētājis gabalus pa visu tirgus laukumu un aizbraucis. Bet no tā laika katru gadu un taisni tad, kad atkal tirgus, velns ar cūkas ģīmi apstaigā lau-kumu, urkšķina un meklē sava sarkanā kamzoļa gabalus. Tagad, stāsta, šim trūkstot vairs tikai vienīgi kreisās pie-durknes gals. Nonākuši tanī vietā, ļaudis steiguši krustu pār-mest, un pagājis jau gadu divdesmit, kopš tur nav ierādīts tirgus laukums ... Bet taisni šoreiz piesēdētājs, kā apburts, at. ..» Vārda otra puse sasala uz stāstītāja lūpām.

Ar lielu troksni iebrukā logs; rūtis džinkstēdamas izsprāga no rāmja, un tur parādījās drausmīgs cūkas ģimis, acis bolī-dams tas it kā jautāja: bet ko tad jūs te darāt, labie ļautiņi?

VIII

... Tam kāju starpā aste sprūda Viņš trīcēja kā suns, kā Kains; Un tabaka no snīpja plūda.

Kotļarevski.i. Aineida.

Visus, kas ati'adās istabā, sagraba šausmas. Svainis, muti plaši atplētis, pārvērtās akmenī; acis viņam tik ļoti izspiedās uz āru, itin kā tās kāds gribētu izšaut; izvērstie pirksti tā arī palika un vairs nekustējās. Garais drosmonis nepārvaramās bailēs palēcās līdz griestiem un ar galvu uzgrūdās līkstēm, virs kurām turējās dēļi. Tie pašķīrās, un priestera dēls, dārdi-nādams kā pērkons, brāzās lejā. «Ai, ai, ai!» šausmās rokas un kājas kuļādams, sāka kliegt kāds vīrs, kas bija patvēries uz lāvas. «Glābiet!» gārdza otrs, apsedzis galvu ar kažociņu. Jaunās bailes izrāva svaini no sastinguma, un viņš, pie visas miesas drebēdams, palīda savai sievai zem brunčiem. Garais drosmonis, kaut gan caurums bija visai šaurs, tomēr iesprau-cās krāsnī un no iekšpuses

pats vēl pievēra aizbīdņi. Bet Cereviks, it kā viņu kāds būtu aplējis ar verdošu ūdeni, ce-pures vietā paķēra un uzgrūda sev podu galvā, izmetās pa durvīm ārā un auļoja pa ielām, zemi zem kājām neredzē-dams; tikai tad, kad nogurums viņu pievarēja, tas sāka rikšot lēnāk. Sirds viņam klauvēja kā dzirnavu piesta; sviedri plūda aumaļām. Pagalam nomocījies, viņš jau dzīrās krist pie ze-mes, bet tanī brīdī tas izdzirda, it kā viņam kāds dzītos pakaļ... Cerevikam pietrūka elpas... «Velns! Velns!» viņš kļiedza kā bez maņas, trīskāršodams savus spēkus, bet pēc minūtes jau pagābis gulēja uz ceļa. «Velns! Velns!» kļiedza kaut kur aiz viņa un tikai to viņš vēl samanīja, ka kaut kas uzvēlās tam virsū. Tad apziņa viņu galīgi atstāja un kā šaura zārka baigs iemītnieks, tāds — mēms un nekustīgs — tas palika guļot ielas vidū.

IX

No priekšas vei gan ša, gan tā, .

No pakaļas — nudien, pēc velna!

No vienkāršas tautas pasakas.

«Paklau, Vlas! Tepat mums līdzās kāds pieminēja velnu,» delnā atbalstījies, pacēla galvu kāds no ļaudīm, kas nakti pār-gulēja uz ielas.

«Kas man tur daļas?» žāvādamies nopurpināja

viņam līdzās gulētājs čigāns: «manis pēc lai kaut visus savus radus pie-jauc.»

«Bet viņš taču tā bļāva, it kā to jau sāktu žņaupt!»

«Ne tādas lietas vien cilvēks izdara pa miegam!*

«Var jau būt, bet derētu vismaz paskatīties; uzšķil uguni!» Otrs čigāns, pie sevis pukodamies, slējās stāvus, kā zibeņo-dams divi reizes apgaismoja sevi uzšķiltām dzirkstelēm, iepūta praulā liesmu un aizdedzināja gaismekli — parasto mazkrievu gaismas devēju, pagatavotu no kacena, kura do-bumā iepildīti aitu tauki. Ceļu apgaismodami, nu viņi sāka virzīties uz priekšu. «Stāvi! Te kaut kas gul. Rādi uguni!»

Viņiem pienāca vēl daži cilvēki.

«Kas tur gul, Vlas?»

«Gandrīz tā kā kad divi cilvēki: viens virsū, otrs apakšā; kurš no viņiem velns, to nevar saprast.»

«Bet kas tad ir tas, kurš virsū?»

«Sieva!»

«Nu, tā tad arī ir tas velns!» Vispārīgi smieklīgi pamodināja vai pus ielas.

«Sieva uzgulusi cilvēkam: redzams, šī saprot,

kā vajag jāt!» ierunājās kāds no apkārt sanākušajiem.

«Skatieties, brālīši!» sauca otrs, paceldams poda lausku, kas vēl bija saglabājusies Cerevikam uz galvas: «redziet, kādu cepuri sev uzmaucis galvā šis lāga puika!» Tracis un smiešana pieaugdami uzmodināja beidzot arī mūsu miroņus — Solopiju un viņa laulāto draudzeni — un tie, vēl joprojām būdami pārdzīvoto baiļu varā, nekustēdamies stīvi raudzījās apkārtstāvētajos čigānos; un gaismā, kas nedroša un šaudīga apspīdēja viņus, neatmaņas nakts krēslas apņēmti, šie viņiem izskatījās kā baigu spoku bars smacīgos apakšzemes garaiņu mutuļos.

X

Skic. tu, tiš, tu satana pestēja!

No mazkrievu komēdijas.

Pār mostošajiem Soročinciem dvēsmoja rīta spirtums. Dūmu strūklas no visiem skursteņiem steidzās pretī saulei, kas jau parādījās pamalē. Tirgus sāka čalot. Ieblējās aitas, iezviedzās zirgi; jau zosu un pārdevēju balsis atkal skanēja pāri visam laukumam — un baigās valodas par sarkano kamzoli, kas noslēpumu pilnajās tumsas

stundās ieogrūda tautu tādā bailībā, līdz ar rīta iestāšanos pazuda. Starp vēr-šiem, miltu un kviešu maisiem svaiņa salmu nojumē žāvā-damies un staipīdamies valstijās Cereviks, un, liekas, viņam nebija ne mazākās vēlēšanās šķirties no saviem sapņiem, kad pēkšņi tas izdzirda balsi, kas bija tikpat labi pazīstama kā slinkuma patvērumš — viņa istabas svētītā krāsns — vai arī kā attālās radnieces krodziņš, kurš no viņa sliekšņa bija ne tālāk par desmit soļiem. «Celies! Celies!» maigā laulene tarkšķēja viņam pie auss un no visa spēka purināja tā pie-durkni. Par atbildi Cereviks piepūta vaigus un sāka mētāties rokām, it kā atdarinādams bungu sišanu.

«Ārprātīgais!» iekliedzās sieva, vairīdamās no vīra rokas vēziena, kas gandrīz trāpīja viņai taisni sejā. Cereviks saslē-jās, paberzēja acis un apskatījās visapkārt: «Lai mani nelabais parauj, ja tavs purns, balodīt, man neizlikās akurāt pēc bungām, uz kurām man pavēlēja kā moskaļam izsist jundu tie paši cūku ģīmji, par kuriem, kā svainis stāstīja ...» «Pie-tiks, pietiks to muļķību gvelzt! Ej, ved drīzāk ķēvi uz tirgu. Te jau cilvēkiem jāšāk smieties: atbraukuši tirgū, bet

kaut kaņepju sauju būtu pārdevuši ...»

«Kā tad, vecā!» Solopijs viņu pārtrauca. «Saprotama lieta, ka par mums smiesies.»

«Kusties nu kusties! Par tevi jau tagad smejas!»

«Vai tad redzi, ar', ka vēl neesmu nomazgājies?» Cereviks tik viegli nepadevās; viņš žāvājās un kasīja muguru, lai tikai vēl dabūtu kādu brītiņu ilgāk pavalstīties migā.

«Nu, tad arī izraudzījies īsto brīdi mazgāšanai! Kur tas laiks, kopš to esi atmetis? Še, te ir divielis, paberzē savu masku ...» Viņa pakampa kādu vīstokli un — tanī pašā brīdi pārbijusies aizsvieda atkal prom: tā bija sarkana kamzoļa piedurkne!

«Ej, dari savu darbu!» saņēmusi kopā visu drosmi, viņa atgādināja vīram, redzēdama, ka šim aiz bailēm kājas vairs neklausa un zobi klab.

«Nu jau gan būs pārdošana!» viņš purpināja pats pie sevis, kad jau bija atraisījis ķēvi un veda to uz tirgus laukuma. «Vai gan bez nozīmes tas bija, kad, gatavodamies uz šo nolā-dēto tirgu, sajutu sirdī tādu smagumu, it kā nosprāgušu govi tai kāds būtu uzvēlis virsū, un arī vērši divas reizes paši pa-griezās atpakaļ uz mājām. Gandrīz jau pirmdiena arī vēl bija, kad izbraucām, nu

tikai tas ienāk prātā. Aiz tā jau viss tas posts! . . . Un arī velns, nolādētais, pavisam nepiepildāms: varēja valkāt savu kamzoli tāpat bez vienas piedurknes; bet nē, viņam vajag apbēdināt lāga ļaudis. Būtu, piemēra dēļ, es velns — dievs lai no tam pasarga — vai es mētātos pa nakti apkārt, vecas dranckas meklēdams?»

Šo mūsu Cerevika filozofēšanu pārtrauca rupja, griezīga balss. Viņam priekšā aizstājās garais čigāns: «Kas tev pār-dodams, lāga vīrs?» Solopijs brīdi klusēja, noskatīja čigānu no galvas līdz kājām un tad, pavadu no rokām neizlaizdams, mierīgi atbildēja:

«Pats redzi, kas pārdodams!»

«Vai siksnas vai?» atjautāja čigāns, lūkodamies jau satver-tajā pavadā.

«Jā, siksnas, ja tu ķēvi no siksnas nevari atšķirt.»

«Bet tu, pušelniek, velns lai parauj, viņai salmus vien esi devis ēst!»

«Salmus?» Šinī brīdī Cereviks pievilka pavadu, jo gribēja padancināt savu ķēvi un pieķert melos nekaunīgo izsmējēju; bet roka neparasti viegli atmetās atpakaļ un vēl trāpīja pa-šam pa zodu.

Paskatīties, ieraudzīja pirkstos vienīgi no-grieztu pavadas galu un pie tā — ai, šausmas! mati saslējās stāvus — pie tā bija piesieta sarkanā kamzoļa piedurkne! . . . Splaudīdamies, krustus mezdams un rokām pa gaisu kuļā- dams, viņš metās prom no negaidītās dāvanas un daudz ātrāk par iznesīgo jauno puisi pazuda burzmā.

XI

Par paša rudziem vēl dabū pa kaklu.

Sakāmvārds.

«Ķeriet, ķeriet viņu!» drūzmainajā ielas galā iebrēcās daži puši, un Cereviks tūliņ arī juta, ka to satver stingras rokas.

«Sieniet viņu! Tas ir tas pats, kas lāga vīram ķēvi nozaga.»

«Dievs ar jums! Par ko tad mani gribat sasiet?»

«Sis vēl prasa? Bet par ko tad tu saimniekam Cerevikam ķēvi nozagi?»

«Zēni, vai esat prātā jukuši! Kur tas redzēts, ka cilvēks pats sev kaut ko nozagtu?»

«Nestāsti tu mums! Tas ir vecs joks! Ko ta skrēji pa ielu kā kad nelabais uz papēžiem mitu?»

«Gribot negribot pats bēgsi, kad velna kamzolis. . .»

«Ahā, balodīt! To tu vari citiem pūst, ne mums.

Bet dabūsi vēl no piesēdētāja arī par ļaužu biedēšanu ar pestelām.

«Ķeriet, ķeriet viņu!» kļiedza no ielas otra gala: «lūk, viņš, lūk, kur bēglis!» Un Cerevika acis ieraudzīja svaini — tas at-gadās visnožēlojamākā stāvokli: viņam rokas bija sasietas uz muguras un to uz priekšu bīdīja vairāki puīši. «Notiekas gan brīnumi,» sacīja viens no puīšiem. «Vai jūs dzirdējāt, ko stāsta šis nelietis, kuram pietiek tikai ģīmī paskatīties, lai ieraudzītu zagli? Kad viņam prasīja — ko tu skrēji kā pus-traks? — viņš atbildēja: es bāzu roku kabatā pēc tabakdozes, bet izvilku velna kamzoļa gabalu un no tā izšāvās sarkana liesma. Tad arī devu kājām ziņu.»

«Ehe, he, he! redzams, putniņi no vienas lizdas, sasieniet abus kopā!»

XII

«Ko es jims, labie ļaudis, esmu nodarījis?»

Par ko tā brīnāties?» tiem jautā pušelnieks.

Par ko gan mani izsmiet jums tāds prieks?»

«Par ko. par ko?» un rūgtas asaras Viņš lēja, abām rokām sānus turēdams.

Artemovskis Guiaks. Pans un suns.

«Varbūt, svaini, patiesi esi kaut ko nospēris?»
iejautājās Cereviks, gulēdams sasiets kopā ar

radnieku zem salmu no-jumes.

«Un tu arī to pašu, svaini! Lai man rokas un kājas nokalst, ja es jebkad būtu kaut ko zadzis, izņemot vienīgi mātes biez-piena bumbuļus ar krējumu un tos pašus zagu tikai toreiz, kad nebiju vēl vecāks par desmit gadiem.»

«Par ko tad, svaini, pār mums nācis tāds posts? Tev vēl nekas: tevi mazākais apvaino, ka esi zadzis otram, bet mani, nelaimīgo, tura aizdomās, it kā es būtu nočiepis pats savu ķēvi. Redzams, mums, svaini, liktenis nolēmis bez laimes mūžu nodzīvot!»

«Bēdas mums, bēdas nabaga bāreņiem!» Un abi svaini vairs nespēja apvaldīt asaras. «Kas tad ar tevi noticis, Solopij?» jautāja tanī brīdī ienākdams Gricko. «Kas tevi sasēja?»

«Ai, Pliknabainis, Pliknabainis!» priecīgi iekliedzās Solo-pijs. «Svaini, tas, rau, ir tas pats, par kuru es tev stāstīju. Tas tik ir znots! Lai dievs mani uz līdzenas vietas nogalē, ja šis puika manā klātbūtnē nav izdzēris tādu kausu kā tava galva un ja kaut acis būtu pamirkšķinājis!»

«Bet kā tad tu, svaini tā; tik braša puisa neprāti cienīt?»

«Kā nu pats redzi,» Cereviks, pret Gricko

pagriezies, tur-pināja: «dievs mani par to sodījis, ka pret tevi apgrēkojos. Piedod man, labais cilvēk! dieva vārds, tevis dēļ būtu visu darījis ... Bet ko iespēsi? Vecenē sātans iemājojis!»

«Es . neesmu atriebīgs, Solopij. Ja gribi, atraisīšu tavas saites!» Viņš pamirkšķināja puišiem, un tie paši, kuri 4īdz šim sasietos apsargāja, nu metās klāt, lai viņu atraisītu. «Par to tad gan arī tu rīkojies kā pieklājas: taisi kāzas! Un tad dzīrosim tā, lai veselu gadu pēc tam kājas vēl atcerētos hopaka dežošanu.»

«Prieks, kur tu rodies!» izsaucās Solopijs, sasizdams plauk-stas. «Man tagad ir tik patīkami ap sirdi, it kā kad žulīki , manu veceni būtu aizveduši! Ko tur gudrot, vai tā der, vai neder — šodien pat rīkojam kāzas un cauri!»

«Nu, Solopij, to tu atceries: pēc stundas ieradīšos pie tevis. Bet tagad ej uz mājām: tur tevi gaida tavas ķēves un kviešu pircēji.»

«Kā! vai tad ķēve atradās?»

«Atradās!»

Aiz prieka Cereviks stāvēja kā apstulbis un nolūkojās paka] aizejošam Gricko.

«A, Gricko, vai neizdarījām savu darbu kā pienākas?» jau-tāja garais čigāns, paguvis vēl

notvert steidzīgā puisa svārka stūri. «Tā tad vērsi nu ir mani?»

«Tavi, tavi!»

XIII

Nebaidies, māmiņa, nebaudies. Dārgos zābakus apaunies, Visus skauģus zem kājām mīdi — Lai tavi pakavi nošķindētul Lai tavi naidnieki nepīkstētu! Kāzu dziesma.

Atbalstījusi zodu delnā, Paraska, sēdēdama viena pati istabā, kaut ko pārdomāja. Brūnajā galvā drūzmējās daudz un dažādi sapņi. Pa laikam viņas sārtajās lūpās ietrīsuļojās viegli smieklī un kāda jautra sajūta cēla augšup tumšās uzacis, bet tad atkal domu mākoņi viņas nolieca pāri brūnajām, mirdzošajām acīm. «Un ko tad, ja tas, ko viņš stāstīja, neno-tiek?» šaubu māкта viņa čukstēja. «Ko tad? Jā... Nē, nē. Tas nekad nenotiks! Pamāte spēj izdarīt visu, ko vien iedo-mājas — vai tad arī es nevaru izdarīt to, ko pati gribu? Arī man pietiks stūrgalvības. Un cik viņš skaists! cik brīnišķīgi mirdz viņa melnās acis! Cik patīkami tas ir, kad viņš saka: Paraska, mana dūjiņa! Un baltais svārks viņam tik labi pie-stāv! ja vēl spilgtāku jostu!... bet lai! kad

aiziesim dzīvot

jaunajā mājā, tad jau viņam noaudīšu. Bez prieka nevaru ne iedomāt,» turpināja viņa, izvilkdama no azotes nelielu, ar sarkanu papīru aplīmētu spogulīti, kuru bija nopirkusi tirgū, un viņā apmierināta lūkodamās: «lai tikai pagaida, ja tad es viņu kaut kur satikšu, es tai ne par ko nelocīšos, lai viņa manis dēļ vai pārplīst. Nē, pamāte, diezgan esi savu pameitu daudzījusi! Drīzāk jau smilts uzmetīsies uz akmeņa un ozols nolieksies pie ūdens kā kārkls, nekā es locīšos tavā priekšā! Bet, būtu pavisam piemirsusi... jāpielaiko taču aubīte, kaut arī tā pamātes, tomēr redzēs, kā šī man piedien!» Tā domā-dama, viņa piecēlās un, spogulīti rokās turot, galvu pieliekusi, sāka nedroši soļot pa istabu, it kā bailēs kur iekrist, jo nu zem sevis grīdas vietā ieraudzīja griestus ar dēļiem, no kuriem nesen novēlās priestera dēls, un plauktus, uz kuriem stāvēja podu rindas. «Ko es! Patiesi kā kad būtu vēl maziņa — meita skaļi iesmējās, baidos kāju nolikt!» Un viņa sāka piesist kāju grīdai — jo ilgāk, jo drošāk. Beidzot tā iespieda kreiso roku sānos un sāka dejot; otrā rokā vēl joprojām spoguļi sev priekšā turēdama, viņa dimdināja

pakaviem un uzvilka iemīloto dziesmiņu:

Zaļojošais ziemcietīti, zemu nolieciesil
Bet tu, mīlais melnacīti, tuvāk piespiediesi!

Zaļojošais zaemcietīti,
liecies vēl zemāki!

Bet tu, mīlais melnacīti, spiedies vēl tuvāki!

Cereviks, kas tanī brīdī pavēra durvis, ieraudzījis savu meitu dejojām, apstājās. Ilgi viņš tur stāvēja un pie sevis smējās par šo nepiedzīvoto meitenes draiskulību, taču tā, sevī iegrimusi, likās, nemanīja vairs neko; bet, kad tēvs uztvēra pazīstamās dziesmiņas skaņas, asinis viņam sāka virmot; lepni rokas sānos iespiedis, viņš pagāja istabas vidū un laidās piesēdienā — aizmirdams visas savas gaitas un darīšanas Tikai svaiņa skaļie smiekli beidzot lika abiem atjēgties. «Lūk, kur lieta! Tēvs ar meitu paši laiž kāzas vaļā. Labāk kustieties ātrāk: līgavainis ieradies!»

Dzirdot pēdējos vārdus, Paraska pietvīka košāk par sarkano lenti, ar ko bija sasējusi matus, bet bezbēdīgais tēvs pēkšņi ieprātojās, kādēļ te atnācis.

«Nu, meitiņ, tagad pasteigsimies! Chivra aiz prieka, ka pārdevu ķēvi, aizskrēja,» (to sacīdams,

viņš pabailīgi ap-skatījās visapkārt) «aizskrēja iepirkties sev visādas plachtas un citas panckas, tad, līdz viņas atnākšanai, mums vajag visu nodarīt!» Un' nepaguva vēl Paraska pārkāpt mājas sliekšni, kad jau atradās iznesīgā puīša rokās, jo tas, līdz ar lielu laužu baru, bija viņu uz ielas gaidījis. «Dievs lai svētī,» teica Cereviks, viņiem rokas salikdams. «Lai dzīve skrien kā vainagus kad sien!»

Pēkšņi burzmā sākās tracis. «Drīzāk tad es saplīstu gabalos, nekā to ļauju!» iekliedzās Solopija dzīves biedrene, bet ■audis, skaļi aurodami un smiedamies, vilka viņu prom. «Ne-trako, netrako, sieviņa!» aukstasinīgi sacīja arī Cereviks, pa-manījis, ka brangu čigānu pāris satvēris viņai rokas: «kas nodarīts, tas nodarīts; atsaukt es nemīlu!» «Nē un nē! Tas nekad nenotiks!» Chivra vēl kliedza, bet neviens viņā vairs neklausījās. Jaunlaulājamiem apkārt apstāja jautrībnieku pāri, izveidodami ap tiem necaurejamu deļotāju sienu.

Dīvaines, neizskaidrojamas jūtas sagrabtu skatītāju, ja viņš būtu novērojis, ka no viena paša ūsaina muzikanta lociņa pieskāriena stīgām gribot negribot sākās vienprātība un saskaņa.

Cilvēki, pār kuru drūmajām sejām, šķiet, veselu mūžību nebija pāri slīdējis smaids, nu sāka dipināt kājas un drebināt plecus. Visi kustējās. Visi dejoja. Bet vēl dīvainākas, vēl neizskaidrojamākas jūtas mostos dvēseles dziļumos, ja ievērotu vecenes, kuru sejās nesen dvēsmoja atvēries kaps — tās tagad grūstījās un lēkāja līdzī jauno baram. Bezbēdīgās! un bez kādas bērnišķas jautrības, bez līdzjušanas dzirksts, viņām vienīgi apīnis, kā mehaniķis savam nedzīvajam automatomam, lika darīt kaut ko cilvēkiem līdzīgu; viņas klusām kustināja savas noreibušās galvas, virpuļoja līdzī jautrajam baram, ne acu nepaceldamas uz jauno pāri.

Troksnis, smiekli, dziesmas kļuva aizvien klusāki. Kā pamirdams gurušais lociņš kļieda tukšajā gaisā neskaidras skaņas. Vēl kaut kur bija sadzirdama kāju dipoņa, kas līdzinājās tālumā šalcējas jūras dunēšanai. bet drīz vien viss bija tukšs un kluss.

Vai gan tāpat neaizlido no mums arī prieks, šis skaistākais, bet nepastāvīgākais viesis? — un velti tad kāda vientuļa skaņa mēģina izteikt līksmošanu. Jau pati savā atbalsī viņa sadzird skumjas un tukšumu un baigi

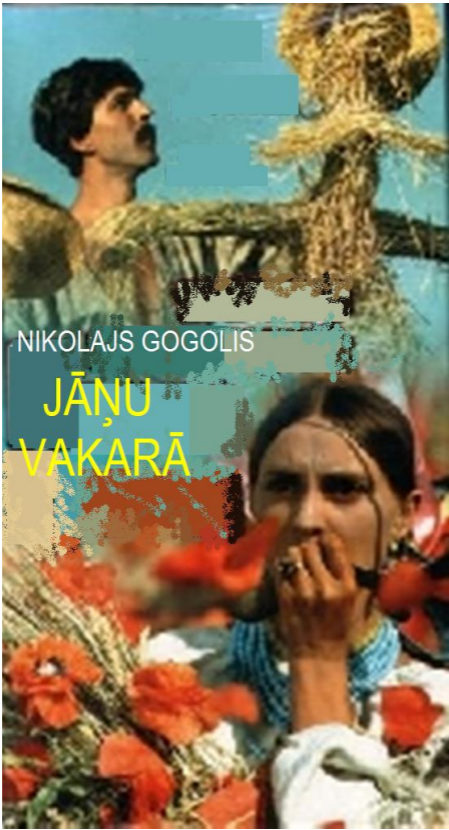
ieklausās tajā. Vai gan tāpat nepazūd vētrainās
un straujās jaunības draugi, aizie-dami pa
vienam, cits aiz cita izklīdzami pasaulē,
pamezdami vientuļu savu seno dienu biedri.
Garlaicīgi ir pamestajam! Un smagi, un tik skumji
tiek sirdij, un nekas viņai nevar Dalīdzēt!

JĀŅU VAKARĀ

Sens notikums, ko atstastljis N. baznīcas
Šķesteris.

Fomam Grigorjevičam piemita kāda īpatnēja savādība: viņam nāvīgi nepatika pārstāstīt vienu un to pašu. Gadījās, dažreiz, ka palūdza viņu izstāstīt kaut ko otrreiz, tad, paskat tik, katrā ziņā iespraudīs kaut ko no jauna vai sagrozīs tā, ka ne pazīt nevar. Reiz viens no tiem kungiem, mums, vien-kāršiem ļautiņiem, grūti pat nosaukt viņus: rakstnieķeļi viņi — ne rakstnieķeļi, bet, lūk, tie paši, kas uzpircēji mūsu gada tirgos. Sarauš, sadiedelē, sazogas visvisādu grabažu, jā, un tad katru mēnesi vai nedēļu izlaiž pa grāmatelei, ne biezāku par ābeci, — viens no šiem kungiem izvilināja Fomam Grigorjevičam arī šo pašu stāstu, bet izstāstījis, Foma Grigorjevičs jau bija atkal par to pavisam piemirsis. Tad no Poltavas atbrauca tas pats zaļas krāsas kaftanā ģērbies kun- dziņš, par kuru jau runāju, un kura vienu stāstu, domāju, būsiet jau lasījuši, — atved nelielu grāmateli un, vidū uz-šķīris, rāda mums. Foma Grigorjevičs jau grasījās apseglot savu degunu ar acenēm, bet, atcerējies, ka aizmirsis aptīt tās ar

NIKOLAJS GOGOLIS

JĀŅU
VAKARĀ

diegu un apvaskot, pasniedza grāmateli man. Tā kā cik necik lasīt protu un brilles nenēsāju, tad sāku tūlīt lasīt. Nebiju paguvis ne divi lapas pāršķirt, kad viņš pēkšņi aptu-rēja mani aiz rokas. «Pagaidiet! vispirms pasakiet man, ko jūs tur lasiet?» Atzīstos, šis jautājums mazliet samulsināja mani.

«Kā, ko lasu, Foma Grigorjevič? jūsu stāstu, jūsu paša vār-dus.» «Kas jums teicis, ka tie ir mani vārdi?» — «Ko tad vēl vajag, te ir iespiests: tāda un tāda ķestera stāstīta.» — «Uz-splāujiet tam uz galvas, kas to iespiedis! vaukšķ kā kuces moskalis. Vai es tā esmu teicis? Ko darīt, ja kādam galvā trūkst vienas skrūves! Klausieties, es jums to tūliņ izstās-tīšu.» Mēs pievirzījāmies galdam, un viņš iesāka:

Mans vectēvs (lai dievs mielo viņa dvēseli viņā saulē tikai ar kviešu karašņām un medus maizītēm), prata lieliski stās-tīt. Reizēm, kad sāka stāstīt, visu dienu nebūtu izkustējies no vietas un tikai klausījies. Viņam netiek līdzī neviens mūs-dienu balamute. Kad tāds ņemsies moskali vīzēt un turklāt vēl tādā balsī, it kā trīs dienas nebūtu ēdis, tad ķer cepuri un taisies kaut no istabas laukā. Atceros kā tagad, — nelaiķa

vecenīte, mana māte, vēl bija dzīva, — kā garā
ziemas va-karā, kad ārā sprēgāja sals un galīgi
aizmūrēja mūsu istabas šauro lodziņu, viņa
sēdēja pie kodelas, šķetinādama pirkstiem garu
pavedienu, kustinādama ar kāju šūpuli un
dziedādama dziesmu, ko es vēl tagad it kā dzirdu.
Liesmiņa eļlas trau-ciņā, drebēdama un
raustīdamās kā no kaut kā baidīdamās,
apgaismoja mums istabu. Atspole rūca, un mēs,
bērni, visi pūlītī saspiedušies, klausījāties
vectēvā, kas aiz vecuma jau vairāk nekā piecus
gadus nebija nokāpis no savas krāsns augšas.
Dīvainie nostāsti par sirmo senatni, par
aizkrāciešu sirojumiem, par poļiem, par
Podkovas, Poltora-Kožucha un Sagaidačnija
varoņdarbiem mūs tā neaizrāva, kā stāsti par
kādu senu, brīnišķīgu notikumu, no kā drebuļi
skrēja pa* visu miesu un mati sacēlās uz galvas
stāvus. Citu reizi gadījās, sagraba tādas bailes, ka
vakaros viss šķitās diezin par kādu ērmu. Gadījās
kādreiz naktī iziet kādas vajadzības dēļ no
istabas, tad tā vien tik likās, ka tavā gultā ielicies
kāds atnā-cējs no viņpasaules. Un, kaut man
nenāktos to otrreiz stāstīt, ka bieži notālēm
noturēju savus galvgalī paša noliktus svār-kus

par saritinājušos nelabo. Bet pats galvenais vectēva stās-tos bija tas, ka visā savā mūžā viņš nekad nemeloja, un ko arī neteica, tas viss tiešām tā ij bijis. Vienu no viņa dēkaina-jiem piedzīvojumiem atstāstīšu tagad jums. Zinu, ka atradī-sies daudz tādu gudrinieku, kas raksta tiesās un lasa laicīgas grāmatas, bet, ja dos tiem rokā vienkāršu lūgšanas grāmatu, nesapratīs tur ne ā, ne bē, bet rādīt, sev par kaunu, savus zobus — to tie prot. Tādiem viss, ko vien stāsta, ir smejams. Tāda neticība ieviesusies pasaulē! Nu ko tur, — lūk, lai dievs un šķīstā jaunava mani soda — varbūt pat neticēsiet: reiz kaut kā ieminējos par raganām — un kas bija? atradās rez- galis, — netic raganām? Jā, gods dievam, esmu jau diezgan nodzīvojis pasaulē, esmu redzējis tādus citticībniekus, kam piemānīt popu bija vieglāk, nekā mums tabaku iešņaukt; bet arī tie krustu meta pret raganam. Kaut sapņos viņiem parā-dītos . . . negribas tik teikt kas.. . Nav ko runāt par tiem.

Kur nu, vairāk nekā gadus simt atpakaļ, mans nelaikis vec-tēvs stāstīja, mūsu ciema neviens nebūtu ir pazinis: visnaba-dzīgākais ciems! Mājeles desmit, — neapmestas, neapjuntas

rēgojas te šur, te tur lauka vidū. Ne žogu, ne kārtīga šķūņa kur novietot lopus vai vezumus. Tā vēl tik dzīvoja bagātnieki, bet būtu paskatījušies uz mūsu bāleliņiem, plikadīdām, zemē ierakta bedre — lūk, jums ij māja! Tikai dūmi norādīja, ka tur mitinās dzīva radība — cilvēks. Jūs jautāsi, kāpēc viņi tā dzīvoja? Bija vai nebija nabadzība, jo tajos laikos gandrīz katrs kazaka gaitās gāja un savāca svešās zemēs ne mazums mantu, bet, visvairāk tāpēc, ka nebija vērts rūpēt kārtīgu māju. Kādi gan ļaudis tad nesiroja pa visām malām: krimieši, poļi, leiši! Gadījās, ka arī pašu ļaudis pūļiem iebruka un ap-laupīja savējus. Visādi gadījās.

SaL ciemā bieži parādījās cilvēks, vai pareizāki velns cilvēka izskatā. No kurienes viņš un kāpēc ieradās, neviens nezināja. Uzdzīvo dzerdams un pēkšņi pazūd kā ūdenī iekritis, ne vēsts vairs. Te, raug, — atkal jau kā no debesīm nokritis, rikšo pa ielām ciemā, no kura tagad nav vairs ne vēsts un kas atradās varbūt ne tālāk par simt soļiem no Dikaņkas. Savāc ka-zakus, ko sastop: smiekli, dziesmas, ripo naudiņa, degvīna — kā ūdens. Apstāj reizēm skaistas meičas: sadāvina lentes, auskarus, kakla rotas —

ka nav kur likt! Taisnība, skaistules mazliet apdomājas, vai pieņemt dāvanas, dievs to zina, varbūt tiešām gājušas caur nešķīstām rokām. Mana vectētiņa miesīgā krustmāte, kas tajā laikā turēja krodziņu uz tagadējā Opoš-ņankas ceļa, kur bieži mēdza uzdzīvot Basavrjuks (tā sauca šo velna cilvēku), tieši tā ij sacīja, ka ne par kādu labklājību pasaulē nebūtu bijusi ar mieru pieņemt no viņa dāvanas. Tomēr, kā lai neņem: katru sagrabj bailes, kad viņš sarauc savas sarainās uzacis un caur pieri uzmet tādu skatienu, ka liekas, dotu kājām ziņu, aizskrietu diezin kur; bet, ja pieņēma, tad jau nākamajā naktī velkas ciemoties kāds draugs no ourva, ragainu galvu, un žņaudz kaklu, ja ap to dāvātā kakla rota, kož pirkstā, ja tajā uzmaukts gredzens, vai rauj aiz bizes, ja tajā iepīta lente. Lai dievs ar tām, tām dāvanām. Tikai nelaime — arī vaļā tikt nevar: iemetīsi ūdenī — velnišķīgās krelles vai gredzens peld pa ūdens virsu un atkal tieši tev rokās.

Ciemā bija baznīca, gandrīz vai vēl, cik atceros, svētā Pantelija vārdā nosaukta. Dzīvoja toreiz pie tās priesteris, la svētīta viņa piemiņa, tēvs Afanasijs. Ievērojis, ka Basavrjuks pirmā

Lieldienu dienā nebija baznīcā, nodomāja sarāt viņu, uzlikt baznīcas sodu. Kur nu to! tik tikko dabūja izsprukt. «Klausies, pan!» dārdināja viņš tam atbildei «rūpējies labāk par savām lietām, nekā maisies citu darīšanās, ja negribi, ka tavu kazas rīkli aizbāž ar karstu kutju!>- Ko lai iesāk ar nolā-dēto? Tēvs Afanasijs tikai pasludināja, ka katru, kas saiesies ar Basavrjuku, uzskatīs par katoli, Kristus baznīcas un cil-vēka dzimuma ienaidnieku.

Šajā ciemā kādam kazakam, sauktam par Koržu, bija strād-nieks, ko ļaudis dēvēja par Pēteri Bezdzimtas, varbūt tāpēc, ka neviens neatcerējās ne viņa tēva, ne mātes. Tiesa, baz-nīcas vecākais gan stāstīja, ka viņi jau otrā gadā nomiruši mērī; bet mana vectēva krustmāte negribēja par to nekā zināt un visiem spēkiem centās piešķirt viņam dzimtu, kaut gan nabaga Pēterim pēc tādas bija tikpat maz vajadzības, kā mums pēc pērnā sniega. Viņa stāstīja, ka Pētera tēvs tagad dzīvo vēl Aizkrācē, bijis turku gūstā, izcieties diezin kādas mokas un kaut kādā brīnišķīgā kārtā, pārgērbies par einuku, izbēdzis. Tumšacēm meičām un jaunajām sievām nebija ne-kādas vajadzības pēc viņa dzimtas. Viņas tikai

sprieda, ka, ja viņu ietērtu jaunā županā, apjoztu ar sarkanu jostu, uzliktu galvā melnu jērādas cepuri ar lepnu, zilu virsu, piejoztu pie sāniem turku zobenu, iedotu vienā rokā jājamo pātagu, otrā pīpi skaistā ietvarā, ka tad viņš aizbāztu aiz jostas visus torei-zējos jauniešus. Bet nelaime tā, ka nabaga Pēterītim bija ti-kai vieni vienīgi pelēki svārki, kam bija vairāk caurumu nekā daža laba žīda kabatā zelta rubļu. Un tā vēl nebūtu tā lielākā nelaime; bet, lūk, kas par postu: vecajam Koržam bija mei-tiņa, skaistule, kādu, domāju, jums nezin vai būs gadījies redzēt. Nelaiķa vectēva krustmāte stāstīja, — bet sievietei, kā paši zināt, vieglāk saskūpstīties ar pašu nelabo, neņemiet ļaunā izteicienu, nekā nosaukt kādu par skaistuli, — ka ka-zaka meičas apaļie vaidziņi bijuši svaigi un sārti kā vismai-gākie magones sārtie ziedi, kas, dieva rasā mazgājušies, kvēlo, izgludina savas ziedu lapiņas un uzpošas tikko uzlēkušās sau-lītes priekšā; ka līdzīgas melnām aukliņām, kādas tagad mūsu meitenes pērk krustiņiem un dukātiem no moskaļiem, kas, kārbām apkrāvušies, staigā pa ciemiem, slaidi izliekušās uzacis it kā ieskatījās skaidrajās acīs; ka mutīte, uz kuru noskatoties

toreizējie jaunieši aplaizījās, likās radīta tam, lai atskaņotu lakstīgalas dziesmas; ka viņas mati, melni kā kraukļa spārni un mīksti kā jauni lini (toreiz vēl mūsu jau-navas nepazīna matus mazās bizītēs un neievija tajās skaistas, spilgtas, šauras lentes), krita lielām cirtām uz zeltu izšūtā uzvalka. Ak! lai dievs nedod man vairs baznīcas korī dziedāt alelujā, ja es, tepat uz vietas, nebūtu noskūpstījis viņu, kaut gan sirmums jau zogās visā vecajā mežā, kas apklāj manu galvas virsu, un blakus man vecene kā nags acī. Nu, ja jau kādā vietā puisis un meita dzīvo tuvu viens otram ... paši zināt, kas iznāk. Bieži nebija vēl ne ausma, ne gaisma svīdusi, sarkano zābaku pakavi jau manāmi tajā vietā, kur Pidorka mēdza lakstoties ar savu Pēterīti. Tomēr Koržam nebūtu ne prātā ienācis kas Jauns, bet reiz — nu, protams, neviens cits kā pats nelabais gumdija Pēterīti, priekšnamā labi neapska-toties, uzspiest kazaka meičas sārtajām lūpiņām skūpstu, kā saka, no visas sirds, un tas pats nelabais, — kaut viņam, suņa dēlam, sapnī svētais krusts rādītos! — blēņodamies uzmusi-nāja veco āzi atvērt istabas durvis. Koržs sastinga, atvēris muti un pieķēries ar roku durvīm. Nolādētais skūpsts,

likās, galīgi apdullināja viņu. Tas tam likās skaļāks par vāles trie-cienu pret sienu, ar ko mūsu dienās zemnieks aizbaida suņus, ja viņam nav bises un pulvera.

Attapies viņš noņēma no sienas vectēva pletni un gribēja ar to jau nodzeltīt nabaga Pēterītim muguru, kad, nez kur gadījies, kur ne, pieskrēja Pidorkas sešgadīgais brālītis Ivass un izbailēs apķēra ar roķelēm viņa kājas, iesaukdami: «tēt, tēt! nesit Pēterīti!» Ko lai dara? Tēva sirds nav no akmens: pakāris pletni pie sienas, viņš paklusām izveda Pēterīti no istabas, piekodinādams: «Klausies, Pēter, ja tu man vēl kād-reiz rādīsies istabā vai kaut tikai pie logiem, tad, nūdien, pa-zaudēsi melnās ūsas un savu matu cekulu — paskat, tas jau tev divām kārtām aptinies ausij — lai es neesmu Terentijs Koržs, ja tas nepazūd no tavas galvas!» To teicis, viņš ar vieglu roku iebelza Pēterītim pa pakausi tā. ka tas. zemes nesamanīdams, kūleniski aizlidoja. Lūk, ko saskūpstīja! Ne-dienas bija uznākušas mūsu balodīšiem; turklāt ciematā iz-paudās vēsts, ka Koržu sācis apciemot kāds polis, zeltā šūdi-nāts, ar ūsām, zobenu, piešiem, ar kabatām, kas tinkšķēja kā ķeseles zvaniņš, ar ko mūsu zvaniķis

Tarass ikdienas staigā pa baznīcu. Nu, viegli noskārstams, kādā nolūkā apciemo tēvu, kad viņam mājās tumšuzacaina meitiņa. Lūk. vienreiz Pidorka, asarām plūstot, pacēla rokās savu Ivasu: «Ivasiņ, mans mīlais, Ivasiņ, mans dārgum! Aizskrej pie Pēteriša, manu zelta bērniņ, kā izšauta bulta; izstāsti viņam visu: būtu mīlējusi viņa brūnās acis, skūpstījusi viņa balto sejiņu, bet liktenis man nav to novēlējis. Ne vienu vien dvieli esmu samērcējusi savām karstajām asarām. Nelabi, grūti man ap sirdi. Un pašas tēvs man — naidnieks: spiež precēt nemīlamu poli. Saki viņam, ka jau rīkojas uz kāzām, tikai mūzikas ne-būs mūsu kāzās: kobzu un stabuļu vietā dziedās diakoni. Ne-iešu dejojot ar savu līgavaini: nēšus nesīs mani. Tumša tumša būs mana istabiņa! — no kļavas koka, un dūmeņa vietā krusts stāvēs uz jumta!»

Kā pārakmeņojies, nekustēdamies no vietas, Pēteris klau-sījās, kad nevainīgais bērns šļupstēja viņam Pidorkas vārdus. «Bet es, nelaimīgais, biju nodomājis doties uz Krimu un Turciju, iekarot zeltu un bagāts atbraukt pie tevis, mana daiļaviņa. Bet nebūt tam nekad. Ļaunā acs mūs uzlūkojusi. Būs. būs arī man kāzas, mana zelta

zivtiņa, tikai šajās kāzās nebūs pat diakonu — melns krauklis krimšķinās mācītāja vietā pār manu galvu; klajš lauks būs mana māja: pelēkzils mākonis — mans jumts; ērglis izknābs manas brūnās acis, lietus skalos kazaka kauliņus, un stepes vējš žāvēs tos. Bet ko es? kam? par ko varu sūdzēties? Redzams, dievs tā ir nolīcis. Ja mirt. tad mirt!» — un taisnā ceļā aizsoļoja uz krodziņu.

Nelaika vectēva krustmāte mazliet pabrīnījās, ieraudzī-dama Pēterīti krodziņā un vēl tādā laikā, kad godīgi cilvēki iet uz rīta dievkalpojumu, un ieplēta acis, it kā no miega mozdāmās, kad viņš pieprasīja mēriņu sīvā, bezmaz pus- spaiņa lielumā. Tikai veltīgi nabadziņš bija cerējis tā dzēst savas bēdas. Degvīns dzēla viņam mēlē kā nātres un likās rūgtāks par vērmelēm. Trieca mēriņu pret zemi. «Pietiek bēdāties, kazak!» kāds basā ierēcās aiz viņa. Atskatījās: Ba- savrjuks! kāds nejauks purns! Mati — kā sari, acis — kā vērsim. «Zinu, kā tev trūkst: lūk, kas!» Pie tam viņš, vel-nišķi ņirgdams, paskandināja ādas maku, kas tam karājās pie jostas. Petro sarāvās. «He, he, he! kā liesmo!» rēca viņš. bārstīdams sauajā zelta gabalus: «he, he, he! kā skan' Un pra-sīts tiek tikai viens darbs par veselu kalnu

tādu paiņņu.» — «Velns!» Petro iekliedzās. «Dod šurp! Esmu uz visu ar mieru!»

Iesita sauļās. «Redzi, Petro, tu esi ieradies taisni īstā laikā: rīt Jāņu diena. Tikai šo vienīgo nakti gadā uzzied papardes zieds. Nenokavē! Gaidīšu tevi ap pusnakti Lāču gravā.»

Man liekas, vistas tik ļoti negaida tā brīža, kad saimniece tām iznesis graudus, kā Pēterītis gaidīja vakara. Nekā cita nedarīja, kā tikai skatījās, vai koku ēnas jau nav tapušas ga-rākas, vai zemu noslīdējusī saulīte jau nesārtojas, un jo ilgāk, jo nepacietīgāki. Kā laiks velkas garumā! Redzams, ka dieva dienīņa pametusi kaut kur savas beigās. Lūk, jau saulīte nogājusi. Tikai vienā pusē debesis sārtojas. Arī tās sāk tumst. Laukā top vēsāks. Krēšļojas, krēšļojas un — jau satumsis. Beidzot! Sirds taisījās vai izlekt no krūtīm, kad viņš uzņēma ceļu, piesardzīgi dodamies lejā, cauri biežam mežam, dziļā aizā, ko sauca par Lāču gravu. Basavrjuks jau gaidīja tur. Tumšs, ka vai acī durams. Roku rokā viņi gāja pa līganu purvu, aizķerdamies aiz cieši saaugušiem ērkšķu krūmiem un klupdami gandrīz uz katra soļa. Beidzot līdzena vieta. Petro palūkojās visapkārt: nekad vēl viņam nebija

gadījies te būt. Te arī Basavrjuks apstājās. «Vai redzi sev priekšā trīs uzkalniņus? Uz tiem aug daudz dažādu puķu; bet lai tevi sarga ne šīs zemes gari, ja tu kādu no tām noplūktu. Tikko uzziedēs papardes zieds, tver to un neatskaties, lai kādi brī-numi aiz tevis arī notiktu.» Petro gribēja vēl pajautāt... skat — nav jau vairs viņa. Piegāja pie trim uzkalniņiem; kur gan puķes? Nekur nav redzamas. Mežonīgas vērmeles melrtoja visapkārt un nomāca visu. Bet, rau, iekvēlojās pie de-besīm rūsa, un viņam priekšā parādījās vesela grēda puķu, brīnišķīgu, neredzētu puķu; bija tur arī papardes vienkāršās lapas. Petro drusku šaubījās un palika tās priekšā domās stāvot, abas rokas sānos iespiedis. «Kas tad te neredzēts? des-mitām reižu dienā, gadās, redz šo zāli; kas tur par brīnumu? Vai velna ģimis nav gribējis tikai pazoboties!» — Rau — at-sarkst mazs ziedu pumpuriņš un kustas it kā dzīvs. Tiešām brīnums! Kustas un top arvien lielāks un lielāks un*sārtojas kā kvēlojoša ogle. Iemirdzējās zvaigznīte, kaut kas >dusu no- sprakšķēja — un zieds uzplauka viņa acu priekšā kā liesma, apgaismodams arī citus sev apkārt.. «Nupat laiks!» Petro no-domāja un izstiepa roku. Redz,

viņam garām arī sniedzās simtām spalvainu roku pēc zieda, bet aiz muguras kaut kas šurpu turpu skraida. Aizvēris acis, viņš rāva kātiņu, un zieds palika viņam rokā. Viss apklusā. Uz celma parādījās sēdošais

Basavrjuks, sazilējis kā mironis. Ne pirkstiņa nekustina. Acis stīvi vērstas uz kaut ko, ko viņš viens tikai redz, mute pus-virus, un ne vārda. Visapkārt viss klusu. Uch, drausmīgi! ... Te atskanēja svilpiens, no kura Pēterim iekšā sāka griezties, un viņam šķita, ka zāle būtu sākusī čaukstēt, puķes savā starpā sarunāties smalkās, sudraba zvaniņiem līdzīgās balstī- aās; koki iešņācās verdošā ķildā.. . Basavrjuka seja pēkšņi atdzīvojās, acis iegailējās. «Beidzot atgriezās, ragana!» viņš norūca caur zobiem. «Pielūko, Petro, tūliņ tev priekšā nostā-sies skaistule: izpildi visu, ko viņa tev liek. citādi esi pazudis uz mūžiem!» Te viņš pašķīra ar zarainu nūju ērkšķu krūmu, un viņu priekšā parādījās mājiņa, kā mēdz teikt, uz vistas kājām. Basavrjuks sīta ar dūri, un siena sagrīļojās. Liels, melns suns izskrēja pretī un smilkstēdams, pārvērties par kaķi, lēca viņiem acīs. «Netrako, netrako, vecā velnate!» Ba-savrjuks ierunājās, piebilzdams tādu

vārdu, ka kārtīgs ?ilvēks pat ausis aizspiestu. Skat, kaķa vietā vecene ar cep-tam ābolam līdzīgu, krunkainu seju, pati salīkusi; deguns un zods kā riekstu knaibles. «Varena skaistule!» Petro nodomāja, un trīsas viņam pārskrēja pa muguru. Ragana izrāva viņam ziedu no rokām, noliecās un ilgi kaut ko murmināja ap to, aplacīdama to ar kādu ūdeni. No mutēs viņai šāvās dzirk-steles, uz lūpām parādījās putas. «Svied!» viņa teica, atdo-dama viņam ziedu. Petro svieda, un kas par brīnumu? zieds nekrita taisni uz leju. bet ilgi bija redzams kā uguns lodīte tumsā, peldēja pa gaisu kā laiviņa; beidzot pamazām sāka laisties zemāk un nokrita tik tālu, ka tikko bija pamanāma zvaigznīte, ne lielāka par magoņu sēkliņu. «Te!» dobji no- krešķēja vecene, bet Basavrjuks iedeva viņam lāpstu, pie-bilzdam: «Roc te, Petro; te tu ieraudzīsi tik daudz zelta, ka ne tev, ne Koržam nav sapņos nācis.» Petro, sasplāvis rokās, saķēra lāpstu, uzspieda ar kāju un izcēla zemi, vienu, otru, trešo, vēlreiz. .. Kaut kas ciets!. . . Lāpsta skan un nelien dziļāk. Te viņa acis skaidri sāka atšķirt nelielu, dzelzī kaltu lādi. Jau viņš gribēja ar roku to tvert, bet lāde sāka grimt zemē un jo tālāk, jo

dzilāk un dziļāk, bet viņam aiz muguras skanēja smieklī, vairāk līdzīgi čūskas šņākšanai. «Nē, nere-dzēt tev zelta, iekāms nesadabūsi cilvēka asinis!» ragana sa-cīja un pieveda viņam bērnu, gadus sešus vecu, ietītu baltā palagā, rādīdama zīmēm, lai viņš nocērt tam galvu. Petro apstulba. Vai tas gan nieks — nocirst ne par šo. ne par to cilvēkam galvu, turklāt vēl nevainīgam bērnam! Dusmās viņš norāva palagu, kas sedza bērna galvu, un kas ir? Viņa priekšā stāvēja Ivass. Rocīņas nabaga bērns bija sakrustojis un gal-viņu noliecis ... Kā negudrs Petro pieskrēja ar nazi pie ra-ganas un jau pacēla roku . . . «Bet ko tu apsolīji par mei-teni? ...» ierēcās Basavrjuks un it kā lodi ietrieca viņam mugurā. Ragana piespēra ar kāju: zila liesma izšāvās no zemes; zemes iekšiene kļuva gaiša un it kā no kristālā izlieta, un viss, kas bija zemes iekšienē, kļuva redzams kā uz delnas. Cervonci, dārgakmeņi lādēs, katlos, veselām kaudzēm bija sakrauti tai pašā vietā, kur viņi stāvēja. Acis viņam iegailē- jās ... prāts aptumšojās ... Kā neprātīgs viņš satvēra nazi, ;m nevainīgas asinis iesprāga viņam acīs. .. Velnišķīgi smieklī atskanēja no visām pusēm. Nejēdzīgi mošķi pulkiem lēkāja viņam priekšā.

Ragana, iecirtusies rokām bezgalvas mironī, kā vilks dzēra tā asinis. . . Viņam galvā viss sagriezās. Sa-ņēmis visus spēkus, viņš metās bēgt. Viss viņa priekšā at-blāzmojās sarkanā gaismā. Koki visi bija asiņaini un, likās, dega un vaidēja. Debesis, kvēlojušās, trīsēja ... Acīs viņam lēkāja ugunīgas dzirkstis kā zibens atspīdums. Bez spēka viņš ieskrēja savā būdā un kā kūlis nogāzās gar zemi. Smags miegs pārņēma viņu.

Divas dienas un divas nakts Petro gulēja bez atmošanās. Trešajā dienā atmodies, viņš ilgi apskatīja savas istabas kak-tus, bet velti centās kaut ko atcerēties: galva viņam bija kā veca skopuļa kabata, no kuras ne grasi neizmānīsi. Izstaipījies mazliet, viņš ieklausījās, ka kājgalī kaut kas ieskanējās. Ska-tās: divi maisi ar zeltu. Tikai tad kā pa sapņiem viņš atcerējās, ka bija meklējis kādu apslēptu mantu, ka vienam viņam bijis bail mežā... Bet par kādu maksu un kā tie tikuši viņam rokā, to ne par ko nevarēja saprast.

Ieraudzīja Koržs maisus un atmaiga. «Kāds gan tas Pet- rusja ir nelga! vai tad es viņu nemīlēju? vai viņš nebija man kā paša miesīgs dēls?» un vecis sāka muldēt tādas brīnumu lietas, ka Petro apraudājās. Savādi likās Pidorkni, kad

viņa sāka viņam stāstīt, ka čigāni, kas braukuši garām, nozaguši Ivasu. Petro nevarēja viņa pat atcerēties: tā viņu bija apmā-jusi nolādētā velnišķība! Nebija ko kavēties. Po!im parādīja pigu zem deguna un sarīkoja kāzas: sacepa kāzu raušus, sašuva dvieļus un lakatus, izvēla mucu degvīna, apsēdi-nāja jaunos aiz galda, sagrieza maizes klaipu, trinkšķināja banduras, cimboles, puta stabules, kobzas — un sākās prieki...

Seno laiku kāzu dzeršanu nesalīdzināsi ar mūsējām. Kad mana vectēva krustmāte dažreiz sāka stāstīt — brīnies tik! Kā meičas greznā svētku galvas rotā no dzeltenām, zilām un sārtām lentēm, kam pāri bija pārsietās zelta treses, smalkos, ar sarkanu zīdu pa visām vīlēm izrakstītos un sīkām sudraba puķītēm nosētos kreklos, safjana zābakos uz augstiem dzelzs pakaviem, cēli kā pāvi un brāzmaini kā viesulis lēkšojušas pa istabu. Kā jaunās sievas, nesdamas uz galvas aubīti, kam virsa bija pagatavota no zelta brokātā un pakausī neliels izgriezums, pa kuru bija redzama zelta iemala, ar diviem vissmalkākās melnas jērādas radziņiem, no kuriem viens iz-slējās uz priekšu, otrs atpakaļ, zilos, vislabākā zīda virssvār- kos ar sarkaniem

atlokem, cienīgi iespiedušas rokas sānos, uzstājušās pa vienai un vienmērīgā solī laidušās gopakā. Kā jaunekļi augstām kazaku cepurēm galvā, smalkas vadmalas svārkos, apjostos izrakstītām sudraba jostām, pīpēm zobos, aplidojuši viņas kā velnēni un mēlojušies. Jauniešos noska-toties, nenocietās arī pats Koržs, neizlocījis vecās kājas. Ar banduru rokā, sūkdams kaļķīti un dziedādams līdzī, ar deg-vīna glāzīti virs galvas, iesilušo viesu skaļu saucienu pavadīts, vecais laidās pietupdejā. Ko gan jautrā prātā neizdomā? Sāk, gadījās, maskoties nejaukos ģīmjos — tu, mans dievs, nelī-dzinās vairs cilvēkiem. Nav ko salīdzināt ar mūsdienu pār-ģērbšanos kāzās. Kas tad tagad? Izķēmojās tik par čigāniem vai moskaļiem. Nē, tos laikus viens pārgērbās par žīdu, cits par velnu, vispirms sāk bučoties, bet vēlāk saķērās vien- otram cekulā ... Lai dievs ar jums! tādi smiekli, ka vēders jātur! Pārgērbās turku un tataru drēbēs, viss vienā zaigā, kā kvēlojošas ogles... Bet kad sāka blēņoties un jokus dzīt. . . nu, nes vai svētos laukā. Nelaiķa vectēva krustmātei, kas pati arī bijusi šajās kāzās, gadījies šāds dēkains piedzīvojums: viņa bijusi ģērbusies platajās tatarietes drēbēs un, ar

degvīna glāzi rokā, mielojusi viesus. Te nelabais dīdījis kādu apliet viņu no mugurpuses ar degvīnu; otrs, redzams, arī ne laisks, izšķīl tajā brīdī uguni un aizdedzina ... uzšaujas liesma, na-baga krustmāte pārbijusies rauj visu acu priekšā drēbes no muguras nost... Troksnis, smieki, kņada sacēlusies kā gada tirgū. Vārdu sakot, veci ļaudis neatceras nevienas citas vēl tik jautras kāzas.

Sāka dzīvot Pidorka ar Petro, gluži kā poļu pans ar pani. Visa kā diezgan, viss spīd ... Labi ļautiņi tomēr vieglītēm šūpoja galvas, nolūkodamies viņu dzīvē. «No velna nebūs nekāda labuma,» visi vienā balsī runāja. «No kurienes gan, ja ne no pareizticīgo ļaužu kārdinātāja, viņam radusies ba-gātība? Kur viņš būtu ņēmis tādu kaudzi zelta? Kāpēc gan to pašu dienu, kad viņš kļuva bagāts, Basavrjuks pazuda kā ūdenī iekritis?» — Sakat tik, ka ļaudis izdomā! Lūk, patie-šām, nepagāja ne mēnesis un nevarēja Pēterīti vairs ne pazīt. Kāpēc, kas viņam bija noticis, — dievs vien zina. Sēž uz vienas vietas un kaut vai vārdu būtu ar kādu parunājis. Visu laiku tikai domā un it kā pūlas kaut ko atcerēties. Kad Pidorkai izdodas piedabūt viņu sākt par kaut ko

runāt, tad it kā aizmirstas, sāk runāt un atvilgst pat; bet paskatīsies ne-vilšus uz maisiem — «pagaidi, pagaidi, aizmirsies!» kliež, un no jauna iegrimst domās, un no jauna nopūlas kaut ko atcerēties. Dažreiz, kad ilgi nosēdējis uz vietas, viņam liekas, ka tūliņ pat viss no jauna ienāks prātā .. . bet atkal viss pa-zūd Liekas: sēž krodziņā; nes viņam degvīnu; dedzina viņu degvīns; pretīgs viņam degvīns. Kāds pienāk, uzsit uz pleca viņam . .. bet tālāk viss viņam kā miglā tīts. Sviedri viņam plūst aumaļām pa seju, un viņš bezspēkā nosēžas atpakaļ savā vietā.

Ko visu nedarīja Pidorka: gan aprunājās ar pūšlotājiem, gan nobīli zīlēja, gan ārstēja vēderu [2] , nekas nepalīdzēja. Tā pagāja vasara. Daudzi kazaki bija applāvušies un novākuši labību; daudzi kazaki, par citiem brašākie, devās kara gaitās. Pīļu bari vēl pludurēja pa mūsu purviem; bet no paceplišiem jau nebija vairs ne vēsts. Stepes apsarka. Labības stirpas kā kazaku cepures šur un tur raiboja laukā. Uz ceļa pagadījās arī žagaru un malkas vezumi. Zeme sacietēja un vietām pat piesala. Sāka jau birdināt sniegu, un koku zari ietērpās sarmā kā zaķādās. Lūk, jau dzirdi, aukstā ziemas dienā sarkankrū-

tainais svilpis, kā uzcirtīgs poļu muižnieks, pastaigājās pa sniega kupenām, meklēdams graudus, un bērni garām nūjām

dzenāja pa ledu koka klucīšus, kamēr viņu tēvi mierīgi val-stījās uz krāsns augšas, pa laiciņam iziedami ārā ar kūpošu kaļķīti zobos, lai godīgi paškendētos par pareizticīgo ziemeļīti vai izvēdināties un pārkulstīt piebūvē iegulējušos labību. Beidzot sniegi sāka kust, un līdaka ar asti salauzīja ledu. Bet Petro arvien vēl tāds pats, un jo tālāk, jo ļaunāk. Kā piekalts sēž istabas vidū, nolīcis starp kājām savus maisus. Palika mežonīgs; apauga matiem; kļuva baismīgs; un visu laiku do-mā par vienu un to pašu, visu laiku pūlas kaut ko atcerēties, gan skaišas, gan ļaunojas, ka nevar atcerēties. Bieži mežonīgi pietrūkstas no savas vietas, noplāta rokas, ieurbjas acīm kādā vietā, it kā gribētu kaut ko notvert; lūpas kustas, it kā gribētu izrunāt kādu sen aizmirstu vārdu — un nekustīgi sastingst.. . Viņu pārņem neprāts, kā negudrs viņš lauza un kož sev rokas un dusmās izplūc šķipsnām matus, beidzot, aprimis, pakrīt kā nesamaņā un pēc laiciņa atkal par jaunu mēģina atcerēties, un atkal neprāts, un atkal mokas... Kas tas par dieva

sodu! Pidorkai dzīve vairs nebija dzīve. Sākumā viņai bija bail palikt vienai istabā, bet vēlāk aprada, nabadzīte, ar sa-vām bēdām. Bet agrāko Pidorku vairs nevarēja pazīt. Ne sār-tuma. ne šķelmīgā smaida: noraizējās, izkalta, izraudāja skaidrās acis. Reiz kādam, redzams, bija iežēlojies viņas; devis tai padomu iet pie raganas, kas dzīvoja Lāču gravā un kuru daudzinaja, ka viņa protot izārstēt visas slimības pasaulē Nolēma izmēģināt pēdējo līdzekli; vārdu pa vārdam pieru-nāja veceni nākt viņai līdzī. Tas notika tieši Jāņu vakarā. Petro nesamaņā gulēja uz lāviņas un nemaz nepamanīja jauno viešņu, kamēr, beidzot, maz pamazām sāka piecelties un ieskatīties. Pēkšņi viņš viss sāka trīcēt kā soda vietā, mati sacēlās stāvus... un viņš iesmējās tādiem smiekliem, ka Pidorkai sirds sastinga no bailēm. «Atcerējos, atcerējos!» viņš iekliedzās negantā priekā un, atvēzējis cirvi, meta to no visa spēka uz veceni. Cirvis iecirtās divi veršoki dziļi ozola durvīs. Vecene pazuda, un ap septiņi gadi vecs bērns baltā krekliņā, ar apsegtu galvu, nostājās istabas vidū. Apsegs nokrita. «Ivass!» — Pidorka iekliedzās un metās viņam klāt; bet rēgs viscauri, no galvas līdz kājām, applūda asinīm,

un visa istaba atspīdēja sarkanā gaismā... Izbailēs viņa izskrēja priekš-namā; bet, mazliet atžirgusi, gribēja viņam palīdzēt; velti! durvis aiz viņas bija aizcirtušās tik stipri, ka viņa nespēja tās atvērt. Saskrēja ļaudis; sāka klauvēt; izcēla durvis; kaut dvēselīte bijusi. Visa istaba pilna dūmu, un pašā vidū, tur, kur stāvēja Petro, pelnu kaudze, no kuras vietām vēl kūpēja tvaiks. Metās pie maisiem: tikai saplēstu trauku lauskas tur bija zelta vietā. Acis izbolījuši, atvērtām mutēm, neiedroši-nādamies ne ūsu pakustināt, stāvēja kazaki, kā zemē ierakti Tādas bailes bija pārņēmušas viņus, redzot šos brīnumus.

Kas notika tālāk, neatceros. Pidorka deva solījumu doties svētceļojumā; savāca pēc tēva nāves pārpalikušo mantu un pēc dažām dienām viņa tiešām jau vairs nebija ciematā. Uz kurieni viņa aizgājusi, neviens nezināja sacīt. Pakalpīgās ve-cenes iau teica esam viņu tur, kur bija aizgājis Petro, bet no Kijevas atbraucis kazaks stāstīja, ka redzējis klosterī mū-ķieni izkaltušu kā skeletu, kas bez mitas lūgusi dievu, ka šajā mūķienē viņas novada ļaudis, pēc visām pazīmēm, pazinuši Pidorku; ka neviens vēl nav dzirdējis no viņas ne vārda; ka viņa atnākusi kājām un atnesusi

dievmātes svētbildei ietvaru, izrotātu tik spilgtiem dārgakmeņiem, ka visiem bijis jāpie-miedz acis, uz to skatoties.

Atjaujiet, ar to vēl viss nebeidzās. To pašu dienu, kad ne-labais parāva Petro, parādījās atkal Basavrjuks; tikai visi bēga no viņa. Uzzināja, kas tas par putnu: neviens cits kā pats sātans, kas pieņēmis cilvēka izskatu tikai tādēļ, lai at-raktu paslēpto mantu, bet, tā kā apslēptā manta nešķīstās rokās nedodas, tad viņš ar viltu pievilina sev brašus jau-nekļus. Tajā pašā gadā visi pameta savas velēnu būdas un pārgāja dzīvot ciemā; bet arī tur nolādētais Basavrjuks ne-deva miera. Nelaiķa vectēva krustmāte stāstīja, ka viņš bijis noskaities uz viņu visvairāk par to, ka viņa atstājusi agrāko krodziņu pie Opošņanskas ceļa, un visiem spēkiem centies uz viņas izgāzt savas dusmas. Reiz ciema vecākie bija sapulcē-jušies krogā un, kā mēdz teikt, tērzēja, pēc amata pakāpēm ieņēmuši vietas pie galda, uz kura bija uzlikts, grēks sacīt ka mazs, cepts auns. Runāja par šo un to; arī par dažādām dēkām un brīnumiem. Un te šķitās, nebūtu nekas, ja vienam vien, bet tieši visiem, — it kā auns paceltu galvu; viņa mul-sās acis atdzīvojās un iemirdzējās, un

pēkšņi radušās melnās, sarainās ūsas zīmīgi saslējās pret klātesošiem. Visi uzreiz pazina auna galvā Basavrjuka purnu; vectēva krustmāte jau nodomāja: «Lūk, lūk, pieprasīs degvīna ...» Godājamie ciema vecākie ķēra pēc cepurēm un metās uz visātrāko mājās. Citā reizē pats baznīcas vecākais, kas laiku pa laikam mēdza ieskatīties aci aci vectēva degvīna glāzītei, nebija paspējis ne divi reizes sasniegt tai dibenu, kad ieraudzīja, ka glāzīte dziļi palokās viņa priekšā. Velns parauj! un tik krustīties! ... Un te ar viņa otru pusi arī brīnumi: tikko viņa sāka iejaut mīklu lielajā toverī, te pēkšņi toveris salēcās. «Mierā, mierā!» kas to deva! cienīgi iespiedis rokas sānos, toveris metās pietup- dejā pa vīsu istabu ... Smejieties, bet mūsu vectēviem smiekli vis nenāca. Ne velti tētiņš Afanasijs gāja pa visu cie-matu ar svētītu ūdeni un dzenāja velnu ar slotiņu pa visām ielām, bet nelaika vectēva krustmāte tomēr arvien vēl žēlo-jās, ka kāds, tikko pienāk vakars, grabinās pa jumtu un skrā-pējas gar sienām.

Ko nu par to! Lūk, tagad tai pašā vietā, kur stāv mūsu ciems, liekas, viss mierīgi; bet vēl necik sen, mans nelaika tēvs un es vēl atceros, ka sabrukušajam krodziņam, kuru nešķīstais

dzimums ilgi pēc tam laboja uz sava rēķina, godīgs cilvēks nevarēja tikt garām. No apkūpējušā dūmeņa kā stabs cēlās dūmi un, pacēlušies tik augstu, ka, uz tiem skatoties, cepure neturējās galvā, izira kvēlojošās oglēs pa visu stepi, un velns, — nevajadzētu viņu, suņa dēlu, nemaz pieminēt, — tik žēli šņukstēja savā suņa būdā, ka izbiedētie kovārņi no tuvējā ozolu meža pulkiem pacēlās spārnos un, mežonīgi ķērkdami, svaidījās padebešos.

MAIJA NAKTS VAI SLĪKONE

Velns viņa tētiņu zina! Sāk ar kaut ko darboties kristīgi ļaudis, mokās, mokās, dzenas kā kurti pēc zaķa, bet netiek ne no vietas; tik nez' no kurienes radies, it kā no debesīm nokritis velns, prom šmaukdams, novicina asti.

Hanna

Skaja dziesma kā upe plūda pa N. ciema ielām. Bija tas laiks, kad dienas darba un raižu nogurdinātie jaunekļi un jaunavas trokšņaini salasījās pulciņā, dzidrā vakara mir-dzumā, lai izteiktu savu prieku skaņās, kas arvien bija saistītas ar skumjām. Un domās iegrimušais vakars sapņaini ieskāva zilo debesi, pārvērsdams visu neapjaušamu un tālu. Jau krēsla, bet dziesmas arvien vēl neapklust. No dziedātājiem aizlavījies, ar banduru rokās, soļoja jaunais kazaks Levko, ciema galvas dēls. Galvā viņam no stiebriem pīta cepure. Kazaks soļo pa ielu, ar roku stīgas trinkšķinādams un padiedams. Lūk, viņš klusu apstājās pie pazemās, ķezberēs iegrimušas mājas durvīm. Kam pieder šī māja? Kam šīs durvis? Brītiņu klusējis, viņš sāka spēlēt un dziedāt:

NIKOLAJS GOGOLIS

MAIJA NAKTS VAI SLĪKONE

Saule jau zemu, vakars jau tuvu Iznāc pie manis, sirsniņa mana!

«Nē, kā redzams cieti aizmigusi mana spulgace skaistule,» kazaks noteica, beidzis dziedāt un tuvodamies logam. «Haļa! Haļa! vai tu guli jeb negribi iznākt pie manis? Tu baidies laikam, ka mūs varētu kāds ieraudzīt vai arī negribi varbūt rādīt aukstumā savu balto sejiņu? Nebaidies: neviena nav; vakars silts. Un ja arī kāds parādītos, apklāšu tevi svārkciem, aptīšu ar savu jostu, aizsegšu tevi rokām — un neviens mūs neieraudzīs. Un kaut arī uzpūstu auksta dvesma, piespiedīšu tevi tuvāk pie sirds, sasildīšu skūpstiem, uzgērbšu savu ce-puri tavām baltajām kājiņām. Mana sirsniņa, mana zivtiņa, dārgumiņ! Parādies uz mirklīti! Izbāz pa lodziņu kaut vai savu balto rociņu . . . Nē, tu neguli, lepnā meiča!» viņš izru-nāja skalāk un tādā balsī, kas izteica kaunu par acumirkļa pazemošanos, «tev tīk pasmieties par mani: ardievu!» Tad viņš aizgriezās prom, atstūma cepuri uz vienas auss un lepni atgāja nost no loga, klusu trinkšķinādams banduras stīgas. Šai brīdī durvju koka tveroklis sakustējās, durvis čīkstēdamas atvērās un meitene septiņpadsmitajā pavasarā,

krēslas ietverta, bailīgi apkārt skatīdamās un neizlaizdama durvju tverokli no rokas, pārkāpa pār sliekšni. Neskaidrajā pustumsā laipni kā zvaigznītes mirdzēja skaidrās acis; zaigoja sarkanā korāļu kakla rota, un jaunekļa ērgļa acīm nevarēja palikt apslēpts kaunīgais sārtums, kas bija iededzies viņas vaigos. «Kāds gan tu esi nepacietīgs!» viņa tam teica pusbalsī. «Jau noskaidries! Kāpēc tu izraudzījies tādu laiku? Tik daudz ļaužu pašlaik tā ir klīst pa ielām ... Es visa drebu...»

«Ak, nedrebi, mana sārtā odziņa! Piespiedies ciešāk pie manis!» jauneklis runāja, apskaudams viņu, atsviedis banduru, kas tam garā siksnā karājās kaklā, un sēzdamies kopā ar viņu istabas durvju priekšā. «Tu zini, ka man grūti iztikt kaut stundu tevis neredzējušam!»

«Zini, ko es domāju?» meitene pārtrauca to, domīgi raudzīdamās viņā. «Man it kā kāds visu laiku čukst ausī, ka turp-māk mēs tik bieži neredzēsimies. Ļaudis jūsu pusē nav labi: meitenes visas noraugās tik skaudīgi, bet jaunekļi... Esmu pat novērojusi, ka mana māte jau labu laiku sāk stingrāk uzraudzīt mani. Atzīstos, man pie svešiem bija jautrāk.» Pie

pēdējiem vārdiem viņas sejā parādījās it kā skumjas.

«Divus mēnešus tik dzimtajā pusē un jau apnikusi? Varbūt arī es tev esmu apnicis?»

«Ak, tu man neesi apnicis,» viņa teica pasmaidījusi. «Mīlu tevi, kazaku ar melnajām uzacīm! Mīlu tevi tāpēc, ka tev brūnas acis, un, kad tu uzlūko mani ar tām, tad sirds man it kā uzgavilē un tai ir priecīgi un labi; tāpēc, ka tu laipni vīpsnā savās melnajās ūsās; tāpēc, ka tu eji pa ielu, dziedī un trinkšķini banduru.»

«Ak, mana Haļa!» puisis iesaucās, skūpstīdams un spiez-dams viņu ciešāk pie savām krūtīm.

«Pagaidi! Pietiks, Ļevko! Saki vispirms, vai tu esi runājis ar savu tēvu?»

«Ko?» viņš prasīja, it kā no miega pamodies. «Ka gribu precēties un tu gribi nākt pie manis par sievu? Runāju.» Bet kaut kā skumji skanēja viņa lūpās šis: runāju.

«Ko teica?»

«Ko tu viņam padarīsi? Izlikās vecais āzis, pa savai para-žai, kurls: nekā nedzird un turklāt vēl baras, ka es vazājoties diezin kur un palaidņojoties ar puisiem pa ielām. Bet nebē-dājies, mana Haļa! Dodu tev kazaka vārdu,

ka pielauzīšu viņu.»

«Jā, tev, Ļevko, jāteic tikai vārds, un viss notiks pēc tava prāta. Zinu to no sevis: dažreiz nebūtu tevi klausījusi, bet tu saki vārdu — un es daru bez pretrunas visu, ko tu gribi. Paskaties, paskaties!» viņa turpināja, nolikusi galvu viņam uz pleca un pacēlusi acis uz augšu, kur neaptveramā tālē mirdzēja zilā, siltā Ukrainas debess, ko no apakšas aizsedza kuplie ķezberu zari, zem kuriem viņi stāvēja. «Paskaties: rau, rau, tālē iemirgojas zvaigznītes: viena, otra, trešā, ceturta, piektā... Vai nav tiesa, tur dieva eņģeļi atver savu gaišo debess mājiņu lodziņus un nolūkojas uz mums? Vai ne tā, Ļevko? Viņi taču noskatās uz mūsu zemi? Kā būtu, ja cil-vēkiem būtu spārni kā putniem — varētu aizlaisties tur augstu augstu ... Uch! drausmīgi! Neviens mūsu ozols ne-sniedzās līdz debesīm. Bet stāsta, ka kaut kur kādā tālā zemē esot tāds koks, kas ar savu galotni šalkojot pašās debesīs un Lieldienu naktī dievs nokāpjot pa to uz zemi.»

«Nē, Haļa! Dievam ir garas kāpnes no debesīm līdz pašai zemei. Tās svētie erceņģeļi Lieldienu naktī uzstāda, un, tik-līdz dievs liek kāju uz pirmā pakāpiena, visi nešķīstie gari pa galvu, pa kaklu

bariem dodas uz elli, un tātēc Lieldienu nakti virs zemes nav neviena ļaunā gara.»

«Cik klusu šūpojas ūdens, it kā bērns šūpulī!» Hanna tur-pināja, norādīdama uz dīķi, kas bija iekļauts drūmā kļavu biezoknī, un sēru vītoli, gremdēdami tā ūdenī savus skumjos zarus, to apraudāja. Kā vārģs vecītis viņš turēja savās auk-stajās skavās tālās, tumšās debesis, apbērdams saviem ledai-najiem skūpstiem mirgojošās zvaigznītes, kas nespodri šūpo-jās siltajā nakts gaisa okeānā, it kā gaidīdamas drīzu spožā nakts karaļa parādīšanos. Meža malā, kalnā snauda veca koka māja aizvērtiem slēģiem. Jumts bija apaudzis ar sūnu un ne-zālēm; kuplas ābeles bija saaugušas logu priekšā. Mežs ietina māju savā drūmajā, aukstajā ēnā; tā pakājē pletās lazdu birstala un nolaidās līdz dīķim.

«Atceros kā pa sapņiem,» Hanna sacīja, nenolaizdama no tā acis, «sen sen, kad vēl biju maza meitenīte un dzīvoju pie mātes, par šo māju stāstīja kaut ko drausmīgu. Ļevko, tu droši vien zini, pastāsti! ...»

«Dievs ar to, mana skaistulīti Sievas un muļķa ļaudis daudz ko melš. Tu tikai uztrauksi sevi, sāksi baidīties un nevarēsi mierīgi aizmigt.»

«Pastāsti, pastāsti, mīlo, tumsuzacaino puisīt!» viņa lūdzās, pieglauzdama savu vaigu viņa sejai un apskaudama viņu. «Nē, tu, kā redzu, nemīli mani, tev ir cita meitene. Nebaidīšos, gu-lēšu nakti mierīgi. Ja nepastāstīsi, tad gan nevarēšu aizmigt. Nomocišos ar domām ... Pastāsti, Ļevko!...»

«Redzams, ļaudīm taisnība, ja saka, ka sievietē sēd velns, kas urda viņas ziņkāri. Nu, klausies! Sen atpakaļ, manu sir-sniņ, šinī mājā dzīvoja sotņiks. Sotņikam bija meitiņa, gaiša meitenīte, balta kā sniegs, kā tava sejiņa. Sieva sotņikam jau sen bija mirusi. Sotņiks nodomāja precēt citu. «Vai tu mani tāpat lolosi kā agrāk, kad apņemsi citu sievu?» — «Lo-lošu, mana meitiņa! Vēl ciešāk spiedīšu tevi pie sirds; lološu, mana meitiņa! Vēl krāšņākus auskarus un kakla rotas dā-vāšu tev!» — Sotņiks atveda jauno sievu savā jaunajā mājā. Jaunā sieva bija skaista. Sārta un balta bija jaunā sieva; tikai tik drausmīgi paskatījās uz savu pameitu, ka tā ieklie-dzās, viņu ieraudzījusi, un kaut vai vārdu pa visu dienu būtu bildusi bargā pamāte. Pienāca nakts. Sotņiks ar savu jauno sievu aizgāja savās guļamās telpās. Ieslēdzās arī gaišā mei-tene savā istabā. Sadrūma, sāka raudāt.

Redz: šausmīgs, melns kaķis zogas tai klāt; spalva viņam zvīlo un dzelzs nagi skrapšķ pa grīdu. Izbailēs viņa uzlec uz sola, kaķis tai pakaļ; pārlec gultā — kaķis arī tur un pēkšņi apkrīt viņai ap kaklu un žņaudz viņu. Kliegdama viņa atrauj to no sevis un nomet uz grīdas. No jauna zogas tai klāt briesmīgais kaķis. Viņu pārņēma izmisums. Pie sienas karājās tēva zobens. Satvēra to un cirta pa grīdu, ķepa ar dzelzs nagiem atsprāga nost, un kaķis ņaudēdams nozuda tumšajā kaktā. Visu dienu jaunā sieva neizgāja no istabas, trešajā dienā iznāca ar-pārsietu roku. Nabaga meitenīte sāka nojaust, ka viņas pamāte ir ra-gana un viņa tai pārcirtusi roku. Ceturtajā dienā sotņiks pavēlēja savai meitiņai nest ūdeni, tīrīt māju kā vienkāršai zemniecei un nerādīties saimnieku galā. Grūti bija nabadzī-tei, bet nevarēja nekā darīt, vajadzēja izpildīt tēva gribu. Piektajā dienā sotņiks izdzina savu meitiņu kailām kājām no mājas, pat gabalu maizes neiedeva ceļam. Kā meitenīte tad sāka raudāt, aizklājusi rokām savu balto sejiņu: «Iegrūdi tu, tētiņ, postā savu īsto meitiņu! Ragana iegrūdusi postā tavu grēcīgo dvēseli! Lai dievs tev piedod, bet man, nelaimīgajai, kā redzams, viņš nav vēlējis dzīvot

šai pasaulē!...» Un, lūk, vai tu redzi? ...

Levko pievērsās Hannai, norādīdams ar pirkstu uz māju. «Skaties turp: redzi tur, patālāk no mājas ir pats stāvākais krasts! No šī krasta meitenīte metās ūdenī. Un no tā laika viņas vairs nav pasaulē ...»

«Bet ragana?» Hanna bailīgi pārtrauca viņu, pievērsusi viņam asaru pilnās acis.

«Ragana? Vecas sievas izdomājušas, ka no tā laika visas slīkones, mēnesim spīdot, iznākot pana dārzā sildīties mēnes-nīcā, un sotņika meitiņa tapusi viņām par vadoni. Kādu nakti viņa ieraudzījusi savu pamāti pie dīķa, uzbrukusi viņai un kliegdamā ierāvusi to ūdenī. Bet ragana arī te attapusies: pārvērtusies zem ūdens kādas slīkones izskatā un tādā kārtā izbēgusi zaļu niedru pletnei, ar ko slīkones gribējušas viņu sist. Ej nu tici sievām! Stāsta arī, ka sotņika meitiņa ik naktis sapulcinot slīkones un ieskatoties katrai sejā, gribēdama iz-dibināt, kura no viņām ir ragana, bet līdz šim vēl nav uzzi-nājusī. Un, ja gadās kāds cilvēks, tūliņ liek viņam uzminēt, citādi draud noslīcināt viņu. Lūk, mana Haļa, tā veci ļaudis stāsta!... Tagadējais pans grib šajā vietā ierīkot brūzi un tādēļ atsūtījis šurp deģi...

Bet dzirdu sarunu troksni. Tur mūsējie atgriežas no liksmēm. Ardievu, Haļa! Guli mierīgi un nedomā par šīm sievu pasakām!» To teicis, viņš to ap-skāva cieši jo cieši, noskūpstīja un aizgāja.

«Ardievu, Ļevko!» Hanna sacīja, domīgi urbdamās acīm tumšajā mežā.

Milzīgs, ugunīgs mēness šajā brīdī diženi cēlās no zemes. Vēl puse no tā bija aiz zemes, bet jau visa apkārtnē pielija ar svinīgu gaismu. Dīķis piebira dzirkstīm. Koku ēnas skaidri iezīmējās tumšajā zaļumā. «Ardievu, Hanna!» viņai aizmu-guras atskanēja skūpstā pavadīti vārdi. «Tu atgriezies!» viņa sacīja atskatīdamās; bet ieraudzīja sev priekšā nepazīstamu jaunekli un novērsās. «Ardievu, Hanna!» atskanēja no jauna, un atkal kāds noskūpstīja viņu uz vaiga. «Lūk, nelabais uz- griūda vēl vienu!» viņa sapīkusi noteica. «Ardievu, mīļā Hanna!» — «Vēl trešais!» — «Ardievu! ardievu! ardievu, Hanna!» un skūpstī apbēra viņu no visām pusēm. «Bet te jau viņu vesels pulks!» Hanna sauca, izraudamās no jaunekļu bara. kas viens aiz otra centās viņu apskaut. «Kā viņiem ne-apnīk bez mītas skūpstīties! Drīz, nūdien, nevarēs parādīties uz ielas!» Pēc šiem vārdiem durvis aizcirtās un bija

tika» dzirdams, ka čirkstēdams noklaudzēja dzelzs aizšaujamais.

II

Galva

Vai jūs pazīstat Ukrainas nakti? Ak, jūs nepazīstat Ukrai-nas nakti! Ieskatieties tajā: no zenita nolūkojas mēness. Ne-aptveramais debess jums izplēties, izplēties vēl neaptvera- māks: tas kvēlo un elpo. Visa zeme tīta sudrabortā gaismā; un brīnišķīgais gaiss cik vēsi tveicīgs, cik tvīksmes pilns, kā smaržu okeāns. Dievišķīgā nakts! Burvīgā nakts! Meži stāv nekustīgi, apgaroti, tumsas pielieti, un met milzīgu ēnu. Klusi un mierīgi šie dīķi: to dzestrais un tumšais ūdens drūmi ieslēgts tumšzaļo dārzu sienās. Jaunavīgā ievu un ķezberu lapotne bailīgi stiepj savas saknes avoksnainajā vēsumā un retumis pačaukstina lapām, it kā skaizdamās un ļaunodamās, kad skaistais nebēdnis — nakts vējš — pēkšņi piezadzies, skūpstā tās. Visa ainava dus. Bet augšā viss elpo; viss brī-nišķīgs, viss svinīgs. Un ap sirdi tik neapjaušami, tik brī-nišķi, un sudrabainu sapņu ainas diženi pacēlas tās dziļumos. Dievišķīgā nakts! Burvīgā nakts! un pēkšņi viss atdzīvojas: gan meži, gan dīķi, gan

stepe. Plūst lieliskās Ukrainas lakstī-galas dziesmas skaņas, un liekas, ka pat mēness, debess zilgmē sastindzis, klausās tās ... Kā apburts snauz pakalnē ciemats. Vēl baltāk, vēl spilgtāk spīd mēnesnīcā māju kopa; vēl žilbi- nošāk izceļas no tumsas to sienas. Dziesmas apklusušas. Viss klusu. Labie ļautiņi jau dus. Šur tur tik vēl gailējas šaurie lodziņi. Tikai nedaudzu istabu durvju priekšā nokavējusies saime ietur savas vēlās vakariņas.

«Jā, hopaku tā nedejo! Tāpēc skatos, pavisam neveicas. Ko gan kūms melš? ... A, nu: hop-trallā! hop-trallā! hop, hop, hop!» tā pats ar sevi sarunājās iereibis zemnieks vidējos gados, dejodams pa ielu. «Nudien, tā hopaku nedejo! Vai man jāmelo? Nudien, tā nē! Rau, kā: hop-trallā! hop-trallā hop, hop, hop!»

«Lūk, cilvēks palicis mulķis! Būtu nu bijis vēl kāds puisis, bet vecs kuilis, bērniem par apsmieklu uz ielas!» iesaucās padzīvojusi sieviete, kas gāja garām ar salmiem rokā. «Ej savās mājās! Sen jau laiks gulēt!»

«Iešu,» zemnieks atbildēja apstājies. «Iešu. Neļaušos iebai- dīties no kāda nebūt galvas. Ko viņš gan domā, liela lieta, ka viņš galva, ka viņš

aplej cilvēkus salā ar aukstu ūdeni, tad viņam deguns gaisā! Nu, galva, galva. Esmu pats sev galva. Dievs sodi, dievs sodi! Pats sev esmu galva. Lūk, kā, bet ne tā ka ...» viņš turpināja, piegājis pie pirmās mājas, kas gadījās ceļā un, apstājies loga priekšā, centās sataustīt koka tve-rokli, grābstīdamies pirkstiem pa stiklu. «Sieva, taisi vaļā! Sieva, ātrāk, saku tev, attaisi! Kazakam laiks iet gulēt!»

«Kur tu, Kaļeņik? Tu jau esi nokļuvis svešā mājā,» viņam aiz muguras smiedamās iesaucās meitenes, kas atgriezās no līksmēm. «Vai lai parādām tev tavu māju?»

«Parādiet, mīļās jaunuvītes!»

«Jaunuvītes? Vai jūs dzirdat,» viena uztvēra, «cik smalks kļuvis Kaļeņiks? Par to viņam jāparāda māja... bet nē, pa-priekš padejo.»

«Padejot? ... ak jūs gudrinieces meitenes!» gari novilka Kaļeņiks, smiedamies un draudēdams ar pirkstu un atkāpdamies, jo kājas viņam nespēja noturēties uz vietas. «Bet ļausieties visas noskūpstīties? Visas noskūpstīšu, visas! . . .» Un nedrošiem soļiem metās viņām pakaļ. Meitenes sacēla troksni, sajaucās; bet vēlāk sasparojās, pārskrēja pāri ielai, redzēdamas, ka Kaļeņiks

nav īsti drošs uz kājām.

«Lūk, kur tava māja!» viņas tam uzsauca, aiziedamas un parādīdamas māju, kas bija krietni lielāka par citām un piederēja ciema galvam. Kaļeņiks paklausīgi aizlīgoja uz no-rādīto pusi, sākdamš no jauna lamāt galvu.

Bet kas gan bija šis galva, kas izraisīja tik daudz runu un spriedelējumu par sevi? O! šis galva ir ievērojama persona ciemā. Kamēr Kaļeņiks nonāks sava ceļa galā, mēs, bez šau-bām, paspēsim kaut ko pateikt par viņu. Viss ciems, ierau-dzījis viņu, ķeras pie cepurēm: bet meitenes, pašas jaunākās.

padod labdienu. Kurš gan no jaunekļiem nebūtu gribējis būt par galvu? Galvam ir brīva pieeja visām tabakas dozēm, un spēcīgs zemnieks godbijīgi stāv, noņēmis cepuri, visu laiku, kamēr galva iegremdē savus resnos, rupjos pirkstus viņa tāses tabakas dozē. Kaut gan galvas vara aprobežota ar dažu balsu skaitu, ciema un pagasta sapulcēs viņš arvien ņem virsroku un gandrīz patvaļīgi izsūta līdzināt un gludināt ceļu vai rakt grāvjus. Galva ir drūms no izskata, bargs un nemīl daudz runāt. Sen, ļoti sen atpakaļ, kad nelaiķe lielā cariene Katrina brauca uz Krimu,

viņš bija ievēlēts viņas pavadonis; veselās divās dienās viņš izpildīja šo pienākumu un piedzīvoja pat godu sēdēt blakus carienes kučierim uz bukas. Un no tā paša laika sākot, galva bija izmācījies domīgi un svarīgi pa-šķiebt galvu, glaudīt garās, uz leju nokārušās ūsas un vanaga acīm skatīties no pieres apakšas. Un no tā laika, par ko arī nerunātu ar viņu, galva arvien prata valodu pagriezt uz to, ka viņš vedis carieni un sēdējis uz carienes karietes bukas. Galva mēdz dažreiz arī izlikties pakurls, sevišķi, ja dzird to, ko viņam netiktos dzirdēt. Galva nevar ciest lepniību: valkā arvien melnus, pašaustus vadmalas svārkus, apjožas ar krā-sainu vilnas jostu, un neviens nekad viņu nav redzējis citā apģērbā, izņemot vienīgi tos laikus, kad viņš bija vedis ca-rieni uz Krimu un kad viņam bijis mugurā zils kazaka župans. Bet šo laiku nezina vai kāds no viņa ciema atcerējās; bet svārkus viņš glabā lādē aiz atslēgas. Galva ir atraitnis; bet viņam mājā dzīvo svaine, kas gatavo pusdienas un vaka-riņas, mazgā solus, balsina māju, vērpj linus viņa krekliem un pārvalda visu māju. Ciemā runā, it kā viņa nemaz neesot viņam rada, bet mēs jau redzējām, ka galvam ir daudz

ne-labvēļu, kas labprāt izplata visādus melus. Tomēr, var arī būt, ka cēlonis šīm valodām bija tas, ka svainei nekad nepa-tika, ja galva aizgāja uz lauku, kur bija daudz plāvēju sieviešu, vai pie kāda kazaka, kam bija jauna meitiņa. Galva ir ar vienu aci, bet par to viņa vienīgā acs — ļaundare, kas tālu var saskatīt glītu meitieti. Taču viņš nekad ātrāk nepie-griež skatienu skaistajai, kamēr nav labi apskatījis, vai no kaut kurienes neglūn svaine. Nu gan būsīm izstāstījuši par galvu visu, kas stāstāms, bet piedzērušais Kaļeņiks vēl nav nogājis ne pusceļa un ilgi vēl apveltīja galvu visādiem iz-meklētiem vārdiem, kādi tik gadījās viņam uz slinkās un grūti kustināmās mēles.

III

Negaidīts līdzcensis. Sazvērestība

«Nē, puisi, nē, negribu! Kas tā par izlaidību! Kā jums ne-apnīk trakulības dzīt! Arī bez tām mēs jau esam izdaudzi-nāti par diezin kādiem trakuļiem. Liecieties labāk gulēt!» Tā Ļevko runāja ar saviem nebēdņiem biedriem, kas mēģi-nāja viņu pierunāt uz jaunām palaidnībām. «Ardievu, brālīši! Saldu dusu jums!» un ātriem soļiem devās pa ielu no viņiem projām. «Vai

mana spulgacīte Hanna jau gul?» domāja viņš, tuvodamies mums jau pazīstamajai ķezberēs ieslēptajai mā-jai. Nakts klusumā bija dzirdamas klusas balsis. Ļevko ap-stājās. Starp kokiem pavīdēja balts krekls. .. «Ko tas gan nozīmē?» — viņš nodomāja un, piezadzies tuvāk, aizslēpās aiz koka. Mēness apspīdēja viņam priekšā stāvošās meitenes seju ... Tā Hanna. Bet kas tas par liela auguma cilvēku, kas stāvēja ar muguru pret viņu? Velti viņš lūkoja ieskatīties viņā: ēna ietina viņu no galvas līdz kājām. Tikai no priekš-puses viņš bija nedaudz apgaismots. Ļevko bija tomēr jābai-dās spert kaut soli uz priekšu, lai netiktu pamanīts. Klusu pieslējies kokam, viņš nolēma palikt uz vietas. Meitene skaidri izrunāja viņa vārdu. «Ļevko? Ļevko vēl ir zīdainis,» aizsmacis pusbalsī runāja garais cilvēks. «Ja es viņu kādreiz satikšu pie tevis, es viņu izpurināšu aiz matu cekula...» <i>Lapbrāt gribētos zināt, kas tas ir par nelieti, kas lielās izpu-rināt mani aiz matu cekula?> Ļevko klusu noteica un izstiepa kaklu, lai no sarunas nezustu ne vārds. Bet svešais turpināja tik klusu, ka neko nevarēja sadzirdēt. «Kā tev nav kauna!» Hanna sacīja, kad viņš bija beidzis runāt. «Tu melo; tu ap-māni mani; tu

mani nemīli; nekad neticēšu, ka tu mani mīli!» — «Zinu,» turpināja garais cilvēks; «Ļevko tev ir sastāstījis daudz nieku un sagrozījis galvu» (te puisim likās, ka nepa-zīstamā balss viņam nav gluži sveša, ka viņš to kādreiz jau ir dzirdējis). «Bet es Ļevkam parādīšu sevi!» nepazīstamais arvien vēl turpināja: «viņš domā, ka es neredzu visus viņa stīkus. Viņš, suņa dēls, dabūs izbaudīt manas dūres.» To dzirdot, Ļevko nevarēja vairs savaldīt savas dusmas. Piegājis viņam uz trim soļiem klāt, viņš atvēzējās visā spēkā, lai dotu nepazīstamajam tādu plīķi pa ausi, ka tās, droši vien, nepa-liktu uz vietas stāvam, lai gan bija redzami spēcīgs vīrs; bet šajā brīdī mēness iespīdēja nepazīstamajam sejā, un Ļevko sastinga, ieraudzījis sev priekšā savu tēvu. Nevilša galvas pašūpošana un viegla iesvilpšanās caur zobiem izteica viņa iz-brīnu. Sāņus kaut kas iečabējās; Hanna steidzīgi ielidoja istabā, aizcirdama aiz sevis durvis

«Ardievu, Hanna!» šajā brīdī iesaucās kāds puisis, kas bija piezadzies un apskāvis galvu; bet izbijies atlēca atpakaļ, sa-juzdams asās ūsas. «Ardievu, skaistulīti» iesaucās otrs, bet šoreiz atsprāga atpakaļ no galvas smagā belziena

«Ardievu, ardiervu, Hanna!» iesaucās vairāki
puīši, viņam kaklā pakāru- šies. «Velns lai jūs
parauj, nolādētie trakuļi!» galva klie-
dza, atvairīdamies un spārdīdams viņus kājām. «Kas
es jums par Hannu! Posieties saviem tēviem
pakaļ uz karātavām, velna bērni! Uzkrītuši kā
mušas uz medu. Es jums parādīšu Hannu!...»

«Galva! galva! Tas ir galva!» puīši iesaucās un
izklīda uz visām pusēm.

«Ak tu, tētīt!» ierunājās Levko, atžilbis no sava
izbrīna un noskatīdamies pakaļ galvam, kas
aizgāja lamādāms. «Lūk, kādus nedarbus tu
strādā! Lieliski! Bet es brīnos un nesa-
protu, kāpēc viņš arvien izliekas kurls, kad sāku runāt
par lietu! Pagaidi, vecais āzi, drīz tu sajūtīsi, ko
nozīmē vazāties gar jaunu meiteņu logiem;
sajūtīsi, ko nozīmē atņemt otram līgavu! Hē,
puīši, šurp, šurp!» viņš kļiedza, mādams ar roku
jauniešiem, kas salasījās atkal pulkā. «Nāciet
šurp! Pierunāju jūs iet gulēt, bet tagad esmu
pārdomājis citādi, un esmu ga-tavs kaut visu
nakti draiskot ar jums kopā.»

«Lūk, tā ir lieta!» iesaucās plecīgs, spēcīgs
puisis, kas skai-tījās par pirmo trakuli un nebēdni
ciemā. «Man vienmēr trūkst gaisa, kad neiznāk

kārtīgi padzīvot un izdarīt kādas nebēdnības. Arvien it kā kaut kā trūkst, it kā būtu pazau-dējis cepuri vai pīpi, vārdu sakot, tad neesmu kazaks, un tas ir viss.»

«Vai esat ar mieru šodien pamatīgi nokaitināt galvu?»

«Galvu?»

«Jā, galvu. Ko viņš īstenībā iedomājies? Viņš rīkojas pie mums kā kāds hetmanis. Nav vēl diezgan, ka viņš izrīko mūs kā savus rokas puisus, viņš neliek mierā arī mūsu meitenes. Domāju, ka ciemā tiešām nav nevienas jaukas meitenes, ko galva nebūtu apcēlis.»

«Tā ir, tā ir!» visi puisi iesaucās vienā balsī.

«Kas mēs, zēni, esam par rokas puisiem? Vai mēs neesam tāda paša dzimuma kā viņš? Mēs, paldies dievam, esam brīvie kazaki!»

«Parādīsim!» puisi iesaucās. «Bet ja galvu, tad arī rakst-vedi nevar palaist garām!»

«Nelaidīsim garām arī rakstvedi. Bet man kā likts radusies galvā lieliska dziesma par galvu. Iesim, es jums iemācīšu,» Ļevko turpināja, uzsizdams ar roku banduras stīgām. «Bet klausieties: pārgērbieties katrs kā gadās!»

«Padzīvo liksmi, kazaka galva!» dižais trakulis

izsaucās, piecirdams kāju pie kājas un rokas saplaukšķinājis. «Kāds jaukums! Kāda brīve! Kad sāk trakot, tad liekas, ka piemini senpagājušos gadus. Sirds jūtas tik labi un brīvi, bet dvēsele ir kā paradizē. Heidā, puīši! Heidā, būsīm līksmi!...» Un pūlis trokšņaini devās pa ielām uz priekšu. Un dievbijīgās vecenītes, kliedzienu uzmodinātas, atvēra lodziņus, pārkrus-tījās miegainām rokām, noteikdamas: «Nu, jaunieši tagad pa-dzīvo jautri!»

IV

Puīši padzīvo jautri

Viena vairs tikai māja ielas galā bija apgaismota. Tas ir galvas mitekļis. Galva jau sen beidzis vakariņot, un, bez šau-bām, sen jau būtu aizmidzis; bet viņam šai brīdī bija viesis, vīndegis, kas bija ieradies ierīkot degvīna dedzinātavu kādam muižniekam, kam bija neliels zemes īpašums brīvo kazaku zemju starpā. Viesis sēdēja goda vietā zem pašām svētbildēm, tas bija zems, paresns cilvēciņš ar mazām, mūžam smejošām acīm, kurās, likās, bija ierakstīts tas prieks, ar kādu viņš sūca savu īso kajķīti, ik minūtes nospļaudamies un piespiezdamas ar pirkstu tabakas pelnus, kas līda ārā no kalkīša.

Dūmu mā-koņi viņam pāri ātri sabiezēja un ietina viņu zilā miglā. Likās, it kā kādas degvīna dedzinātavas resnajam dūmenim būtu apnicis sēdēt uz sava jumta un tas būtu iedomājies pastaigā-ties un cienīgi nosēsties galvas istabā aiz galda. Zem deguna viņam rēgojās īsas, biezas ūsas. Bet tās tik neskaidri iezīmējās tabakas atmosfērā, ka izskatījās pēc peles, ko degis noķēris un tur savā mutē, tādā kārtā graudams klēts runča mono-polu. Galva kā saimnieks sēdēja vienā kreklā un audekla biksēs. Viņa ērgļa acs kā rietoša saule sāka pamazām sa-raukties un dzist. Galda galā, smēķēdams kaļķīti, sēdēja viens no tiem ciema desmitniekiem, no kuriem sastāvēja gal-vas komanda, un, aiz cieņas pret saimnieku, sēdēja svārkos.

«Vai jūs drīz domājat ierīkot savu dedzinātavu?» galva prasīja, griezdamies pie deģa un pārkrustodams žāvās at-plēsto muti.

«Ja dievs līdzēs, tad šo rudeni varbūt jau sāksim dedzināt. Uz Māras dienu, varu saderēt, ka pans galva kājām zīmēs vācu kreņģelišus uz ceļa.» Pie šiem vārdiem deģa ačteles pa-zuda; to vietā izstiepās garas rievas līdz pat ausīm; viss ķer-menis raustījās smieklos, un jautrās lūpas

izlaida uz brīdi kūpošo kalķīti.

«Lai dievs dod,» sacīja galva, savilkdams seju it kā smaidā. «Pašlaik vēl, paldies dievam, degvīna brūžu nav visai daudz. Bet, lūk, tos laikus, kad pavadīju carieni pa Perejaslavas ceļu, vēl netaiķis Bezborodoko ...»

«Ko nu, kūm, par tiem laikiem runāt! Tad no Kremenču- gas līdz pašiem Romniem nevarēja ne divi brūžus saskaitīt. Bet tagad ... Vai tu esi dzirdējis, ko nolādētie vācieši izdo-mājuši? Drīz jau netecinās vairs ar malku kā visi kristīgi cilvēki, bet ar kaut kādu velna tvaiku ...» To teikdams, degis domīgi raudzījās galdā un savās uz galda atbalstītajās rokās. «Kā tas būs ar tvaiku, nūdien, nezinu!»

«Kādi mulķi, dievs, esi žēlīgs, šie vācieši!» galva sacīja. «Es viņus, suņa dēlus, ar stibu. Vai tas jel kad dzirdēts, ka ar tvaiku varētu ko vārīt. Tad jau ne karoti boršča nevarēs pie mutes pielikt, neizcepinājis lūpas, jauna sivēna vietā ...»

«Un tu, kūm,» viņu pārtrauca svaine, kas sēdēja uz lāviņas, kājas zem sevis pavilkuši, «dzīvosi pie mums visu šo laiku bez sievas!»

«Ret kam man viņa vajadzīga? Cita lieta, ja vēl būtu pa-tīkama ...»

«Vai tad nav laba?» galva prasīja, pievēršdams viņam savu vienīgo aci.

«Kur tev nu laba! Vēca kā velns. Purns viss vienās rievās kā iztukšots naudas maks.» Un deģa zemā miesas būve salī-gojās no jauna skaļos smieklos.

Sajā brīdī kāds sāka grābstīties aiz durvīm; durvis atvērās un ienāca zemnieks. Cepuri nenonēmis, viņš pārkāpa sliekšni, nostājās, it kā ko pārdomādams, istabas vidū un ar atvērtu muti skatījās griestos. Tas bija mūsu paziņa Kaļeņiks.

«Lūk, esmu arī es pārnācis mājās,» viņš runāja, nosēzdamies iolā pie durvīm un nepiegriezdams nekādas vērības klātesošiem. «Paskat, kā maitas gabals sātans bija izstiepis ceļu. Eji, eji, un gala nav. Kājas it kā kāds būtu salauzījis. Padod sieva tur to kažoku, ko paklāt apakšā. Uz krāsns pie tevis neiešu, nūdien, neiešu: sāp kājas! Padod to, tur tas gul kaktā netāl no svētbildēm; bet pielūko tik, ka neapgāz podu ar sagriezto tabaku. Bet nē, neaiztīc, neaiztīc! Tu varbūt esi šodien pie-dzērusi ... Paņemšu labāk pats.» Kaļeņiks mazliet pacēlās, bet nepārvarams spēks pievilka viņu solam.

«Tas man patīk,» galva sacīja: «ienācis svešā

mājā un rī-kojas kā savā! Izvadīsim viņu ar godu!»

«Atstāj, kūm, lai atpūšas!» degis sacīja, saturēdams viņu aiz rokas. «Tas ir derīgs cilvēks: jo vairāk būs tādu cilvēku, jo labāk mums zels degvīna dedzinātava ...» Bet ne jau lab-sirdība izspieda šos vārdus. Degis ticēja visādiem māņiem; un tūliņ aizdzīt cilvēku, kas jau bija nosēdies solā, viņam nozīmēja sasaukt kādu nelaimi.

«Kas tik vēl būs, kad vecums pienāks! ...» Kaļeņiks mur-mināja. likdamies guļus uz sola. «Ja nu, teiktu, būtu piedzē-ries, bet ne jau, neesmu piedzēries. Nudien, neesmu piedzē-ries! Vai man jāmelo? Es to varu vai pašam galvam pavēstīt. Ko man nozīmē galva? Uzspļauju viņam' Kaut viņu, vien- acaino velnu, vezums sabrauktu! Kāpēc viņš aplej cilvēkus salā ar ūdeni...»

«Ehē! cūka ielīdusi istabā un ķepas bāž galdā,» galva sa-cīja, saniknots pieceldamies no savas vietas, bet šai brīcī smags akmens, satriecis logu druskās, nolingoja viņam pie kājām. Galva palika stāvam. «Ja es zinātu,» viņš teica, pa-celdams akmeni, kurš karātavu putns svieda akmeni, es viņu izmācītu, kā mētāties ar akmeņiem! Kādas

nelietības!» viņš turpināja, ar zvērojošu skatienu aplūkodams rokā akmeni. «Kaut viņš aizrītos ar šo akmeni!...»

«Pag, pag! Lai dievs tevi pasarga, kūm!» deģis, nobālis, pārtrauca viņu. «Lai dievs tevi sarga šajā un viņā pasaulē nosvētīt kādu ar tādu novēlējumu!»

«Lūk, kur atradies aizstāvis! Kaut viņš izputētu! ...»

«Ne domāt nedomā, kūm! Tu tiešām nezini, kas notika ar manu nelaiķi sievasmāti?»

«Ar sievasmati?»

«Jā, ar sievasmāti. Vakarā, varbūt mazliet agrāk nekā paš-reiz, nosēdāmieš ēst vakariņas: nelaiķe sievasmāte, nelaiķis sievastēvs, algādzis, algādze un gabali pieci bērni. Sievasmāte atbēra daļu klimpu no lielā vārāmā poda bļodā, lai padzistu. Pēc darba visi bija izsalkuši un negribēja gaidīt, kamēr ķilķeni atdziest. Uzdūruši garos koka irbuļos, sāka ēst. Pēkšņi, kur gadījies, kur ne, cilvēks: kādas dzimtas viņš, dievs to zina, lūdz, lai arī viņu pielaiž pie mielasta. Kā lai nepaēdina izsalkušu cilvēku? Iedeva arī viņam irbuli. Bet viesis sūkā ķilķenus kā govs sienu. Kamēr pārējie apēda pa vienam un

s dziedās pēc citiem, bļodas dibens jau bija tīrs kā
pana sētsvidus. Sievasmāte iebēra vēl; domāja,
viesis būs pieēdies un piekops mazāk. Lika
drusku pagaidīt! vēl pamatīgāk sāka tiesāt un
iztukšoja vēl otru. — Kaut tu aizrītos ar šiem ķil-
ķeniem! — izsalkusi sievasmāte nodomāja; tūlī
arī viņš aiz-rijās un pakrita. Metās viņam klāt —
bet viņš jau izlaidis garu. Noslāpis!»

«Tā viņam, nolādētajam nesātim, arī
vajadzēja!» galva sacīja.

«Tā būtu vajadzējis, bet tā neiznāca: no tā
laika sievas-mātei vairs nebija miera. Tikko
nakts, mironis klāt. Nosēžas jāšus uz dūmvada,
nolādētais, un tura ķilķenu zobos. Dienu viss
mierīgi, ne jausmas no viņa, bet tikko sāk tumst,
paska-ties uz jumtu: jau, suņa dēls, nosēdies uz
dūmvada ...»

«Un ķilķens zobos?»

«Un ķilķens zobos.»

«Dīvaini, kūm! Esmu dzirdējis kaut ko līdzīgu
par nelaiķi carieni...» Galva pēkšņi apklusā. Aiz-
loga bija dzirdams troksnis un dejojāju
mīdīšanās. Vispirms klusu ieskanējās banduras
stīgas, tām pievienojās balss. Stīgas ietrinkšķējās
skaļāk; sāka vilkt vairāk balsu, un dziesma

brāzās kā vie-sulis:

Puiši, esat dzirdējuši? Mūsu galvām stipra būve! Sādžas galvaim, greizacim,

Galvai izkritusi skrūve! Mucniek, apstīpo tu galvu Stīpām, naglām tēraudcietām! Mucniek, uzskaiti tu galvam Rikstēm, stībām briedinātām!

Mūsu galva sirms un greizs; Vecs kā velns; un kas par muļķi! Kārs uz edieniem un meitām. Spiežas meitām klāt kā dulns! Vai tu līdzī gājējs puišiem? Tevi vajadzētu kapā Vilkt aiz ūsām, grūzt pa kaklu. Raut aiz čupra, kuplā čupra!

«Lieliska dziesma, kūm!» degis sacīja, piešķiebis galvu mazliet uz sāniem un griezdamies pie galvas, kas bija sastin-dzis aiz brīnumiem par tādu nekaunīgu pārdrošību. «Lieliska! Slikti tikai, ka galvu apveltī ne visai pieklājīgiem vār-diem ...» Un viņš, ar tādu kā saldu tīksmi acīs, nolika atkal rokas uz galda un gatavojās klausīties vēl, jo aiz loga atska-nēja smieklī un saucieni: vēl! vēlreiz! Taču vērīga acs būtu tūliņ pamanījusi, ka nevis izbrīns noturēja galvu tik ilgi uz vietas. Tā tikai vecs, piedzīvojis runcis dažreiz atļauj pelei skraidīt ap savu asti, kamēr ātri apsver plānu, kā nogriezt viņai ceļu atpakaļ uz alu. Vēl galvas vienīgā acs bija

pievērsta logam, bet roka, padevusi zīmi desmitniekam, jau turējās pie durvju tverokļa, kad pēkšņi uz ielas atskanēja kliegzieni... Degis, kura daudzajām labajām īpašībām vēl pievienojās ziņkāre, piebāza ātri savu pīpi ar tabaku un izskrēja uz ielas, bet nebēdņi jau bija aizlaidušies. «Nē, tu man neiz-bēgsi!» galva kliezda, vilkdams aiz rokas cilvēku, tērpušos ar vilnu uz āru apvērsta melnā aitādas kažokā. Degis, izman-todams laiku, pieskrēja, lai paskatītos šim miera grāvējam sejā; bet atkāpās bailīgi atpakaļ, ieraudzījis garu bārdu un baismīgi izkrāsotu seju. «Nē, tu neizspruksi man!» galva kliezda, Vilkdams joprojām taisni priekšnamā savu gūstekni, kas neizrādīja ne mazāko pretošanos un mierīgi gāja tam līdz, it kā savā mājā. «Karmo, atver krātiņu!» galva teica desmit-niekam, «Mēs viņu tumšajā krātiņā! Un tad uzmodināsim rakstvedi, sasauksim desmitniekus, saķersim visus šos ne-mierniekus un šodien pat jau uzliksim viņiem visiem rezo-lūciju!» Desmitnieks pagrabināja priekšnamā nelielu aizka-ramo atslēgu un atvēra krātiņu. Tajā pašā brīdī gūsteknis, izmantodams tumsu, ar neparastu spēku pēkšņi izrāvās viņam

no rokām. «Kur nu?» galva iebrēcās, saķerdams viņu vēl cietāk aiz apkakles. «Laid vaļā, es tā esmu!» atskanēja smalka balstiņa. «Nepalīdzēs! nepalīdzēs, brāl! Pīksti vai kā pats nelabais, ne tikai kā sieviete, mani nepiemānīsi!» un iegrūda viņu krātiņā tik spēji, ka nabaga gūsteknis ievaidējās, pakrizdams uz grīdas, bet pats, desmitnieka pavadībā, devās uz rakstveža māju, un viņiem nopakaļ, kā tvaikonis kūpē-dams, sekoja degis.

Visi trīs gāja, domās nogrimuši, galvas nolaiduši, un pēkšņi tumšā šķērsieliņas līkumā, visi reizē iekliedzās no stipra trieciena pa pierēm, un tāds pats kliedziens atskanēja viņiem pretim. Galva, piemiedzis savu aci, izbrīnā ieraudzīja rakst-vedi ar diviem desmitniekiem.

«Eju pie tevis, pan rakstvedi»

«Bet es pie tavas žēlastības, pan galva!»

«Notiek brīnumi, pan rakstved?»

«Dīvaini notikumi, pan galva!»

«Bet kas?»

«Puiši trako! Veseliem pūliem dzen palaidnības pa ielām. Tavu žēlastību apveltī tādiem vārdiem, ka kauns sacīt; pie-dzēris moskalis ar savu negodīgo mēli neuzdrošinātos

tos iz-runāt.» (Visu to, raibās biksēs un vīna mieļu krāsas vestē tēr-pies, kalsnais rakstvedis pavadīja ar kakla staipīšanu uz priekšu un tai pašā mirklī atkal atpakaļ, iepriekšējā stāvoklī.) «Tikko biju mazliet piesnaudies, izcēla mani no gultas, nolā-dētie palaidņi, ar savām negodīgajām dziesmām un klauvē-jieniem. Gribēju viņus kārtīgi noslānīt, bet, kamēr uzvilku bikses un vesti, visi bija izklīduši, kur kurais. Pats galvenais tomēr mums neizspruka. Tagad viņš dzied tai mājā, kur tura ieklučotos. Man sirds dega izzināt šo putnu, bet purns viņam nosmērēts sodrējiem kā velnam, kas kaļ naglas grēciniekiem.»

«Bet kā viņš ģērbies, pan rakstved?»

«Melnā, uz āru izvērstā kažokā, suņa dēls, pan galva!»

«Bet vai tu nemelo, pan rakstved? Ko teiksi, ja šis rakaris tagad sēž pie manis ieslodzīts?»

«Nē, pan galva! Tu pats, neņem ļaunā, esi mazliet sagrē- kojies.» «Dodiet uguni! Apskatīsim viņu!» Atnesa uguni, at-vēra durvis, un galva iesaucās aiz brīnumiem, ieraudzīdams sev priekšā svaini.

«Saki, lūdzams,» tādiem vārdiem viņa uzbruka tam, «vai tu neesi izdzīvojis pēdējo prāta

palieku? Vai tavā vienacainā paurē bija kaut piliens smadzeņu, kad ieogrūdi mani tumšajā krātiņā? Laime vēl, ka neatsitos ar galvu pret dzelzs āķi. Vai nekliežu tev, ka es tā esmu? Sagraba, nolādētais lācis, savām dzelzs ķetnām un ieogrūda! Kaut tevi viņā saulē tā velni grūstu!» Pēdējos vārdus viņa izteica jau aiz durvīm uz ielas, kur bija izgājusi kādas savas vajadzības pēc.

«Jā, redzu, ka tu tā esi!» galva teica atjēdzies. «Ko tu teiksi, pan rakstved, vai šis trakulis nav nelietis?»

«Nelietis, pan galva!»

«Vai nebūtu laiks mums visus šos rezgaļus krietni pārmācīt un piespiest pie kārtīga darba?»

«Sen jau laiks, sen, pan galva!»

«Viņi, muļķi, iedomājušies... Kas, velns? .. Man likās, ka svaine kliež uz ielas ... Viņi, muļķi, iedomājušies, ka esmu tiem līazīgs. Viņi domā, ka esmu kāds nebūt viņu brālis, vienkāršs kazaks!..» Galva mazliet iekāsējās un aplaida visapkārt skatienu caur pieri, kas lika noprast, ka viņš gata-vojas runāt par kaut ko svarīgu. «Tūkstoš... šos nolādētos gadu skaitļus, sit vai nost, nevaru izrunāt; nu, — gadā tā laika komisaram Ļedačam bija dots rīkojums izraudzīt no kazakiem tādu,

kas būtu saprātīgāks par visiem. O!» — šo «o» galva izrunāja, pacēlis pirkstu uz augšu — «saprātīgāks par visiem! carienei pavadoņos. Es toreiz ...»

«Ko tur runāt! to jau katrs zina, pan galva. Visi zina, ka tu izpelnījies carienes laipnību. Atzīsties tagad, man bija tais-nība: mazliet sagrēkoji teikdams, ka esi saķēris šo trakuli uz āru izvērstajā kažokā?»

«Bet kas attiecas uz šo velnu izvērstā kažokā, tad viņu, citiem par biedinājumu, vajag iekalt važās un pienācīgi no-sodīt. Lai sajūt, ko nozīmē vara! Kas gan cits iecēlis galvu, ja ne cars? Pēc tam dabūsim rokā arī pārējos puišus: neesmu aizmirsis, ka nolādētie nebēdņi bija iedzinuši manā sakņu dārzā cūku baru, un tās bija noēdušas man visus kāpostus un gurķus, neesmu aizmirsis, ka velna bērni atteicās izkult manu labību; neesmu aizmirsis... Nu, kaut viņi izčibētu, man katrā ziņā jādabū zināt, kas ir tas blēdis izvērstajā kažokā.»

«Tas, redzams, ir manīgs putns!» teica degis, kura vaigi pa visu šīs sarunas laiku nemitīgi tinās dūmos kā cietokšņa dižgabals, un lūpas, reizēm palaizdamas kaļķīti, izšļāca vese-lus mākoņu

fontānus. «Tādu cilvēku nebūtu par ļaunu katram gadījumam turēt degvīna dedzinātavā, bet vēl labāk pakārt ozola galotnē kroņluktura vietā.» Tāda asprātība degim likās ne visai muļķīga, un viņš tūliņ ņēmās, nenogaidot citu piekrišanu, apbalvot sevi aizsmakušiem smiekliem.

Tobrīd viņi tuvojās nelielai, gandrīz sagruvušai mājelei. Mūsu ceļotāju ziņkāre pieauga: visi sadrūzmējās ap durvīm. Rakstvedis izņēma atslēgu, pagrabinājās ar to pie slēdzenes, bet šī atslēga izrādījās viņa lādes atslēga. Nepacietība pieauga. Iebāzis roku kabatā, sāka meklēt un lamāties, neatrazdams atslēgu.

«Te!» viņš beidzot teica, pieliecies un izvilkdams to no savu raibo bikšu dziļās kabatas paša dibena. Pie šī vārda mūsu varoņu sirdis, likās, saplūda kopā, un šī milzīgā sirds sāka pukstēt tik stipri, ka viņas nevienādos pukstus varēja dzirdēt cauri atslēgas žvadzēšanai. Durvis atvērās un... Galva kļuva bāls kā audekls; degim pārskrēja auksti drebuļi, un mati viņam, likās, gribēja uzskriet gaisā; šausmas atspoguļojās rakstveža sejā; desmitnieki stāvēja kā zemē ieauguši un nespēja aizvērt savas reizē pavērušās

mates: viņu priekšā stāvēja — svaine.

Ne mazāk pārsteigta kā viņi, viņa tomēr drīz atguvās un sakustējās, lai ietu tiem klāt. «Stāt!» nelabā balsī iesaucās galva un aizcirta durvis. «Kungi! tas ir sātans!» turpināja viņš. «Uguni! Ātrāk uguni! Nežēlošu kroņa māju! Aizdedzi-niet to, aizdedziniet, lai ne velna kauliņi nepaliktu zemes virsū!» Svaine izmisusi kļiedza, izdzirdusi aiz durvīm bargo lēmumu. «Ko jūs, brālīši!» degis runāja: «Mati jums, paldies dievam, gandrīz sniega baltumā, bet pie prāta vēl līdz šim laikam neesat tikuši: no vienkāršas uguns ragana neaizdeg-sies. Tikai pīpes uguns var aizdedzināt izdzimteni. Pagaidiet, es tūliņ visu nokārtošu!» To teicis, viņš izbēra no pīpes kar-stos pelnus salmu vīkšķī un sāka to uzpūst liesmās. Šai brīdī izmisums iedvesa spēkus nabaga svainei: viņa sāka skaļi lūg-ties un pārliecināt viņus.

«Pagaidiet, brālīši! Kāpēc tīši gribat uzņemties grēku?» «Varbūt tas nemaz nav sātans!» rakstvedis teica. «Ja viņš, tas pats, kas tur iekšā sēž, būs ar mieru pārmet sev krustu, tad tā ir droša zīme, ka nav velns.» Priekšlikumu pieņēma.

«Uzklausies mani, sātan!» rakstvedis

turpināja, pielicis lūpas pie durvju šķirbas. «Ja nekustēsies no vietas, mēs at-vērsim durvis.»

' Durvis atvērās.

«Pārkrusties!» galva teica, atskatīdamies atpakaļ, it kā izraudzīdamies drošu vietu, kur atkāpties

Svaine pārmeta krustu.

«Kāds velns! Tā tiešām ir svaine!»

«Kāds nelabais tevi, kūmiņa, ierāvis šai suņa būdā?» Un svaine šņukstēdama stāstīja, ka puīši viņu uz ielas sagrābuši un, kaut gan viņa pretojusies, iecēluši pa būdas plato logu un aiztaisījuši slēģus. Rakstvedis palūkojās: eņģes platajam slēģim norautas un tas tikai augšpusē nostiprināts ar koku.

«Labs tu esi, vienacainais velns!» viņa iesaucās, tuvodamās galvam, kas kāpās atpakaļ un arvien vēl turpināja viņu mērīt ar savu aci. «Zinu tavu nodomu: tu gribēji izmantot gadī-jumu, noēst mani, lai varētu netraucētāk lakstoties ar mei-tām, lai neviens neredzētu, kādas muļķības dzen sirmais vec-tēvs. Tu domā, es nezinu, ko tu šovakar runāji ar Hannu? Ak, zinu visu. Mani grūti piemānīt un tavai muļķa paurei jau pavisam nē. Es ilgi ciešu, bet vēlāk

neņem ļaunā...» To teikusi, viņa parādīja dūri un aizgāja, atstādama galvu ap-mulsumā. «Nē, te ne pa jokam sātans iejaucies,» viņš domāja, stipri kasīdams savu galvas vidu.

«Noķērām!» iesaucās tai brīdī ienākušie desmitnieki.

«Ko noķērāt?» galva prasīja.

«Velnu izvērstajā kažokā.»

«Dodiet viņu šurp!» galva iesaucās, satverdams aiz rokām ievesto gūstekni. «Jūs esat prātu zaudējuši: tas taču ir pie-dzērušais Kaļeņiks.»

«Kāda jezga! mums rokā bija, pan galva!» desmitnieki at- hildēja. Ieliņā mūs apstāja nolādētie puīši, sāka dejot, raustīt, rādīt mēles, raut ārā no rokām... Velns viņus būtu parā-vis!... Un kā viņa vietā mums tikusi rokā šī vārna, dievs vien to tik zina!»

«Manas un visa ciema varas vārdā tiek dota pavēle,» galva sacīja, «sagūstīt šai pašā acumirkļī šo ļaundari, tāpat arī visus, ko atrodāt uz ielas, un atvest pie manis sodīšanai!...»

«Apžēlojies, pan galva!» daži iesaucās, līdz zemei palocī-damies. «Kad tu būtu redzējis, kādi purni: dievs sodi, esam dzimuši, esam kristīti, —

bet tādus nejēdzīgus purnus neesam redzējuši. Vai tur daudz vajag līdz grēkam, pan galva! Var pārbaidīt godīgu cilvēku tā, ka vēlāk neviena vecene neņem-sies izārstēt nobīli.

«Es jums rādīšu nobīli! Ko jūs? Negribat klausīt? Jūs, kā rādās, esat ar viņiem uz vienu roku! Jūs esat dumpinieki! Ko tas nozīmē? Jā, ko tas nozīmē? Jūs sarīkojat grautiņus! Jūs... Es ziņošu komisaram! Tūliņ, dzirdiet, tūliņ! Skrieniet, laidieties kā putni! Lai es jūs . . . Lai jūs man . . .» Visi izklīda.

V

Slikone

Ne par ko neraizēdamies, nebēdadams par izsūtītiem ķē-rējiem, visas šīs jezgas vaininieks lēnām tuvojās vecajai mājai un dīķim. Nevajadzēs, domāju, paskaidrot, ka tas bija Lēvko. Melnais kažoks viņam bija neaizpogāts; cepuri viņš turēja rokā; sviedri viņam lija straumēm. Diženi un drūmi melnoja kļavu mežs, tikai pašās galotnēs, kas bija pievērstas mēnesim, bārstījās smalki sudraba putekli. Nekustīgais dīķis uzdvesa spirtumu nogurušajam gājējam un aicināja viņu atpūsties krastā. Viss bija klusu; tikai dziļajā meža biezoknī bija dzirdami

lakstīgalas trallī. Nepārvarams miegs sāka drīz vērt viņam acis ciet; nogurušie locekļi gribēja aizmirsties un no-rimt miegā; galva noliecās ... «Nē, tā es vēl te aizmigšu!» viņš runāja, pieceldamies kājās un izberzēdams acis. Palū-kojās apkārt: nakts viņa priekšā likās vēl spožāka. Kāda sa-vāda, apskurbinoša gaisma piejaucās mēness gaismai. Nekad viņš vēl nebija redzējis nekā tamlīdzīga. Sudrabota migla ietina apkārtni. Ziedošo ābeļu un naktspuķu smarža izplūda pa visu zemi. Ar izbrīnu viņš nolūkojās dīķa nekustīgajā ūdenī: tur atspoguļojās vecā kungu māja ar augšu uz leju, tīra un it kā kādā gaišā diženumā. Drūmo slēgu vietā rau-dzījās priecīgi stikla logi un durvis. Caur skaidrajām rūtīm pavīdēja apzeltījums. Un rau, likās, it kā logs atvērtos. Aiz-turējis elpu, nekustēdamies un acis no dīķa nenolaizdams, viņš, likās, bija pārcēlies dīķa dzelmē un redz: vispirms logā parādījās balts elkonis, tad palūkojās mīlīga galviņa ar spal-gām, tumšbrūno matu vilņos klusu mirdzošām acīm un at-balstījās uz elkoņa. Un redz: viņa viegli šūpo galvu, viņa māj, viņa uzsmaida... Sirds viņam sāka pēkšņi dauzīties... Ūdens sakustējās, un logs atkal aizvērās. Klusu

viņš aizgāja no dīķa un paskatījās uz māju: drūmie slēgi bija atvērti, rūtis spīguļoja mēnesnīcā. «Lūk, cik maz var paļauties uz ļaužu runām,» viņš pie sevis nodomāja. «Māja jauna, krāsas spilgtas, it kā šodien būtu krāsota. Tur kāds dzīvo.» Un klusēdams viņš piegāja tuvāk; bet mājā viss bija klusu. Skaņi un dzidri sasaucās lakstīgalu krāšņās dziesmas, un, kad tās, likās, izdzisa smeldzē un tīksmē, bija dzirdama sienāžu čimstoņa vai purva putnu dūkšana, kad viņi savus slidenos knābjus iecirta plašajā ūdens spogulī. Kādu saldu mieru un plašumu Levko izjuta savā sirdi. Uzskāņojis banduru, viņā sāka spēlēt un dziedāt:

Ai, mēnesi, mēnestiņ!

Un tu, sārtā blāzma!

Iespīdiet tai pagalmā.

Kur meitiņa krāšņa.

Logs klusi atvērās un tā pati galviņa, kuras atspīdumu viņš bija redzējis dīķī, uzmanīgi klausīdamās dziesmā, pa-rādījās logā. Garās skropstas bija pa pusei nolaistas uz acīm. Viņa bija bāla kā audekls, kā mēness gaisma; bet cik brī-nišķīga, cik skaista! Viņa iesmējās!... Levko sarāvās ... «Uz-dziedi man, jaunais kazak, kādu

dziesmu!» viņa klusu lūdzās, noliekusi galvu sāņus un pavisam nolaidusi biezās skropstas.

«Kādu dziesmu lai es tev uzdziedu, mana gaišā meitenīt?» Asaras sāka klusām līt pār viņas bālajiem vaigiem. «Jau-nekli,» viņa runāja, un kaut kas neizprotami valdzinošs at-skanēja viņas balsī, «jaunekli, atrodi man manu pamāti! Ne-žēlošu neko tevis labad. Atalgošu tevi. Es tevi bagātīgi un krāšņi apbalvošu. Man ir ar zīdu izrakstītas aproces, korāļi, kakla rotas. Iedāvināšu tev pērlēm izrotātu jostu. Man ir zelts... Jaunekli, atrodi man manu pamāti! Viņa ir bries-mīga ragana: man pasaulē nebija miera no viņas. Viņa mani mocīja, lika strādāt kā vienkāršai zemnieci. Paskaties manā sejā: viņa ar savām nešķīstajām burvībām izskaudusi visu sārtumu no maniem vaigiem. Paskaties uz manu balto kaklu: nav nomazgājami, ne ar ko nav nomazgājami šie zilie plan-kumi, ko iespieduši viņas dzelzs nagi. Paskaties uz manām baltajām kājām: tās ir daudz staigājušas un ne tikai pa grīd-segām vien, — pa karstām smiltīm, pa mitro zemi, pa asiem dadžiem tās staigājušas! Bet acīs, paskaties acīs: tās tapušas tumšas aiz asarām!... Atrodi viņu, jaunekli, atrodi manu pamāti!...»

Balss, kas pēkšņi it kā kļuva skaņāka, aprāvās. Asaru straumes tecēja pa bālo seju. Kāda smaga sajūta, pilna žēluma un skumju, sažņaudza jauneklā krūtis.

«Esmu ar mieru darīt visu priekš tevis, manu meitenīti» viņš teica sirsnīgā savilņojumā: «bet kā un kur lai es viņu atrodu?»

«Paskaties, paskaties!» viņa ātri runāja: «viņa ir te! Viņa manu meiteņu pulkā rotaļājas krastā un sildās mēnesnīcā. Bet viņa ir gudra un viltīga. Viņa ir pieņēmusi slīkones iz-skatu, bet es zinu, es dzirdu, ka viņa ir te. Man ir grūti, mani nospiež viņas tuvums. Viņas pēc nevaru peldēt viegli un brīvi kā zivs. Grimstu un krītu dibenā kā akmens. Uzmeklē viņu, jaunekli!»

Levko paskatījās uz krastu: rēnā, sudrabortā miglā pavīdēja meitenes, vieglas kā ēnas, kreklos, baltos kā kreimeņu ziedu rotātas pļavas; zelta kakla rotas, pērļu virknes, dukāti spī-guļoja tām ap kakliem; bet viņas bija bālas; viņu ķermeņi bija it kā austi no caurspīdīgiem mākoņiem un bija caurredzami sudrabortajā mēnesnīcā. Meitenes rotaļādamās pievirzījās viņam tuvāk. Bija dzirdamas balsis.

«Iesim kraukļa rotaļā, kraukļa rotaļā!» visas

sauca, kas izklausījās kā upju niedru šalkas, ko klusā krēslas stundā skar vējš savām gaisīgajām lūpām. «Kas būs krauklis?» Meta kauliņus — un viena meitene iznāca no pulka. Ļevko ņēmās viņu aplūkot. Seja, drēbes — viss viņai tāds pats kā visām. Bija tikai noģiedams, ka viņa ne labprāt uzņēmās šo lomu. Pūlis izretinājās virknē un veikli izvairījās plēsīgā ienaid-nieka uzbrukumiem. «Nē, negribu būt krauklis!» meitene teica, galīgi nogurusi. «Man žēl atņemt nabaga mātei cālī-šus!» — «Tu neesi ragana!» Ļevko nodomāja. «Kas grib būt krauklis?» Meitenes sagāja no jauna kopā mest kauliņus. «Es būšu krauklis!» izsaucās kāda no vidus. Ļevko sāka vērīgāk ielūkoties tai sejā. Veikli un droši viņa dzinās pakal bēgoša-jām un metās uz visām pusēm, lai satvertu savu upuri. Tad Ļevko sāka ievērot, ka viņas ķermenis nebija tik caurspīdīgs kā pārējām: tam vidū bija kaut kas melns. Pēkšņi atskanēja kliedziens: krauklis metās uz vienu no virknes, saķēra to, un Ļevkam likās, it kā ķērēja izlaistu nagus un sejā tai pa-zibētu ļauns prieks. «Ragana!» viņš iesaucās, norādīdams uz to ar pirkstu un pievērsies mājai. Meitene logā iesmējās, un rotaļnieces trokšņaini aizrāva sev

līdzi to, kas tēloja kraukli.

«Kā lai atalgoju tevi, jaunekli?» Zinu, zelta tev nav vajadzīgs: tu mīli Hannu; bet bargais tēvs nejauj jums precēties; ņem, nodod viņam šo zīmīti...» Pasniedzās balta rociņa, sejiņa kaut kā brīnišķīgi sāka spīdēt un mirdzēt... Neapprakstāmā satraukumā un sirdij nemierīgi pukstot viņš satvēra zīmīti un.. pamodās

VI Atmoda

«Vai tiešām esmu gulējis?» Ļevko pie sevis runāja, pieceldamies no neliela uzkalniņa. «Tik skaidri it kā nomodā!.. . Dīvaini, dīvaini!» viņš atkārtoja, skatīdamies apkārt. Mēness, apstājies augstu viņam virs galvas, rādīja pusnakti; viscaur— klusums; no diķa dvesa dzestrums; tā malā bēdīgi stāvēja vecā māja ar aizvērtajiem slēgiem; sūnas un nezāles lieci-nāja, ka Jaudis jau sen to atstājuši. Tad viņš atplēta roku, kas visu laiku gujot bija bijusi krampjaini sažņaugta un izbrīnā iesaucās, sajuzdams tajā zīmīti. «Ak, kaut es mācētu lasīt!» viņš domāja, grozīdams to uz visām pusēm. Šajā brīdī viņam aiz muguras atskanēja troksnis.

«Nebaidieties, grābiet viņu droši ciet! Kā nobijāties? esam desmits. Varu derēt, ka tas ir

cilvēks, bet ne velns!» tā galva drošināja savus pavadoņus, un Ļevko jūta, ka viņu sagrabj vairākas rokas, no kurām dažas drebēja aiz bailēm. «Nomet taču, draugs, savu briesmīgo masku! Pietiek muļķot ļaudis!» galva runāja, satverdams to aiz apkakles, un apjuka, izbolījis uz viņu savu vienīgo aci. «Ļevko, dēls!» viņš iesaucās, izbrīnā atkāpdamies un nolaizdams rokas. «Tas esi tu, suņa dēls! Lūk, velna dzimums! Domāju, kāds blēdis, kāds nelabais strādā šos nedarbus! Bet iznāk, ka to visu — kaut neraudzēts ķīselis iespriestos tavam tēvam rīklē — tu sarīko uz ielām grautiņus, sacerē dziesmas! Ehē — he — he, Ļevko. Kas tas gan ir, ko? Redzams, tev niez mugura! Sieniet viņu!»

«Pagaidi, tēt! Man lika nodot tev šo zīmīti,» Ļevko teica.

«Tagad nav vaļas, balodīt, nodarboties ar zīmītēm. Sasieniet viņu!»

«Pagaidi, pan galva!» rakstvedis teica, atlocīdams zīmīti: «komisārā rokraksts!»

«Komisārā?»

«Komisārā?» nedomādami atkārtoja desmitnieki.

«Komisārā! brīnišķīgi! vēl nesaprotamāk!»

nodomāja Levko.

«Lasi, lasi!» galva sauca, «ko komisārs tur raksta?»

«Paklausīsimies, ko komisārs raksta!» teica degis, turē-dams zobos kaļķīti un izšķildams uguni.

Rakstvedis nokāsējās un sāka lasīt: «Pavēle galvam Jev- tucham Makogoņcnkam. Mums ticis zināms, ka tu, vecais mulķi, tā vietā, lai piedzītu vecos parādus un ievestu ciemā kārtību, esi zaudējis sajēgu un dari cūcības. ..»

«Tiešām, nudien,» galva pārtrauca, «nekā nedzirdu!»

Rakstvedis sāka no jauna: «Pavēle galvam Jevtucham Ma- kogoņenkam. Mums ticis zināms, ka tu, vecais m....»

«Pagaidi, pagaidi! nevajag!» galva iesaucās «kaut arī ne-dzirdēju, tomēr zinu, ka tas vēl nav galvenais. Lasi tālāk!»

«Un tāpēc pavēlu tev tūliņ apprecināt savu dēlu Levko Makogoņenku ar jūsu paša ciema Jca2aka meitu Hannu Petri- čenkovu, kā arī salabot tiltus uz lielceļa un nedot bez manas ziņas ciema ļaužu zirgus paniem tiesnešiem, kaut viņi arī brauktu tieši no pašas kroņa palatas. Ja

es, atbraucis, at-radīšu, ka mana pavēle nav izpildīta, tad saukšu tevi vienu pašu pie atbildības. Komisārs, atvaļināts poručiks Kuzma Derkačs-Drišpanovskijs.»

«Lūk, kas!» galva teica, muti atplētis. «Vai jūs dzirdat, vai dzirdat: par visu būs jāatbild galvam, un tāpēc jums jāpa-klausa! bez pretrunas jāpaklausa! bet ja ne, lūdzu atvainot... Bet tevi!» viņš turpināja, griezdamies pie Ļevko, «uz komi-sārā pavēli, kaut gan man brīnums, ka tas viņam nācis zi-nāms, es apprecināšu; tikai iepriekš vēl tu nobaudīsi pletni! Zini to, kas man karājas pie sienas zem svētbildēm? Rīt es to salabošu ... Kur tu ņēmi šo zīmīti?»

Ļevko, lai gan bija pārsteigts no savas lietas tik negaidīta pagrieziena, bija tik gudrs, lai atrastu savā prātā citu atbildi un noslēptu patiesību, kā īsteni zīmīte nākusi viņam rokā. «Vakar vakarā,» viņš teica, «aizgāju vēl uz pilsētu un satiku komisāru, kad viņš pašlaik kāpa no ratiem ārā. Dabūjis zināt, ka esmu no mūsu ciema, viņš man iedeva šo zīmīti un lika tev mutes vārdiem pateikt, tēt. ka atceļā iebraukšot pie mums uz pusdienām.»

«Viņš teica to?»

«Teica.»

«Vai jūs dzirdat?» galva sacīja, lepni saslējies un pievērs-damies saviem pavadoņiem; «komisārs pats savā personā at-brauks pie mūsējā, tas ir pie manis¹ uz pusdienām. O!» Te galva pacēla pirkstu uz augšu un pielieca galvu tādā stāvoklī, it kā klausītos kaut ko. «Komisārs, vai dzirdat, komisārs atbrauks pie manis pusdienot' Kā tu domā, pan rakstved, un tu, kūm, tas nav vis nekāds nieka gods! Vai nav tiesa?»

«Cik varu atcerēties,» rakstvedis atsaucās, «tad vēl neviens galva nav cienājis komisāru ar pusdienām.»

«Ne katrs galva galvam pāris!» pašapmierināti noteica galva. Mute viņam sašķobījās un kaut kas, it kā rupji, aiz-smakuši smiekli, vairāk līdzīgi tāla pērķona ducināšanai, at-skanēja no viņa lūpām. «Kā tu domā, pan rakstvedi, vai ne-vajadzētu augstā viesā dēj izdot pavēli, lai no katras sētas atnes pa cālim, vai audeklu, vai vēl ko citu ... Ko?»

«Vajadzētu, vajadzētu, pan galva!»

«Bet kad svinēsīm kāzas, tēt?» Ļevko prasīja.

«Kāzas? Es tev gan sadotu kāzas!... Nu, jā, augstā viesā dēj — rītu pat pops jūs salaulās.

Velns ar jums! Lai komi-sārs redz, ko nozīmē kārtība. Nu, puisi, tagad gulēt! Ejiet mājās! ... Šīs dienas notikums man atgādināja to laiku, kad es...» Pie šiem vārdiem galva paskatījās caur pieri ar savu cieņas pilno nozīmīgo skatienu.

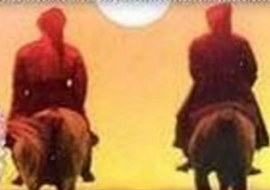
«Nupat sāksies atkal stāsts par to, kā galva vedis carieni!» Ļevko teica un ātriem sojiem priecīgi steidzās uz pazīstamo māju zemo ķezberu vidū. «Lai dievs tev dod debesu valstību, labā un jaukā meitenīte!» viņš domāja pie sevis. «Lai tur viņā saulē mūžam varētu smaidīt svēto eņģeļu pulkā! Ne-vienam nestāstīšu par brīnumu, ko šonakt piedzīvoju; tev vienīgai tik, Hanniņ, pastāstīšu to: tu vienīgā tik ticēsi man un kopā ar mani aizlūgsi par nelaimīgās slīkones dvēseles mieru!» Viņš tuvojās mājai: logs bija atvērts; pa to iespīdēja mēness, un viņa stari krita uz gulošo Hannu; galvu viņa bija atbalstījusi uz rokas; vaigi liegi kvēloja; lūpas kustējās, ne-skaidri izrunādamas viņa vārdu. «Guli mana skaistulīti Lai tev sapnī rādās viss tas labākais pasaulē, bet arī tas vēl ne-būs labāks par mūsu atmodu! Pārmetis viņai krustu, viņš aiztaisīja logu un klusītiņām aizgāja. Pēc dažām minūtēm visi ciemā jau bija iegrimuši miegā, vienīgi tikai

mēness tik-pat spoži un brīnišķīgi peldēja pa Ukrainas debesu neaptve-ramo klajumu. Tikpat svinīgi dvēsmoja tur augšā, un nakts, dievišķīgā nakts, diženi gāja uz beigām. Tikpat krāšņa bija reme burvīgajā sudraba mirdzumā; bet neviens jau vairs mulsā reibā netīksminājās ar to: viss bija iegrimis miegā. Tikai retumis klusumu uz brīdi pārtrauca suņu rejas, un ilgi vēl piedzērušais Kaļeņiks maldījās pa aizmigušajām ielām, meklēdams savu māju.

PAZUDUSĪ VĒSTULE

Sens notikums, ko atstāstījis N. baznīcas
ķesteris.

Tā tad jūs gribat, lai es jums vēl pastāstu par vectēvu? — Kāpēc arī nenovēlēt to prieku, paklausīties jocīgu notikumu? Ech, senatne, senatne! Kāds prieks, kāda nevaldāma brīve pārņem sirdi, kad dzirdi to, kas sen sen, ne gada tam, ne mēneša, noticis pasaulē! Un ja tur vēl iejaukts kāds rada gabals — vectēvs vai vecvectēvs, — nu, tad atmet visam kaut ar roku: lai es aizrītos svētai moceklei Barbarai akafistu lasot, ja tad neliekas, ka lūk, lūk, pats visu to dari, it kā būtu ielīdis senča dvēselē, vai arī senča dvēsele plosītos tevī... Nē, mani visvairāk apstāj mūsu meičas un jaunās sievas; pa-rādies tikai viņām acīs: «Fom Grigorjevič! Fom Grigorjevič! nu pastāsti kādu nebūt šausminošu pasaciņu! pastāsti, pa-stāsti! ...» tara—ta—ta, ta—ta—ta, un iet vajā, iet va|ā ,.. Stāstīt, protams, nav žēl, bet paskatieties tik, kas vēlāk ar viņām notiek gultas segās. Zinu gan, ka katra no viņām dreb zem segas, it kā viņu kratītu drudzis, un laimīga būtu ar visu galvu ielīst savā kažokā. Vai žurka

NIKOLAJS GOGOLIS

PAZUDUSĪ VĒSTULE

pagrabinās gar podu, vai pati kā nebūt ar kāju aizķer krāsns kruķi — dievs esi žēlīgs! drosme papēžos! Bet otrā dienā, it kā nekas nebūtu bijis, uz-mācās atkal no jauna: stāsti viņai drausmīgu pasaku un vairāk neko. Ko gan lai tādu jums pastāstu? Uzreiz nekas neiekrīt prātā ... Jā, pastāstīšu jums, kā raganas spēlēja ar nelaīķi vectēvu uz cūkām. Tikai iepriekš lūdzu jūs, kungī, nepārtraukt mani, citādi iznāks tāda putra, ka kauns būs mutē ņemt. Nelaīķis vectēvs, man jums jāsaka, savā laikā nebija vis vienkāršs kazaks. Zināja, kur likt «to», kur «actiņu». Svētkos tik veikli nolasīja apustuļus, ka dažs labs priestera dēls pat tagad viņam neliktu līdzī. Nu, paši zināt, ka tais laikos, ja savāktu lasīt pratējus no visas Baturinas, tad nebūtu bijis pat vienā cepurē ko likt, — vienā saujā būtu varējuši visus saņemt. Tad arī nav ko brīnīties, ka katrs pretimnācējs sveicināja vectēvu, palocīdamies viņam vai līdz pašai jostas vietai.

Reiz dižciltīgajam hetmanim bija ienācis prātā nezin kāda tur iemesla pēc nosūtīt carienei vēstuli. Toreizējais pulka rakstvedis — lūk, kad tevi jupis, aizmirsies vārds — Pēkšai- nis ne Pēkšainis, Mietnītis ne Mietnītis, Plikvēderis ne

Plik- vēderis ... zinu tik, ka kaut kā ērmīgi sākās dīvainā palama

— atsauca pie sevis vectēvu un sacīja viņam, ka, lūk, pats hetmanis izrīko viņu par vēstules nonesēju carienei. Vectēvs nemēdza ilgi posties: iešuva vēstuli cepurē, izveda zirgu, no-mutēja sievu un divus savus sivēnus, kā viņš pats mēdza saukt savus puikas, no kuriem viens bija īstais tēvs kaut vai man pašam; un sacēla uz ceļa aiz sevis tādus putekļus, it kā piecpadsmīt zēnu būtu sagudrojuši ielas vidū spēlēties mu-džeklī! Otrā dienā, vēl gailis nebija ceturto reizi nodziedājis, vectēvs jau bija Konotopā. Tobrīd tur bija gada tirgus: uz ielām bija tik daudz ļaužu, ka acis apžilba. Bet tā kā bija agrs, tad visi snauda, izstiepušies uz zemes. Govij blakus gulēja dzērājpauka ar tik sarkanu degunu kā svilpis. Tālāk sēdus krāca sieva, kramiņu, zilumzāļu, skrošu un bubliku uzpircēja-pārdevēja; zem ratiem gulēja čigāns, uz zivju ve-zuma — čumaks, uz paša ceļa bija plati ieplētis kājas bār-dains moskalis ar jostām un dūraiņiem ... nu. visādas salaš-ņas, kā gada tirgos mēdz būt. Vectēvs apturēja zirgu, lai labāki apskatītos. Šai laikā teltis sāka maz pamazām rasties dzīvība. Zīdīetes

sāka šķindināties ar pudelītēm; šur tur pa-cēlās
gredzenveidīgi dūmu mākonīši, un sildīto
gardumu smarža izplūda pa visu nometni.
Vectēvam ienāca prātā, ka viņam nav ne šķiltavu,
ne tabakas apgādāts: tāpēc, lūk, gāja paklaidot pa
gada tirgu. Nebija pagājis ne desmit soļu, satiek
aizkrācieti. Uzdzīvotājs — jau no sejas redzams!
Platās bik-ses sarkanas kā uguns, zils župans,
spilgta, puķaina josta, pie sāniem zobens un vara
važiņā pīpe līdz pašiem papēžiem — aizkrācietis
kas aizkrācietis! Ek, kur tauta! nostājas, izslējās,
nobrauka ar roku brašās ūsas, norībina
pakaviem — un laiž vaļā! Un kā vēl dejo: kā
viesulis, kājas virpuļo kā vārpstiņa sievu rokās;
tver ar roku pa visām banduras stīgām un tūlī
arī, iespraudis rokas sānos, laižas pietupdejā:
atskan dziesma

— sirds gaviļē! Nē, tas laiciņš pagājis:
neredzēt mums vairs aizkrāciešus! Jā: tā nu
satikās. Vārds pa vārdam, cik tur vajadzīgs, lai
iepazītos? Sāka tērzēt, tērzēt, tā kā vec-tēvs
gandrīz pavisam jau aizmirsu savu ceļu,
uzdevumu. Sākās iedzeršana kā kāzās pirms lielā
gavēņa. Tikai, redzams, beidzot bija apnicis plēst
traukus un sviest pūlī naudu un arī gada tirgus

taču mūžam nevar turpināties. Jaunie paziņas sarunājās nešķirsies un ceļot kopā. Bija jau labi uz vakara pusi, kad viņi izjāja no pilsētas. Saulīte jau laidās uz dusu; viņas vietā šur tur sārtojās blāzmas strēles. Aiz pilsētas ņir-bēja druvas kā tumšacaino meiču rūtainie svētku brunči. Mūsu aizkrācietis bija kļuvis pārmērīgi runīgs. Vectēvs un vē1 kāds cits viņiem piebiedrojies slaists sāka jau domāt, vai viņā tik nav iegājis velns. Kur gan viņš visu to rāva? Gan notiku-mus, gan stāstus, tik ērmīgus, ka vectēvs vairāk reižu tvēra pie sāniem un tikko neplīsa no smiekliem. Bet laukā kļuva arvien tumšāks, un līdz ar to nesakarīgāka kļuva arī brašā runa. Beidzot mūsu stāstītājs apklusā pavisam un sāka trūk-ties pie mazākā trokšņa. «He, he, sābri! Tu ne pa jokam sāc ar degunu knābāt. Sāc jau domāt, kā ātrāk tikt mājās un uz krāsns!» — «Nav ko slēpt no jums,» viņš teica, pēkšņi ap-griezies un nekustīgi viņos nolūkodamies. «Vai zināt, ka mana dvēsele jau sen pārdota nelabajam?» — «Kas par neredzētu brīnumu! Kas gan savā mūžā nav bijis kādreiz draugos ar nelabo! Tāpēc jau arī vajag uzdzīvot, kā saka, lai izput!» «Ak, zēni, labprāt uzdzīvotu, bet šonakt aptek mans laiks! Ai, brālīši!» viņš

iesaucās, sizdams viņiem plaukstās: «ai, neizdodiet! palieciet vienu nakti nomodā! mūžam neaizmirsīšu jūsu draudzības!» Kāpēc gan lai nepalīdzētu cilvēkam tādā nelaimē? Vectēvs tieši apgalvoja, ka drīzāk ļaus nogriezt sev matu cekulu no galvas, nekā atļaus velnam ar savu suņa purnu apostīt kristīgu dvēseli.

Mūsu kazaki būtu varbūt jājuši tālāk, ja nakts nebūtu aiz-klājusi visas debesis kā ar melnu segu un laukā nebūtu pa-licis tik tumšs kā zem aitādu kažoka. Notālēm tikai mirgoja uguntiņa, un zirgi, sajuzdami kūts tuvumu, sāka steigties, sacēlušies ausis un acīm ieurbušies tumsā. Uguntiņa, likās, nāca pretim, un kazaku priekšā parādījās krodziņš, nošķiebies uz vieniem sāniem kā sieva, kas nāk mājās no jautrām kristī-bām. Tolaik krodziņi nebija tādi kā tagad. Nebija telpas ne tikai kur apgriezties godīgam cilvēkam, uzdejojot hopaku vai ābelīti, nebija pat, kur galvu nolikt, kad tajā bija iesities žvingulis un kājas gāja krustām šķērsām. Pagalms viss bija pilns vezumnieku ratiem; nojumēs, silēs, priekšīnā, cits sarāvies, cits izstiepies, krāca kā runči. Vienīgi tik krodzi-nieks viens pats pie tauku spuldzītes iegrieza birkā zīmes, cik ceturtdaļu un astotdaļu

vedra iztukšojušas vezumnieku galvas. Vectēvs, paņēmis trešdaļ vedra uz trim, aizgāja šķūnī. Visi trīs nolikās blakām. Viņš nebija paspējis vēl ne pagorīties, kad redz, ka viņa biedri jau guļ kā nosisti. Uzmodinājis trešo, viņiem piebiedrojušos kazaku, viņš atgā-dināja tam biedram doto solījumu. Tas mazliet pacēlās, iz-berzēja acis un aizmiga no jauna. Ko lai dara, nācās vienam pašam sargāt. Lai kaut kā aizdzītu miegu, viņš apskatīja visus vezumus, apraudzīja zirgus, aizkūpināja kaļķīti, atnāca atpakaļ un nosēdās atkal pie savējiem. Viss bija klusu, tā kā, likās, būtu varējis dzirdēt mušu laižamies. Un, lūk, viņam rādās, ka aiz tuvākā vezuma kaut kas pelēks izbāž ragus... Te acis viņam sāka vērties ciet tā, ka nācās tās ik minūtes izberzēt dūrēm un mazgāt ar degvīna paliekām. Bet, tikko acis mazliet noskaidrojās, viss nozūd. Tomēr pēc kāda brītiņa aiz vezuma atkal parādās rēgs. .. Vectēvs ieplēta acis cik spēdams; bet nolādētais snaudiens ietina visu viņam priekšā miglā; rokas viņam notirpa, galva nokā-rās un ciets miegs pārņēma viņu tā, ka viņš pakrita kā nosists. Ilgi gulēja vectēvs, un tikai kad saule jau sāka cepi-nāt viņa noskūto galvas virsu, tikai tad viņš

uzlēca kājās. Pāris reizes izstaipījies un pakasījies muguru, viņš ievēroja, ka vezumu jau vairs nebija tik daudz kā vakar vakarā. Vezumnieki kā redzams bija posušies ceļā vēl pirms gaismas. No pašu ļaudīm — kazaks gulēja, bet aizkrācieša vairs nebija. Aptaujājās — neviens ne zināt nezina nekā. Vienīgi tik virssvārki palikuši guļas vietā. Vectēvu sagraba bailes un pārdomas. Gāja apraudzīt zirgus — ne paša vairs, ne aizkrācieša. Ko gan tas varēja nozīmēt? Teiksim, aizkrācieti parāvis nelabais, bet kas gan zirgus? Visu pārlicis, vectēvs nolēma, ka, droši vien, velns būs atnācis kājām, bet, tā kā līdz ellei diezgan tālu, tad parāvis arī viņa zirgu. Žēl viņam bija ļoti, ka nebija turējis savu kazaka vārdu. «Nu,» nodomāja, «ko lai dara, iešu kājām: varbūt pa ceļam gadīsies kāds zirgu tirgotājs braucam no gada tirgus, kaut kā jau nopirkšu zirgu.» Ķērās pie cepures — arī cepures nav.

Nelaiķis vectēvs sasita plaukstas; kad atcerējās, ka vakar uz kādu brītiņu samainījušies cepurēm ar aizkrācieti. Kas gan cits būtu varējis paraut, ja ne nelabais! Te nu bija hetmaņa sūtnis! Tad tā aizvedi vēstuli carienei! Un vectēvs ņēmās apveltīt velnu tādiem vārdiem, ka,

jādomā, velns ellē nošķaudījās ne vienreiz vien. Bet ar lamāšanos maz kas līdzams; un cik arī vectēvs nekasīja pakausi, nevarēja nekā izdomāt. Ko darīt? Traucās meklēt sveša padoma: saaicināja kopā visus labos ļautiņus, kas tobrīd bija krodziņā, vezumniekus un nejaušus iebraucējus un izstāstīja, ka tā un tā, notikusi tāda un tāda nelaime. Vezumnieki ilgi domāja, atspieduši zodus uz nūjām, kratīja galvas un teica, ka tādus brīnumus kristīgo zemē nav dzirdējuši, ka velns būtu parāvis hetmaņa vēstuli. Citi turpretim piebilda, ka, ja velns vai moskalis ko nozog, tad ne gailis pakaļ nedzied. Tikai krodzinieks sēdēja kaktā un klusēja. Vectēvs griezās pie viņa. Ja cilvēks klusē, tad, droši vien, viņam daudz kas padomā. Tikai krodzinieks nebija vārdos visai devīgs, un, ja vectēvs nebūtu izvilkis no kabatas piecus zlotus, tad būtu viņa priekšā nostāvējis velti. «Pamācīšu tevi, kā atrast vēstuli,» viņš teica, pavezdams viņu sāņus. Vectēvam sirds kļuva vieglāka. «Redzu jau no acīm, ka esi kazaks, ne sieva. Ievēro! Netālu no krodziņa ceļš iegriežas pa labi mežā. Tikko metīsies krēsla, posies ceļā. Mežā dzīvo čigāni un iznāk no savām alām kalt dzelzi tādā naktī, kad

vienīgi tik raganas jāj uz saviem krāsns kruķiem. Ar ko viņi īstenībā nodarbojas, tas tev nav jāzina. Mežā daudz kladzēs, tikai neej uz to pusi, no kurienes nāk kladzieni; bet tev priekšā būs maza tecīņa gar apdegušu koku; ej pa šo tecīņu, ej, ej ... Ērkšķi tevi durstīs, biezi lazdu krūmi aizkrustos ceļu — bet tu tik ej; kad būsi nonācis pie nelielas upītes, tad tikai vari apstāties. Tur tu arī ieraudzīsi to, kas tev vajadzīgs. Neaizmirsti tik kabatās paņemt līdzi to, kam kabatas jābūt. Tu saproti, šo mantu labprāt ieredz kā cilvēki, tā velni.» To teicis, krodzinieks iegāja atpakaļ savā būdā un negribēja vairs ne vārda runāt.

Nevar teikt, ka nelaiķis vectēvs būtu bijis no bailīgo desmita; gadījās sastapt vilku, tad tieši aiz astes to; dūru cīņā kazaku starpā — visus kā bumbierus noplāja gar zemi. Tomēr drebuļi pārskrēja viņam, kad viņš tik tumšā naktī iegāja mežā. Būtu jel zvaigznīte bijusi pie debesīm! Tumšs un kluss kā vīna pagrabā; dzirdams tikai, ka kaut kur augstu augstu pāri galvai ziemelis staigā pa koku galotnēm un koki klanās kā iereibušu kazaku galvas, čaukstinādami lapām dzērāju runas. Tad uzdvesa tāds aukstums, ka vec-tēvs iedomājās pat par savu aitādas kažoku,

un mežā sacē-lās pēkšņi tāds troksnis, it kā dauzītu simt āmuriem, tā ka vectēvam sāka džinkstēt galva. Un it kā rūsa apgaismoja uz brīdi visu mežu. Vectēvs tūliņ ieraudzīja tecīņu, kas veda cauri smalkam krūmājam. Turpat bija arī apdegušais koks un ērkšķu krūmi. Viss, viss uz mata tā, kā viņam bija sacīts; nē, krodzinieks nebija viņam samelojis. Tikai ne visai patīkami bija sprauties cauri ērkšķu krūmiem; savu mūžu viņš nebija pieredzējis, ka nolādētie ērkšķi un zari tik sāpīgi varētu durt un plēst: gandrīz ik uz soļa viņam bija vai jāie-kliedzas. Maz pamazām viņš izlauzās klajākā vietā, un, cik varēja vērot, koki tapa retāki un jo tālāk, jo kuplāki, kādus viņš pat viņpus Polijas nebija redzējis. Paskat, koku starpā pavīdēja arī upīte, melna kā rūdīts tērauds. Vectēvs ilgi nostāvēja krastā, nolūkodamies uz visām pusēm. Otrā krastā deg uguns un, liekas, tūliņ, tūliņ nodzisīs, un atkal par jaunu atmirdz upītē, kas dreb kā poļu muižnieks kazaka ķetnās. Lūk, arī tiltiņš! Nu, pa to, labi, ja velna divriču rateļi var pārbraukt. Vectēvs tomēr soļoja droši pāri un ātrāk, nekā kāds būtu varējis izņemt tabakas dozi un iešņaukt tabaku, bija jau otrā krastā. Tagad tik viņš ieraudzīja, ka ap uguni

sēdēja ļaudis ar tik glītiem purniņiem, ka citā laikā viņš būtu diezin ko devis, lai tikai izvairītos no tādiem paziņām. Bet tagad, nekā darīt, vajadzēja saieties. Vectēvs palocījās viņu priekšā gandrīz līdz jostas vietai: «dievs palīdz, labie ļautiņi!» Kaut viens būtu pametis ar galvu: sēž un klusē, un ber kaut ko ugunī. Redzēdams vienu vietu neaizņemt, vectēvs bez kādiem aplinkiem nosēdās arī pats. Glītie purniņi neko; arī vectēvs neko. Ilgi sēdēja klusēdami. Vectēvam jau tapa garlaicīgi; sāka grābstīties pa kabatām, izņēma kaļķīti, palūkojās visapkārt — neviens uz viņu neskatās. «Gan, labdari, esiet tik laipni, ka būtu, lai, teiksim, piemēram, ka .. .» (vectēvs bija pietiekami ilgi nodzīvojis pasaulē, zināja jau, kā uzsākt valodas un, ja gadītos, droši vien, pat cara priekšā nebūtu uz mutes kritis), «lai, teiksim, piemēram, ir sevi neaizmirstu, ir jums nenodarītu pāri, — kaļķītis man, bet tā, ar ko aizdedzināt, nav ne velna.» Bet arī šī runa palika bez atbildes. Tikai viens ērms piebāza degošu pagali vectēvam tieši pie pieres, tā ka, ja viņš nebūtu parāvis mazliet sāņus, varēja notikt, ka uz visu mūžu būtu šķīries no vienas acs. Redzēdams, ka laiks pāiet velti, nolēma, — vai nu

nešķīstais dzimums klausās vai ne, — izstāstīt savu lietu. Ērmi ir ausis saslēja, ir ķepas izstiepa. Vectēvs apķērās, sagrabstīja sauajā visu naudu, kas tam bija klāt un iesvieda pūlī kā suņiem. Tikko viņš bija pasviedis naudu, viss viņa priekšā sajuka, zeme sāka drebēt, un viņš pats nemācēja pateikt, — kā bija nokļuvis gandrīz vai pašā peklē. Ak, tu tētīt! vectēvs nosēcās, labi apskatījies: kādi ķēmi! purns uz purna nebija saskatāms. Raganu tāds mil-zums kā, dažreiz gadas, pa Ziemsvētkiem sniega piesnidzis: izgreznojušās, izkrāsojušās, gluži kā jaunās panes gada tirgū. Un visas, cik viņu tur bija, kā apreibušas lēca kādu velnišķīgu trepaku. Putekļus sacēla tādus, ka lai dievs nedod' Drebuļi būtu pārņēmuši kristītu cilvēku to vien redzot, cik augstu lēca velna dzimums. Vectēvam, neskatoties uz visām bailēm, nāca smiekli, kad redzēja, ka velni ar suņu purniem uz vācu kājiņām, astes griezdami, luncinājās ao raganām kā puīši ap jaunām meitenēm, bet spēlmaņi sita dūrēm pa piepūstiem vaigiem kā pa sietiņu un svilpoja deguniem kā ar mežragiem. Tikko pamanīja vectēvu, — sagruva tam pūlī apkārt. Cūku, suņu, āžu, sīgu, zirgu purni — visi stiepās

pretim un tiecās skūpstīties. Vectēvs nosplāvās aiz riebuma' Beidzot sagrāba viņu un nosēdināja aiz galda, kas bija var-būt tik garš kā ceļš no Konotopa līdz Baturinai. «Tas nu vēl nav gluži tik ļauni,» vectēvs nodomāja, kad ieraudzīja galdā cūkgaļu, desas, sasmalcinātus sīpolus ar kāpostiem un daudz citu gardumu: «redzams, ka velna diedelnieki gavēņus neietur.» Vectēvs, nebūs jums par ļaunu zināt, mēdza pie gadījuma šo to iekampt uz zoba. Nelaiķim bija laba ēstgriba un tāpēc viņš, neielaidamies runās, pievilka sev klāt bļodu ar sagrieztu speķi un cūkas šķiņķi, paņēma dakšiņas, nedaudz mazākas par tām, ar kurām zemnieks krauj sienu, uzdūra uz tām prāvāko gabalu, pievienoja maizes garozu — un, skat tik, iebāzās svešā mutē, turpat pie pašām ausīm, un varēja pat par visu galdu dzirdēt, ka kāds purns gremo un šņakstina zobiem. Vectēvs neko. paķēra citu gabalu, liekas, jau lūpas skar to, tikai atkal ne savā, bet svešajā rīklē. Trešo reizi — atkal garām. Vectēvs noskaitās: aiz-mirsa pat bailes un kādās ķetnās viņš atrodas; pielēca raga-nām klāt: «Ko jūs, Erodus dzimums, nodomājušas smieties par mani, vai? Ja jūs šajā pašā mirklī neatdosiet man manu kazaka cepuri,

tad lai es topu par katoli, ja neapgriežu jūsu cūku purnus pakausi!» Nepaguva viņš pabeigt pēdējos vārdus, kad visi ķēmi atņirdza zobus un sāka tā smieties, ka vectēvam pārskrēja drebuļi. «Labi!» nospiedza viena ragana, kuru vectēvs noturēja par vecāko, jo purniņš viņai bija gandrīz pat vēl skaistāks par visām, «cepuri tev atdosim, tikai ne ātrāk, kamēr nespēlēs ar mums trīs reizes uz cūkām.» Ko vēl negribēs? Kazaks lai spēlētu ar sievietēm uz cūkām? Vectēvs gan ķepurojās pretim, gan ķepurojās, beidzot nosēdās. Atnesa kārtis, notaukotas, tādas, ar kādām pie mums tik popa meitas zīlē sev brūtgānus. «Uzklausī!» ragana ierējās pa otram lāgam, «ja tu kaut vienu reizi lai-mēsi — cepure būs tava, bet ja visas trīs reizes dabūsi cūkas, tad, neņem ļaunā, ne tikai cepuri, nē, pat gaismu vairs neredzēsi!» «Dali, dali, vecā kaza! Kas būs, būs!» Kārtis izdalītas. Vectēvs paņēma savas rokā — negribas ne skatīties — tādi mēsli: kaut vai joka pēc būtu viens trumpis. No visām desmitnieks pats lielākais, nav pat pāra. Bet ragana visu laiku pasviež pa piecniekam. Iznāca cūkas! Tikko vec-tēvs dabūja cūkas, no visām pusēm sāka zviegt, riet, rukšķēt: «cūkas, cūkas, cūkas!» — «Kaut jūs pārsprāgtu, velna

dzi-mums!» vectēvs iekliedzās, aizbāzis pirkstiem sev ausis. «Nu,» viņš nodomāja, «ragana blēdīgi sajauca kārtis, tagad dalīšu pats. Izdalīja; atklāja trumpi: paskatījās kārtīs: iekritušas labas, ir trumpji. Un no sākuma lieta gāja, ka labāk nevajadzēja; tikko ragana izsviež piecnieku ar kara-ļiem. Vectēvam rokā trumpji vien. Ilgi nedomādams, neprā-todams— visiem karaļiem ar trumpjiem pa ūsām. «He, he, he! Tā kazaki nespēlē! Ar ko tu kāvi, tautiet?» «Kā — ar ko? Ar trumpjiem!» — «Varbūt pēc jūsu domām tie ir trumpji, tikai pēc mūsu saprašanas —ne!» Skatās — tiešām vienkār-šas kārtis. Kas par velna būšanu! Dabūja otrreiz cūkas, un velna bērni sāka no jauna aurot: «cūkas! cūkas!» tā, ka viss galds drebēja un kārtis lēkāja pa galdu. Vectēvs iekarsa; izdalīja pēdējo reizi. Atkal iet labi. Ragana izsviež atkal piecnieku, vectēvs nokāva un paņēma no kavas pilnu roku trumpju. «Trumpis!» viņš iesaucās un cirta galdā kārti, ka tā saliecās. Ragana, neko neteikusi, sita ar tā paša masta astoņnieku. «Ar ko tu, vecais velns, kāvi?» Ragana pacēla kārti: zem tās gulēja vienkāršs sešnieks. «Lūk, velna māneklis!» vectēvs izsaucās un cirta no visa spēka ar dūri pa galdu. Laime

vēl, ka raganai bija sliktas kārtis: vectēvam kā izmeklētas, tobrīd pa pāram. Sāka pieņemt kārtis no kavas, bet neveicās, nāk tādi mēsli, ka vectēvam nošļuka rokas. Kavā nevienas labas kārtis! Izspēlēja tāoat vien, ne-maz vairs neskatīdamies, vienkāršu sešnieku; ragana paņēma. «Paskat kā! Kas tad tas? E-hē! te tiešām kaut kas nav kārtībā!» Un vectēvs pabāž klusītiņām kārtis zem galda un pārkrusta; skaties tik, viņam rokā trumpja dūzis, karalis, kalps, bet sešnieka vietā viņš bija izspēlējis dāmu. «Nu, esmu gan bijis muļķis! Trumpja karalis! Ko? pieņēmi? A-ha! Kaķu izdzimtenis! Bet dūzi negribi? Dūzis! Kalps!»...» Peklē grāva pērkons; raganai uznāca krampji, un, kur gadī-jusies, kur ne, cepure bāc vectēvam taisni sejā. «Nē, ar to nepietiek!» vectēvs iesaucās sadūšojies un uzlicis cepuri galvā. «Ja man tūliņ nenostāsies priekšā mans brašais zirgs, tad lai pērkons mani nosper tepat uz šīs nešķīstās vietas, ja es jūs visus nepārkrustu ar svēto krusta zīmi!» un gandrīz jau pacēla roku, kad viņa priekšā iegrabējās zirga kauli. «Te tev ir tavs zirgs!» Sāka raudāt, nabadziņš, raudzīdamies tajā kā muļķa bērns. Zēl vecā biedra! «Dodiet jel man kādu zirgu, lai tieku

prom no jūsu perekļa!» Velns noplik- šķināja pātagu, — zirgs kā uguns izslējās zem viņa, un vec-tēvs kā putns izlidoja ārā.

Ceļā viņu tomēr pārņēma bailes, kad zirgs, neklausīdams ne saucieniem, ne pavadai, joņoja pāri aizām un purviem. Kādās vietās tik viņš nenokļuva, šausmas jau pārņēma stāstot vien. Paskatījās reiz sev zem kājām — nobijās vēl vairāk:" bezdibenis! Stāvs bezdibenis! Bet velnišķīgajam kustonim tas nekas: taisni tam pāri. Vectēvs turas: kur nu noturēsies! Celmiem, ciņiem pa galvu, pa kaklu pāri nolidoja aizā un tā atsitās pret aizas dibenu, ka, likās, dzīvs vairs nebūs. Vismaz vairs neatcerējās nekā no tā; kas ar viņu tobrīd bija noticis. Kad mazliet atžirga un apskatījās, tad bija jau pavisam gaišs tapis: viņa priekšā pavīdēja pazīs-tamas vietas, un viņš gulēja uz savas mājas jumta.

Vectēvs pārkrustījās, kad nokāpa zemē. Kas par velnišķī-bām! Kādi brīnumi nenotiek ar cilvēku! Paskatās uz rokām — visas asinīs. Paskatījās ūdens mucā — seja arī. Pamatīgi nomazgājies, lai neizbiedētu bērnus, viņš klusīti-ņām ielīda istabā, redz: bēmi atmuguriski raujas uz viņa pusi un izbijušies rāda viņam

pirkstiem, saukdami: «Skaties, skaties! māte auļo kā negudra!» Un tiešām, sieva sēž aiz-migusi pie linu susekļa, tur rokās vārpstiņu un pa miegam jāļ uz sola. Vectēvs satver viņu klusītiņām aiz rokas un uzmodina: «Labdien, sieva! Vai esi vesela?» Viņa ilgi skatījās, acis izbolījusi, kamēr beidzot taču pazina vectēvu un izstāstīja, ka viņai sapnī rādījies, ka krāsns staigājusi pa māju un ar lāpstu dzinusi ārā podus, toverus ... un velns zina ko vēl. «Nu,» vectēvs saka, «tev sapnī, man nomodā. Vajadzēs, kā redzu, apsvētīt mūsu māju; man tagad nav vairs ko kavēties.» To teicis un mazliet atpūties, vectēvs sadabūja zirgu un neapstājās ne dienu, ne nakti, kamēr nebija sasnie-dzis mērķi un nodevis vēstuli pašai carienei. Tur vectēvs pieredzēja tādus brīnumus, ka viņam vēl ilgi bija ko stāstīt kā ieveduši viņu carienes istabās, tik augstās, ka, ja saliktu ap desmit zemnieku māju vienu uz otras, tad arī vēl varbūt neaizsniegtu to augstumu; kā viņš ielūkojies vienā istabā — nav; otrā — nav; trešajā — vēl nav; pat ceturtajā nav; tad beidzot piektajā, redz — sēž pati ar zelta kroni galvā, pelēkā, jaunumjaunā tērpā, sarkaniem zābakiem kājās un ēd zelta ķilķēnus; ka likusi piebērt

viņam pilnu cepuri ar naudu, ka... visu pat atcerēties nevar. Par savām dēkām ar vel-niem vectēvs pat domāt bija aizmirsis, un, ja gadījās, ka kāds viņam atgādināja tās, tad vectēvs klusēja, it kā viņam tur nebūtu nekādas daļas, un bija daudz jānopūlas, lai pie-lūgtu viņu pārstāstīt visu, kā bijis. Un, kā redzams, par sodu, ka nebija apķēries tūliņ pēc tam apsvētīt māju, ar sievu katrreiz pēc gada un vienmēr tai pašā laikā *t* notika tādi brīnumi, ka viņai gribējās dejoj, dari, ko zini! Lai sāka, ko sākdamā, kājas dara savu un tā vien tik velk pietupdejā.

OTRĀ DAĻA

PRIEKŠVārds

Lūk, jums būs ir otra grāmatiņa, vai, labāk
Lsakit — pēdējā! Negribējās, stipri negribējās
izdot arī šo. Tiešām, laiks prasties godu. Teikšu
jums, ka ciemā sāk jau smieties par mani: lūk,
saka, vecais tēvs palicis muļķis: vecuma dienās
sācis nodarboties ar bērnišķīgām spēlītēm! Un
tiešām, sen jau laiks mest mieru. Jūs, mīlie
lasītāji, patiesi domājat, ka izliekos tikai par veci.
Kas tā par izlikšanos, kad mutē pavisam vairs
nav zobu. Tagad, ja gadās kas mīksts, tad to jau
kā nebūt gremošu, bet cieta ne par ko
nenokodīšu. Tā-tad, lūk, jums atkal grāmatiņa!
Nerāijeties tikai! Nav labi uz atvadām rāties, it
īpaši ar to, ar kuru, diezin, vai tik drīz vairs
tiksieties. Šajā grāmatelē dzirdēsiet pavisam
jaunus, gandrīz visus jums nepazīstamus
stāstītājus, izņemot varbūt tik Fomu Grigorjeviču.
Bet tā ākstīgā kundziņa, kas stās-tīja tādā
pārgudrā valodā, ka pat daudzi apķērīgi
Maskavas ļaudis nevarēja viņu saprast, sen vairs
nav. No tā laika, kad ar visiem bija sanācis naidā,
viņš pie mums vairs nav rādījies. Jā, vai neesmu
jums stāstījis šā gadījuma? Paklausieties, tur joki

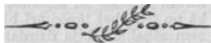
bez gala. Pagājušā gadā, tā pret vasaru, jā,
gandrīz vai pašā mana patrona dienā, atbrauca
pie manis ciemā... (Jāsaka jums, mijie lasītāji, ka
mani tautieši, lai dievs viņiem dod veselību,
neizmirst veco vīru. Jau piec-desmitais gads, ka
esmu sācis pieminēt savu vārda dienu. Kurš īsti
man gads, to ne es, ne mana vecene jums
nepa-teiks. Vajag būt tuvu septiņdesmitajam.
Dikaņkas pops, Charlampija tēvs, zināja, kad
esmu dzimis; tikai žēl, jau piecdesmit gadu, ka
viņa vairs nav šai pasaulē.) Un tā, lūk, atbrauca
man viesi: Zachars Kirilovičs Cuchopupenko,
Stepans Ivanovičs Kuročka, Tarass Ivanovičs
Smačņenkis, piesēdis Charlampijs Kirilovičs
Chlosta; vēl atbrauca... lūk, aizmirsies ir vārds, ir
uzvārds ... Osips ... Osips ... tu mans dievs, viņu
taču pazīst visa Mirgoroda! viņš vēl, kad runā,
tad vispirms uzsit knipi un iesprauž rokas sānos.
. Nu, dievs ar viņu! Citreiz atcerēšos. Atbrauca arī
jums pa-zīstamais kundziņš no Poltavas. Fomu
Grigorjeviču es ne-skaitu, tas jau pašu cilvēks.
Visi sāka sarunāties (atkal jāpie-zīmē, ka pie
mums nekad tukšus salmus nekuļ; es vienmēr
mīlu pieklājīgas runas, lai, kā saka, būtu kopā ir
uzjautri-nāšanās, ir pamācība) — sāka runāt par

to, kā jāsāla āboli. Mana vecene sāka stāstīt, ka vispirms āboli krietni jāno-mazgā, tad jāizmērcē kvasā, bet tad tik .. . «Nekā nebūs!» iejaucās poltavietis, sabāzis rokas sava zaļās krāsas kaftana kabatās un paslojis cienīgiem soļiem pa istabu: «nekā nebūs! Vispirms vajag apkaisīt ar balzāmpīpenēm un tad tikai...» Nu, atsaucos uz jums, mīļie lasītāji, sakiet pēc sirdsapziņas: vai jūs jebkad esat dzirdējuši, ka ābolus pār-kaisītu ar balzāmpīpenēm? Tiesa, liek zustrēņu lapas, mau- ragu, trejlapu āboliņu, bet ka liktu balzāmpīpenes ... nē, to neesmu dzirdējis. Liekas gan, ka labāk par manu veceni neviens neprot šīs lietas. Nu, sakiet jel paši! Novedu viņu ar nolūku kā labu cilvēku klusiņām sāņus: «Klausies, Makar Nazarovič, nesmīdini ļaudis! Tu neesi nekāds nieka vīrs: pats, kā saki, esi reiz ēdis kopā ar gubernatoru pie viena galda! Nu, ja \u teiktu tur kaut ko līdzīgu, tevi taču visi apsmietu!» Ko gan, kā jūs domājat, viņš atbildēja uz to? Neko! nospļāvās uz grīdas, paņēma cepuri un aizgāja. Kaut vai atvadījies būtu no kāda, kaut vai ar galvu būtu pametis kādam; tikai dzirdējām, ka pie vārtiem piebrauca rati ar zvaniņu; iesēdās un aizbrauca. Un labāk arī bija! Mums tādu viesu

nevajag! Teikšu jums, mīlie lasītāji, ka pasaulē nav nekā ļaunāka par šiem lielmaņiem. Tālab, ka viņa tēva-brālis bijis kādreiz komisārs, ceļ degunu gaisā. It kā komi-sārs jau būtu tik augsta dienesta pakāpe, ka augstākas par to vairs pasaulē nav. Paldies dievam, ir vēl lielāki vīri par komisāru! Nē. neciešu šos lielmaņus! Ņemsim, piemēram, Fomu Grigorjeviču, liekas, nav taču nekāds ievērojams cil-vēks, bet, ja paskatās uz viņu: kāda sejā mirdz svarīguma apziņa, pat tad, kad iešņauc parasto tabaku, un tu tad jūti gribot negribot cieņu pret viņu. Baznīcā, kad sāk dziedāt luktā, — sajūsma neizsakāma! Liekas, jāizkust vai visam! . . . Bet tas ... nu, dievs ar viņu! Viņš domā, ka neiztiksim bez viņa pasakām. Lūk, tomēr sakrājušies grāmatele.

Apsolīju, cik atceros, ka šai grāmatelē būs arī mana pasaka. Un tiešām, gribēju arī to izdarīt, bet paredzēju, ka manai pasakai vajadzēs vismaz trīs tādas grāmatele. Domā-ju tā kā īpaši iespiest to, bet apdomājos citādi. Pazīstu taču jūs: smiesieties par vecīti. Nē, negribu! Ardievu! Ilgi, bet varbūt arī nekad vairs neredzēsimies! Kas par to? Jums tāču viena alga, kaut manis arī pavisam nebūtu pasaulē! Paies gadi, viens,

otrs, — un jūs vēlāk neviens neatcerēsieties un
nenožēlosiet veco dravnieku Rudo Paņko.

ZIEMSVĒTKU NAKTS

Pēdējā diena pirms Ziemsvētkiem pagājusi. Iestājusies dzidra ziemas nakts; spulgo zvaigznes; mēness diženi pacēlies augstienē, lai rādītu gaismu labajiem ļautiņiem un visai pasaulei, lai visi varētu priecīgi iet ķekatās, slavēt Kristu.* Sals bija spīvāks kā no rīta; bet tāpēc arī bija tik kluss, ka sniega gurkstoņa zem zābakiem bija dzirdama pa pusversti. Vēl neviens jauniešu bars nebija rādījis māju logu priekšā; tikai vientuļais mēness pazagšus ielūkojās tajos, it kā aici-nādams svētku drānās tērpušās meičas iznākt ātrāk ārā gurkstošajā sniegā. No kādas mājas dūmeņa sāka virpuļot dūmi un vēlās kā mākoņi pa debess plašumu, un dūmiem līdzī pacēlās ragana jāšus uz slotas kāta.

* Ķekatās iet — Ziemsvētku priekšvakarā apstaigāt mājas un logu priekšā dziedāt Ziemsvētku dziesmas. Ķekatniekiem saimniece vai saimnieks, vai tas, kas palicis mājās, arvien iemet maisā vai nu desu, vai maizi, vara grasi, kas nu kuram pie rokas. Stāsta, ka dzīvojis reiz e'ks Ķekats, ko turējuši par dievu, un it kā no tā arī cēlušās «ķekatas». Kas to lai sažina? Ne mums.

N.GOGOLIS

NAKTS PIRMS
ZIEMASSVĒTKIEM

vienkāršiem cilvēkiem, par to spriest. Pērn Osipa tēvs mēģināja aizliegt «kekatot» pa ciematiem, teikdams, ka ar to it kā kalpojot velnam. Taču tais-nību sakot, ķekatu dziesmās nav ne vārda par Ķekatu. Bieži dzied par Kristus piedzimšanu un beigās novēl veselību saimniekam, saimniecei, bērniem un visai mājai. Dravnieka (Gogoja piezīme.)

Ja šai laikā būtu braucis Soročinas tiesas piesēdis kļaušu zirgu trijjūgā, galvā ulanu parauga cepuri ar jērādas ieloku, tumšzilā, melnām jērādām apšūtā kažokā, velnišķīgi pītu pātagu rokā, ar kuru tas mēdza paskubināt savu vedēju, tad viņš droši vien būtu viņu pamanījis, jo Soročinas tiesas vīram nevar izsprukt neviena ragana pasaulē. Viņš zina uz-skaitīt, cik jebkurai sievai cūka atnesusi sivēnus, cik audekla gul lādē un ko no savām drēbēm vai saimniecības lāga vīrs svētdien ieklās krodziņā. Bet Soročinas tiesas vīrs nebrauca, un kāda viņam gan daļa ar svešiem — viņam pašam savs pagasts. Bet ragana pa to laiku pacēlās tik augstu, ka pavīdēja augstienē tikai kā melns punktiņš. Bet kur vien šis punktiņš parādījās, tur zvaigznītes viena pēc otras nodzisa. Drīz ragana pielasīja tās pilnu

piedurkni. Trīs vai četras vēl mirdzēja. Pēkšņi no pretējās puses pacēlās otrs punktiņš, kļuva lielāks, sāka izplesties, un nebija jau vairs punkts. Tuvredzīgais, kaut arī briļļu vietā būtu uzlicis uz deguna komisārā bričkas riteņus, ir tad nesaskatītu, kas tas tāds ir. No priekšas pilnīgi kā vācietis [3] : šaurais purniņš, kas nemitīgi grozījās un apošņāja visu, kas tik pagadījās, nobeidzās kā mūsu cūkām ar apaļu šņukuriņu galā; kājas bija tik tievas, ka, ja tādas būtu bijušas Jareskovas galvam, tad viņš tās būtu pārlauzis pirmajā kazaka dejā. Bet par to no mugur-puses viņš bija īsts gubernas rakstvedis formas svārkos, jo viņam karājās aste, tik smaila un gara. kā tagadējās formas svārku stērbeles; tikai pēc kazas bārdiņas pakaklē, ņēc nelie-lajiem radziņiem pierē un pēc tā, ka pats nebija baltāks par dūmeņu slauķi, varēja noprast, ka viņš nav ne vācietis, ne gubernas rakstvedis, bet vienkārši velns, kam šī nakts bija pēdējā blandīties pa pasauli un mācīt labos ļautiņus grēku darbos. Rītu jau, atskanot pirmajiem rīta dievkalpojuma zvaniem, viņš metīsies, neatskatīdamies, asti iemiedzis, savā migā. Pa tam velns klusītiņām zagās klāt mēnesim un. roku izstiepis, raudzīja

jau to satvert, bet pēkšņi atrāvās atpakaļ kā apdedzinājies, pasūkāja pirkstus, pakulāja kāju un apskrēja no otras puses, bet atkal atlēca atnākal un atrāva roku. Kaut gan viņam neveicās, viltīgais velns tomēr neatstāja savus nedarbus. Pieskrējis klāt, viņš abām rokām pēkšņi sagraba mēnesi: locīdamies un pūzdams viņš mētāja to no vienas rokas otrā kā vīrs. kas W15nr> rokām satvēris kvēlojošu ogli, ar ko aizdedzināt kaļķīti, tad beidzot ātri ieģrūda to kabatā un, it kā nekas nebūtu bijis, skrēja tālāk. Dikaņkā neviens neredzēja, kā velns nozaga mēnesi. Tiesa gan, pagasta rakstvedis, četrpāpus iznākdams no kroga, redzēja, ka mēness ne par šo, ne par to sāka deļot pie debe-sīm, un apgalvoja to, dievodamies visam ciemam, bet ciema ļaudis kratīja galvas un pat izsmēja viņu. Bet kas gan spieda velnu ķerties pie tik nelikumīga darba? Lūk, kas: viņš zināja, ka ķesteris ieaicinājis pie sevis uz kutju bagāto kazaku Cubu; tur būs galva, no archijereja kora atbrauku-šais ķestera radnieks tumšzilos svārkos, kas varēja dziedāt vizzemākajā basā, kazaks Sverbiguzs un vēl viens otrs; tur būs ne tikai kutja, bet arī vēl ar augļiem un garšvielām savārīts degvīns, safranam uzliets

degvīns un daudz visāda ēdamā. Pa to laiku Cuba meitiņa, visa ciema skaistule, paliks mājās, un pie viņas, droši vien, atnāks kalējs, stipri-nieks un puisis, ka prieks redzēt, kas velnam bija pretīgāks par tētiņa Kondrata svētrunām. No darba brīvajā laikā kalējs nodarbojās ar krāsošanu un bija izdaudzināts par labāko gleznotāju visā apkaimē. Pat sotņiks L ... ko, kas tolaik vēl bija starp dzīvajiem, izsauca viņu uz Poltavu nokrāsot dēļu sētu ap viņa māju. Visas bļodiņas, iz kurām Dikaņkas kazaki strēba boršču, bija kalēja izkrāsotas. Kalējs bija dievbijīgs cilvēks un bieži gleznoja svēto attēlus. Vēl tagad T ... baz-nīcā var atrast viņa gleznoto evaņģelistu Lūku. Bet viņa mākslas augstākais sniegums bija kāda sienas glezna baz-nīcas priekštelpā, uz kuras viņš bija attēlojis svēto Pēteri, kas ar atslēgām rokā pastarās tiesas dienā izdzen no elles ļauno garu; izbijies velns svaidījās uz visām pusēm, nojauz-dams savu galu, bet pirmāk ieslodzītie grēcinieki pēra un dzina viņu ar pātagām, pagalēm un visu, kas tikai gadījās. Tajā laikā, kad kalējs nodarbojās ar šo gleznu un gleznoja to uz liela koka dēļa, velns visiem spēkiem centās viņu traucēt: pagrūda slepus roku, pagrāba no ēzes

pelņus un apbēra ar tiem gleznu, tomēr, par spīti visam, darbs tika pabeigts, dēli ienesa baznīcā un iestiprināja priekštelpas sienā, un no tā laika velns nozvērējās atriebties kalējam. Vēl tikai vienu nakti viņam bija atļauts blandīties pa pa-sauli un šajā naktī tad viņš arī lūkoja kaut kā izgāzt uz kalēju savu naidu. Un tai nolūkā apņēmās nozagt mēnesi, cerēdams, ka vecais Čubs ir slinks un ne labprāt kust ārā no mājas, bez tam no viņa mājas līdz ķesterim nebija visai tuvu. Ceļš gāja pa nomali gar dzirnavām, gar kapsētu, lie-cās ap gravu. Mēnesnīcas naktī vēl Cubu varēja iekārdināt degvīns, kas savārīts ar augļiem un garšvielām, kā arī uz safrana uzlietais degvīns; bet tādā tumsā nezin vai kādam būtu izdevies novilkt viņu no krāsnaugšas un izsaukt no mājas. Bet kalējs, kas jau sendienas bija naidā ar viņu, ne par ko neuzdrošināsies, viņam mājās esot, iet pie meitiņas, kaut gan spēka viņam netrūka. Tādā kārtā, tikko velns bija noslēpis mēnesi kabatā, visā pasaulē kļuva pēkšņi tik tumšs, ka ne katrs būtu varējis atrast ceļu uz krogu, kur nu vēl pie ķestera. Ragana, atrazdamās pēkšņi lumsā, iekliedzās. Tad velns, iztapīgi piesteidzies, paķēra viņu zem rokas un

sāka čukstēt ausī to pašu, ko parasti čukst visam sieviešu dzimu-mam. Ērmoti ierīkots mūsu pasaulē. Visi, kas tur dzīvo, cenšas viens otru atdarināt un kaitināt. Agrāk mēdza būt, ka Mirgorodā tikai tiesnesis un policijmeistars vien staigāja ziemu ar vadmalu pārvilkto kažokos, bet visi sīkie ierēdnīši nēsāja vienkārši plikus kažociņus, bet tagad ir priekšsēdis, ir kambarkungs iegādājušies sev jaunus, ar vadmalu pārvilkto kažokus no Rešetilovkas jērādām. Kancelejists un pagasta skrīveris aizpērn nopirkuši Ķīnas tumšzilu kokvilnas audumu par sešdesmit kapeikām aršīnā. Zvaniķis pašuvī sev vasarai platas nanķina bikses un vesti no svītrina kam-garna. Vārdu sakot, visi tīko izcelties! Kad gan cilvēki mitēsies censties pēc tukša goda? Var saderēt, ka daudziem lik-sies savādi, ka arī velns dzenas pēc tā paša. Vispretīgāki ir tas, ka viņš iedomājās pats sevi par skaistuli, kaut gan augums viņam tāds, ka kauns uzskatīt. Purns, kā Foms Grigorjevičs saka, riebumriebīgais, tomēr arī viņš grib lakstoties! Bet debesīs un zem debesīm kļuva tik tumšs, ka neko nevarēja saredzēt, kas viņu starpā notika tālāk.

«Tātad tu, draugs, vēl neesi bijis pie ķestera viņa jaunajā mājā?» iziedams pa savas istabas durvīm, kazaks Cubs teica kalsnam, īsā kažokā ģērbtam liela auguma zemniekam, kas bija apaudzis ar bārdu, ko vairāk nekā divi nedēļas ne-bija skāris izkopts gabals, ar ko zemnieki parasti sku j bārdu, jo trūkst bārdas nažu. «Tur tagad būs laba iemešana!» Cubs turpināja, savilkdams seju smīnā. «Kaut tikai nenokavētos!» To teikdams, Cubs sakārtoja savu jostu, kas cieši apjoza viņa kažoku, uzmauca stingrāk galvā savu cepuri, ciešāk saņēma rokā pātagu uzmācīgiem suņiem par briesmām un biedēkli, bet, paskatījies uz augšu, apstājās... «Kas, velns! Skaties! skaties, Panas! ...»

«Kas ir?» kūms prasīja un arī pacēla galvu uz augšu.

«Kā, kas ir? Mēness nav!»

«Kad tevi jupis! Patiesi, nav mēness!»

«Nu, ka nav!» Cubs teica, mazliet sapīcis par kūma nesa-tricināmo vienaldzību. «Tev, kā rādās, maza bēda!»

«Bet ko lai es darītu?»

«Vajadzēja ar,» Cubs turpināja, piedurknē ūsas slau-cīdams, «kādam velnam, — lai viņš,

suņagabals, nedabūtu ne pilītes degvīna no rīta iekampt! — iejaukties! ... Tiešām, kā par izsmieklu. .. Tišam, sēdēdams istabā, skatījos pa logu: brīnišķīga nakts! Gaišs, sniegs vizuļo mēnesnīcā. Viss bija saredzams kā dienā. Nepaguvu iziet aiz durvīm, paskat tik, tumšs, ka vai acī durams!» Cubs vēl ilgi rūca un rājās, tajā pašā laikā pārlikdams sevī, ko iesākt. Viņam nāvīgi gribējās patērzēt par visādām blēņām pie ķestera, kur, bez šaubām, jau sēdēja gan galva, gan atbraukušais basists, gan degis Mikita, kas ik pārnedēļas brauca Poltavā uz ūtrupēm un zināja stāstīt tādus jokus, ka visi ļautiņi turēja vēderus aiz smiekliem. Domās Cubs jau redzēja galdā uzlikto augļu vīnu. Tiesa gan, viss tas bija ļoti vilinoši; bet nakts tumsa izraisīja viņā to slinkumu, kas tik patīkams visiem kazakiem. Cik labi tagad būtu, kājas zem sevis sarā-vušam, vāļāties uz lāviņas, kūpināt mierīgi kaļķīti un saldā pussnaudā klausīties jautro puīšu un meiču ķekatošanu un dziesmas aiz logiem. Viņš bez mazākām šaubām būtu izšķī-ries par pēdējo, ja būtu bijis viens; bet tagad divatā nebija tik garlaicīgi un drausmīgi iet pa tumšo nakti; un negribē-jās arī citu priekšā izrādīties par slinku

un bailīgu. Beidzis rāties, viņš pievērsās atkal kūmam.

«Tātad, kūm, nav mēness?»

«Nav.»

«Tiešām ērmoti! Bet dod iešņaukt tabaku! Tev, kūm, varena tabaka! Kur tu tādu ņem?»

«Kas, velns, par varenu!» kūms atbildēja, aizvērdams rakstiem izraibotu tāšu tabakas dozi. «veca vista nenošķau-dīsies!»

«Atceros,» Cubs turpināja iesākto valodu, «man nelaiķis krodzinieks Zuzuļa reiz atveda tabaku no Nežinas. Ech, tā tik bija tabaka! Laba tabaka bija! Kas būs, kūm, ko darīsim' Ārā taču tumšs.»

«Tātad varbūt paliksim mājās,» kūms ieteicās, satverdams durvju tverokli.

Ja kūms nebūtu to teicis, tad Cubs, droši vien, būtu nolēmis palikt, mājās; bet tagad viņu kaut kas it kā gumdija iespītēties. «Nē, kūm, iesim! Nevar, jāiet!» To izteicis, viņš jau dusmojās uz sevi, ka bija tā teicis. Viņam pārāk nepatika vazāties tādā naktī, bet viņu apmierināja . tas, ka viņš pats tīši to bija gribējis un nebija darījis tā, kā citi viņam bija ieteikuši.

Kūms, neizrādījis savā sejā ne mazāko

nepatiku, kā cil-vēks, kuram galīgi viena alga, sēdēt mājās vai vazāties apkārt, apskatījās, pakasīja ar stibas galu sev aiz pleciem, — un divi kūmi devās ceļā.

Tagad palūkosimies, ko dara mājās viena palikusī skaistu-līte — meitiņa. Oksanai vēl nebija pilni septiņpadsmit gadu, kad gandrīz visā pasaulē, ir šai, ir viņpus Dikaņkas, visi daudzinaja tikai viņu. Jaunekļi apgalvoja vienā balsī, ka jaukākas meitenes par viņu nekad nav bijis un nebūs ciemā. Oksana zināja un dzirdēja visu, ko par viņu runāja, un bija untumaina kā skaistule. Ja viņa nestaigātu rūtainā vilnas uzvalkā un priekšautā, bet kādā greznā kapotā, tad uzveiktu visas sava vecuma meičas. Puiši lenca viņu pūļiem, bet, zau-dējuši pacietību, maz pamazām atstāja iedomīgo skaistuli un pievērsās citām, kas nebija tik izlutinātas. Vienīgi tik kalējs bija stūrgalvīgs un neatlaidās no savas lakstošanās, kaut gan arī ar viņu neapgājās labāk, kā ar citiem. Tēvam aizejot, Oksana vēl ilgi rotājās un vaibstījās neliela spoguļa, alvas ietvarā, priekšā, un nevarēja vien diezgan iztīksmināties par sevi. «Kas ļaudīm ienācis prātā izdaudzinaēt mani par skaistu?» viņa it kā

izkļaidīgi runāja tikai tādēļ, lai par kaut ko patērzētu ar sevi. «Ļaudis melš niekus. Nepavisam neesmu skaista.» Bet svaigā un agrās jaunības dzīvības pilnā seja, kas atplaiksnījās spogulī, ar mirdzošām, tumšām acīm un neizsakāmi patīkamo smaīdu, kas iekvēlināja sirdi, tūliņ pierādīja pretējo. «Vai manas melnās acis un uzacis,» skais-tule turpināja, «ir tik skaistas, ka tām līdzīgas vairs nav visā pasaulē? Kas tur par jaukumu šai uzrautajā degunā? un vaigos? un lūpās? It kā manas melnās matu pīnes būtu skaistas? Uch, no tām vakaros var nobīties: tās savijušās un aptinušās man ap galvu kā garas čūskas. Tagad redzu, ka nepavisam neesmu skaista!» Un, atbīdīdama spoguli mazliet tālāk no sevis, iesaucās: «Nē, esmu gan skaista! Ak, cik skaista! Brīnišķīgi! Kādu prieku sagādāšu tam, kam kļūšu par sievu! Ka mans vīrs tīksmināsies ar mani! Viņš būs kā bezprātīgs aiz prieka! Viņš skūpstiem vai nobeigs mani!»

«Brīnišķīga meiča!» klusu nočukstēja ienākušais kalējs. «Arī uzpūtības viņā maz! Vai stundu stāv un skatās spogulī un nevar vien beigt skatīties, un vēl slavē pati sevi pilnā balsī!»

«Jā, puiši, vai jums es pāris? Paskatieties

manī,» skaistu-līte koķeti turpināja: «cik cēli es staigāju; man kreklis izšūts ar sarkanu zīdu. Un kādas lentes uz galvas! Savu mūžu jūs neredzēsiet greznākas uzšuves! To visu sapircis mans tēvs, lai mani apprecētu pats labākais un brašākais puisis pasaulē!» un pasmaidījusi viņa pagriezās atpakaļ un ieraudzīja kalēju ...

Iekliedzās un nostājās bargi viņa priekšā.

Kalējam pat rokas nošluka.

Grūti aprakstīt, ko izteica brīnišķīgās meitenes melnuksnē- jā seja: tur bija saskatāma gan bardzība, gan bardzībai cauri it kā smīns par apjukušo kaiēju, un tikko manāms nepatikas sārtums viegli krāsoja viņas vaigus, un viss tas tā sajaukts un bija tik neizsakāmi skaisti, ka noskūpstīt viņu miljonu reižu bija vislabākais, ko tobrīd varēja darīt.

«Kam tu esi atnācis šurp?» Oksana iesāka runāt. «Vai tu gribi, lai izdzenu tevi ar lizi pa durvīm? Jūs visi esat meistari apcelt mūs. Acumirkliņi saozīet, kad tēvu nav mājās. Ak, pazīstu jūs! Kas ir, vai mana lāde gatava?»

«Būs gatava, manu sirsniņ, pēc svētkiem būs gatava. Kaut tu tik zinātu, cik es nopūlējos ap to: divi naktis neizgāju no smēdes. Par to arī

nevienai popa meitai nebūs tādas lādes. Apkalumam ņēmu tādu dzelzi, kādu nelietoju ne pie sotņika ratu kalšanas, kad strādāju Poltavā. Un kā būs izrakstīta! Vari izstaigāt savām baltajām kājiņām kaut visu apga-balu, — tādas neatradīsi. Pa visu virsu būs izkaisītas sar-kanas un zilas puķes. Kvēlos kā karstas ogles. Neskaisties uz mani! Atļauj kaut parunāties, kaut palūkoties tevi!»

«Kas tev liedz? Runā un lūkojies!» Viņa apsēdās uz sola, ieskatījās atkal spogulī un sāku sakārtot uz galvas savas matu pīnes. Palūkojās uz kaklu, uz jauko, zīdā izšūto kreklu, un viegla pašapmierinātības izjūta pavīdēja viņas lūpās, svaigajos vaigos un atmirdzēja acīs.

«Atļauj arī man atsēsties tev blakus!» lūdzās kalējs.

«Sēsties!» Oksana atteica ar to pašu izteiksmi lūpās un apmierinātajās acīs.

«Brīnišķīgā, jaukā Oksana, atjauj noskūpstīt tevi!» iedro-šinātais kalējs izsaucās un piespieda viņu sev klāt ar nolūku notvert skūpstu. Bet Oksana novērsa savus vaigus, kas atra-dās jau neapjaušami tuvu kalēja lūpām, un atgrūda viņu. «Ko vēl negribēsi? Viņam nepietiek ar medu,

vajag arī vēl karotes! Ej nost, tev rokas cietākas par dzelzi. Un pats tu arī od pēc dūmiem. Man liekas, tu esi mani viscaur notrai-pījis saviem sodrējiem!» Viņa paņēma spoguļi un sāka tā priekšā no jauna uzposties.

«Viņa nemīl mani!» kalējs nodomāja, galvu nokāris. «Viņa tikai rotājās, bet es stāvu viņas priekšā kā muļķis un nenolaižu acis no viņas. Un stāvētu tā vienmēr un visu mūžu nenolaistu acis no viņas! Brīnišķīga meitene! Ko gan nedotu, lai uzzinātu, kas viņai uz sirds, ko viņa mīl. Bet nē, viņai: neviens nav vajadzīgs. Viņa mīlinājās pati ar sevi; moka mani, nabagu, bet es aiz skumjām neredzu pasauli. Mīlu viņu tā, kā neviens cilvēks pasaulē nekad nav mīlējis un nekad nemīlēs.»

«Vai taisnība, ka tava māte ir ragana?» Oksana ierunājās un iesmējās; un kalējs sajuta, ka viņam iekšā viss sāka smiet. Šie smieki it kā reizē atbalsojās viņa sirdī un klusi' trīsošās dzīslās, un pie visa tā īgnums viņam iezagās sirdī, ka viņam nav Jauts noskūpstīt tik patīkami iesmējušos' mutīti.

«Kāda daļa man gar māti? Tu man esi māte un tēvs un viss, kas vien ir dārgs pasaulē. Ja cars mani aicinātu un sacītu: kalēj Vakula, lūdz no

manis visu, kas vien ir labākais manā valstī, visu tev atdošu. Likšu tev ierīkot smēdi no zelta ūn tu varēsi kalt ar sudraba veseriem. Negribu, es teiktu caram, ne dārgakmeņus, ne zelta smēdi, ne visu tavu valsti. Dod man labāk manu Oksanu!»

«Paskat, kāds tu! Tikai mans tēvs pats nav pūdelētājs. Tu redzēsi, viņš apprecēs tavu māti!» Oksana ieteicās, viltīgi smīnēdama. «Bet kāpēc gan meičas nenāk? Ko tas varētu nozīmēt? Jau sen laiks iet ķekatās, man paliek garlaicīgi.»

«Dievs ar viņām, mana skaistulīt!»

«Tā vis nav. Viņām līdzi, droši vien, atnāks puisi. Tad tik sāksies prieki! Varu jau iedomāties, kādus joku stāstus tie pastāstīs.»

«Tātad tev jautri viņu puikā?»

«Jautrāk jau gan nekā ar tevi! Ā! Tur kāds kladzināja, droši vien, meičas ar puisiem.»

«Ko es vēl gaidu?» kalējs teica pats sev. «Viņa smejas par mani. Esmu viņai tikpat daudz vērts, cik sarūsējis pakavs. Bet ja tas tā, tad vismaz citam neļaušu par sevi smieties. Kad tikai droši noskārtīšu, kurš viņai patīk vairāk par mani, atradināšu...»

Klauvēšana pie durvīm un salā spalgi skanoša balss: «atver!» pārtrauca viņa pārdomas.

«Pagaidi, atvērsu pats,» kalējs teica un izgāja priekšnamā ar nodomu ielauzt ribas pirmajam cilvēkam, kas gadīsies priekšā.

Sals pieņēmās un augšā kļuva tik auksti, ka velns lēkāja no vienas zirga kājas uz otru un pūta dvašu dūrēs, lai cik necik sasildītu salstošās rokas. Nav nekāds brīnums, ka sala tas, kas bija paradis no viena rīta līdz otram rosīties pa elli, kur, kā zināms, nav tik auksti kā ziemu piemums, un kaur, stāvēdams pie ugunskura ar baltu cepurīti galvā kā īstens virtuves meistars, viņš cepināja grēciniekus ar tādu lab-patiku, ar kādu sieva parasti cep desu uz Ziemsvētkiem. Ragana pati arī juta aukstumu, lai gan bija silti sagērbusies, un tāpēc, pacēlusi rokas uz augšu, pastiepusi kāju uz priekšu un ieņēmusi tādu stāvokli, it kā slidotu, nepakustinādama nevienu locekli, laidās pa gaisu kā pa ledus klātu kalna nogāzi un tieši dūmenī. Velns sekoja viņai tādā pašā kārtā. Bet tā kā šis dzīvnieks ir veiklāks par jebkuru frantu zeķēs, tad nav nekāds brīnums, ka viņš pie pašas ieejas dūmenī uzsēdās savai mīļākai kaklā un abi atradās plašajā krāsnī starfrpodiem. Ceļotāja atvēra klusītiņām plāti, lai palūko-tos, vai viņas dēls, kalējs Vakula, nav

saaicinājis mājās vie-sus, bet redzēdama, ka neviens nav, izņemot tikai maisus istabas vidū, izlīda no krāsns, nometa silto kažoku, uzposās, un neviens nebūtu varējis pateikt, ka viņa tikai dažus mirkļus agrāk jājusi uz slotas.

Kalēja Vakulas mātei nebija vairāk par četrdesmit gadiem. Viņa nebija ne skaista, ne neglīta. Grūti arī būt skaistai tādos gados. Tomēr viņa tā prata pieburt sev pašus nopiet-nākos kazakus (kuriem, kā starp citu der aizrādīt, skaistums nerūpēja), ka pie viņas nāca gan galva, gan ķesteris Osips Ņikiforovičs (protams, kad ķesteriene nebija mājās), gan kazaks Komejs Cubs, gan Kasjans Sverbiguzs. Un viņai par godu jā-saka, viņa prata tik smalki apieties ar viņiem, ka ne-vienam ir prātā neienāca, ka viņam ir sāncensis. Gāja dievbijīgs zemnieks, vai ciematnieks, kā kazaki mēdza sevi dēvēt, tērpies apmetnī ar kapuci svētdienā uz baznīcu, vai sliktā laikā uz krodziņu, kā lai neiegriežas pie Solochas iebaudīt treknus, vārītus biezpiena pīrādziņus ar krējumu un patērzēt siltā istabā ar runīgo un laipno saimnieci? Un ciematnieks tieši tai nolūkā meta lielu līkumu, uz krodziņu iedams, un nosauca to — iegriezties pa ceļam. Gadījās,

kad Solocha gāja svētkos baznīcā, tērpusies spilgtā uzvalkā ar nanķina atlokiem un tam pāri tumšilos virssvārkos, kam muguras pusē bija zelta uzšuves, un nostājās tieši labās puses klirosa tuvumā, tad ķesteris jau katrā ziņā sāka kāstēt un nevilšus pašķielēja uz to pusi; galva glaudīja ūsas, aiz-meta aiz auss matu šķipsnu un teica netālu līdzās stāvošajam kaimiņam: «Ech, lielisks sievišķis! Velnišķs sievišķis!» Solocha sveicināja katru, un ikviens domāja, ka viņa svei-cina tik viņu vien. Bet, ja kādam būtu paticis jaukties citu darīšanās, tas tūliņ būtu ievērojis, ka Solocha bija vislaip-nākā ar kazaku Cubu. Cubs bija atraitnis. Astoņas labības stirpas vienmēr stāvēja viņa mājas priekšā. Divi pāri spē-cīgu vēršu ik reizes izbāza savas galvas no pītā šķūņa uz ielu un bauroja, kad ieraudzīja pa ielu garām ejam kūmu — govi — vai krusttēvu — resno vērsi. Bārdainais āzis uzrausās pašā jumtā un mekšķināja tur savā spalgajā balsī kā policij-meistars, bārdamies uz pagalmā staigājošiem tītariem vai atgriezdams pakalu, kad ieraudzīja savus ienaidniekus — puikas, kas ņirgājās par viņa bārdu. Lādēs Cubam glabājās daudz audekla, županu un senlaicīgu apģērba gabalu ar

zelta uzšuvēm: viņa nelaiķa sievai bija patīcis greznoties. Sakņu dārzā starp magonēm, kāpostiem, saulpuķēm katru gadu divi zemes gabali tika apsēti ar tabaku. Visu to Solocha atrada par iespējamu pievienot savai saimniecībai, iepriekš apsvērdama, kā tas viss iekārtosies, kad nonāks viņai rokās, un bija divkārt vēlīgāka vecajam Cubam. Bet, lai viņas dēls neiedomātos tuvoties Cuba meitai un nepagūtu visu sev pie-savināties, un tad, katrā ziņā, nepieļautu viņai jebkur iejauk-ties, viņa izlietoja visu četrdesmitgadīgo kūmiņu parasto līdzekli — pēc iespējas biežāk savest naidā Čubu ar kalēju. Iespējams, ka šīs pašas viņas viltībiņas un asprātības bija par cēloni tam, ka šur tur vecenes sāka runāt, sevišķi kad kaut kur jautrā sanāksmē bija pa vairāk iebaudījušas, ka Solocha ir tiešām ragana, ka puisis Kizjakolupenko redzējis viņai aiz muguras asti, ne garāku par sievu vārpstiņu; ka viņa vēl vakar kā melns kaķis pārskrējusi ceļam pāri, ka pie popa sievas reiz atskrējusi cūka, iedziedājusies kā gailis, uzbāzusi sev galvā Kondrata tēva cepuri un aizskrējusi atpakaļ... Gadījās, ka tobrīd, kad vecenes plukšķēja par to, bija atnācis kāds govju

gans Timišs Korostavijs. Viņš neka-vējās pastāstīt, ka vasaru pirms pašas Pēterdienas, kad viņš, pabāzis pagalvī salmus, bija nolicies kūtī gulēt, redzējis pats savām acīm, ka ragana vaļējiem matiem, vienā kreklā, sākusi slaukt govīs, bet viņš nav varējis pakustēties, tā viņš bijis noburts, un lūpas aptriepusi viņam ar kaut ko riebīgu, tā ka viņam pēc tam veselu dienu bijis jāspļaudās. Bet viss tas tā kā apšaubāmi, tāpēc ka raganu redzēt var vienīgi tik Soročinas tiesas piesēdētājs. Un tāpēc visi ievērojamie kazaki atmeta ar roku, kad dzirdēja tādas runas. «Melš, kuces vecenes!» bija viņu parastā atbilde.

Izlīdusi no krāsns un uzposusies, Solocha kā krietna saim-niece sāka apkopt istabu un nolikt katru lietu savā vietā; bet maisus neaiztika: tos Vakula ir ienesis, lai pats arī aiz-vāc! Velns pirms ielaišanās dūmenī bija nejauši atskatījies un ieraudzījis Cubu ar kūmu roku rokā jau tālu no mājas. Acumirkļi viņš izlaidās no krāsns, šķērsoja viņiem ceļu un sāka no visām pusēm ārdīt sasalušā sniega kupenas. Sacēlās putenis. Viss gaiss tapa balts. Sniegs virpuļoja uz priekšu un atpakaļ kā tīkls un draudēja aizķepēt gājējiem acīs, muti un ausis. Bet velns ielaidās no jauna

dūmenī, stipri pārlicināts, ka Cubs ar kūmu griezīsies atpakaļ, atradīs kalēju un, droši vien, pacienās tā, ka viņš ilgi nevarēs ņemt rokā otu un gleznot aizskarošas karikatūras.

Patiesi, tikko bija sacēlies putenis un vējš sāka svilināt tieši acīs, ka Cubs jau sāka balsī nožēlot un, uzvilcis dziļāk galvai kapuci, mieloja lamas vārdiem sevi, velnu un kūmu. Taču šīs dusmas bija liekuļotas. Cubs bija visai priecīgs nar puteni. Līdz ķesterim bija atlicis vēl astoņas reizes garāks ceļa gabals par to, ko viņi bija nogājuši. Ceļinieki griezās atpakaļ. Vējš pūta no muguras, bet virpuļojošam sniegam cauri nebija nekas redzams.

«Apstājies, kūm! mēs, liekas, neejam pa pareizo ceļu,» Cubs teica, mazliet atkāpies. «Neredzu nevienas mājas. Ech, kāds putenis! Tu, kūm, pagriezies mazliet sāņus, vai neat-radīsi ceļu, bet es pa to laiku pameklēšu te. Vai pats nelabais dzina vazāties pa tādu puteni! — Neaizmirsti pasaukt, kad atrodi ceļu. Ek, kādu klēpi sniega iegrūda acīs nešķīstais!»

Ceļš tomēr nebija redzams. Kūms, pagājies sāņus, klai-ņāja garajos zābakos šurpu turpu un beidzot uzklīda tieši krodziņam. Sis atradums

viņu tā iepriecināja, ka viņš aiz-mirsa visu un, nokratījis sniegu, iegāja priekšnamā, nepavisam neraizēdamies par kūmu, kas palika uz ielas. Patam Cubam likās, ka viņš atradis ceļu. Apstājies viņš ņēmās kliegt pilnā rīklē, bet redzēdams, ka kūms nerādās, nolēma iet viens. Mazliet pagājies, viņš ieraudzīja savu māju. Sniega kupenas gulēja tai apkārt un uz jumta. Dauzīdams salā sastingušās rokas, viņš sāka klaudzināt pie durvīm un pavē-loši uzsauca savai meitai atdarīt tās.

«Kas tev te meklējams?» bargi iesaucās iznākušais kalējs.

Cubs, pazinis kalēja balsi, mazliet atkāpās. «Ehē, nē, tā nav mana māja,» viņš runāja pie sevis: «manā mājā kalējs neieklīdīs. Tomēr, atkal, ja ieskatās, nav arī kalēja māja. Kā māja tā varētu būt? Lūk nu! nepazinu! Tā ir klibā Levčenko māja, kas nesen apprecēja jaunu sievu. Vienīgi tikai viņa māja ir līdzīga manējai. Tāpēc man arī no sākuma likās mazliet ērmoti, ka tik ātri esmu atnācis mājās. Taču Levčenko patlaban sēž pie ķestera, to es zinu. Kāpēc gan kalējs? ... Ē, he, he, he! viņš velk pie viņa jaunās sievas. Lūk kā! Labi... Tagad es visu saprotu!»

«Kas tu tāds esi un kādēļ vazājies gar durvīm?» kalējs uzprasīja bargāk nekā iepriekš un pievirzījās tuvāk.

«Nē, neteikšu viņam, kas esmu,» Cubs nodomāja: «var notikt, ka vēl piekauj nolādētais izdzimtenis!» un, balsi pār-grozījis, atbildēja: «Tas esmu es, labs cilvēks! Esmu atnācis jums par prieku mazliet padziedāt ķekatu dziesmas pie loga.»

«Vācies pie velna ar savām ķekātām!» Vakula noskaidros iesaucās. «Ko tu stāvi? Dzirdi! Vācies uz vietas ārā!»

Cubam pašam jau bija šis prātīgais nodoms, bet viņam bija dusmas, ka bija spiests paklausīt kalēja pavēlei. Likās, kāds ļauns gars viņu musināja un spieda pateikt kaut ko spītīgu. «Ko tu gan īsteni tā bļauties?» viņš teica tai pašā balsī. «Gribu ķekatot un diezgan!»

«Ehē! Tu, kā redzu, vārdiem neesi iebiedējams.» Tūliņ pēc šiem vārdiem Cubs sajuta stipri sāpīgu belzienu plecā

«Tu jau, kā redzu, sāc kauties!» viņš teica, mazliet atkāp-damies.

«Vācies! vācies!» kalējs kļiedza un apveltīja Cubu ar otru belzienu.

«Ko tu?» Cubs iesaucās balsī, kur izskanēja gan sāpes, gan dusmas, gan apjukums. «Tu, redzu, kaujies ne pa jokam, pie tam vēl sāpīgi kaujies!»

«Vācies, vācies!» kalējs iekliedzās un aizcirta durvis

«Paskat, kā sadūšojies!» Cubs teica, palicis viens uz ielas. «Pamēģini tuvoties' Paskat kāds! Lūk, kas par lielu putnu' Tu domā, neatradīšu tev tiesu? Nē, draudziņ, iešu un iešu tieši pie komisārā. Tu vēl dabūsi redzēt! Neskatīšos uz to, ka tu esi kalējs un mālderis. Bet būtu jāapskata mugura un pleci: domāju — tur zili plankumi. Liekas, stipri būs sa-triecis, velna bērns. Žēl, ka auksts un negribas nomest kažoku. Pagaidi tik, velna kalēj, lai velns sadauza ir tevi, ir tavu smēdi: tu man vēl padejosi! Paskat, nolādētais kausli! Bet tagad taču viņa nav mājās. Soloča, domāju, sēž viena. Hm! Tas taču nav tālu no šejienes — vajadzētu aiziet! Tagad tāds laiks, ka mūs neviens nepārsteigs. Varbūt varēs arī to ... Paskat, cik sāpīgi sadaudzījis nolādētais kalējs!»

Pakasījis muguru, Cubs sāka iet uz otru pusi. Tīksme, kas viņam bija sagaidāma, mazināja mazliet sāpes un darīja nejūtamu arī pašu salu,

kas sprēgāja pa visām ielām, puteņa auru neapslāpēts. Pa brīžiem viņa sejā, kur putenis ar sniegu bija ieziepējis bārdu un ūsas veiklāk par kaut kuru bārddzini, kas varmācīgi tvēra savu upuri aiz deguna, parādījās saldliega izteiksme. Taču, ja sniegs nejauktu acu priekšā visu krustām šķērsām, tad vēl ilgi varētu redzēt, ka Cubs apstādāmie kasīja muguru un runāja: «Sāpīgi sadauzījis nolādētais kalējs!» un devās no jauna ceļā.

Tai laikā, kad veiklais frants ar asti un kazas bārdu izlaidās no dūmeņa un atpakaļ tajā, aiz krāsns nejauši bija aizķērusies somiņa, kas tam karājās saitē pie sāniem un kur viņš bija paslēpis nozagto mēnesi. Somiņa atvērās un mēness, izlietodams šo gadījumu, izlaidās pa Solochas istabas dūmeni un cēli izpeldēja gaisa telpā. Viss kļuva gaišs. Putenis it kā nebijis. Sniega lauks ievizuļojās sudrabā un piebira kristālā zvaigznēm. Sals it kā pielaidās. Parādījās puisi un meiteņu bari ar maisiem. Atskanēja dziesmas, un retums bija tāda māja, pie kuras nedrūzmējās ķekatotāji. Brīnišķīgi spalgo mēness! Grūti izstāstīt, cik jauki ir tādā naktī būt smejošu un dziedošu puisi un meiteņu barā, kas gatavi uz

visām nebēdnībām, kādas tik spēj iedvest jautri smejošā nakts. Biezā kažokā ir silti; salā vēl spirtgāk kvēlo vaigi, bet uz nebēdnībām gumda pats nelabais.

Meiteņu bari ar maisiem ielauzās Čuba istabā un apstāja Oksanu. Kliegzieni, smieklī, stāsti apdullināja kalēju. Visi aizgūtnēm steidzās pastāstīt skaistulei ko jaunu, iztukšoja maisus un lielījās ar veģiem, desām, pīrādziņiem, ko bija paspējuši pietiekami daudz savākt. Oksana, likās, bija pilnīgi apmierināta un priecīga čaloja te ar vienu, te ar otru, un smējās bez mitas. Ar kādu īgnumu un skaudību kalējs noraudzījās tādā jautrībā, un šobrīd viņš nolādēja ķekatas, lai gan citādi pats vai bez prāta bija par tām.

«Ech, Odarka!» jautrā skaistule pievērsās vienai no mei-tenēm: «tev ir jaunas kurpītes. Ak, cik skaistas! un zeltu izrotātas! Tev ir labi, Odarka, tev ir tāds cilvēks, kas tev visu pērķ, bet man nav neviena, kas man apgādātu tādas lieliskas kurpītes!»

«Nebēdājies, mana nesalīdzināmā Oksana!» kalējs iesau-cās: «es tev dabūšu tādas kurpītes, kādas reta pane valkā.»

«Tu?» Oksana teica, uzmezdama viņam ātru

un augstprā-tīgu skatienu. «Gribu redzēt, kur tu ņemsi tādas kurpītes, ko es varētu aut kājās. Varbūt atnesīsi tās pašas, ko cariene valkā.»

«Skaties tik, kādas iekārojusi!» smiedamies iesaucās pulks meiteņu.

«Jā!» skaistule lepni turpināja: «esiet visas man liecinieces: ja kalējs Vakula atnesīs tās kurpītes, ko cariene valkā, tad dodu savu vārdu, ka tai pašā stundā kļūšu viņam par sievu.»

Meitenes aizveda sev līdzī gražīgo skaistuli.

«Smejies! smējies!» kalējs runāja, iziedams viņām līdzī ārā. «Smejos pats par sevi! Domāju un nevaru izdomāt, kur palicis mans prāts? Viņa manis nemīl — nu, dievs ar viņu! It kā visā pasaulē būtu vienīgi tikai Oksana! Paldies dievam, labu meiču ciemā diezgan ari bez viņas. Kas tad ir Oksana? no viņas nekad neiznāks laba saimniece: viņa ir tikai meistariene greznoties. Nē, pietiek! Laiks ir beigt muļķoties!» Tomēr tajā pašā laikā, kad kalējs apņēmās būt prātīgs, kāds Jauns gars izsauca viņa acu priekšā smejošās Oksanas tēlu, kas zobgalīgi runāja: «Pagādā, kalēj, carienes kurpītes, kļūšu tev par sievu!» Sirds viņam bija nemierīga, un viņš domāja vienīgi tikai par Oksanu.

Ķekatnieku pulki, puisi par sevi, meičas par sevi, devās no vienas ielas otrā. Bet kalējs gāja un ne redzēja, ne juta ko no tās jautrības, kam agrāk pieķērās vairāk par visiem. ,

Tikmēr velns pie Solochas ne pa jokam izplūda liegos glāstos: skūpstīja viņai roku ar tādu galantību kā tiesas piesēdētājs popa sievai, spieda roku uz sirds, izdvesa nopūtas un tieši pateica, ja viņa nebūs ar mieru apmierināt viņa iekāri un kā piederās apveltīt, tad viņš, būdams gatavs uz visu, metīsies ūdenī; bet dvēseli nodos tieši ellē. Solocha nebija tik cietsirdīga, turklāt, velns, kā zināms, bija ar viņu uz vienu roku. Viņai bez tam patika redzēt, ka tai arvien seko bars pielūdzēju, un viņa reti kad bija bez sabiedrības. Šo vakaru, turpretim, viņa bija nodomājusi pavadīt vienatnē, tāpēc ka visi ievērojamākie ciema iemītnieki bija ieaicināti uz svētku mielastu pie ķestera. Bet viss iznāca citādi: tikko velns bija izteicis savu prasību, kad pēkšņi atskanēja spēcīga galvas balss un klauvējieni. Solocha skrēja atvērt durvis, bet manīgais velns ielīda zemē nomestajā maisā. Nopurinājies no savas jērenīcas sniegu un izdzēris Solochas pasniegto glāzīti degvīna, galva pastāstīja, ka

nav gājis pie ķestera, jo sacēlies putenis; bet, ieraudzījis viņas logā uguni, iegriezies pie viņas, lai pavadītu vakaru kopā ar viņu. Vēl galva nebija paspējis to pateikt, kad aiz durvīm atskanēja ķestera balss un klaudzieni. «Paslēp mani kaut kur,» galva čukstēja, «es tagad negribu sastapties ar ķesteri.» Solocha ilgi domāja, kur paslēpt tādu resnu ciemiņu; beidzot izvēlējās pašu lielāko maisu ar oglēm; izbēra ogles toverī, un resnais galva ielīda ar visām ūsām, galvu un kapuci maisā.

Ķesteris ienāca, krekšķinādams un rokas berzēdams, un pastāstīja, ka pie viņa neviens neesot ieradies un ka viņš no sirds priecājoties par šo gadījumu padzīvot mazliet pie viņas, un nav baidījies puteņa. Viņš piegāja viņai tuvāk, noklepo-jās, pieskārās ar saviem garajiem pirkstiem viņas kailajai, pilnīgajai rokai un ierunājās ar šķelmības un pašapmierinātības izteiksmi sejā: «Bet kas jums tas, lieliskā Solocha?» un, pateicis to, atlēca mazliet atpakaļ.

«Kā, kas? roka, Osip Ņikiforovič!» Solocha atbildēja.

«Hm! roka! He-he-he!» sirsnīgi krimšķināja ķesteris; būdams ļoti apmierināts ar sevi un atkal

spēra dažus soļus pa istabu.

«Bet kas jums tas, mana dārgā Soloča?» viņš turpināja ar tādu pašu izteiksmi, pieiedams viņai no jauna klāt, ar roku viegli aptverdams viņas kaklu un atkal atlēkdams.

«It kā neredzētu, Osip Ņikiforovič!» Soloča atbildēja; «kakls, bet ap kaklu pārļu virkne.»

«Hm! Ap kaklu pārļu virkne! He-he-he!» un ķesteris atkal pasoloja pa istabu, rokas berzēdams.

«Bet kas jums te, nesalīdzināmā Soloča? ...» diezin, kur tagad būtu pieķēries ar savām garajām rokām ķesteris, ja pēkšņi neatskanētu klauvējieni pie durvīm un kazaka Cubā balss.

«Ak dievs, lieks cilvēks!» izbijies iesaucās ķesteris: «Kas nu būs, ja atradīs manas kārtas personu? ... nonāks līdz Kondrata tēvam!.. .» Bet īstenībā ķestera bažas bija citāda veida: viņš baidījās vairāk no tā, ka tas nenāktu zināms viņa otrai pusei, kas jau bez tam ar savu briesmīgo roku no viņa biezās matu čupras bija iztaisījusi visplānāko. «Dieva dēļ, labdarīgā Soloča!» viņš lūdzās, pie visām miesām drebē-dams; «jūsu labie darbi, kā teikts Lūkasa evaņģelija trīspads ... trīspad ... Klauvē, nudien, klauvē! Ak, paslēpiet

mani kaut kur.»

Solocha izbēra toverītī ogles no otra maisa, un miesās ne sevišķi pilnīgais ķesteris ielīda tajā un notupās pašā dibenā, tā ka viņam virsū varēja uzbērt pusmaisa ogļu.

«Labdien, Solocha!» teica Cubs, ienākdams istabā. «TU varbūt manis negaidīji, ko? Taisnība, negaidīji? Varbūt es iztraucēju? . ..» Cubs turpināja ar jautru un nozīmīgu iz-teiksmi sejā, kas jau iepriekš lika nojaust, ka viņa smagā galva pūlējās un gatavojās palaist kādu dzēlīgu un atjau-tīgu joku. «Varbūt jūs te pakavējat laiku ar kādu? ... Varbūt tu jau esi paslēpusi kādu, ko?» Un pats sajūsminājies par tādu savu piezīmi, Cubs iesmējās, iekšķīgi priecādamies, ka viņš vienīgais tik bauda Solochas labvēlību. «Nu, Solocha, dod iedzert šņabīti. Liekas, nolādētais sals man aizsaldējis rīkli. Tad uzsūtījis gan arī dievs tādu Ziemsvētku nakti! KS plosās, dzirdi, Solocha, kā plosās... Ech, rokas sastingušas-nevaru atpogāt kažoku! Kā putenis plosās ...»

«Atdari!» uz ielas atskanēja balss, ko pavadīja grūdiens durvīs.

«Kāds klauvē,» ierunājās aprimušais Cubs.

«Atver!» balss iesaucās vēl skaļāk.

«Tas ir kalējs!» izsaucās, ķerdams kapuci, Cubs. «Klausies, Solocha, liec mani, kur gribi; ne par ko pasaulē negribu rādīties šim nolādētajam izdzimtenim, kaut viņam, velna dzimumam, zem abām acīm rastos puni kaudzes lielumā!» Solocha, pati izbijusies, skraidīja kā sadegusi un apmulsusi norādīja Cubam ar zīmēm līst tai pašā maisa, kur jau tupēja ķesteris. Nabaga ķesteris nedrīkstēja izrādīt sāpes pat ne ar ieklepošanos vai nokrekšķināšanos, kad viņam gandrīz vai uz galvas uzsēdās smagais vīrs un novietoja savus sasa-lušos zābakus viņam gar abiem deniņiem.

Kalējs ienāca, ne vārda neteikdams un, cepuri nenoņē-mis, gandrīz zvelšus nozvēlās solā. Bija noprotams, ka viņš visai nelabā omā. Tajā pašā laikā, kad Solocha aizvēra aiz viņa durvis, atkal kāds piekļauvēja. Tas bija kazaks Sverbiguzs. So jau vairs nevarēja noslēpt maisā, tāpēc vien jau, ka tādu maisu pat nekur nevarēja atrast. Viņš bija miesās turīgāks par pašu galvu un augumā lielāks par Cuba kūmu. Tāpēc Solocha ieveda viņu sakņu dārzā, lai uzklausītos visu to, ko viņš tai gribēja teikt. Kalējs izklaidīgi aplūkoja savas istabas kaktus, pa brīžiem ieklausīdamies tālu pa ciemu klīstošās ķekatnieku dziesmās; beidzot

viņa skatiens apstājās pie maisiem. «Kāpēc šie maisi te mētājas? Jau sen bija laiks tos aizvākt no šejienes. Sī negudrā mīla padarījusi mani gluži par muļķi. Rīt svētki, bet istabā vēl līdz pat šim brīdim mētājas visādi lūžņi. Jānones tie uz smēdi!» Kalējs pietupās pie lielajiem maisiem, sīzēja tos stingrāk un gatavojās celt uz muguras. Bet bija redzams, ka viņa domas klīda diezin kur; citādi viņš būtu sadzirdējis, kā iešņācās Cubs, kad maīsa sienamā saīte aizķēra viņa matus un ka resnais galva sāka jau diezgan dzirdami žagoties. «Vai tiešām man neies ārā no prāta šī nelietīgā Oksana?» kalējs runāja. «Negribu domāt par viņu, bet jādo-mā bez mitas, un kā par spīti tikai par viņu vien. Kāpēc 1as tā, ka domas pret gribu lien galvā? Kas par velnu, maīsā tapuši it kā smagāki nekā bija iepriekš? Tur, liekas, ielikts pie oglēm vēl kas. Esmu gan muļķis! aīzmirstu, ka man tagad viss liekas smagāks. Agrāk varēju ar vienu roku saliekt un atliekt vara pieckapeīku un zirga pakavu, bet tagad grūti pacelt maīsu ar oglēm. Drīz jau vējš varēs mani apsvīest... — Nē!» viņš iesaucās, brīdi klusējis un saņē-mies. «Kas es esmu par bābu! Neļaušu nevienam par sevi smīeties! Kaut vai desmit tādus maīsus — visus

pacelšu.» Un sparīgi uzvēla plecos maisus, kurus divi spēcīgi vīri nevarētu panest. «Jāpaņem ari tas,» viņš turpināja, paceldams mazo, kur dibenā gulēja saritinājies velns. «Šajā, liekas, esmu ieli-cis savus darbarīkus.» To teicis, viņš izgāja no istabas, svil-podams dziesmiņu:

Ar sievišķi man nav ko pīties.

Aizvien trokšņaināk un trokšņaināk skanēja uz ielām dzies-mas, smiekli un kliegzieni. Ielās drūzmējošais ļaužu pūlis bija vēl pavairojies ar pienācējiem no kaimiņu ciemiem. Puiši palaidņojās un ālējās, cik tik patikās. Bieži starp ķekatu dziesmām uzvilka arī kādu jautru dziesmiņu, ko turpat uz vietas bija paguvis sacerēt kāds no jaunajiem kazakiem. Tad atkal pēkšņi kāds no pūļa ķekatu dziesmas vietā uzrāva devības dziesmu un rēca pilnā kaklā:

Metiet, sviediet:

Varenu [4] dodiet!

Šķiediņu pikas!

\ Līkumu desas!

Smiekli apveltīja jautro dziedātāju. Pavērās mazie lodziņi, un kāda izdilusi vecenītes roka (mājās bija palikuši tikai vecenītes un nopietnie tēvi) pastiepās pa lodziņu ar desu vai pīrāga

gabalu sauļā. Puiši un meitenes aizgūtnēm stiepa pretim savus maisus un uzķēra guvumu. Kādā vietā puiši no visām pusēm ielenca meiteņu baru: troksnis, kliegzieni; kāds svieda sniega pikū; cits tvēra pēc maisa ar visvisādiem labu-miem. Citā vietā meičas tvarstīja puisi, aizlika viņam priekšā kāju, un viņš apvēlās kūleniski ar visu maisu. Likās,, jaunieši bija gatavi pavadīt līksmībās visu cauru nakti. Un nakts it kā tīši tik krāšņi zvīloja. Un mēness gaisma likās vēl spožāka sniega atspīdumā. Kalējs apstājās ar saviem mai-siem. Meiteņu barā viņš it kā saklausīja Oksanas balsi un smalkus smiekliņus. Visas dzīslīņas viņā ietrīsējās: nosviedis maisus zemē tā, ka ķesteris, kas tupēja maisa dibenā, ievai-dējās aiz sāpēm un galva nožagojās pilnā rīklē, viņš ar mazāko maisu plecos aizgāja kopā ar puīšu pulku, kas sekoja meitenēm, kuru vidū viņš saklausīja Oksanas baisi.

Tā gan: tā ir viņa! Stāv kā karaliene un dzirkstī melnajām acīm. Stalts puisis stāsta viņai kaut ko; domājams, ko jocīgu, jo viņa smejas. Bet viņa jau arvien smejas! It kā nevilšus, pats neapzinādamies kā, kalējs izspraucās pūlim cauri un atradās viņai blakus. «Ā! Vakula, tu esi te!

labdien!» skais-, tule sacīja ar to pašu smīnu, kas Vakulam tikko nebija laupījis prātu. «Nu, daudz dāvanu sadabūji? E-e, kāds tev mazs maisiņš! Bet kurpītes, kādas karaliene valkā, dabūji? Sadabū kurpītes, tad būšu tava sieva . . .» un iesmējusies, aizskrēja meiteņu baram līdz.

Kalējs palika uz vietas stāvot, kā zemē ierakts. «Nē, nevaru, nav vairs spēka ...» viņš beidzot izdvesa. «Bet, mans dievs, kāpēc viņa ir tik velnišķīgi skaista? Viņas skatiens, un runa, un viss tā vien tik dedzina, tā dedzina.. . Nē, nav spēka sevi pārvarēt. Laiks darīt tam visam galu. Lai zūd dvēsele! Iešu noslīcināšos āliņģī, un ne gailis nedziedās pakaļ!» Apņēmīgiem soļiem viņš gāja uz priekšu, panāca meiteņu baru, nostājās Oksanai blakus un teica stingrā balsī: «Ardievu, Oksana! Meklē sev līgavaini, kāds patīkas, muļķo, ko gribi, bet manis šai pasaulē vairs neredzēsi.» Skaistule likās pārsteigta, gribēja kaut ko teikt, bet kalējs atmeta ar roku un aizskrēja.

«Uz kurieni, Vakula?» puisi sauca, ieraudzījuši kalēju skrējām. «Ardievu, brālīši!» kalējs attrauca. «Ja dievs dos, redzēsimies viņā saulē, bet šajā jau mums vairs kopā nestai-gāt. Ardievu! Nepieminiet ļaunā! Sakiet tēvam Kondratam,

lai aizlūdz par manu grēcīgo dvēseli. Sveces Brīnumdarītāja un Dievmātes svētbildēm neizkrāsoju aiz savām pasaulīgām rūpēm. Visu mantu, kas manā lādē, novēlu baznīcai!

Ardievu!» To pateicis, kalējs, ar maisu uz muguras, sāka no jauna skriet. «Viņš sajucis prātā!» puiši runāja. «Pazudusi dvēsele!» dievbijīgi nomurmināja garāmgājēja vecenīte: «jāiet, jāpastāsta, ka kalējs pakāries!»

Pa tam Vakula, noskrējis dažss ielas, apstājās atpūsties. «Kurp gan skrēju?» viņš nodomāja. «It kā jau viss būtu zudis! Izmēģināšu vēl vienu līdzekli: noiešu pie aizkrācieša Vēderainā Pacjuka. Viņš, kā ļaudis runā, pazīst visus velnus un izdarīs visu, ko gribēs. Iešu, jo dvēselei tā kā tā jāpazūd.» To dzirdot, velns, kas ilgi bija gulējis bez mazākās kustības, aiz prieka sāka lēkāt pa maisu, bet kalējs, domādaiis, ka viņš pats aizķēris kā nebūt maisu ar roku un sakustinājis, uzsita pa maisu ar savu vareno dūri un, sakratījies to sev plecos, devās pie Vēderainā Pacjuka.

Šis Vēderainais Pacjuks bija tiešām kādreiz bijis aizkrā-cietis. Jau sen, gadu desmit vai varbūt pat piecpadsmit viņš jau dzīvoja Dikaņkā. Sākumā viņš dzīvoja kā īsts aizkrā-cietis: neko

neestrādāja, trīs ceturtdaļ dienas nogulēja, ēda par sešiem plāvējiem un izdzēra vienā reizē gandrīz veselu spaini; un bija jau arī kur visam tam novietoties, jo Pacjuks, lai gan augumā nebija liels, platumā toties bija krietni svarīgs. Turklāt ūzas, ko viņš valkāja, bija tik platas, ka kājas nemaz nebija redzamas, lai arī spēra cik platu soli sperdams, un likās, ka degvīna vāts veļas pa ielu. Varbūt ka tas arī deva iemeslu dēvēt viņu par Vēderaino. Nebija pagā-jušas ne cik nedēļas pēc viņa ierašanās ciemā, kad visi jau zināja, ka viņš ir pūšlotājs. Ja gadījās kādam kāda kaite, tūlīn izsauca Pacjuku; bet Pacjukam vajadzēja pačukstēt tik dažus vārdus, un kaite bija kā ar roku atņemta. Ja gadījās, ka izsalcis ciematnieks aizrijās ar asaku, Pacjuks prata tik veikli uzsist ar dūri pa muguru, ka asaka aizvirzījās, kur tai vajadzēja iet, nenodarīdama nekādas kaites ciematnieka rīklei. Pēdējā laikā viņš reti kur rādījās. Tam par iemeslu bija varbūt viņa slinkums vai varbūt arī tas, ka viņam jo gadus, jo grūtāk nācās izspraukties pa durvīm. Tad ciema ļaudīm vajadzēja pašiem uzmeklēt viņu, ja kādam bija kāda vajadzība pie tā. Kalējs diezgan nedroši atvēra durvis un ieraudzīja Pacjuku, kas

sēdēja uz grīdas, pa turku parašai, neliela1 toverīša priekšā, uz kura bija bļoda ar ķilķeniem. Šī bļoda stāvēja, kā ar nolūku tā nolikta, viņa mutes aug-stumā. Ne pirksta nepakustinājis, viņš viegli pielieca galvu bļodai un strēba šķidrumu, pa starpām satverdams zobiem pa ķilķenam. «Nē,» Vakula nodomāja, «šis ir vēl slinkāks par Cubu: tas vismaz ēd ar karoti, bet šis pat roku nevīžo pacelt.» Pacjuks, kā redzams, stipri bija aizņemts ar ķilķe- niem, tāpēc, likās, nemaz nemanīja kalēja ienākšanu, kas, tikko pārkāpis sliekšni, dziļi jo dziļi klanījās viņa priekšā.

«Atnācu pie tavas žēlastības, Pacjuk!» Vakula teica, vēl-reiz paklanīdamies. Resnais Pacjuks pacēla galvu un no jauna sāka strēbt ķilķenus.

«Tu, kā saka, neņem ļaunā. .» sasparojies iesāka kalējs: «es uzņemu tādu valodu, ne lai tevi apvainotu, — esot mazliet rada velnam.»

Izteicis šos vārdus, Vakula nobijās, domādams, ka būs izteicies arvien vēl par krasu, par maz mīkstinājis stipros vārdus un, sagaidīdams, ka Pacjuks ņems toverīti ar visu bļodu un laidīs viņam tieši pa galvu, mazliet atkāpās sāņus un aizsedzās ar piedurkni, lai karstais ķilķenu šķidrums neapplaucētu viņam

seju.

Bet Pacjuks palūkojās un no jauna sāka strēbt ķilķenus.

Sadrošinājies, kalējs apņēmās turpināt: «Atnācu pie tevis, Pacjuk, lai dievs tev dod visāda labuma pa pilnam, maizi proporcijā!» Kalējs dažreiz prata iespraust pa modernam vārdam, to viņš bija piesavinājies savā Poltavas dzīves laikā, kad krāsoja sotņikam dēļu sētu. «Man, grēcniekam, postā jāaiziet. Nekas pasaulē man nepalīdzēs. Kas būs, tas būs. Nākas lūgt palīdzību no paša velna. Kā domā, Pacjuk? kalējs teica, redzēdams, ka tas arvien vēl klusē. <>Ko lai es daru?»

«Ja vajadzīgs velns, tad arī ej pie velna!» Pacjuks atbil-dēja, nepaceldams uz viņu ne acis un turpinādams sukāt ķilķenus.

«Tāpēc jau arī atnācu pie tevis,» kalējs atbildēja pakla-nīdamies, «domāju, ka, izņemot tevi, neviens cilvēks pasaulē nezina ceļu pie tā.»

Pacjuks nebilda ne vārda, pabeigdams ēst vēl pēdējos ķilķenus.

«Esi tik laipns, labais cilvēk, neatraidi!» kalējs uzmācāi. «Speķi, desas, griķu miltus un audeklu, putraimus vai citu ko, ja vajadzība... kā jau tas

parasts godīgu ļaužu star-pa... neskoposimies. Izstāsti vismaz, kā, par piemēru teikt, nokļūt uz ceļa pie viņa?»

«Tam nav tālu ko iet, kam velns sēž plecos,» Pacjuks vienaldzīgi piebilda, nemainīdams stāvokli.

Vakula ieplēta uz viņu acis, it kā šo vārdu izskaidrojums būtu uzrakstīts viņam uz pieres. Ko viņš runā? viņa sejas izteiksme jautāja bez vārdiem, bet pusatvērtā mute bija gatava norīt pirmo vārdu kā ķilķenu. Bet Pacjuks klusēja.

Tad Vakula pamanīja, ka ne ķilķenu, ne toverīša vairs nebija viņam priekšā; bet to vietā uz grīdas stāvēja divas koka bļodas: viena bija pildīta vāreņiem, otrā bija krējums. Viņa domas un acis nevilšus pievērsās šiem ēdieniem. «Re-dzēsīm,» viņš teica pats sev: <kā Pacjuks ēdis vāreņus. Noliekties viņš, droši vien, negribēs, lai strēbtu kā ķilķenus un nav arī iespējams: vispirms vārenis jāiemērc krējumā.» Tikko viņš bija paspējis to pārdomāt, Pacjuks atvēra muti, paskatījās uz vāreņiem un vēl platāk ieplēta muti. Tai brīdī vārenis izlēca no bļodas, iemērcās krējumā, apgriezās uz otriem sāniem, palēcās uz augšu un viņam tieši mutē iekšā. Pacjuks noēda

to un no jauna atplēta muti, un vārenis tādā pašā kārtā ielidoja viņam mutē. Viņa darbs bija tikai sakošlāt un norīt. «Lūk kādi ērmi!» kalējs nodomāja, atplēz-dams aiz brīnumiem muti, un tai pašā brīdī pamanīja, ka vārenis lien arī viņam mutē un notraipījis jau muti ar krējumu. Atgrūdis vāreni un noslaucījis lūpas, kalējs sāka pārdomāt, kādi brīnumi gan nav pasaulē un pie kādām mākslām cilvēks nonāk ar nelabā palīdzību, pie tam secinā-dams. ka vienīgi tik Pacjuks var viņam palīdzēt. «Lūgšu viņu vēlreiz, lai labi paskaidro ... Tomēr, kāds velns! Šodien taču ir liesās kutjas diena, bet viņš ēd treknos vāreņus, gavēnī neatļautus vāreņus! Kāds es tiešām esmt; mulķis: stāvu te un krājos grēkus! Atpakaļ! . . .» Un dievbijīgais kalējs pa galvu, pa kaklu izskrēja no istabas.

Bet velns, kas tupēja maisā un bija jau laikus nopriecājies, nevarēja paciest, ka viņam izslīd no rokām tāds lielisks guvums. Tiklīdz kalējs nolaida maisu zemē, viņš izlēca iz tā un uzsēdās jāšus kalējam uz spranda.

Auksti drebuļi pārskrēja kalējam pa muguru; nobijies un nobālis. viņš nezināja, ko iesākt; gribēja jau pārkrustīties . . . Bet velns, pielicis

savu suņa šņukuru viņam pie labās auss, sacīja: «Tas esmu es, — tavs draugs; biedra un drauga labā darīšu visu. Došu naudu, cik gribēsi,» velns iepīkstēja viņam kreisā ausī. «Oksana vēl šodien būs mūsu,» viņš čukstēja, pagriezis savu purnu atkal pret labo ausi. Kalējs stāvēja pārdomādams.

«Lai notiek,» viņš beidzot teica, «par tādu maksu esmu gatavs piederēt tev!»

Velns saplaukšķināja rokām un sāka no prieka lēkāt kalējam uz kakla. «Kalējs nu ir rokā!» viņš sevī domāja, «tagad atriebšos tev, balodīt, Dar visu tavu krāsošanu un velna izķēmošanu! Ko gan tagad teiks mani biedri, kad dabūs zināt, ka pats dievbijīgākais cilvēks visā ciemā ir manās rokās?» Velns iesmējās aiz prieka, iedomādamies, ka ķir-cinās ellē visu astaino cilti, kā dusmosies klibais velns, kas viņu pulkā skaitījās izdomās par pirmo.

«Nu, Vakula!» velns pīkstēja tāpat tālāk, neatstādams kaklu, it kā baidīdamies, ka kalējs neaizbēg, «tu zini, ka bez kontrakta nekas netiek darīts.»

«Esmu ar mieru!» kalējs sacīja. «Pie jums, esmu dzirdējis, parakstās ar asinīm; pagaidi, sadabūšu kabatā naglu.» Viņš pasniedzās ar roku

aiz muguras un — caps! nogrāba velnu aiz astes.

«Paskat, kāds jokdaris!» velns smiedamies iesaucās: «nu, pietiek, diezgan jokots!»

«Pagaidi, halodīt!» kalējs iesaucās. «Bet kā tev patīk šis?» Pie šiem vārdiem viņš pārmeta krustu, un velns tapa rāms kā jērs. «Pagaidi tik,» kalējs teica, novilkdams viņu aiz astes zemē, «nu tu man zināsi kā musināt labus ļaudis un godīgus kristiešus uz grēkiem.» Te kalējs uzlēca jāteniski viņam mugurā un pacēla roku krusta zīmei.

«Apžēlojies, Vakula,» velns žēli ievaidējās, «visu, kas tev vajadzīgs, visu izdarišu; atlaid tikai dvēseli nožēlot; nemet man virsū briesmīgo krustu!»

«Ahā, lūk, kādā balsī sāki dziedāt, vācietis nolādētais! Tagad zinu, kas man darāms. Nes mani šai pašā mirklī uz savas muguras! Dzirdi? Jā, lido kā putns!»

«Kurp?» prasīja noskumis velns.

«Uz Pēterburgu, tieši pie carienes!» Un kalējs sastinga no bailēm, sajuzdams sevi paceļamies gaisā.

Ilgi Oksana stāvēja pārdomās par kalēja savādajām runām. Jau kāda iekšēja balss viņai teica, ka viņa pārāk cietsirdīgi apgājusies ar to. Ja

nu viņš patiesi ņemas un

izdara kaut ko briesmīgu! Ko var zināt! Varbūt viņš aiz bēdām iedomājas iemīlēt kādu citu un aiz dusmām sāk to vēl dēvēt par pirmo skaistuli ciemā? Bet nē, viņš mīl mani. Esmu tik skaista! Viņš mani nemainīs ne pret ko; viņš aušojas, izliekas. Nepaies ne minūtes desmit, kad viņš, droši vien, atnāk palūkoties manī. Esmu tiešām par bargu. Jāļau-jas viņam it kā nevilšus noskūpstīties. Tad tik viņš būs priecīgs! Un nepastāvīgā skaistule jau jokojās ar savām draudzenēm. «Pagaidiet,» viena no viņām teica, «kalējs aiz-mirsis savus maisus. Skatieties, kādi šausmīgi maisi! Viņš ne tā kā mēs ķekatojis; man liekas, te ir metuši pa ceturtdaļ aunam, bet desas un maizi bez skaita. Lieliski! Visus svētkus varēs krietni izēsties.»

«Vai tie kalēja maisi?» Oksana uztvēra: «ievilksim tos ātri kaut vai manā mājā un apskatīsim labi, ko viņš tur salicis.» Visas smiedamās piekrita tādām priekšlikumam.

«Bet mēs tos nepacelsim!» viss bars pēkšņi iesaucās, pulē-damies pakustināt maisus.

«Pagaidiet!» Oksana sacīja, «aizskriesim ātri pēc ragutiņām un aizvedīsim ar ragutiņām.»

Un viss bars aizskrēja pēc ragutiņām.

Gūstekņiem bija stipri apnicis sēdēt maisos, lai gan ķeste-ris bija izurbis sev ar pirkstu krietnu caurumu maisā. Ja tuvumā nebūtu cilvēki, viņš varbūt atrastu arī līdzekli kā izlīst ārā. Bet līst no maisa, visiem redzot, likt smieties par sevi... tas viņu atturēja, un viņš nolēma gaidīt, tikai klusi krešļinādams zem Cuba nepieklājīgiem zābakiem. Čubs pats *ne mazāk ilgojās brīvības, juzdama, ka zern viņa gul kaut kas tāds, uz kura sēdēt bija briesmīgi neērti. Bet, kad izdzirda savas meitas nodomu, apmierinājās un nevēlējās vairs līst ārā, pārlikdams, ka līdz mājai jānoiet vismaz kādi simt soļi, varbūt pat visi divsimti; izlīdušam vajadzēs arī uzposties, aizpogāt kažoku, sajosties — kas tur darba! Un kapuce arī palikusi pie Solochas. Lai jau labāk meičas aizvelk ar ragutiņām. Bet notika pavisam ne tā, kā Čubs bija gaidījis. Pa to laiku, kamēr meitenes aizskrēja pēc ragutiņām, kalsnais kūms iznāca no kroga satraukts un sliktā omā. Krodziniece ne par ko nebija gribējusi uzticēt viņam uz parāda. Viņš bija gribējis krogā nogaidīt, vai neiemaldsies kāds dievbijīgs cie-matnieks un nepacienās viņu; bet kā par spīti visi ciemat- nieki bija palikuši

mājās un kā godīgi kristieši ēda kutju savu tuvinieku vidū. Pārdomādams par tikumu pagrimšanu un degvīna pārdevējas, žīdienes, koka sirdi, kūms uzdūrās maisiem un apstājās izbrīnā. «Paskat, kādus maisus viens te nesviedis uz ceļa!» viņš teica, palūkodamies visapkārt. «Var-būt tur ir arī speķis. Gadījusies gan kādam laime sadabūt tik daudz visāda labuma! Kādi šausmīgi maisi! Pieņemsim, ka tie pilni ar griķu maizi un sausiem kviešu plācenīšiem, arī tas ir labi; būtu kaut vai plakanā maizīte, ir tad peļņa: žīdiete par katru maizīti dod mēriņu degvīna. Jāaiznes ātrāk, lai kāds neierauga.» Viņš uzvēla sev plecos maisu ar Čubu un ķesteri, bet sajuta, ka maiss pārāk smags. «Nē, vienam būs smagi nest,» viņš noteica, «bet, lūk, kā saukts nāk audējs Sapuvaļenko. Labdien, Ostap!»

«Labdien!» audējs atņēma apstādamies

«Kurp iedams?»

«Tā, eju, kurp kajas nes.»

«Palīdzi, labais cilvēk, aiznest maisus! Kāds ķekatodams tiavācis un nosviedis ceļa vidū. Mantu izdalīsim uz pusēm.»

«Maisi? bet kas ir maisos? kviešu maize vai plakanās mai-zītes?»

«Domāju, ka ir visa kā diezgan.»

Tad viņi uz ātru roku izrāva no vabiņu žoga nūjas, uzlika uz tām maisu un, paņēmuši plecos, aiznesa.

«Kurp mēs to nesīsim? uz krodziņu?» audējs pa ceļam prasīja.

«Tā jau arī es domāju, ka uz krodziņu; bet nolādētā žīdiete neticēs, nodomās vēl, ka esam kaut kur nozaguši; bez tam es tikko nāku no krodziņa. Aiznesīsim to iabāk uz manu māju. Tur mūs neviens netraucēs: sieva nav mājās.»

«Vai viņa patiesi nav mājās?» ieprasījās piesardzīgais ludējs.

«Paldies dievam, neesam jau vēl pavisam bez prāta.» kūms teica, «vai pats velns lai aiznestu mani tur, kur viņa. Viņa, domāju, novazāsies kopā ar sievām līdz gaismai.»

«Kas tur ir?» iesaucās kūma sieva, izdzirdusi priekšnamiņā troksni, ko sacēla abu draugu ienākšana ar maisu, un atvēra durvis.

Kūms apstulba.

«Te tev nu bija!» audējs izsaucās, nolaizdams rokas.

Kūma sieva bija tādas sugas dārgums, kādu pasaulē nav mazums. Tāpat kā viņas vīrs, viņa

gandrīz nekad nesēdēja

māiās un gandrīz augu dienu vazājās apkārt pie krustmāmi- nām un turīgām vecenēm, tencināja un ēda ar lielisku ēst-gribu un tikai rītos rāvās ar savu vīru, tāpēc ka tikai šajā laikā viņu kādreiz redzēja. Viņu māja bija divtik veca kā pagasta skrīvera ūzas; jumts dažās vietās bija bez salmiem. No žogiem bija redzamas tikai atliekas, jo ikviens, kas izgāja no mājas, nekad neņēma līdzi nūju, ar ko atkauties no suņiem, tai cerībā, ka ies gar kūma sakņu dārzu un izvilks no viņa žoga stibu pēc patikas. Krāsns netika kurināta pa trim dienām. Visu, ko vien maigā laulene izlūdzās no laba-jiem kaimiņiem, viņa noglabāja pēc iespējas tālāk no sava vīra un bieži patvaļīgi atņēma viņam laupījumu, ja tikai viņš nebija jau paspējis to krodziņā nodzert. Kūms, kaut gan bija arvien aukstasinīgs, ne labprāt piekāpās viņai un tāpēc gan-drīz arvien izgāja no mājas ar lukturēm zem abām acīm, bet dārgā otra puse vaidēdama vilkās pie vecenītēm izstāstīt viņām par sava vīra nekrietnībām un sitieniem, ko tā no viņa izcietusi.

Tagad variet iedomāties, cik samulsis bija audējs un kūms no tādas negaidītas parādības.

Nolaiduši maisu zemē, viņi aizstājās tam priekšā un aizklāja svārkiem, bet bija jau par vēlu: kūma sieva, kaut arī vāji redzēja ar vecajām acīm, bija tomēr pamanījusi maisu. «Lūk, tas ir labi!» viņa teica ar tādu skatienu, kurā bija manāms vanaga prieks. «Tas ir jauki, ka esat salasījuši tik daudz. Tā, lūk. arvien dara labi ļaudis; tikai nē, domāju, esat kaut kur nočiepuši. Parādiet man tūliņ, dzirdiet, parādiet tūliņ savu maisu!»

«Plikpauris velns tev parādīs, ne mēs,» atcirta, visā augumā saslējies, kūms.

«Kas tev par daļu?» audējs teica, «mēs salasījām, bet nevis tu.»

«Nē, tu man parādīsi, nekrietnais žūpa!» sieva iesaucās, iezveldama garajam kūmam ar dūri pa zodu un lauždamās pie maisa. Bet audējs un kūms vīrišķīgi aizstāvēja maisu un piespieda sievu atkāpties. Viņi nepaspēja ne atjēgties, kad sieva izskrēja priekšnamiņā jau ar biguli rokās. Veikli iegāza vīram pa rokām, audējam pa muguru, un stāvēja jau pie maisa.

«Kāpēc mēs. pielaidām viņu?» audējs teica atjēdzies.

«Ek, mēs pielaidām! Bet kāpēc tu pielaidi?» aukstasinīgi noteica kūms.

«Jums, kā redzams, bigulis no dzelzs!» brīdi klusējis, ieteicās audējs, kasīdams muguru. «Mana sieva nopirka pērn gada tirgū biguli, samaksāja piecas kapeikas, ar to nekas ... nesāp...» ,

Pa tam triumfējošā laulene nolika uz grīdas gaismekli, atraisīja maisu un ieskatījās tai.

Bet, tiešām, viņas vecās acis, kas tik labi bija saskatījušas maisu, šoreiz piekrāpās.

«Ē, tur jau gul vesels vepris!» viņa iesaucās, aiz prieka sasizdama plaukstas.

«Vepris! Dzirdi: vesels vepris!» audējs piegrūda kūmam, «bet tu vien esi vainīgs!»

«Ko lai dara!» kūms noteica, plecus raustīdams.

«Kā ko? ko mēs stāvam? Atņemsim maisu! Nu, ķeries klāt!»

«Atkāpies! atkāpies! Tas mūsu vepris!» audējs kiedza uzmākdamies.

«Ej nost, ej nost, velna bāba! Tā nav tava manta!» runāja tuvodamies kūms.

Laulene ķērās no jauna pie biguja, bet tai brīdī Čubs izlīda no maisa un nostājās priekšnamiņa vidū, staipīdamies kā cilvēks, kas tikko atmodies no ilga miega.

Kūma sieva iekliedzās, sasizdama rokas gar sāniem, un visi nevilšus atplēta mutes.

«Ko viņa, muļķe, saka: vepris! Tas taču nav vepris!» kūms teica, acis izvalbījās.

«Paskat, kādu cilvēku iebāzuši maisā!» audējs teica, izbailēs atkāpdamies. «Saki, ko gribēdams, plīsti vai pušu, bet tas nav noticis bez nešķīstā ziņas. Viņš taču pa lodziņu nevar ielīst!»

«Tas jau kūms!» ieskatījies izsaucās kūms.

*.Bet tu domāji kas?» Čubs teica smiedamies. «Ko, vai neesmu jūs lieliski izjokojis? Bet jūs laikam gribējāt apēst mani spēka vietā? Pagaidiet, iepriecināšu jūs: maisā ir vēl kaut kas, ja ne vepris, tad droši vien sivēns vai cita kāda dzīvībiņa. Zem manis bez mitas kaut kas kustējās.»

Audējs un kūms metās pie maisa, mājas māte ieķērās no otras puses, un plūkšanās būtu sākusies no jauna, ja vien ķesteris pats, redzēdams, ka nu vairs nav kur noslēpties, ne-būtu izķepurojies no maisa.

Kuma sieva, apstulbusi, izlaida no rokam kaju, aiz kuras tā bija sākusi vilkt ķesteri iz maisa.

«Lūk, vēl otrs!» nobijies iesaucās audējs. «Velns zina, kas noticis pasaulē ... Gal va griežas

riņķī... Maisos vairs nemet desas un maizi, bet cilvēkus!»

«Tas taču ķesteris!» izsaucās par visiem vairāk izbrīnījies Cubs. «Te tev nu bija! Ak tu, Soloča! Ietupināt maisā ... Tāpēc skatos, viņai pilna istaba ar maisiem ... Tagad saprotu visu: viņai katrā maisā tupēja pa divi cilvēki. Bet domāju, ka viņa tik man vienīgam ... Te tev nu bija Soloča!»

Meičas mazliet izbrīnījās, neatrazdamas vienu maisu.

«Ko lai dara, pietiks mums ar šo.» Oksana čaloja. Visas ķērās pie maisa un uzvēla to uz ragutiņām. Galva nolēma klusēt, sprieždams, ka, ja viņš sāks kliegt, lai atraisa maisu un izlaiž viņu, muļķa meitenes aizbēgs: nodomās, ka maisā tup velns, — un viņš paliks uz ielas varbūt līdz rītam. Pa tam meičas, draudzīgi sadevušās rokām, aizlaida kā vējš ar ragutiņām pa gurkstošo sniegu. Daudzas no viņām plosīda-mās sēdās uz ragutiņām; dažas uzsēdās tieši pašam galvam virsū. Galva apņēmās visu paciest. Beidzot bija pārbrau-kušas, atvēra plaši durvis uz priekšnamu un istabu un smie-damās ievilka maisu iekšā. «Paskatīsimies, kas gan ir tajā,» visas iesaucās, mezdāmās atraisīt maisu. Tajā brīdī

žagi, kas visu laiku mocīja galvu, kamēr viņš sēdēja maisā, tā pa-stiprinājās. ka viņš sāka žagoties un kāst pilnā rīklē. «Ak, tur kāds sēž iekšā!» visas iesaucās un izbailēs metās ārā pa durvīm.

«Kāds nelabais jūs trenc? Kurp jūs drāžaties kā sadegu-šas?» Cubs sacīja, ienākdams pa durvīm.

-Ak, tētiņ!» Oksana iesaucās: «maisā kāds tup.»

«Maisā? Kur jūs ņemāt šo maisu?»

«Kalējs to nosvieda uz ceļa,» visas reizē atsaucās.

«Nu, tā; vai es neteicu! .. .» Čubs sevī nodomāja. «Ko jūs tā izbijāties? paskatīsimies! Nu, cilvēciņ, lūdzu neņemt ļaunā, ka nenosaucu vārdā un tēva vārdā — lien ārā no maisa!»

Galva izlīda.

«Ak!» meičas iekliedzās.

«Un arī galva tur ielīdis,» Cubs nesapratne runāja pie sevis, nomērīdams viņu no galvas līdz kājām. «Vai tu re kā!... Ē! .. .» Vairāk viņš nekā nespēja pateikt.

Pats galva bija ne mazāk samulsis un nezināja, ko iesākt. «Liekas, ārā ir auksti?» viņš teica, griezdamies pie Cuba.

«Pieturas pie sala,» Čubs atbildēja. «Bet atļauj pajautāt: ar ko tu iezied savus zābakus — ar taukiem vai trānu?» Tikai ne to viņš gribēja sacīt; viņš gribēja prasīt: «kā tj, gaiva, iekļuvi maisā?» bet pats nesaprata, ka bija izteicis pavisam ko citu.

«Ar trānu labāk,» galva atbildēja. «Nu, ardievu, ČubU un, uzmaucis galvā jērenīcu, izgāja no istabas.

«Ko es kā muļķis prasīju, ar ko viņš ieziež zābakus!» Čubs noteica, skatīdamies uz durvīm, pa kurām izgāja galva. «Ak tu Solocha, tādu cilvēku ietupināt maisā! Lūk, velna sievišķis! Bet es, muļķis . . . Bet kur tad ir tas nolādētais maiss?»

«Iemetu to kaktā, tur vairāk nekā nav,» Oksana sacīja.

«Pazīstu šo viltību, nekā nav! Padodiet to šurp: tur vēl viens tup! Izkratiet to pamatīgi... Ko, nav? Lūk, nolādēta bāba! Bet uzskati viņu — kā svētā, it kā gavēnī aizliegto nekad nebūtu ņēmusi mutē!...»

Bet atstāsim Čubu vienatnē izliet savu īgnumu un atgrie-zīsimies pie kalēja, tāpēc ka laukā jau bez šaubām ir devītā stunda.

Sākumā Vakulam bija bailes, sevišķi kad viņš

pacēlās tādā augstumā, ka apakšā jau neko vairs nevarēja saredzēt, un lidoja kā muša zem paša mēness, tā ka, ja nebūtu mazliet pieliecies, būtu aizķēris to ar cepuri. Taču pēc kāda brīža viņš atžirga un sāka jau ķircināt velnu. Viņš sevišķi uzjautri-nājās par to, ka velns šķaudīja un kāsēja, kad viņš noņēma no kakla ciedras koka krustiņu un piebāza to velnam pie de-guna. Viņš tīšām pacēla roku pakasīt galvu, bet velns domāja, ka grib pārnest viņam krustu un laidās vēl ātrāk. Augstumā bija gaišs. Gaiss vieglā, sudrabetā miglīnā bija dzidrs. Viss bija saskatāms, un varēja pat novērot, ka viņiem garām kā viesulis aizbrāzās podā sēdošs burvis; kā zvaigznes, salasī-jušās pūlī, gāja paslēpiņos, kā pamalē kūņojās kā mākonis vesels pulks garu; kā mēnesnīcā dejojošā velns noņēma cepuri, kad ieraudzīja kalēju garām jājam; kā laidās atpakaļ slota, uz kuras tikko savās darišanās bija jājusi ragana ... vēl daudz draugu viņi sastapa. Visi, kas ieraudzīja kalēju, apstā-jās uz brīdi paskatīties viņā un tad devās atkal savu ceļu tālāk. Kalējs laidās un laidās, un pēkšņi viņam priekšā iemir-dzējās Pēterburga, visa vienās ugunīs. (Toreiz kāda nebūt gadījuma pēc bija

iluminācijā.) Velns, pārlaidies pāri ceļa šķērskokam, pārvērtās zirgā, un kalējs ieraudzīja sevi uz stalta rikšotāja ielas vidū. Tu manu dieviņ! klaboņa, dārdoņa, spožums; abās pusēs paceļas četrstāvu sienas; zirgu pakavu un ratu rīboņa dārdēja kā pērkons un atbalsojās no četrām pusēm; mājas uz katra soļa it kā izauga no zemes: tilti dre-bēja; karietes lidoja; važoni, priekšjājēji kļiedza; sniegs svilpa zem tūkstoš kamanām, kas skrēja no visām pusēm; gājēji spiedās un drūzmējās gar mājām, kas bija ietvertas plošku virknēs, un viņu milzīgās ēnas šaudījās pa sienām, aizsniegda-mas galvām dūmeņus un jumtus. Kalējs raudzījās izbrīnā uz visām pusēm. Viņam likās, ka visi nami pievērsuši viņam savas ugunīgās acis un skatās. Kungus, tērpušos vadmalas segtos kažokos, viņš ieraudzīja tik daudz, ka nezināja, kam celt cepuri. «Tu, mans dievs! kas te tās kundzības!» kalējs nodomāja. «Domāju, ka katrs, kas aiziet pa ielu kažokā, ir tiesas piesēdētājs un atkal piesēdētājs. Bet tie, kas vizinās tik brīnišķīgās bričkās ar logiem, ja vien nav policijmeistari, tad, bez šaubām, komisāri, vai arī varbūt vēl augstāki.» Viņa domas pārtrauca velns, jautādams: «Vai

jādodas tieši pie carienes?» — «Nē, bail,» — nodomāja kalējs. «Te kaut kur, nezinu, ir apmetušies aizkrācieši, kas rudeni brauca cauri Dikaņkai. Viņi brauca no Sečas ar papīriem pie carienes; derētu ar viņiem aprunāties. Ē, sātan, lien man kabatā un ved pie aizkrāciešiem!» Un velns acumirkļi saruka un tapa tik mazs, ka bez pūlēm ielīda viņam kabatā. Bet Vakula ne-paspēja ne apskatīties, kad atradās liela nama priekšā, uz-kāpa, pats nezinādams, kā, pa kāpnēm, atvēra durvis un atrāvās mazliet atpakaļ no greznuma, ko ieraudzīja uzpostajā istabā, bet mazliet atžilba, pazīdams tos pašus aizkrāciešus, kas izbrauca cauri Dikaņkai; bet tagad sēdēja uz zīda dīvāniem, parāvuši zem sevis ar degutu ieziestos zābakus un smēķēja visstiprāko tabaku, ko parasti dēvē par saknītēm.

«Sveiki, pani! Dievs palīdz! Lūk, kur satiekamies!» kalējs sacīja, piegājis klāt un palocījies līdz zemei.

«Kas tas par cilvēku?» tas, kas sēdēja tieši pretim kalējam, prasīja otram, kas sēdēja attālāk.

«Vai tad jūs nepazīstat?» kalējs sacīja: «Tas esmu es, Va-kula, kalējs! Kad rudeni braucāt cauri Dikaņkai, tad pacie-mojāties, lai dievs jums

dod veselību un ilgu mūžu! — bez maz divi dienas pie manis. Uzliku toreiz jūsu ratu priekšas ritenim jaunu riepu.»

«A!» tas pats aizkrācietis teica, «tas ir tas pats kalējs, kas lieliski krāso! Sveiks, sābri! Kāds vējš tevi atpūtis?»

«Tāpat vien, gribējās paskatīties; stāsta ...»

«Nu, ko, sābri,» aizkrācietis teica, saslējies visā augumā un gribēdams parādīt, ka var runāt arī krieviski. «Sto, balšoi goi'od? »

Kalējs arī negribēja sevi. apkaunot un izrādīties par ne-mākuli, turklāt vēl, kad bija bijusi izdevība redzēt visu no augšienes, viņš arī pats prata rakstu valodu. «Guberņa ievē-rojama,» viņš vienaldzīgi atbildēja, «neko teikt, nami lielum lielie, bīdes viscaur karājas lepnas. Daudzi nami ārkārtīgi izraksīti zelta burtiem. Neko teikt, brīnišķīga proporcija!»

Noklausījušies kalēja runā, kas tik brīvi izteicās, aizkrā- cieši nāca pie slēdziena, kas viņam bija ļoti labvēlīgs.

«Vēlāk aprunāsimies ar tevi vairāk, sābri: tagad tūliņ mēs braucam pie carienes.»

«Pie carienes? Esiet tik laipni, pani, ņemiet arī mani līdz!»

«Tevi?» aizkrācietis teica ar tādu izteiksmi, ar kādu au-dzinātājs runā ar savu četrgadīgo audzēkni, kas lūdzas uzsēdināt viņu īstā, lielā zirgā. «Ko tu tur darīsi? Nē, nevar.» Pie tam viņa seja pieņēma svarīgu izteiksmi. «Mēs, brāl, ru-nāsim ar carieni par savām lietām.»

«Nemiet!» kalējs uzstājās. «Lūdz!» viņš klusu čukstēja vel-nam, uzsizdams ar dūri pa kabatu. Nebija ne spējis to izteikt, kad otrs aizkrācietis ierunājās:

«Nemsim viņu tiešām, brālīši!»

«Kas ir, ņemsim ar!» piekrita citi.

«Uzvelc tādas pašas drēbes kā mums!»

Kalējs steidzās uzvilkt zaļu županu, kad durvis pēkšņi atvērās, ienāca bārkstains cilvēks un teica, ka laiks braukt.

Kalējam atkal likās ērmoti, kad viņš šūpojās lielā kariatē uz atsperēm, kad gar abām pusēm viņam garām skrēja atpakaļ četrstāvu nami, un ielu bruģis rībēdams, likās, pats ritēja uz priekšu zem zirgu kājām.

«Mans Dievs, cik gaišs!» kalējs sevī domāja, «pie mums pat dienu nav tik gaišs.»

Karietes apstājās pils priekšā. Aizkrācieši izkāpa, iegāja lieliskā priekšelpā un sāka kāpt pa

mirdzoši apgaismotām kāpnēm.

«Kādas kāpnes!» kalējs sevī čukstēja: «žēl mīdīt kājām. Kādi izrotājumi! Lūk, saka: pasakas melo! Kāda velna melo! Tu mans dievs! Kādas margas! Kāds izstrādājums! Te dzelzs vien par rubļiem piecdesmit izlietota!»

Uzkāpuši augšā, aizkrācieši izgāja cauri pirmajai zālei. Bai-līgi viņiem sekoja kalējs, vairīdamies ik solī paklupt uz par-keta. Izgāja cauri trim zālēm, kalējs arvien vēl nemitējās brīnīties. Iegājis ceturtajā, viņš nevilus apstājās pie gleznas, kas karājās pie sienas. Tā bija visušķīstā jaunava ar bērniņu uz rokas. «Kāda bilde! Kāda brīnišķīga glezna!» viņš jūsmoja. «Lūk, liekas, runā! liekas, dzīva! Un svētais bērns! Ir rociņas pieklāvis, ir smaida, nabadziņš! Bet krāsas! Tu mans dievs, kādas krāsas! Te okera gan nav ne par kapeiku piejaukts, tikai zaļā un karmins. Bet gaiši zilā tieši zvīļo! Ievērojams darbs! Domājams, ka pamats gleznots ar visdārgāko svina baltumu. Cik arī nebūtu apbrīnojams šis krāsojums, bet šis vara tveroklis,» viņš turpināja, pieiedams durvīm un ap-taustīdams slēdzeni, «vēl vairāk apbrīnojams. Ech, kas par tīru izstrādājumu! To visu, domāju,

darinājuši vācu kalēji par dārgu naudu ...» Kalējs būtu varbūt vēl ilgi prātojis, ja tresains sulainis nebūtu satvēris viņu aiz rokas un atgādi-nājis, lai neatpaliek no citiem. Aizkrācieši izgāja cauri vēl divām zālēm un apstājās. Te viņiem lika uzgaidīt. Zālē bija sapulcējušies daži ģenerāļi ar zeltu izšūtos mundieros. Aiz-krācieši palocījās uz visām pusēm un sastājās pulciņā. Pēc brīža veselas svītas pavadībā ienāca lieliska auguma, pārsnis cilvēks hetmaņa tērpā, dzeltenos zābaciņos. Mati viņam bija izpūruši, viena acs mazliet greiza, sejā atveidojās uzpūtīga lielmanība, visās kustībās bija vērojama paraža pavēlēt. Visi ģenerāļi, kas diezgan augstprātīgi staigāja savos zelta mundieros, sāka rosīties un, zemu klanīdamies, likās, tvēra katru viņa vārdu un pat mazāko kustību, lai tūliņ mestos to izpildīt. Bet hetmanis nepiegrieza pat vērību visam tam, tikko pameta ar galvu un piegāja pie aizkrāciešiem.

Aizkrācieši visi palocijas līdz zemei.

«Vai esat visi te?» viņš gari stiepdams prasīja, izrunādams vārdus mazliet caur degunu.

«Ta vsi, batjku!» aizkrācieši ukrainiski atbildēja, no jauna palocīdamies.

«Neaizmirstiet runāt tā, kā jūs mācīju!»

«Nē. tētiņ, neaizmirsīsim!»

«Vai tas cars?» kalējs prasīja vienam aizkrācietim.

«Kur tev cars! Tas ir pats Potemkins,» tas atbildēja.

Otrā istabā atskanēja balsis, un kalējs nezināja, kur acis likt, tik daudz sanāca dāmu atlasa kleitās, garām astēm, un galminieku ar zeltu izšūtos svārkos un pušķiem uz muguras. Viņš redzēja tikai mirdzumu un vairāk neko. Aizkrācieši noietās pēkšņi visi pie zemes un iesaucās vienā balsī: «-2ēlo, māte, žēlo!» Kalējs, nekā neredzēdams, nostiepās arī pats ar visu sparū gar zemi.

«Piecelieties!» viņiem pāri noskanēja pavēloša, bet reizē arī patīkama balss. Daži no galminiekiem sāka rosīties un stumdīt aizkrāciešus.

«Nepiecelsimies, māt! nepiecelsimies! Nomirsim, bet necelsimies!» aizkrācieši sauca.

Potemkins kodīja lūpas; beidzot piegāja pats un pavēloši iečukstēja kaut ko vienam no aizkrāciešiem.

Aizkrācieši piecēlās.

Tad arī kalējs iedrošinājās pacelt galvu un ieraudzīja savā priekšā stāvam neliela auguma sievieti, pat mazliet paresnu, nopūderējušos, gaišzilām acīm ar diženi smaidošu skatienu, kas tā prata visus iekarot un varēja piederēt vienīgi tik valdošai sievietei.

«Viņa Gaišība apsoliņa iepazīstināt mani šodien ar manu tautu, kuru es vēl līdz šim laikam neesmu redzējusi,» sacīja dāma ar gaiši zilajām acīm, ziņkāri aplūkodama aizkrāciešus. «Vai jūs te labi uzņem?» viņa turpināja, pienākdama tuvāk.

«Paldies, māt! Proviantu dod labu (kaut gan šejienes auni nepavisam nav tādi, kā pie mums Aizkrācē), — kāpēc gan lai nevarētu kā nebūt pārtikt?»

Potemkins sarauca uzacis, redzēdams, ka aizkrācieši nepavisam nerunā to, ko viņš tiem mācījis ...

Viens no aizkrāciešiem saslējies iznāca uz priekšu: «Apžēlojies, māt! Ar ko gan tava uzticamā tauta tevi ir apkaitinājusi? Vai mēs biedrojāties ar negēli tataru? vai slēdzām kādu līgumu ar turku? vai esam tapuši tev neuzticīgi darbos vai nodomos? Par ko gan nelabvēlība?»

Vispirms mēs dzirdējām, ka tu pavēli viscaur celt cietokšņus pret mums; vēlāk dzirdējām, ka gribi pārvērst mūs par karabi-neriem; tagad dzirdam par jauniem spaidiem. Ko gan nozie-dzies Aizkrāces karaspēks? Vai tādējādi, ka pārveda tavu armiju pāri Perekopam un palīdzēja taviem ģenerāļiem sakapāt krimiešus? ...»

Potemkins klusēja un nelielām sukām nevērīgi tīrīja savus briljantus, ar kuriem tam bija apbērtas rokas.

«Ko tad jūs gribiet?» gādīgi prasīja Katrīna.

Aizkrācieši nozīmīgi saskatījās.

«Nupat laiks! Cariene prasa, ko gribiet!» kalējs teica pats sev un pēkšņi nometās pie zemes.

«Jūsu cariskā augstība, nelieciet sodīt, pavēliet žēlot! No kā, neņemiet ļaunā, jūsu cariskā augstība, izgatavotas kurpītes, kas jums kājās? Domāju, neviens kurpnieks nevienā pasaules valstī neprot tādas pagatavot. Tu mans dievs, kā būtu, ja mana sieva apvilktu tādas kurpītes!»

Cariene iesmējās. Galminieki arī iesmējās. Potemkins gan rauca seju, gan smaidīja reizē. Aizkrācieši sāka piebikstīt kalējam pie sāniem, domādami, vai tik viņš nav zaudējis prātu.

«Piecelies!» cariene laipni sacīja. «Ja tev tik

ļoti gribas dabūt tādas kurpītes, tad tas nav grūti izdarāms. Atnesiet viņam tūliņ pašas dārgākās, ar zeltu izšūtās kurpes! Tiešām, man ļoti patīk šī vientiesība. Te jums, lūk, viela jūsu asprā-tīgajai spalvai,» valdniece turpināja, pievērsdamās no citiem attālāk stāvošam kungam ar pilnīgu, bet mazliet bālu seju, kura vienkāršie svārki ar lielām perlmutra pogām norādīja, ka viņš nepieder pie galma ļaudīm.

«Jūs, jūsu imperatoriskā augstība, esat ļoti žēlīga. Te vajadzīgs, vismaz, Lafontens!» cilvēks ar perlmutra pogām atbildēja palocīdamies.

«Teikšu jums pēc sirdsapziņas: esmu vēl līdz šim sajūsmi-nāta par jūsu Brigadierī. Jūs brīnišķīgi labi lasiet! Bet,» cariene turpināja, piegrieždamās no jauna aizkrāciešiem, «esmu dzirdējusi, ka pie jums Sečā nekad neprecoties.»

«Jak že mamō! cilvēks taču, pati zini, bez sievas nevar dzīvot,» atbildēja tas pats aizkrācietis, kas bija sarunājies ar kalēju, un kalējs brīnījās, dzirdēdams, ka šis aizkrācietis, prazdams tik labi rakstu valodu, ar carieni it kā tīši runā visrupjākajā izloksnē, ko parasti dēvē par zemnieku izloksni. «Viltīgi ļaudis!» viņš nodomāja sevī: «droši vien, ne veltīgi viņš to

dara.»

«Neesam mūki,» aizkrācietis turpināja, «bet grēcīgi cilvēki. Mums garšo, kā visiem godīgiem kristiešiem, treknš kumoss. Mums nav mazums tādu, kam ir sievas, tikai viņi nedzīvo ar tām Sečā. Ir tādi, kam sievas Polijā; ir tādi, kam sievas Ukrainā; ir tādi, kam sievas pat turku zemē.»

Pā tam kalējam atnesa kurpes. «Mans dievs! kāds grez-nums!» viņš pniecīgi iesaucās, satverdams kurpes. «Jūsu cariskā augstība! kad tādas kurpes kājās, un jūs ar tām, domājams, jūsu karaliskā augstība, ejat arī uz ledus slidi-nāties, kādām gan tad nav jābūt pašām kājiņām! Domāju, vismaz no tīra cukura.»

Valdniece, kurai tiešām arī bija visslaidākās un daiļākās kājiņas, nevarēja atturēties nepasmaidījusi, dzirdēdama tādu komplimentu no vientiesīgā kalēja lūpām, kas savā aiz-krācieša apgērbā varēja tikt uzskatīts par skaistuli, lai gan bija melnīgsnējs sejā.

Tādas labvēlīgas uzmanības iepriecināts, kalējs jau gribēja sākt pamatīgi izprašņāt carieni par visu: vai tiesa, ka cari ēd tikai medu un taukus, un tamlīdzīgi; bet sajuzdams, ka aiz-krācieši biksta viņam sānos, nolēma klusēt.

Un, kad valdniece, pievēršdamās sirmgalvjiem, sāka iztaujāt kā viņi dzīvo Sečā, kādas tur paražas, viņš atgāja sāņus, noliecās pie kabatas un klusu sacīja: «iznes mani no šejienes ātrāk!» un pēkšņi atradās aiz ceļa šķērskoka.

«Noslika, nudien, noslika! Lūk, lai es neaizeju no šīs vietas, ja nenoslīka!» mēloja audēja resnā sieva, stāvēdama Dikaņkas sievu barā ielas vidū.

«Ko, vai esmu kāda mele? Vai esmu kādam nozagusi govi? Vai esmu kādu noskaudusi, ka man netic?» kļiedza kazaka svārkos ģērbusies sieva ar violetu degunu, rokas vicinādama. «Lai man riebtos dzert ūdeni, ja vecā Pereperčicha nav redzējusi pašas acīm, ka kalējs pakāries!»

«Kalējs pakāries? Te tev nu bija!» galva teica, iznākdams no Cuba istabas, apstājās un pievirzījās tuvāk runātājām.

«Saki labāk, lai tev riebtos degvīnu dzert, vecā žūpa!» audējiene atbildēja. «Jābūt tik ārprātīgai kā tu, lai pakārtos. Viņš noslika! Noslika āliņģī. To es tikpat droši zinu, kā to, ka tu nāc patlaban no krodzinieces.»

«Nekauņa! Paskat, ko sāk pārmest!» nikni pretojās sieva ar violeto degunu. «Būtu jel klusējusi, neliete! Vai nezinu, ka katru vakaru pie

tevis iet ķesteris?»

Audējiene aizsvilās:

«Ko, ķesteris? Pie kā ķesteris? Ko tu melo?»

«Ķesteris?» spiezdāmās pie ķildniecēm, iekērcās ķesteriene zaķādas kažokā, kas bija pārvilkts ar zilu nanķinu. «Es jums rādīšu ķesteri! Kas to saka — ķesteris?»

«Skaties, pie kā iet ķesteris!» teica sieva ar violeto degunu, norādīdama uz audējieni.

«Tad tu tā esi, kuņa,» ķesteriene kļiedza, uzmākdāmās audējienei: «tad tu tā esi, ragana, kas laiž viņam miglu virsū un dzirda nešķīstām zālēm, lai iet pie tevis?»

"Atstājies no manis, sātan!" audējiene runāja, kāpdāmās atpakaļ.

«Paskat, nolādētā ragana, kaut tu nekad nedabūtu savus bērnus pieredzēt! Neliete! Tfu!» Un ķesteriene iesplāva taisni acīs audējienei.

Audējiene gribēja to pašu atdarīt, bet tā vietā iesplāva galvas neskūtā bārdā, kas, lai visu labāk dzirdētu, bija pievir-zījies ķildniecēm pavisam tuvu klāt. «Ak, nekrietnā bāba!» galva iesaucās, slaucīdams ar svārku stērbelēm seju un paceldams pātagu. Sī kustība piespieda visas, lamājoties, izklīst uz dažādām pusēm. «Kāda

nekaunība!» galva at-kārtoja, turpinādamas
slauchīties.

«Tātad kalējs noslēcis! Tu mans dievs! Un kāds
ievērojams gleznotājs bija! Kādus stiprus nažus,
sirpjus, lemešus prata izkalt! Kas par spēku bija!
Jā,» viņš domīgi turpināja, «tādu cilvēku mums
ciemā maz. Tāpēc jau arī, vēl sēdēdams
nolā-dētajā maisā, ievēroju, ka nabadziņš bija
visai nelabā omā. Te tev nu bija kalējs! Bija un
izbija! Bet es gatavojos apkalt savu raibo ķēvi!...»
Un pilns tādas kristīgas apceres, galva lēnām
aizstaigāja uz savu māju.

Oksana apmulsa, kad šīs vēstis aizsniedza
viņu. Viņa maz ticēja Pereperčichas acīm un
sievu tenkām: viņa zināja, ka kalējs ir diezgan
dievbijīgs, lai ņemtos pazudināt savu dvēseli. Bet
ja viņš tiešām būtu aizgājis ar nolūku nekad vairs
neatgriezties sādžā? Un maz ticams, ka jeb kur
vēl atrastos tāds brašs jauneklis, kāds bija kalējs.
Viņš taču tā mīlēja viņu! Viņš ilgāk par visiem
pacieta viņas untumus. Skaistule visu nakti
grozījās zem savas segas no labajiem sāniem uz
kreisajiem un no kreisajiem uz labajiem un
neva-rēja aizmigt. Te, nospārdīdamās apburošā
kailumā, ko nakts tumsa noslēpa pat viņai pašai,

viņa gandrīz balsī lamāja sevi; te, apklususi, noņēmās ne par ko nedomāt — un tomēr domāja. Un visa kvēloja, un uz rīta pusi bija līdz ausīm iemīlējusies kalējā.

Cubs neizrādīja ne prieka, ne skumjas par Vakulas likteni. Viņa domas nodarbināja kas cits: viņš nekādi nevarēja aiz-mirst Solochas neuzticību un, apmiegojies, nemitējās viņu lamāt.

Atausa rīts. Baznīca jau pirms gaismas bija ļaužu pilna. Pusmūža sievietes baltās sedzenēs, baltos vadmalas svārkos dievbijīgi krustījās pie pašas baznīcas ieejas. Ciematnieces zaļās un dzeltenās jakās, bet dažas pat tumšzilos virssvārkos ar zelta uzšuvēm muguras pusē stāvēja viņām priekšā. Meičas, kam uz galvas bija uztīta vesela pārdotava lenšu, bet uz kakla — pērļu virkņu, krustu un dukātu, centās nokļūt vēl tuvāk ikonostasam. Bet visiem priekšā stāvēja ciemat- nieki un vienkārši zemnieki ar ūsām, matu cekuliem, resniem kakliem un tikko noskūtiem zodiem, visi pa lielākai daļai vadmalas apmetņos, zem kuriem bija redzami balti, bet dažiem arī zili svārki. Visu sejās, kurp vien acis pagriezās, atvīdēja svētki. Galva jau iepriekš aplaizījās, iztēlodamies, ka viņš izbeigs gavēni ar

desām; meičas sapņoja par to, ka viņas slidēs ar
puišiem pa ledu; vecenes centīgāk nekā jebkad
čukstēja lūgšanas. Visā baznīcā bija dzirdams, ka
kazaks Sverbiguzs nolocījās līdz zemei. Tikai
Oksana stāvēja kā sevi pazaudējusi: it kā lūdza
un nelūdza. Sirdī viņai krājās tik daudz dažādu
jūtu, viena par otru īgnāka, viena par otru
skumjāka, ka viņas sejā atvīdēja vienīgi tikai
stiprs samul-sums, acīs trīsēja asaras. Meičas
nevarēja saprast, kas tam par iemeslu un
nevarēja iedomāties, ka vainīgs pie tā būtu kalējs.
Taču ne tikai Oksanu vien nodarbināja kalējs.
Visi ciema ļaudis ievēroja, ka svētki it kā nav
svētki, it kā arvien vēl kaut kā trūktu. Kā par
nelaimi ķesteris pēc ceļojuma maisā bija
aizsmacis un čerkstēja tikko dzirdamā balsī; tiesa
gan, atbraukušais dziedātājs lieliski turēja basu,
bet cik daudz labāk būtu bijis, ja arī kalējs būtu
bijis, kas arvien, kad tikai dziedāja «Mūsu tēvs»
vai «Kā ķerubi», uzgāja kori un no turienes
nodziedāja tādā pašā meldijā, kādā dzied arī
Poltavā. Bez tam viņš arī viens pats izpildīja kora
vadoņa amatu. Bija jau nobeidzies agrais rīta
dievkalpojums, pēc rīta dievkalpojuma nobeidzās
liturģiskais ... Kur gan, patiesi, bija palicis kalējs?

Vēl ātrāk nakts pārējā daļā velns laidās ar kalēju atpakaļ, un vienā mirklī Vakula atradās pie savas mājas. Tai brīdī iedziedājās gailis. «Kur nu?» kalējs iesaucās, saķerdams bēgošo velnu aiz astes. «Pagaidi, draugs, vēl nav viss: vēl neesmu tev pateicies.» Tad, paķēris žagaru, uzskaitīja viņam trīs cirtienus, un nabaga velns metās bēgt kā zemnieks, kam tikko sadevis sutu tiesas piesēdētājs. Tātad cilvēku dzimuma ienaidnieks, kas gribēja piekrāpt, pavedināt uz grēku un piemulķot citus, pats tika piemulķots. Pēc tam Vakula iegāja priekšnamā, ierakās sienā un nogulēja līdz pusdienai. Atmo-dies viņš nobijās, kad redzēja, ka saule jau augstu. «Esmu nogulējis rīta un pusdienas dievkalpojumu!» Tikumīgais kalējs ieģrima skumjās, domādams, ka tiešām dievs par sodu viņa grēcīgajam nodomam, pazudināt savu dvēseli, tīši uz-sūtījis tam miegu, kas aizkavēja viņu tādos svinīgos svētkos būt dievnamā. Tomēr, apmierinājis sevi ar to, ka nākošu nedēļu izsūdzēs popam grēkus un no šīs dienas sākot cauru gadu ikdienas piecdesmit reižu nolieksies lūgšanā, ielūkojās istabā, bet tur neviens nebija. Redzams, Soloča vēl nebija atgriezusies. Rūpīgi viņš izņēma no azotes kurpes

un no jauna nobrīnījās par dārgo izstrādājumu un pagājušās nakts brīnišķīgo notikumu; nomazgājās, apgērbās pēc iespējas labāk, apgērba tās pašas drēbes, ko bija ieguvis no aizkrā-ciešiem, izņēma no lādes jaunu jērādas cepuri ar tumšzilu dibenu, ko vēl ne reizes nebija uzlicis galvā no tā laika, kad to bija nopircis, vēl Poltavā būdams; izņēma arī daudz-krāsainu jostu; salika visu to kopā ar pletni lakatā un devās tieši pie Cuba.

Čubs ieplēta acis, kad kalējs ienāca pie viņa, un nesaprata, par ko brīnīties: vai par to, ka kalējs piecēlies no mirušiem, vai par to, ka kalējs iedrošinājies atnākt pie viņa, vai par to, ka viņš tā uzposies kā švīts un aizkrācietis. Bet vēl vairāk viņš izbrīnījās, kad Vakula atraisīja lakatu un nolika viņam

priekšā jaunu cepuri un jostu, kāda nebija redzēta ciemā, b«tf pats nokrita viņam pie kājām un runāja lūdzošā balsī: «Žēlo, tētiņ! nedusmojies! Še tev pletne: sit, cik sirds vēlas. Pati nododos, visā atzīstos; sit, tikai nedusmojies! Tu taču kādreiz biji draugos ar nelaikī tētiņu, kopā sāli un maizi ēdāt un magaričas dzērāt.»

Cubs ar slepenu labpatiku vēroja, ka kalējs,

kas ne par vienu ciemā nekā nebēdāja, locīja ar rokām pieckapeikas un pakavus kā griķu plācenīšus, tas pats kalējs tagad gulēja viņam pie kājām. Lai vēl vairāk nezaudētu savu cienu, Čubs j paņēma pletni un iesita ar to viņam trīs reizes pa muguru. «Nu, pietiks tev, piecelies! Klausī vienmēr vecus cilvēkus! Aizmirsīsim visu, kas bijis mūsu starpā. Nu, tagad saki, ko tu vēlies?»

«Laid, tētiņ, Oksanu pie manis!»

Čubs mazliet padomāja, paskatījās uz cepuri un jostu: cepure bija brīnišķīga, josta arī nepalika tai pakal; atcerējās neuzticīgo Solochu un teica apņēmīgi: «Labi! sūti preciniekus!»

«Ai!» Oksana iesaucās, kāpdama pār sliksni un ieraudzīdama kalēju, un ieurbās viņā acīm priekā un izbrīnā.

«Paskaties, kādas atnesu tev kurpītes!» Vakula sacīja. «Tādas pašas, kādas valkā cariene.»

«Nē. nē, man nevajag kurpju!» viņa teica, atmādamās rokām un nenolaizdama acu no viņa: «es arī bez kurpēm ...» Tālāk viņa neizrunāja un nosarka.

Kalējs piegāja viņai tuvāk, satvēra viņu aiz rokas; skaistule pat acis nolaida. Nekad vēl viņa nebija bijusi tik skaista. Sajūsminātais kalējs klusi

noskūpstīja viņu, un seja viņai iekvēlojās vēl spilgtāk, un viņa tapa vēl skaistāka.

Dikaņkai cauri brauca labā piemiņā turamais arhijerejs, slavēja vietu, kur atradās ciems, un, braukdams pa ielu, apstājās jaunas mājas priekšā. «Kam pieder šī izkrāsotā māja?» eminence prasīja skaistajai sievietei, kas stāvēja durvju priekšā ar bērnu uz rokas. «Kalējam Vakulam!» palo-cīdamās atbildēja Oksana, jo tā bija tieši viņa. «Lieliski! Lielisks darbs!» eminence sacīja, aplūkodams durvis un logus. Bet logi visapkārt bija apvilkti ar sarkanu krāsu, uz durvīm viscaur bija kazaki zirgos ar pīpēm zobos. Bet vēl vairāk eminence uzteica Vakulu, kad dabūja zināt, ka viņš izturējis baznīcas grēku nožēlas sodu un bez atlīdzības izkrā-sojis visu kreisās puses klirosu zaļā krāsā ar sarkanām puķītēm. Tas tomēr vēl nav viss. Uz sānu sienas, pie ieejas baznīcā, Vakula uzgleznojis velnu ellē, tik riebīgu, ka visi Npļaudījās, kad gāja garām; bet, kad sievai uz rokām ierau-dājās bērns, viņa pienesā to pie gleznas un teica: «paskaties, kas te uzkrāsots!» Un bērns, apturējis raudas, šķielēja uz gleznu un spiedās mātei pie krūts.

BRIESMĪGĀ ATRIEBĪBA

An illustration of a man with a beard and a red hat, wearing a dark blue coat, riding a brown horse. He is carrying a small child in his arms. The scene is set against a warm, reddish-brown background. On the left side, there is a yellow banner with the word 'BIBLIOTĒKA' written vertically. At the bottom, there is a large, textured red area that serves as a background for the text.

NIKOLAJŠ GOGOLIS
BRIESMĪGĀ
ATRIEBĪBA

1 Rūc un dūc Kijevas nomale: jesauls Gorobecs svin savam dēlam kāzas. Pie jesaula sabraukuši daudz viesu. Vecos laikos mīlēja labi paēst, vēl vairāk mīlēja iedzert, bet vēl vairāk — palīksmoties. Atjāja uz sava bērā zirga arī aiz-krācietis Mikitka, tieši no jautras uzdzīves Perešļajas laukos, kur viņš septiņas dienas un septiņas nakts bija dzirdījis karaļa muižniekus ar sarkano vīnu. Atjāja arī jesaula audžu brālis Daņilo Buruļbašs ar savu jauno sievu Katrīnu un gadu veco dēlu no viņpus Dņepras, kur divu kalnu starpā atradās viņa ciemats. Viesi apbrīnoja panes Katrīnas balto seju, kā vācu samts melnās uzacis, grezno vadmalas tērpu un gaiši zilā zīda apakšsvārkus, zābakus ar sudraba pakaviem, bet vēl vairāk brīnījās par to, ka viņai līdzī nebija atbraucis viņas vecais tēvs. Pavisam tikai gadu viņš bija nodzīvojis Aizkrācē, tad divdesmit vienu gadu bija pazudis bez vēsts un atgriezās pie savas meitiņas tik tad, kad tā jau bija apprecējusies un dzemdējusi dēlu. Viņš, bez šaubām, būtu varējis pastāstīt daudz brīnišķu lietu. Un kā gan lai nestāstītu, ja tik ilgi sabijis svešā zemē! Tur viss citādi: citādi ļaudis, nav kristīto baznīcas ... Bet viņš nebija atbraucis.

Viesiem pasniedza ar rozinēm un plūmēm darināto degvīnu un kāzu maizi bļodā, ko nevarēja saukt par mazu. Muzikanti ķērās pie maizes apakšējās kārtas, kas bija sacepta kopā ar naudu, un, uz laiciņu apklusuši, nolika sev līdzās cimboles, vijoles un zvārguļus. Pa tam jaunās sievas un meitas, noslaucījušas sviedrus izrakstītos lakatos, iznāca no jauna no savām rin-dām; kad puīši, sānos iespraustām rokām, lepni apkārt skatī-

damies, gatavojās izlēkt vipām pretim, — vecais jesauls iznesa divas svētbildes, lai svētītu jaunsalaulātos. Sīs svēt-bildes viņš bija ieguvis no dievbijīgā askēta, mūka Bartolo-meja. Tās nebija bagātīgi izrotātas, tur nezvīloja ne sudrabs, ne zelts, bet nekādi nešķīsti spēki nedrīksteja pieskarties tam, kam tās bija mājās. Pacēlis svētbildes, jesauls gatavojās noskaitīt īsu lūgšanu,... kad pēkšņās izbailēs iekliedzās bērni, kas rotaļājās uz grīdas. Atkāpās sāņus arī pieaugušie, un visi izbijušies norādīja pirkstiem uz kazaku, kas stāvēja viņu vidū. Kas viņš tāds bija, neviens nezināja. Bet viņš jau lieliski bija nodejojis kazačoku un paspējis sasmīdināt pūli ap sevi. Bet, kad jesauls pacēla svētbildes, kazaka

seja pēkšņi pārmainījās, deguns izauga garš un nošķiebās uz sāniem, brūno acu vietā iedzirkstījās zaļas, lūpas tapa zilas, zods sāka trīcēt un tapa ass kā šķēps, no mutes izslējās ilknis, uz muguras pacēlās kupris, un kazaks pārvērtās vecī.

«Tas ir viņš! tas ir viņš!» pūlī sauca, cieši piespiezdamies viens otram. «Burvis jau atkal parādījies!» kļiedza mātes, satverdamas aiz rokām savus bērnus. Svinīgi un cēli jesauls panācās uz priekšu un teica skaņā balsī, turēdams viņam priekšā svētbildi: «Pazūdi, sātana tēls! te tev nav vietas!» Un iešņākdamies un nošņakstinādams zobiem kā vilks, dīvainais vecis pazuda. Ļaudis sāka čalot un šalkot kā jūra negaisā. «Kas tas par burvi?» prasīja jaunie un nepiedzīvojušie ļaudis. «Tas uz nelaimi!» runāja vecie, kratīdami galvas. Un viscaur visā jesaula mājā ļaudis salasījās pulciņos un klausījās nostāstus par dīvaino burvi. Bet gandrīz katrs stāstīja ko citu, un skaidri neviens neko nevarēja par viņu pastāstīt. Pagalmā izvēla mucu medus miestīņa un nolika vairak spaiņu grieķu vīna. Visi no jauna kļuva jautri. Muzi-kanti uzsāka spēlēt — jaunās meitas un sievas, brašie kazaki spilgtos

svārkos sāka griezties. Deviņdesmitgadīgie un simt-gadīgie veči, iereibuši, metās ielocīt kājas, atcerēdamies ne velti zudušas gadus. Dzīroja līdz vēlai naktij un dzīroja tā, kā tagad jau vairs nedzīro. Viesi sāka izklīst, bet maz no viņiem gāja mājās; daudzi palika pārnakšnot pie jesaula viņa plašajā pagalmā; bet vēl vairāk kazaku aizmiga paši, nelūgti, zem soliem, uz grīdas, blakus zirgam, pie kūts: kur reibumā padodas kazaka galva, tur viņš arī pakrīt un krāc tā, ka skan visa Kijeva

II

Klusi mirdz gaisma pa visu pasauli. Tur mēness pacēlies pāri kalnam. It kā ar dārgu, sniegbaltu Damaskas šķidrautu viņš_ pārklāja Dņepras kalnaino krastu, un ēnas ierāvās vēl dziļāk priežu biezoknī.

Pa Dņepras vidu peld laiva. Priekšgalā sēž divi puisi, melnās kazaku cepures uz vienas auss, un zem airiem kā uguns no šķiltavām šķīst dzirkstis uz visām pusēm.

Kāpēc gan kazaki nedzied? Nerunā ne par to, ka pa Ukrainu jau staigā ksendzi un pārkrusti kazakus katoļu ticībā, ne par to, ka pie Sāls ezera divi dienas kāvusies orda. Kā gan lai viņi dzied,

kā lai runā par pārgalvīgiem darbiem: viņu pans Daņilo iegrimis domās, un viņa sarkanā svārku piedurkne pārkārusies pāri, laivas malai un smeļas ūdeni, viņa pane Katrīna klusi šūpo bērnu un nenolaiž acis no viņa; bet uz audekla neaizsegto, krāšņo vadmalas apģērbu klājas pelēki ūdens putekļi. Tīkami noskatīties no Dņepras uz augstajiem kalniem, plašajām pļavām, zaļajiem mežiem! Šie kalni nav kalni: viņiem nav pamata, tiklab apakšā, kā augšā asas smailes, tā zem tiem, kā arī virs tiem, debesu dzīle. Meži, kas aug pakalnēs, nav meži, tie mati, kas klāj meža vectēva pinkaino galvu. Zem tās ūdenī mirkst bārda, un zem bārdas, kā arī virs matiem, augstas debesis Pļavas nav pļavas: tā zaļa josta, kas apjož pa vidu apaļo debess velvi un tās virsējā, kā arī apakšējā daļā, pastaigājas mēness. Pans Daņilo ne-skatās apkārt. Viņš skatās uz savu jauno sievu. «Kam tu, mana jaunā sieviņ, mana zelta Katrīnīt, esi padevusies skumjām? —» «Neesmu padevusies skumjām, mans pan Daņilo! Mani satraukuši dīvainie stāsti par burvi. Stāsta, ka viņš tāds drausmīgs jau piedzimis ... un neviens bērns jau no mazām dienām nav gribējis ar viņu rotaļāties. Klausies, pan Daņilo, cik

briesmīgi stāsta: it kā viņam arvien esot licies, ka visi izsmej viņu. Ja tumšā vakarā viņš saticis kādu cilvēku, tad viņam tūliņ licies, ka tas atpleš muti un atņirdz zobus. Un otrā dienā atraduši šo cilvēku beigtu. Man dīvaini, man baigi bija, kad klausījos šajos nostāstos,» Katrīna teica, izņemdamā lakatu un noslaucīdama viņai rokās gulošā bērna seju. Lakatā viņa bija ar sarkanu zīdu izšuvusi lapas un ogas. Pans Daņilo neteica ne vārda un sāka raudzīties uz tumšo debess pusi, kur tālu pāri mežam krēs- ļojās zemes uzbērums, aiz uzbēruma pacēlās veca pils. Virs uzacīm viņam uzreiz iezīmējās trīs rievās, kreisā roka glaudīja kuplās ūsas. «Tas vēl nav tik briesmīgi, ka viņš ir burvis,» pans teica, «bet briesmīgi ir tas, ka viņš ir nevēlams viesis. Kādas blēņas viņš izdomājis — atvilkties šurp? Esmu dzirdējis, ka poļi gribot celt kādu cietoksni, lai nogrieztu mums ceļu uz aizkrāciešiem. Lai nu tas būtu arī taisnība ... Es saskaldīšu velna perekli, tiklīdz dabūšu dzirdēt, ka viņam ir kāda paslēptuve. Es sadedzināšu veco burvi, tā ka pat kraukļiem neatliks ko paknābāt. Domāju, ka viņam taču ir zelts un visādi dārgumi. Lūk, kur šis nelabais dzīvo. Ja viņam būtu zelts ... Mēs

tūliņ brauksim garām krustiem — tā kapsēta! Tur trūd viņa nešķīstie senči. Stāsta, ka viņi visi bijuši gatavi par grasi pārdoties sātanam ar visu dvēseli un skrandainiem kaftaniem. Ja viņam tiešām ir zelts, tad tagad nav ko kavēties: ne vienmēr var iegūt karā...»

«Saprotu, ko esi nodomājis darīt: neko labu man nesola sastapšanās ar viņu. Bet tu elpo tik smagi, raugies tik nikni, uzacis tev tik bargi sarauktas!...»

«Ciet klusu, sieva!» Daņilo teica noskaities: «kas ar jums sasiēnās, pats top par sievu. Pusi, pasniedz man pīpei uguni!» viņš griezās pie viena no airētājiem. Tas, izkratījis no savas pīpes karstās spriktis, pārbēra tās sava pana pīpē. «Baida mani ar burvi!» pans Daņilo turpināja, «kazaks, paldies dievam, nebīstas ne velna, ne ksendza. Tālu gan būtu tikuši, ja klausītu sievas. Vai ne tā, pusi? Mūsu sieva — pīpe un asais zobens!» Katrīna apklusā, nolaistām acīm vērdamās snaudošajā ūdenī; vējš savirmoja ūdeni, un visa Dņepra atmirdzēja sudrabā kā vilka spalva naktī. Laiva pagriezās un sāka slīdēt gar mežaino krastu. Krastā rēgojās kapsēta: vesels pulks vecu krustu. To starpā neaug ne

irbenājs, ne zaļo zāle, tikai mēness no debess augstienes silda tos. «Puiši, vai dzirdat kļiedzienus? Kāds sauc mūs palīgā!» pans Daņilo sacīja, griezdamies pie saviem airētājiem. «Dzirdam kļiedzie-nus un, liekas, no tās puses,» puiši reizē atsaucās, norādīdami uz kapsētu. Bet viss apklusā. Laiva pagriezās un sāka apbraukt krasta ragu. Pēkšņi airētāji nolaida airus un stīvi raudzījās uz vienu vietu. Aprīma arī pans Daņilo: bailes un aukstums sastindzināja kazaku dzīslas. Krusts uz kapa salī-gojās, un iz kapa klusi pacēlās izdēdējis mironis. Bārda līdz jostas vietai; pirkstu nagi gari, garāki par pašiem pirkstiem.

Lēni viņš slēja rokas uz augšu. Seja viņam sāka drebēt un sašķobījās. Viņš, kā redzams, cieta briesmīgas mokas. «Es smoku, smoku!» viņš stenēja mežonīgā, necilvēciskā balsī. Viņa balss griezās kā nazis sirdī, un mironis piepeši nozuda pazemē. Salīgojās otrs krusts, un atkal izcēlās mironis, vēl drausmīgāks, vēl lielāks par pirmo, viss apaudzis spalvām: bārda līdz ceļiem, un kaulainie nagi vēl garāki. Vēl mežonīgāk viņš ieblāvās: «Es smoku!» un nozuda pazemē. Salīgojās tre-šais krusts: piecēlās trešais mironis. Likās, ka tikai kauli paceltos augstu virs zemes.

Bārda līdz pašiem papēžiem, pirkstu garie nagi dūrās zemē. Drausmīgi viņš izslēja rokas gaisā, it kā gribētu aizsniegt mēnesi, un iekliedzās tā, it kā kāds būtu sācis zāgēt viņa dzeltenos kaulus ... Bērns, kas gulēja Katrīnai uz rokām, iekliedzās un atmodās. Pati pane iekliedzās. Airētājiem cepures iekrita Dņeprā. Pats pans no-drebēja. Pēkšņi viss pazuda, it kā nekas nebūtu bijis; tomēr ilgi vēl puīši neķērās pie airiem. Norūpējies Buruļbašs paska-tījās uz jauno sievu, kas pārbijusies šūpoja rokās brēcošo bērnu; viņš piespieda viņu pie sirds un noskūpstīja uz pieres. «Nebīsties, Katrīna! Skaties: nav jau vairs nekā!» viņš sacīja, norādīdams visapkārt. «To burvis dara: viņš grib iebiedēt ļaudis, lai neviens netuvotos viņa nešķīstajam pereklim. Vienīgi tik sieviešus viņš var izbiedēt ar to. Dod šurp man rokās dēlu!» To teikdams, pans Daņilo pacēla savu dēlu uz augšu un pievilka pie lūpām. «Ko, Ivan, tu burvju nebaidies? — Nē, saki, tēti, esmu kazaks. Rimsti jel, mitējies raudāt! mājās pārbrauksim! Pārbrauksim mājās — māte tevi pabaros ar putriņu, noguldīs tevi šūpulī, padziedās:

Aijā, žūžil aijā!

Aijā, dēliņ, aijā!

Audzi, audzi vecākiern par prieku!

Kazaku zemei par godu!

Pesteļiem visiem Dar sodu!

Klausies, Katrīna! man liekas, ka tavs tēvs negrib ar mums sadzīvot mierā. Atjājis drūms, bargs, it kā noskaities... Nu, ja nepatika, — kāpēc tad vajadzēja nākt? ... Negribēja uz-dzert kazaku brīvībai! nepašūpoja rokās bērnu! Sākumā gribē-ju gandrīz uzticēt viņam visu, kas uz sirds, bet kaut kaš nav tā kā vajag, un valoda sametās. Nē, viņam nav kazaka sirds! Kazaku sirdis, kad satiekas, tikko nelec iz krūtīm viena otrai pretim. Kas ir, mani mīlie puīši, būs drīz krasts? Nu, cepures jums iedošu jaunas. Tev, Stecko, došu ar samtu un zeltu šūtu. To kopā ar galvu noņēmu kādam tataram; paņēmu visu viņa tērpu, tikai viņa dvēseli palaidu brīvē. Nu, laidiet laivu malā! Lūk, Ivan, nu esam mājās, bet tu arvien vēl raudi! Ņem viņu, Katrīna!»

Visi izkāpa. Aiz kalna bija redzams salmu jumts. Tās bija pana Daņilas senču mītnes. Aiz tām bija vēl kalns, bet tad sākās lauks, un tur, kaut vai simt verstu noej, nesastapsi neviena kazaka.

III

Pana Daņilas ciemats atradās starp diviem kalniem, šaurā ielejā, kas nolaižas uz Dņepru. Viņa ēkas nav augstas; dzīvo-jamā māja kā vienkāršiem kazakiem, un tajā viena istaba; bet pietiek tur vietas ir viņam, ir viņa sievai, ir viņa vecajai apkalpotājai, ir desmit brašiem puisiem. Gar sienu augšmalu visapkārt ozola plaukti. Uz tiem sablīvētas bļodas, podi mielastiem. To starpā ir arī sudraba kausi un zeltā apkaltas glāzītes, dāvinātas un karā gūtas. Zemāk karājas dārgas musketes, zobeni, bises, šķēpi; gan ar labu, gan ļaunu tie iegūti no tatariem, turkiem un poļiem; tāpēc arī ne mazumu izroboti. Tajos lūkodomies, pans Daņilo kā pēc atzīmēm atceras savas cīņas. Apakšā gar sienu gludi notēsti ozola soli; tiem līdzās mūrīša priekšā karājas šūpulis virvēs, kas ievērtas pie griestiem piestiprinātā riņķī. Visā dzīvojamā istabā kuls gludi nostampāts un pārklāts māliem. Uz soliem guļ pans Daņilo ar sievu. Uz mūrīša vecā kalpone. Šūpulī rotaļājas un iežūžojas mazais bērns. Uz grīdas vienlaidus pārnakšņo brašie puisi. Bet kazakam labāk gulēt uz kailas zemes zem klajas debess. Viņam nevajag ne dūnu spilvena, ne pēļa. Viņš paliek

sev pagalvī svaigu sienu un brīvi izlaižas zālē. Viņam tīkami, nakti atmostoties, noraudzīties augstajās, zvaigznēm nosētajās debesīs un nodrebīnāties nakts dzestrumā, kas atsvaidzina kazaka kauliņus. Staipīdamies un pusmiegā murminādams, viņš aizkūpina kaļķīti un ietinas ciešāk siltajā plikādas kažokā.

Pēc vakarējām dzīrēm Buruļbašs uzmodās vēlu un, pie-cēlies, nosēdās kaktā uz sola, un sāka asināt jauno, iemainīto turku zobenu; bet pane Katrīna sāka izrakstīt ar zeltu zīda dvieli. Negaidot ienāca Katrīnas tēvs, noskaities, saīdzis, ar aizjūras pīpi zobos, piegāja pie meitas un sāka viņu bargi izprašņāt, kāda iemesla pēc viņa atgriezusies tik vēlu mājās.

«Par šīm lietām, sievas tēv, nav jāprasa viņai, bet man! Atbild nevis sieva, bet vīrs! Pie mums tas tā parasts, neņem ļaunā!» Daņilo runāja, nepārtraukdams sava darba, «varbūt citās, neticīgo zemēs tas tā nav, — nezīnu.»

Sievas tēva bargā seja piesarka un acis mežonīgi ipzibsnī- jās. «Kam gan citam, ja ne tēvam, jāuzrauga sava meita!» viņš pie sevis murmināja. «Nu, prasu tev, kur tu vazājies līdz vēlai naktij?»

«Lūk, tas ir kas cits, dārgais sievastēv! Uz to teikšu tev, ka es jau sen esmu izgājis no bērnu autiņiem. Zinu, kā jāsēž zirgā. Protu arī aso zobenu turēt rokā. Vēl šo to protu . Protu arī nedot nevienam atbildi par to, ko daru!»

«Redzu, Daņilo, saprotu, tu meklē strīdu! Kas slēpjas, tam droši vien, prātā nelabas lietas.»

«Domā, ko gribi», Daņilo sacīja, «man pašam savas do-mas. Paldies dievam, vēl nevienā negodīgā darbā neesmu piedalījies; arvien esmu aizstāvējis pareizticību un tēviju, ne tā, kā citi klaidoņi: blandās diezin kur, kad pareizticīgie ļaudis cīnās uz dzīvību un nāvi, bet vēlāk uzkrīt ievākt to. ko paši nav sējuši. Pat uniatiem nelīdzinās: pat dievnamā neieskatās. Tādus vajadzētu, kā nākas, nopratināt, kur viņi vazājas.

«Ē, kazak! vai zini... es vāji šauju: mana lode tik no simt asu attāluma caururbj sirdi. Ar zobenu kaujos es neap-skaužami: no cilvēka pāri paliek gabaliņi, sīkāki nekā put-raimi, no kuriem biezputru vāra.»

«Esmu gatavs,» pans Daņilo sacīja, sparīgi savīcinādams gaisā zobenu, it kā būtu zinājis, kādam nolūkam viņš to uz-asinājis.

«Daņilo!» Katrīna skaļi iesaucās, pieķērusies

viņam cieši pie rokas, «atjēdzies, negudrais, paskaties, pret ko tu pacel roku! Tēt, mati tev balti kā sniegs, bet tu esi iededzies dus-mās kā neprātīgs puika!»

«Sieva!» pans Daņilo bargi uzsauca: «tu zini, es to neciešu. Tev ir savas sieviešu lietas!»

Zobeni nikni iešķindējās; dzelzs cirta dzelzi, un kazakus apbēra dzirksteļu lietus. Raudādama Katrīna aizgāja citā istabā, iekrita gultā un aizspieda ausis, lai nedzirdētu zobenu cirtienus. Bet kazaki nekāvās tik slikti, ka viņu cirtienus va-rētu apslāpēt. Sirds viņai gribēja satrūkt gabalos. Caur visu ķermeni viņai gāja cirtienus skaņas: tuk, tuk. «Nē, neizturē-šu, neizturēšu ... Varbūt jau sārtas asinis straumēm plūst nO baltās miesas; varbūt mans mīlais jau saļimst nespēkā, bet es te gulu!» Un bāla, tikko dzīva, iegāja istabā pie kazakiem.

Vienmērīgi un baigi kāvās kazaki: ne viens, ne otrs negūst virsroku. Nupat uzbrūk Katrīnas tēvs, — atlaižas pans Da-ņilo; uzbrūk pans Daņilo — atlaižas bargais tēvs, un ir atkal abi līdzīgi. Atvēzējās ... uch! Zobeni žvadz ... un dārdēdami atsprāga sānus asmeņi. «Esi slavēts, dievs!» Katrīna teica; bet iekliedzās no jauna, kad

ieraudzīja, ka kazaki ķeras pie musketēm. Sakārtoja kramus, uzvilka gaiļus. Izšāva pāns Daņilo — netrāpīja. Sāka tēmēt tēvs... Viņš vecs, viņš tik labi neredz kā jaunais, bet roka viņam nedreb. Norībēja šāviens ... Pāns Daņilo salīgojās. Sārtas asinis krāsoja kaza-ka virssvārka kreiso piedurkni. «Nē!» viņš iesaucās, «tik lēti es sevi neatdošu. Ne kreisā, bet labā roka ir atamans. Man pie sienas karājas turku pistole. Vēl ne reizi visā manā mūžā tā nav mani pievilusi. Kāp zemē no sienas, vecais biedri! Pakalpo draugam!» Daņilo izstiepa roku.

«Daņilo!» Katrīna iekliedzās izmisumā, satverdama viņa roku un nokrizdama viņam pie kājām, «nelūdzu par sevi. Man beigas tā kā tā: tā ir necienīga sieva, kas pārdzīvo savu vīru; Dņepra, vēsā Dņepra būs mans kaps... Bet paskaties dēlā, Daņilo! paskaties dēlā! Kas sasildīs nabaga bērnu? Kas viņu apmīļos? Kas iemācīs viņu aulot melnajā zirgā, cīnīties par brīvību un ticību, dzert un dzīrot pa kazaku paražai" Tev jāaiziet postā mans dēls! Jāaiziet postā! Tavs tēvs negrib neko zināt par tevi! Skaties, kā viņš novēršas no tevis. Ak, tagad pazīstu tevi! Tu esi zvērs, ne cilvēks. Tev vilka sirds un viltīga rāpuļa

domas. Domāju, ka tevī ir piliens līdzcie-tības, ka tavā akmens miesā kvēlo cilvēcīgas jūtas, bet esmu neprātīgi maldījusies. Tev tas darīs prieku. Tavi kauli kapā sāks deļot aiz prieka, kad izdzirdēs, ka nekrietnie zvēri — poļi — metīs ugunī tavu dēlu, kad dēls tavs kliegs zem naža, aplacīts. Ak, pazīstu tevļ! Tu gribētu piecelties no kapa un ar cepuri uzvēdināt uguni, kas virpuļo zem viņa!»

«Rimsties, Katrīna! Nāc, mans visumīļais Ivan, noskūp-stīšu tevi! Nē, mans bērns, neviens neaiztikš tev ne matiņa.

Tu izaugsi par godu tēvijai; kā viesulis tu brāzīsies kazaku priekša ar samta cepurīti galvā, asu zobenu rokā. Dod, tēvs, roku! Aizmīrsīsim to, kas bijis mūsu starpā! Atzīstos ne-taisnībā, ko esmu tev nodarījis. Kāpēc tu nesniedz roku?» Daņilo prasīja Katrīnas tēvam, kas stāvēja uz vietas un kam sejā neatspoguļojās ne dusmas, ne samierināšanās.

«Tēvs!» Katrīna iesaucās, apskaudama un skūpstīdama viņu, «neesi nepielūdzams, piedod Daņilam: viņš tevi vairs neapbēdinās.»

«Tikai tevis dēļ, mana meita, piedodu,» viņš atbildēja, no-skūpstījis viņu un savādi nozibsnījis

acīm. Katrīna mazliet sarāvās: savāds viņai likās kā skūpstis, tā arī acu savādais skatiens. Viņa atbalstījās rokām uz galda, pie kura Daņilo pār-sēja savu ievainoto roku, pārdomādama, ka viņš nebija rī-kojies labi un kazaka cienīgi, lūgdams piedošanu, nepavisam nebūdams vainīgs.

IV

Atausa diena, bet ne saulaina. Debess bija apmākusies, un smalks lietutiņš sijājās uz laukiem, mežiem, plato Dņepru. Pane Katrīna pamodās, bet ne priecīgi: acis bija saraudātas un pati apjukusi un nemierīga: «Manu mīļo vīriņ, dārgo vīriņ! Dīvainu šonakt redzēju sapni!»

«Kādu sapni, mana mīļā pane Katrīna?»

«Sapņoju dīvaini, tiešām, un tik skaidri, it kā nomodā re-dzēju, ka mans tēvs ir tas pats izdzimtenis, ko redzējām pie jesaula. Bet, lūdzams, netici sapnim: kādas muļķības gan ne-sasapņo! Es it kā stāvēju viņa priekšā, visa drebēju, baidījos, un manas dzīslas vaidēja no katra viņa vārda. Ja tu būtu dzirdējis, ko viņš runāja...»

«Ko gan viņš runāja, mana zelta Katrīnīt?»

«Teica: paskaties manī, Katrīna, esmu skaists!»

ļaudis velti melš, ka esmu nejauks. Būšu tev lielisks vīrs. Paskaties, kā-dām acīm es raugos! Pie tam viņš pievērsa man liesmainu skatienu, es iekliedzos un atmodos.»

«Jā, sapņi izteic daudz patiesības. Taču, vai tu zini, ka aiz kalna nav gluži mierīgi? Gandrīz vai poļi atkal sākuši no jauna uzglūnēt. Man Gorobecs atsūtījis ziņu, lai neguļot. Tikai velti viņš raizējas; neguļu jau arī bez tā. Mani puīši šonakt sacēluši divpadsmit baļķu aizsprostus. Pamielosim polu ļaudis ar svina plūmēm, bet šlachtiči padejos zem vicām.»

«Bet vai tēvs zina to?»

«Sēd tavs tēvs man uz kakla! Vēl līdz šim laikam neesmu varējis viņu izprast. Daudz nedarbu viņš, droši vien, būs pa-strādājis svešās zemēs. Kas īsteni tam par cēloni: dzīvo gan-drīz mēnesi, kaut reizi būtu kļuvis jautrs kā īsts kazaks! At-teicās no medusmiestiņa! klausies, Katrīn, negribēja dzert miestiņa, ko es izspiedu Brestas žīdiem. Ē, puisi!» pans Daņilo uzsauca, «noskrej, puisi, pagrabā, atnes žīdu miestiņu! Ne-dzer pat degvīna! Ka velns tevi! Man liekas, pane Katrīna, ka viņš netic arī kungam Kristum? Ko? kā tev liekas?»

«Dievs zina, ko tu runā, pan Daņilo!»

«Dīvaini, pane!» Daņilo turpināja, saņemdams māla krūzi no kazaka, «pat neķītrie katoli kāri uz degvīnu; nedzer tikai turki. Ko, Stecko, krietni sastrēbies medusmiestiņa pagra-bā?»

«Nogaršoju tikai, pan!»

«Melo, suņa dēls! palūk, kā mušas aplipušas ap ūsām. No acīm redzu, ka esi izsūcis ap pusspaiņa. Ech, kazaki! Kas par brašu tautu! Visu gatavs atdot biedram, bet reibinošo izsūc pats. Būs jau labi sen, pane Katrīna, ka neesmu bijis ierei-bis. Ko?»

«Lūk, cik sen! Bet pagājušu ...»

«Nebaidies, nebaidies, vairāk par kausu neizdzeršu. Bet, lūk, arī turku abats lien pa durvīm iekšā!» viņš norūca caur zobiem, ieraudzījis sievastēvu, kas noliecās, lai varētu ietikt pa durvīm.

«Kas tad tas, mana meita! Saule jau augstu, bet tev pus-diena vēl nav gatava!» tēvs teica, noņemdams cepuri un sa-kārtodams jostu, pie kuras karājās brīnišķīgiem dārgakme-ņiem izrotāts zobens.

«Pusdiena gatava, pan tēv, tūliņ liksim galdā. Izņem podu ar klimpām!» pane Katrīna teica

vecajai kalponei, kas slau-cīja koka trauku.
«Pagaidi, izņemšu labāk pati,» Katrīna turpināja,
«bet tu pasauc puisus.»

Visi nosēdās aplī uz grīdas; pretim svētbildēm
pans tēvs, pa kreiso roku pans Daņilo, pa labo
pane Katrīna un desmit visuzticamāko puisi zilos
un dzeltenos županos.

«Netīk man šīs klimpas,» pans tēvs teica,
mazliet ieēdis un nolīcis karoti «nav nekādas
garsas!»

«Zinu, ka tev labak patīk žīdu nūdeles,» Daņilo
nodomāja sevī. «Kāpēc, sievastēv,» turpināja viņš
balsī, «tu saki, ka klimpām nav nekādas garšas?
Vai slikti pagatavotas, vai? Mana Katrīna ta-
pagatavo klimpas, ka pat hetmanis reti dabu
tādas est. Tas nav ko nopālat. Tas ir kristīgo
ediens. Visi svētie ļaudis un dieva kalpi ēduši
klimpas.»

Tēvs ne vārda; apklusā arī Daņilo.

Pasniedza ceptu mežacūku ar kāpostiem un
plūmēm. »Ne-ēdu cūkgaļu!» Katrīnas tēvs sacīja,
pagrābdams ar karoti kāpostus.

«Kāpēc lai neēstu cūkgaļu?» Daņilo sacīja:
«tikai turki un žīdi neēd cūkgaļu.»

Tēvs sadrūma vēl bargāks.

Vecais tēvs ēda tikai griķu biezputru ar pienu un degvīna vietā ievilka no pudeles, kas viņam bija azotē, kādu melnu ūdeni.

Paēdis pusdienu, Daņilo aizmiga veselīgā miegā un atmo-dās tik pret vakaru. Nosēdās un sāka rakstīt ziņojumus ka-zaku karaspēkam; bet pane Katrīna, sēdēdama uz mūrīša, kustināja ar kāju šūpuli. Pans Daņilo sēž, skatās ar kreiso aci rakstā, bet ar labo lodziņā. Bet lodziņā tālumā atmirdz kalni un Dņepra. Aiz Dņepras zilē meži. Augšā mirdz no-skaidrojušās nakts debesis; bet pans Daņilo netīksminajas vis ar tālajām debesīm un zilajiem mežiem: viņš skatās uz izcilno zemes ragu, kur krēšļojas vecā pils. Viņam likās, it kā pils šaurajā lodziņā būtu paspīdējusi uguntiņa. Bet viss klu-su. Tas laikam viņam tā tikai izlicies. Dzirdams tik, ka lejā dobji krāc Dņepra un no trim pusēm, viens pēc otra, atskan pēkšņi pamodušos bangu triecieni. Dņepra nedumpojas, viņa kā vecene rūc un kurn; nekas tai nepatīk; viss tai apkārt ir pārmainījies, tā ved klusu cīņu ar piekrastes kalniem, me-žiem, pļavām un nes sūdzību par tiem melnajai jūrai. Lūk, plašajā Dņeprā iemelnojās laiva, un pilī no jauna it kā kaut kas pazibēja. Daņilo klusu iesvilpās, un

izskrēja uz svilpienu uzticamais kalps. «Paķer, Stecko, labi drīz asu zobenu un šauteni un nāc man līdzi!»

«Tu iesi?» pane Katrīna ieprasījās.

«Eju, sieva. Jāpārlūko visas vietas, vai viss kārtībā.»

«Man tomēr bail palilst vienai. Man mācas virsū miegs. Ja nu man rādās atkal tas pats sapnis? Neesmu pat pārlicināta,

vai tas tiešām arī bija tikai sapnis — tik dzīvi viss tas no-tika.»

«Pie tevis paliek vecā kalpone, bet priekšnamā un pa-galmā guļ kazaki!»

«Vecā jau guļ, bet kazakiem diezin kā neuzticos. Klausies, pan Daņilo: ieslēdz mani istabā, bet atslēgu paņem līdzi. Man tad nebūs tik bail; bet kazaki lai noliekas durvju priekšā.»

«Lai notiek tā!» Daņilo sacīja, noslaucīdams putekļus no šautenes un bērdams pulveri uz laipiņas. Uzticamais Stecko jau stāvēja ietērpies pilnā kazaka apbruņojumā. Daņilo uz-lika galvā jērādas cepuri, aiztaisīja lodziņu, aizbultēja dur-vis, aizslēdza un caur saviem gulošajiem kazakiem izgāja no mājas kalnos. Debesis bija jau gandrīz pilnīgi noskaidroju-šās. No Dņepras tikko

jaušami pūta dzestrs vējiņš. Ja iztā-lēm nebūtu dzirdami kaijas žēlie kliegzieni,"tad viss būtu licies mēmi sastindzis. Bet, klau, likās, ka kaut kas iečabētos. Buruļbašs ar uzticamo kalpu klusu noslēpās aiz glūmju koka, kas sedza ierīkoto aizsprostu. Kāds sarkanā županā, ar divām pistolēm un zobenu pie sāniem nāca lejā pa kalnu. «Tas ir sievastēvs!» pans Daņilo ierunājās, aplūkodams viņu no savas paslēptuves. «Kādā nolūkā un uz kuriem viņam jāiet šai lai-kā? Stecko. nesnaud, skaties abām acīm, uz kuriem nogrie-zīsies pats tēvs.» Cilvēks sarkanajā županā nogāja līdz pašai krastmalai un pagriezās pret krasta izcilni. «Tad lūk, uz ku-rieni!» pans Daņilo sacīja. «Vai ne, Stecko. vīoš taču aizvil-kās tieši pie burvja caurumā?»

«Jā. tiešām, nekur citur, pan Daņilo! Citādi mēs taču viņu būtu ieraudzījuši otrā pusē; bet viņš nozuda pils tuvumā.»

«Pagaidi, izlīdīsim un tad iesim pa pēdām pakal. Tur kaut kas slēpjas. Nē, Katrīna, vai neteicu tev, ka tavs tēvs nav labs cilvēks; viņš visu ne tā dara kā pareizticīgais.»

Jau pavīdēja pans Daņilo un viņa uzticamais kalps krasta izcilnī. Jau nevar viņus vairs redzēt.

Neuzmodināmais mežs, kas ieslēdz pili, apslēpis viņus. Augšējais lodziņš klusi sāka spulgot. Kazaki stāv lejā un pārdomā, kā viņiem tur iekļūt. Nav redzami ne vārti, ne durvis. No pagalma, bez šaubām, ir ieeja; bet kā tur iekļūt? Iztālēm dzirdams, ka tur žvadz ķēdes un skraida suņi. «Ko tur ilgi domāt?» pāns Daņilo sacīja, ieraudzījis lodziņa priekšā augstu ozolu, «nostāties te, puisi! es uzkāpšu ozolā; no turienes var ieskatīties tieši lodziņā!»

Viņš noraisīja jostu, nometa zemē zobenu, lai tas nežvadzētu, un, ķerdamies aiz zariem, līda augšā. Lodziņā arvien vēl spīdēja gaisma. Novietojies uz zara pie paša lodziņa, viņš iekērās ar roku kokā un skatās: istabā nav pat ne sveces, bet gaisma spīd. Uz sienām dīvainas zīmes. Karājas ieroči, bet visi tādi savādi, tādus nenēsā ne turki, ne krimieši, ne poļi, ne kristīgie, ne brašā zviedru tauta. Zem griestiem šurpu turpu laidelējas sikspārņi, un viņu ēnas nīrb uz sienām, durvīm, grīdas. Bez trokšņa atveras durvis. Ienāk kāds sarkanā županā un dodas tieši pie galda, kas apklāts ar baltu galdautu. Tas viņš, tas ir sievastēvs! Pāns Daņilo nolaidās mazliet zemāk un piespiedās kokam. Bet sievastēvam nav

vaļas raudzīties, vai kāds neskatās pa lodziņu. Viņš atnācis drūms, saīdzis, norauj galdautu no galda — un pēkšņi visa istaba pielīst ar maigu, rēni zilu gaismu. Tikai agrākās, bāli zeltainās gaismas viļņi, nesajaukušies, laistījās, grima it kā gaiši zilā jūrā un veidojās strēlēm kā marmorā. Tad viņš nolika uz galda podu un sāka mest tajā šādas tādas zāles. Pans Daņilo Ieskatījās ciešāk un neredzēja jau vairs viņam mugurā sar-kanu županu; tā vietā viņam bija radušās platas ūzas, kādas nēsā turki; aiz jostas pistoles, galvā kāda dīvaina cepure, vis-caur aprakstīta ne krievu un ne poļu rakstiem. Ieskatījās sejā, un arī seja sāka pārvērsties: deguns izstiepās un no-kārās pāri lūpām, mute acumirkli izpletās līdz ausīm, zobs rēgojās ārā no mutes, noliecās sāņus, un viņa priekšā stāvēja tas pats burvis, kas bija parādījies kāzās pie jesaula. «Tavam sapnim taisnība, Katrīna!» Buruļbašs nodomāja. Burvis sāk^H staieāt ap galdu, zīmes uz sienas sāka straujāk mainīties, sikspārņi ātrāk šaudīties augšup un lejup, uz priekšu un at-pakaļ. Zilā gaisma kļuva arvien vājāka un it kā pavisam iz-dzisa. Un istabu jau apgaismoja maiga, rožaina gaisma. Likās, ka brīnišķīga eaisma, klusu sanēdama, izplūstu pa

visiem kaktiem un pēkšņi nodzisa, un kļuva tumšs. Bija dzirdama tikai zuzēšana, it kā vējš spēlētu klusā vakara stundā, dejo-dams virs ūdens spoguļa, vēl zemāk liekdams ūdenī sud-rabainos vītolus. Un panam Daņilam liekas, it kā istabā spī-dētu mēness, staigātu zvaigznes, neskaidri pavizētu tumšzilās debesis, un dzestrais nakts gaiss iesitās viņam pat sejā. Un liekas panam Daņilam (viņš paplūkāja savas ūsas, lai pārlic-cinātos, vai neguļ), ka istabā nav debesis, bet viņa paša gu-ļamās telpas: pie sienām karājas viņa paša tataru un turku zobeni, gar sienām plaukti, plauktos trauki un mājas rīki, uz galda maize un sāls, karājas šūpulis... bet svētbilžu vietā raugās briesmīgas sejas; uz mūrīša . . . bet sabiezējusī migla aizsedza visu, un kļuva atkal tumšs, un atkal ar brīnišķīgu skaņu visa istaba atmirdzēja rožainā gaismā, un atkal burvis nekustīgi stāv savā dīvainajā turbānā. Skaņas tapa stiprākas un kuplākas, maigā, rožainā gaisma kļuva spilgtāka, un kaut kas balts, līdzīgs mākonim, līgojās istabas vidū. Un panam Daņilam liekas, ka šis mākonis nav mākonis, ka tur stāv sie-viete; tikai no kā viņa veidota, no gaisa vai izausta? Kāpēc viņa stāv, neskardama

zemi un ne uz ko nebalstīdamās, un viņai cauri spīd rožainā gaisma un ņirbošie raksti uz sienas? Lūk, viņa it kā pagrozīja savu caurspīdīgo galvu: vāji spulgo viņas bāli zilās acis; mati vīdamies krīt uz pleciem kā gaiš-pelēka migla; lūpas viegli sārtojas, it kā bāli dzidrajām rīta debesīm lītu cauri tikko manāma sārtā rīta blāzma; uzacis viegli krēšļojas ... Ak! tā ir Katrīna! Daņilo juta, ka locekļi viņam sastingst; viņš pūlējās runāt, bet lūpas kustējās bez skaņas. Nekustīgi burvis stāvēja savā vietā. «Kur tu biji?» viņš prasīja, un viņa priekšā stāvošā nodrebēja. «Ak! Kāpēc tu izsauci mani?» viņa klusi iekunkstējās. «Man bija tik labi. Es biju tai pašā vietā, kur biju dzimusi un nodzīvojusi piec-padsmit gadu. Ak, cik tur labi! Cik zaļa un smaržas pilna tā pļava, kur es bērniībā rotalājos! Tās pašas lauku puķītes, un mūsu māja, un sakņu dārzs. Ak, kā mani apskāva mana labā māte! Kāda mīla viņai acīs! Viņa apmīloja mani, skūpstīja uz lūpām un vaigiem, izsuķāja ar biezām ķemmēm manas brūnās matu pīnes!... Tēvs!» viņa ieurbās burvī savām bā-lajām acīm, «kāpēc tu nokāvi manu māti?» Burvis bargi pa-kratīja pirkstu. «Vai lūdzu tevi runāt par to?» Un gaisīgā skaistule nodrebēja. «Kur tagad tava

pane?»

«Mana pane Katrīna aizmiga, nopriecājos par to, izspurdzu un aizlaidos. Man sen gribējās redzēt māti. Pēkšņi kļuvu piecpadsmit gadu veca. Kļuvu viegla kā putns. Kāpēc tu izsauci mani?»

«Vai atceries visu to, ko tev vakar teicu?» burvis jautāja tik klusu, ka tikko varēja sadzirdēt.

«Atceros, atceros; bet ko gan nedotu, lai tikai aizmirstu to. Nabaga Katrīna! viņa daudz ko nezina no tā, ko zina viņas dvēsele.»

«Tā ir Katrīnas dvēsele,» nodomāja pāns Daņilo; un arvien vēl nedrīkstēja pakustēties.

«Tēv, nožēlo grēkus! Vai nav briesmīgi, ka pēc katra» tavas slepkavības miroņi ceļas augšā no kapiem?»

«Tu jau atkal to pašu veco!» burvis bargi pārtrauca. «Pa-likšu pie sava, piespiedīšu tevi darīt to, kas man patīkas. Katrīna iemīlēs mani!...»

«Ak! tu esi briesmonis, bet ne tēvs man!» viņa nokunkstēja. «Nē, nenotiks pēc tava prāta! Tiesa gan, tu ar savas ne-šķīstās burvja mākslas palīdzību vari izsaukt dvēseli un mocīt viņu, bet vienīgi dievs var piespiest viņai darīt to, kas viņam patīk. Nē, kamēr es būšu viņas miesās,

Katrīna nedarīs nekad neko, kas būs pret dieva prātu. Tēvs! Pastarā tiesa ir tuvu! Ja tu arī nebūtu mans tēvs, ir tad tu nepiespiestu mani palikt neuzticīgai manam mīļajam, uzticīgajam vīram. Ja arī mans vīrs nebūtu man uzticīgs, pat tad es viņu nekrāptu, tāpēc ka dievs nemīl tādas dvēseles, kas lauž zvērestu un nav uzticamas.» Tajā brīdī viņa pievērsa savas bālās acis lodziņam, zem kura sēdēja pāns Daņilo, un sastinga... «Kurp tu skaties? Ko tu tur redzi?» burvis iekliedzās; gaisīgā Katrīna sāka drebēt. Bet pāns Daņilo jau sen bija zemē un devās ar savu uzticamo Stecko savos kalnos. «Briesmīgi, briesmīgi!» viņš pie sevis runāja, sajuzdams it kā nedrošību savā kazaka sirdī, un drīz pārnāca savā sētā, kur vēl tikpat cieši gulēja kazaki, izņemot vienu, kas sēdēja par sargu un smēķēja kaļķīti. Debesis viscaur bija nosētas zvaigznēm.

V

«Cik labi tu darīji, ka uzmodināji mani!» Katrīna sacīja, izberzēdama acis ar izrakstīto krekla piedurkni un aplūko-dama no galvas līdz kājām viņas priekšā stāvošo vīru. «Kādu briesmīgu sapni es redzēju. Cik smagi man elpoja krūts! Uch!... Man likās, ka es mirstu ...»

«Kādu sapni? Vai ne tādu?» Un Buruļbašs sāka atstāstīt sievai visu, ko bija redzējis. «Kā tu to uzzināji, manu vīriņ?» Katrīna prasīja izbrīnījusies. «Bet nē, man daudz kas ir svešs no tā, ko tu man stāsti. Nē, es nesapņoju, it kā tēvs būtu nokāvis manu māti. Ne miroņus, neko tam līdzīgu es ne-redzēju. Nē, Daņilo, tu nestāsti pareizi. Ak, cik mans tēvs ir briesmīgs!»

«Nav nekāds brīnums, ka tu daudz ko neredzēji sapnī. Tu nezini ne desmito dalu no tā, ko zina tava dvēsele. Vai tu zini, ka tavš tēvs ir antikrists? Vēl viņu gadu, kad es gatavo-jos karam kopā ar poliem pret tatariem (toreiz turēju vēl draudzību ar šo tautu), man stāstīja Brāļu klostera priekš-nieks — viņš, siev, ir svēts cilvēks, — ka antikristam ir vara izsaukt katra cilvēka dvēseli, kad cilvēks aizmieg, un dvēsele staigā savā vaļā un lidinās kopā ar erceņģeļiem ap dieva mā-jokļiem. No sākuma nepazinu tava tēva īsto seju. Būtu zi-nājis, ka tev tāds tēvs, nebūtu tevi precējis, būtu tevi pame-tis un nebūtu savai dvēselei uzkrāvis grēku, saradodamies ar antikrista cilti.»

«Daņilo!» Katrīna teica, aizklādama seju rokām un raudā-dama, «vai esmu kaut kā pret

tevi noziegusies? vai esmu tevi piekrāpusi, mans mīļotais vīrs? Ar ko esmu izpelnījies ta-vas dusmas? Vai uzticami nekalpoju tev? Vai esmu teikusi kaut vienu ļaunu vārdu, kad tu atgriezies iereibis no bra-šām dzīrēm? Vai nedzemdēju tev tumšām uzacīm dēlu?»

«Neraudi, Katrīn, pazīstu tevi tagad un ne par ko neat-stāšu. Visi grēki gulstas uz tavu tēvu.»

«Nē, nesauc viņu par manu tēvu! Viņš nav mans tēvs. Dievs mans liecinieks, atsakos no viņa, atsakos no tēva! Viņš ir antikrists, atkritējs no dieva. Ja viņš būtu nelaimē, ja viņš slīktu, es nepasniegtu viņam glābēju roku, ja mute viņam iz-kalstu no slepenas indes, es nepadotu viņam ūdeni nodzer-ties. Tu esi man tēvs!»

VI

Pana Daņila dziļajā pagrabā aiz trim atslēgām, važās iekalts, sēž burvis, bet tālāk pie Dņepras deg viņa velnišķīga pils, un, sārti kā asinis, viņi skalojas un šļakst ap viņas sen-laicīgajām sienām. Burvis sēž dziļajā pagrabā nevis par pe-steļošanu, ne arī par bezdievību, tais lietās dievs būs viņa soģis, bet sēž viņš par slepenu nodevību, par sazvērestību ar pareizticīgās Krievuzemes ienaidniekiem, katoļiem, kam tas gribēja pārdot

ukraiņu tautu un nodedzināt kristīgo baznīcas. Burvis ir drūms; domas, melnas kā nakts, viņam galvā: vairs tik vienu dienu viņam atliek dzīvot, bet rītu jau laiks šķirties no pasaules: rītu viņu gaida sods. Sods, kas viņu

10 — N. V. Gogolia. Izlase.

gaida, nebūs viegls: tā vēl būs žēlastība, ja viņu dzīvu izvāris katlā vai novilks viņam dzīvam grēcīgo ādu. Burvis ir drūms, nokāris galvu. Varbūt viņš jau nožēlo grēkus pirms nāves; tikai viņa grēki nav tādi, ko dievs tam var piedot. Vīrs viņa tam priekšā šaurs, dzelzs restēm aizrestots logs. Važām žvadzot, viņš pieceļas paskatīties pa logu, vai neies garām viņa meita. Viņa ir lēnprātīga kā balodītis, nepiemīn ļauna: vai neiežēlosies tēva? ... Bet nav neviena. Apakšā aizlokās ceļš — pa to neviens nenāk. Vēl zemāk par to, brīvi plūst Dņepra — tā nebēdā ne par vienu: viņa šalko, un cie-tumniekam top skumji klausoties viņas vienmuļajā šalkšanā. Lūk, uz ceļa parādās kāds — tas ir kazaks! Un cietumnieks smagi nopūtās. Atkal visapkārt tukšs. Lūk, kāds iztālēm do-das lejā ... plīvo zaļi sieviešu svārki... uz galvas zvīlo zelta vainadziņš... Tā ir viņa! Vēl tuvāk viņš piespiedās

logam Lūk, pienākusi jau pavisam tuvu ...
«Katrīna! Meita! apžē-lojies, dod kādu dāvaniņu!...» Viņa ir mēma, viņa negrib nekā dzirdēt, viņa pat acu nepaceļ uz cietumu, un ir jau aiz-gājusi, jau nozudusi. Visa pasaule tukša, skumji šalc Dņepra; skumjas iegulstas sirdī; bet vai burvis pazīst skumjas? Diena liecas pret vakaru. Saule jau riet; jau nav vairs viņas. Jau vakars; dzestri; kaut kur bauro vērsis; no kaut kurienes at- plūst skaņas; droši vien kaut kur ļaudis nāk no darba un dzied, Dņeprā pavīd laiva ... kam gan kāda daļa gar cietum-nieku? Pie debesīm iemirdzas sudraba sirpis. Lūk, kāds nāk pa ceļu no otras puses. Grūti saskatīt tumsā. Tā ir Katrīna, kas atgriežas. «Meita, Kristus dēļ! pat zvērīgie vilcēni ne-plēš savu māti; meita, kaut vai palūkojies savā noziedzīgajā tēvā!» Viņa neklausās un iet. «Meita, savas nelaimīgās mātes labad!...» Viņa ir apstājusies. «Nāc uz klausīt manu pēdējo vārdu!»

«Kānēc tu sauc mani, dieva noliedzēj? Nesauc mani par meitu! Mūsu starpā nav nekādas radniecības. Ko tu gribi no manis manas nelaimīgās mātes labad?»

«Katrīna! Mans gals ir tuvu. Zinu: tavš vīrs

grib piesiet mani ķēvei pie astes un palaist laukā, bet varbūt izdomās vēl briesmīgāku sodu . »

«Bet vai tad ir pasaulē sods, kas līdzinātos taviem grēkiem? Gaidi viņu, neviens neies aizlūgt par tevi.»

«Katrīna! mani nebaida sods, bet viņpasaules mokas . . . Tu esi nevainīga, Katrīna. Tava dvēsele lidināsies paradizē

dieva tuvumā; bet atkritēja tēva dvēsele degs mūžīgā ugunī, un šī uguns nekad nedzīs; arvien karstāk un karstāk ta iekvēlosies, ne rasas piliena neviens nenovīdīs, ne vēja dvesma netizpūtīs...»

«Manā varā nestāv šo sodu mīkstināt,» Katrīna teica no-vērsusies.

«Katrīna! Uzklauti vienu vārdu! tu vari glābt manu dvēseli. Tu vēl nezini, cik labs un žēlsirdīgs ir dievs. Vai tu esi dzirdējusi par apustuli Pāvilu, kāds tas bijis grēcīgs, bet pēc nožēlojis savus grēkus un kļuvis svēts.»

«Ko es varu darīt, lai glābtu tavu dvēseli?» sacīja Katrīna. «Vai man, vājai sievietei, par to domāt?»

«Ja man izdotos izkļūt no šejienes ārā, es visu atstātu. No-žēlošu grēkus; aiziešu alu klosterī, apvilksu rupju spalvu kreklu, dienu un nakti

lūgšu dievu. Neēdīšu ne tikvien kā gaļu, pat zivi neņemšu mutē! gulēšu uz kailas zemes! un lūgšu dievu! lūgšu vienā lūgšanā! Un kad dieva žēlastība man ne-noņems kaut simto daļu manu grēku, ierakšos līdz kaklam zemē vai iemūrēšos mūra sienā; nepieņemšu ne ēdienu, ne dzērienu, un nomiršu; bet visu savu mantu atdošu melnsvār-čiem, lai četrdesmit dienas un četrdesmit naktis turētu aiz-lūgumu par manu dvēseli.»

Katrīna kļuva domīga. «Kaut arī atslēgšu, bet atbrīvot no važām nav man pa spēkam.»

«Nebīstos važu,» viņš teica, «tu saki, ka viņi sakaluši važās manas rokas un kājas? Nē, iepūtu viņiem miglu acīs un roku vietā padevu sausu koku. Palūkojies mani: esmu patlaban pavisam bez važām!» viņš teica, iziedams uz vidu. «Neiztai-sītu neko arī par šīm sienām un izietu tām cauri; bet tavs vīrs gan arī nezina, kas tās par sienām: tās cēlis svēts vien-tulis, un nekāds velna spēks nevar izpestīt no šejienes cie-tumnieku, ja viņam nav tās pašas atslēgas, ar kurām svētais vientulis slēdza savu mūka oelii. Tādu pašu celli arī es, ne-dzirdētais grēcinieks, izrakšu sev, kad tikšu brīvs.»

«Klausies, izlaidīšu tevi, bet ja nu tu mani piekrāpsi?» Katrīna teica, apstājusies durvju priekšā: «un grēku nožēlas vietā sāksi atkal brāļoties ar velnu?»

«Nē, Katrīna, ilgi jau vairs nedzīvošu; manam mūžam ari bez nāves soda drīz būs gals. Vai tu gan domā, ka nodošu pats sevi mūžīgām mokām?»

Atslēgas no^vadzēja. «Ardievu! lai visužēllgais dievs tevi sarga, mans bērns!» burvis teica, viņu noskūpstīdams. «Ne pieskaries man, nedzirdētais grēciniek, ej projām ātrāk!...» Katrīna sacīja; bet viņa jau vairs nebija. '

«Izlaidu viņu», viņa teica, nobijusies un samulsusi aplū-kodama sienas. «Ko tagad atbildēšu vīram? Esmu pazudusi! Man tagad dzīvai jāiet kapā!» un šņukstēdama, viņa gandrīz pakrita uz celma, uz kura bija sēdējis cietumnieks. «Bet iz-glābu dvēseli», viņa klusu sacīja, «izdarīju dievam patīkamu darbu; bet mans vīrs... pirmo reizi piekrāpu viņu. Ak, cik briesmīgi, cik grūti man būs teikt viņam nepatiesību! Kāds nāk! Tas viņš! vīrs!» viņa izmisusi iesaucās un saļima ne-samaņā,

«Tā esmu es, manu meitiņ! Es, manu sirsnīņ!»
Katrīna iz-dzirdēja, atžilbusi, un ieraudzīja savā priekšā veco kalponi. Sieva, noliekusies, likās kaut ko čukstēja un, izstiepusi viņai pāri savu sauso roku, aplacīja viņu ar aukstu ūdeni.

«Kur es esmu?» Katrīna jautāja, pieceldamās un skatīda-mās visapkārt. «Man priekšā šalc Dņepra, aiz manis kalni... Kur tu mani esi iavedusi, sieva!»

«Neesmu tevi iavedusi, bet izvedusi; iznesu uz savām ro-kām no smacīgā pagraba; aizslēdzu ar atslēdziņu durvis, lai tu nedabūtu bārienu no pana Daņila.»

«Kur atslēga?» Katrīna prasīja, apskatīdama savu jostu. «Neredzu to.»

«To noraisīja tavs vīrs, lai apskatītu burvi, mans bērns.»

«Apskatītu? ... Sieva, esmu pazudusi!» Katrīna iesaucās.

«Lai dievs mūs no tā pasarga, mans bērns! Ciet tikai klusu, mana pane, neviens neko nedabūs zināt!»

«Viņš ir izbēdzis, nolādētais antikrists! Tu dzirdēji, Kat-rīna? Viņš ir izbēdzis!» pans Daņilo sauca, tuvodamies savai sievai. Acis viņam

zibsnīja; zobens žvadzēdams drebēja tam pie sāniem. Sieva sastinga.

«Viņu kāds izlaidis, manu mīļo vīriņ?» viņa runāja drebē-dama.

«Izlaidis, tev taisnība, bet izlaidis velns. Paskaties: viņa vietā važās iekalts bluķis. Dievs taču tā izdarījis, ka velns nebīstas kazaku ķetnu! Ja kādam no maniem kazakiem šī doma vien tik būtu ienākusi galvā, un es to dabūtu zināt... es ir soda nevarētu atrast viņam!»

«Bet ja es? ...» neviļus izteica Katrīna un apklusā, nobi-jusies.

«Ja tev tas būtu ienācis prātā, tad tu nebūtu vairs mana sieva. Tad iešūtu tevi maisā un noslīcinātu Dņeprā, pašā dzelmē!...»

Katrīnai aizrāvās elpa un viņai likās, ka mati uz galvas sacelās stāvus.

VIII

Krogā uz robežu ceļa sapulcējušies poli un dzīro jau divas dienas. Saradies ne mazums visu šo salašņu. Salasījušies, bez šaubām, uz kādu kara dēku: dažiem ir pat musketes; skan pieši; žvadz zobeni. Pani līksmojas un lielās, runā par saviem pasakainajiem varoņdarbiem, ņirgājas par pareizticību, sauc ukraiņu tautu par saviem

kalpiem un lepni griež ūsas, un lielīgi, galvas atmetuši, izlaižas uz soliem. Ar viņiem kopā, arī ksendzs. Bet arī ksendzs viņiem līdzīgs; pat ārēji nelī-dzinās kristīgam priesterim: dzer un dzīvo ar viņiem un runā ar savu nekaunīgo mēli nepieklājīgas valodas. Kalpi neat-paliek no viņiem nevienā lietā: atlocījuši savu nodriskāto županu piedurknes, staigā kā gaiļi, it kā tas būtu diezin cjk prātīgi. Spēlē kārtis, sit ar kārtīm viens otram pa degunu; paņēmuši līdzī svešas sievas; kliez, kaujas!... Pani ālējas un dzen neķītrus jokus: rausta ebreju aiz bārdas, smērē vi-ņam uz nešķīstās pieres krustu; šauj uz sievām bez lodēm un dejo krakovjaku ar savu nešķīsto priesteri. Tādas negan-tības Krievuzemē nav pieredzētas pat no tatariem: kā re-dzams, dievs tai par grēkiem uzlicis ciest tādu kaunu. Vis-pārējā troksnī dzirdams, ka runā par pana Daņilas Aizkrāces ciematu, par. viņa skaistuli sievu ... Ne uz labiem darbiem salasījusies šī banda!

IX

Pans Daņilo sēž savā istabā pie galda, atbalstījies uz elkoņiem, un domā. Pane Katrīna sēž uz mūrīša un dzied dziesmu.

«Man diezin kapec skumji, manu sieviņ!» pans

Daņilo ru-nāja. «Sāp ir galva, ir sirds. Kaut kā smagi man! Jaušu, kaut kur netālu jau staigā mana nāve.» J

«Ak, mans mīļotais vīriņ! piespiedies ar savu galvu pie manis! Kam tu lolo tādas tumšas domas?» Katrīna nodomāja sevī, bet neiedrošinājās izteikt. Viņai, vainīgajai, bija rūgti pieņemt vīra glāstus.

«Klausies, mana sieviņ» Daņilo sacīja: «nepamet dēla, kad manis vairs nebūs. Dievs nedos tev laimi ne šinī, ne viņā saulē, ja pametīsi dēlu. Grūti būs maniem kauliem trūdēt zemē, bet vēl grūtāk būs manai dvēselei!»

«Ko tu runā, mans vīriņ! Vai tu kādreiz nezobojies par mums, vājajām sievietēm? Bet tagad runā pats kā vāja sie-viete. Tev vēl ilgi jādzīvo.»

«Nē, Katrīna, dvēsele nojauš drīzu nāvi. Pasaulē, diezin kāpēc top skumji; nāk ļauni laiki. Ak, es atceros, atceros gadus; tie, bez šaubām, neatgriezīsies. Viņš bija vēl dzīvs, mūsu karaspēka gods un slava, vecais Konaševičs! It kā manu acu priekšā patlaban ietu garām kazaku pulki. Tie bija zelta laiki, Katrīna! Vecais atamans sēdēja melnā zirgā; rokā mirdzēja vadoņa zizlis;

viņam apkārt algoto kazaku pulki; uz visām pusēm vilņojās sarkanā aizkrāciešu jūra Atamans sāka runāt — un visi sastinga kā ierakti. Apraudājās vecais vīrs, kad pieminēja agrākos darbus un kaujas. Ak, kaut tu zinātu, Katrīna, kā mēs toreiz kāvāmies ar turkiem. Man galvā vēl līdz šim redzama rēta. Četras lodes četrās vietās izskrēja man cauri, un neviena rēta nav pilnīgi aizdzijusi. Cik zelta mēs toreiz ieguvām! Dārgakmeņus kazaki grāba cepurēm. Kādus zirgus, Katrīna, kaut tu zinātu, kādus zirgus mēs toreiz atdzinām! Ak, nekarošu iau vairs tā. Liekas, vecs vēl neesmu un arī miesās vingrs, bet kazaka šķēps veļas ārā no rokām, dzīvoju bez darba un pats nezinu, kādēļ dzīvoju. Ukrainā nav kārtības: pulkveži un jesauli plēšas savā starpā kā suņi; nav vecākā galvas pār visiem. Mūsu šlachtiči visu pārgrozījuši pēc poļu paražām, piesavi-nājušies valšķību ... pārdevuši dvēseli, pieņemdami uniju. Zīdisms .aspiež nabaga ļaudis. Ak laiki, laiki, pagājušie laiki! Kur esat palikuši, mani gadi? Aizskrej, mazais, uz pagrabu, atnes man krūzi medusmiestiņa! Uzdzeršu agrākai dzīvei un senajiem gadiem!»

«Kā uzņemsim viesus, pan? No pļavu puses

nāk poļi!» ienākdams istabā, sacīja Stecko.

«Zinu, kādēļ viņi nāk,» Daņilo teica pieceldamies. «Seglo-jiet zirgus, mani uzticamie kalpi! Apvelciet bruņas! Izvilkt zobenus! Neaizmirstiet arī paņemt līdzī svina pupas: viesi jāsaņem pa godam!»

Bet kazaki vēl nebija paspējuši sasēstic-s zirgos un pielādēt musketes, kad poļi jau pārklāja kalnu kā lapas rudenī, birstot no kokiem.

«Ē, te ir ar ko iepazīties!» izsaucās Daņilo, aplūkodams resnos panus, kas uzpūtīgi līgojās pašā priekšā uz zirgiem zelta iemauktos. «Redzams, ka mums vēlreiz būs lemts lieliski padrasēt! Papriecājies jel, kazaka dvēsele, vēl pēdējo reizi! Līksmojieties, puīši: mums atnākuši svētki!»

Un kalnos sākās jandāls; kūšā dzīres: žvīgo zobeni, lido lodes, zviedz un mīņājas zirgi. No kliezieniem galva top dulna; dūmos asaro acis. Viss sajaucies, bet kazaks jūt, kur draugs, kur naidnieks; nodzinkst lode — noveļas brašais jāt-nieks no zirga, nostrinkšķ zobens — aizripo pa zemi galva, ar mēli murminādama nesakarīgus vārdus. Bet pūlī redzama pana Daņilas sarkanā kazaka cepures virsa; krīt acīs zelta josta ap zilo

županu; kā viesulis virpuļo melnā zirga krēpes. Kā putns viņš pavīd drīz še, drīz tur, kliedz un vīcina Damaskas zobenu un cērt pa labi un kreisi. Cērt, kazak! Padzīro, kazak! Remdē savu brašo sirdi; bet nesniedzies pēc zelta iemauktiem un županiem; bradā kājām zeltu un dārg-akmeņus! Dur, kazak! padzīro, kazak! bet atskaties atpakaļ: nekrietnie poļi jau aizdedzina mājas un aizdzen pārbiedētos lopus. Un kā viesulis pāns Daņilo pagriezās atpakaļ, un 'cepure ar sarkano virsu pavīd jau ap mājām, un pūlis tam apkārt top retāks. Ne vienu vien stundu kaujas poļi ar kaza-kiem; tā vienu, kā otru nav visai daudz vairs atlicies, bet pāns Daņilo nepiekūst: ar savu garo šķēpu tas ceļ no segliem jāt-niekus, bradā kājniokus ar savu brašo zirgu. Pagalms top jau klajāks, poļi sāk jau izklīst. Jau kazaki noplēš kritušajiem zeltītos županus un dārgās zirglietas, jau pāns Daņilo gata-vojas dzīties pakaļ poļiem un apskatās, lai savāktu savējos . .. im iesvilās niknumā: viņam parādījās Katrīnas tēvs. Palūk, viņš stāv kalnā un tēmē uz viņu ar musketi. Daņilo sāka dzīt savu zirgu tieši viņam virsū ... Kazak, tu dodies savam postam pretim!... Norīb musketes šāviens — un burvis pazūd aiz kalna.

Tikai uzticamais Stecko redzēja, ka pazibēja sarkanais apģērbs un dīvainā cepure. Kazaks salīgojās un no-krita no zirga. Uzticamais Stecko piesteidzās savam panam: gul viņa pans izstiepies uz zemes un aizvēris gaišās acis; sārtas asinis mutuļo no krūtīm. Bet, redzams, nojauda sava uzticamā kalpa tuvumu, lēni pavēra plakstus, pazibsnīja acīm: «Ardievu, Stecko! Saki Katrīnai, lai nepamet dēlu! Ne-atstājiēt arī jūs viņu, mani uzticamie kalpi!» un aplusa. Izlidoja kazaka dvēsele no ciematnieka miesām; lūpas kļuva zilas. Dus kazaks mūža miegā. Gauži sāka raudāt uzticamais kalps un māj Katrīnai: «Nāc, pane, nāc: padzīrojis tavs pans; gul viņš reibin noreibis uz mitrās zemes. Ilgi nevarēs atžilbt!» Katrīna sasita rokas un nogāzās kā kūlis pār mirušā miesām. «Manu vīriņ, vai tu guli te aizvērtām acīm? Piecelies, manu vismīļo vanadziņ, pasniedz savu rociņu, celies augšā! Palū-kojies kaut reizi vēl uz savu Katrīnu, pakustini iūpas., teic jel kaut vienu vārdiņu! ... Bet tu klusē, tu klusē mans gaišais pan! Tu esi kļuvis zils kā Melnā jūra. Tava sirds nepukst. Kāpēc tu esi kļuvis tik auksts, mans pan? Redzams, manas asaras nav diezgan karstas,

nespēj viņas tevi sasildīt. Redzu, manas raudas nav diezgan skaļas, nevar tevi atmodi-nāt! Kas tagad vadīs tavus pulkus cīņā? Kas auļos tagad tavā melnī kazaku priekšā, skaļi ūvinās un vicinās zobenu' Kazaki, kazaki! Kur jūsu gods un slava? Gul jūsu gods un slava, acis aizvēris, uz mitrās zemes. Aprociet arī mani, ap- rociēt kopā ar viņu! Aizberiet man acis smiltīm! Uzspiediet man kļavas dēļus baltajām krūtīm! Nevajag man vairs mana skaistuma!»

Raud un mokās Katrīna; bet tāle visa ietinas putekļos:* auļo palīgā vecais jesauls Gorobecs.

X

Brīnišķīga ir Dņepra rāmā laikā, kad brīvi un slaidi veļ savus plašos ūdeņus caur mežiem un kalniem. Ne sakustas, ne iekrācas. Skaties, un nevari saprast, vai tas varenais pla-šums kustas vai ne; un liekas, ka tas viss būtu izliets no stikla, un kā gaišzils spoguļa ceļš, bez gala plats, bez gala garš, tek un vijas pa zaļo pasauli. Bet karstajai saulei tad tīk no augstienes nolūkoties un gremdēt starus dzidro ūdeņu dzestrumā un piekrastes mežiem spilgti atspoguļoties ūdenī. Zaļi cirtainie! tie drūzmējas kopā ar lauku puķēm pie ūde-ņiem un, noliekušies, lūkojas tajos un

nevar diezgan no-skatīties, diezgan iztīksmināties ar savu gaišo attēlu, un uzsmaida tam, un apsveic to, vīcinādami zariem. Dņepras dzelmē tomēr viņi neuzdrošinās ieskatīties; neviens cits, tikai saule un zilās debesis tur ieskatās; rets putns aizlaižas līdz Dņepras vidum. Krāšņā! tai līdzīgas nav nevienas upes pasaulē. Brīnišķīga ir Dņepra arī siltā vasaras nakti, kad viss iegrimst snaudā: gan cilvēks, gan zvērs, gan putns, tik dievs vien majestātiski pārskata debesi un zemi un majestātiskā vēzienā izpleš savu karaļmēteli. No mēteļa birst zvaigznes; zvaigznes deg un spīd pār pasauli un visas kopā atspoguļojas Dņeprā. Tās visas Dņepra tur savā tumšajā klēpī: neviena viņai nevar izbēgt — ja nu vienīgi nodziest pie debesīm. Tumšais, gulošām vārnām nosētais mežs un sensenis sašķeltie kalni, nokārušies, pūlas aizsegt viņu kaut vai ar savu garo ēnu, bet velti! Pasaulē nav nekā tāda, kas varētu aizsegt Dņepru! Zilum zila viņa plūst kā nakti, tā dienu; redzama tālē tik tālu, cik tālu sniedz cilvēka acs. "Vairīdamās nakts dzestruma un glauzdamās tuvāk krastam, viņa atstāj aiz sevis sudrabetu plūsmu, un tā atmirdz kā Damaskas zobena asmens; bet pati viņa, tumši zilā, iemigusi no

jauna. Arī tad Dņepra ir brīnišķīga, un nav pasaulē upes, kas viņai līdzinātos! Bet, kad padebešos staigā tumši mākoņu kalni, melnais mežs lokās līdz saknēm, ozoli krakšķ, un mākoņiem cauri izlaužas zibens, apgaismodams uz reizi visu pasauli, — tad Dņepra ir briesmīga. Ūdens pauguri krāc, sizdamies pret kalniem, spīdēdami un vaidēdami gāžas atpakaļ, raud un gaužas tāiē. Tā bēdās nomokās kazaka vecā māte, izvadīdama savu dēlu karā: bezbēdīgs un mundrs viņš jāj melnajā zirgā, rokas sānos iespraudis, cepuri bravurīgi ielocījis; bet viņa raudādama tek tam līdzī, ķeras pie kāpšļiem, tver iemauktus, lauza rokas un pārplūst karstām asarām.

Uz krasta izciļņa mežonīgi melnojas bangojošo viļņu starpā apdeguši celmi un akmeņi. Viļņi triec pret krastu, uz augšu un leju, tur piestājošos laivu. Kurš gan no kazakiem iedroši-nājies tādā laikā vizināties laiviņā, kad vecā Dņepra noskaidusies? Redzams, viņš nezina, ka Dņepra rij cilvēkus kā mušas. Laiva piestāja krastam, un no tās izkāpa burvis. Nav priecīgs viņš; viņu sarūgtina bēres, ko kazaki sarīkoja par godu savam kritušajam panam. Poļi dārgi samaksāja: četr-desmit divi pani ar visām zirglietām un

županiem un trīs-desmit trīs kara kalpi sakapāti gabalos, bet pārējos ar visiem zirgiem aizdzina gūstā pārdot tatariem. Pa akmens kāpnēm viņš nokāpa lejā, kur dziji pazemē, apdegušu celmu starpā, viņam bija izrakta zemnīca. Viņš iegāja klusi, durvis nečik- stinādams, nolika podu uz galda, kas bija apklāts ar galdautu, un sāka savām garajām rokām mest podā kādas nezināmas zāles; paņēma kausu, kas bija izgrebts no kāda savāda koka, pasmēla ar to ūdeni un lēja podā, kustinādams lūpas un pestelodamies. Istabā parādījās sārta gaisma, un briesmīgi bija ieskatīties viņam tad sejā : tā izskatījās asiņaina, melnas rievās izvagoja to, bet acis zvēroja kā uguns. Neķītrais grēci-nieks! Bārda jau sen nosirmojusi, seja izvagota rievām, pats izkaltis, bet arvien vēl piekopj bezdievīgus darbus. Istabas vidū noplīvoja balts mākonis, un kaut kas priekam līdzīgs atmirdzēja viņam sejā; bet kāpēc viņš pēkšņi sastinga ar vaļēju muti, neuzdrošinādamsies pakustēties, un kāpēc mati uz galvas viņam saslējās kā sari stāvus? Mākonī viņa oriekšā atvizēja kāda brīnišķīga seja. Nelūgta, neaicināta tā bija ieradusies pie viņa viesos; arvien vairāk tā noskaidrojās un urbās viņā

savām nekustīgajām acīm. Tās sejas panti, uzacis, acis, lūpas — viss viņam svešs: savu mūžu viņš nebija to redzējis. Un briesmīga, likās, tajā bija maz, bet nepārvaramas šausmas pārņēma viņu. Bet nepazīstamā, dīvainā galva mākonī visu laiku nekustīgi raudzījās viņā. Mākonis jau izgaisa, bet nepazīstamā seja izveidojās vēl krasāk, un asās acis neatrāvās no viņa. Burvis kļuva bāls kā audekls, ieklie-dzās nelabā, mežonīgā balsī un apgāza podu... Viss izgaisa.

XI

«Apmierinies, mana mīlā māsa!» vecais jesauls Gorobecs runāja: «sapņi reti kad saka taisnību.»

«Noliecies atpūsties, māsiņ!» teica viņa jaunā vedekla: «es atsaukšu veceni, zīlētāju: tai nekāds spēks nevar pretim stāties: viņa tev izlies nobīli.»

«Nebīsties nekā!» teica viņa dēls, tverdams zobenu: «ne-viens neaizskars tevi!»

Nomākusies, miglainām acīm Katrīna raudzījās visos un nevarēja atrast vārdu. «Sagādāju pati sev postu: izlaidu viņu!» Beidzot viņa pateica:

«Nav man miera no viņa! Jau desmit dienu esmu pie jums te Kijevā, bet manas bēdas nav

ne par pilienu mazinājušās. Domāju klusībā audzināt dēlu atriebei... Šausmīgs, šausmīgs viņš man parādījās sapnī. Lai dievs nedod jums viņu ieraudzīt! Sirds man vēl tagad nemierīgi pukst. Sakapāšu tavu bērnu, Katrīna! viņš kļiedza, ja nenāksi pie manis par sievu ...» un raudādama viņa metās pie šupuļa, bet izbie-dētais bērns izstiepa rociņas un kļiedza.

Jesaula dēls kūšāja un kvēloja aiz dusmām, klausīdamies lādās runās.

Iekvēlojās arī pats jesauls Gorobecs. «Lai tik viņš pa-mēģina, nolādētais antikrists, atnākt šurpu: dabūs just, vai vecā kazaka rokā vēl ir spēks. Dievs redz,» viņš teica, pacel-dams uz augšu skaidrās acis, «vai es nesteidzos sniegt palī-dzīgu roku brālim Daņilo? Viņa svētā griba! atradu jau aukstajā gultā, kur bija noguldīti daudzi jo daudzi kazaki. Bet par to, vai nebija diženas bēres viņam? Vai kaut vienu poli palaidām dzīvu? Apmierinies jel, mans bērns! Neviens neiedrošināsies nodarīt tev ko ļaunu, tas varētu notikt vienīgi tad, ja manis un mana dēla vairs nebūtu.» Beidzis runāt, vecais jesauls piegāja pie šupuļa, un bērns, ieraudzījis sudrabā kaltu, sarkanu pīpi un spožās šķiltavas, kas

viņam karājās siksnā pie jostas, izstiepa pēc tām rociņas un iesmējās. ' Atsities tēvā! » vecais jesauls sacīja, noņemdam pīpi no jostas un atdodams bērnam; «vēl nav izkāpis no šūpuļa, bet domā jau kūpināt pīpi!»

Katrīna klusu nopūtās un sāka kustināt, šūpuli. Norunāja nakti pārļaut kopā, un pēc īsa brītiņa visi aizmiga, aizmiga arī Katrīna.

Pagalmā un mājā viss bija klusu; negulēja tikai kazaki, kas stāvēja sardzē. Pēkšņi Katrīna iekliegdamās uzmodās, un viņai līdzī uzmodās visi. «Viņš ir nokauts, viņš ir nodurts!» viņa kļiedza un metās pie šūpuļa. Visi apstāja šūpuii un pār- fkmēņojās no bailēm, redzēdami, ka tajā gulēja nedzīvs bērns. Ne skaņa nenāca nevienam pār lūpām, neviens ne-saprata, ko lai domā par nedzirdēti ļauno darbu.

XII

Tālu no Ukrainas, izbraucot cauri Polijai, garām arī ļaužu pilnajai pilsētai Lembergai, stiepjas augstu kalnu grēdas. Kalns aiz kalna, kā akmens važas tie aptver zemi pa kreisi un pa labi un iekal to akmens valnī, lai tur neielauztos ša1 - tošā, nemierīgā jūra. Akmens važas iestiepjas Valachijā un Septiņkalnes apgabalā un kā

pakavveidīga masa nostājas starp Galicijas un Ungārijas tautām. Mūsu pusē nav tādu kalnu. Acs nevar tos pārredzēt, bet uz daža no tiem cilvēks vēl nav spēris savu kāju. Dīvains arī viņu veids: vai tik untu-mainā jūra vētras laikā nav izgājusi no plašajiem krastiem, uzvirpuļojusi gaisā savas bezveidīgās bangas, un tās tur pār • akmeņojušās, palikušas nekustīgi stāvam? Vai nav atrāvušies no padebešiem smagie mākoņi un nogāzušies zemē? jo arī tie >r tādā pašā svina pelēkā krāsā, bet. baltās virsotnes mirdz un laistās saulē. Līdz Karpatu kalniem vēl var dzirdēt krievu valodu, arī aiz kalniem šur un tur it kā atskan pa vārdam dzimtā valodā, bet tad tālāk jau vairs nav ne tā ticība, ne valoda. Tur dzīvo diezgan lielā ungāru tauta, jāz zirgos, bērtas un dzer ne sliktāk par kazakiem, bet par zirgu lietām un dārgiem kaftaniem neskopojas vilkt no kabatas ārā čerr voncus. Kalnu starpās lieli un plaši ezeri. Tie nekustīgi kā stikls un kā spogulis atveido sevī kailās kalnu virsotnes un zaļās pakājes. Bet kas gan nakts vidū, — vai zvaigzne? mirdi vai ne, — jāz lielā, melnā zirgā? Kas tas par milzeni ar ne-cilvēcisku augumu, kas auļo pa kalnu nogāzēm, pāri ezeriem, spoguļojas ar savu milzu

zirgu nekustīgajos ūdeņos un kura bezgalīgā ēna
baismīgi slīd pa kalniem? Mirdz kaltās bruņas,
pār plecu pīķis; zobens žvadz pie segliem, bruņu
cepure no-laista; pavīd melnas ūsas; acis
aizvērtas; plaksti nolaisti; — viņš guļ un
aizmidzis tur pavadu: un viņam aiz muguras tai
pašā zirgā sēž bērns — pažs un arī guļ, un miegā
turas pie jātnieka. Kas viņš tāds, uz kurieni, kādā
nolūkā jā? Kas to lai pasaka! Ne dienu un ne
divas viņš tur tā jā pa kalniem. Aust diena, uzlec
saule, viņš nav redzams; retumis tikai kal-nieši
ievērojuši, ka kalniem pārslīd kāda gara ēna, bet
debesis skaidras, un mākoņu tur nav. Bet, tikko
nakts klāj savu segu pār zemi, viņš atkal parādās
un atspoguļojas ezeros, bet aiz viņa drebēdama
auļo viņa ēna. Viņš pārjājis jāti pāri dau-dziem
kalniem un uzjājis Krivanā. Karpatos nav
augstāka

kalna par šo: kā karalis tas paceļas pāri citiem.
Tur apstājās zirgs un jātnieks un vēl dziļāk
iegrima miegā, un mākoņi, nolaizdamies,
aizsedza viņu.

XIII

«Tss... klusāk, sieva! Netrokšņo tā! mans bērns
ir aiz midzis. Ilgi kļiedza mans dēls, tagad guļ.

Iešu uz mežu, sieva' Bet ko tu tā skaties manī? Tu esi šausmīga: tev no acīm dzelzs knaibles stiepjas... uch, kādas garas! un deg kā uguns! Tu, droši vien, ragana! A .k, ja tu esi ragana, tad pa-zudi no šejienes! Tu nozagsi manu dēlu. Kāds neprašā šī? jesauls: viņš domā, ka man prieks dzīvot Kijevā; nē, te ir mans vīrs, ir dēls, kas gan pieskatīs māju? Aizgāju tik klu-sītiņām, ka ne kaķis, ne suns nesadzirdēja. Tu, sieva, gribi kļūt jauna — tas nepavisam nav grūti: vajag tik dejojot; ska-ties, kā es dejoju . . .» un, izrunājusies tik nesakarīgi, Katrīna sāka griezties dejā, neprātīgi skatīdamās uz visām pusēm un iespiedusi rokas sānos. Spiegdama viņa piecirta kājām; ne-samērīgi, bez takts dimdēja sudraba pakaviņi. Nesapītās mel-nās pīnes lēkāja uz baltā kakla. Kā putns, neapstādamās, mētādama rokas un galvu, viņa lidoja, un likās, ka bezspēki vai nu nogāzīsies gar zemi, vai izlidos no pasaules. Nobēdājusies stāvēja vecā aukle, un dziļās grumbas viņai pildījās asarām; smags akmens gulēja uz sirds uzticamajiem kalpiem, kas noraudzījās savā panē. Viņa bija jau gluži nokususi un smagi cilāja kājas uz vienas vietas, domādama ka dejo kazaku «Man ir kakla rota,

puiši,» viņa teica, beidzot norimusi, «bet jums nav!... Kur mans virs?» viņa pēkšņi iekliedzās, izrau-dama aiz jostas aizsprausto turku dunci. «Ak! tas nav tāds nazis, kāds vajadzīgs.» To sakot, viņai acīs saskrēja asaras un sejā parādījās skumjas. «Manam tēvam sirds gul dziļi: šis nazis neaizsniegs to. Viņam sirds izkalta no dzelzs: viņam to izkaluši kāda ragana pekles ugunīs. Kāpēc nenāk mans tēvs? Vai viņš nezina, ka laiks viņu nodurt? Redzu, viņš grib, lai es aizeju pie viņa...» Un nenobeigusi, savādi iesmējās. «Man ienāca prātā jocīgs notikums: atcerējos, kā apraka manu vīru. Viņu taču apraka dzīvu. .. kādi smieklī sagrāba mani!... Klausieties, klausieties!» un runas vietā viņa sāka dziedāt dziesmu:

Ripo rati asiņaini,
Tais ratos kazaks gul
Sašauts, sakapāts ...
Labajā rokā šķēpu tura,
No tā šķēpa asinis tek.
Tek upe asinaina,
Pie upītes gotaa stāv.
Gobā krauklis kraukā,
Pēc kazaka māte raud.
Neraudi, māt, neskumdtnies,

Tāpēc ka tavs dēls apņēmis sievu,
Apņēmis pani — baltroci,
Klajā laukā zemnīcu
Bez durvīm un bez logiem.
Dziesma nu ir beigusies.
Dejo zivtiņa ar vēzi...
Bet, kas mani nemīļos,
Tas lai iet pie velna mātes!

Tā viņai sajaucās visas dziesmas. Jau dienas divas viņa dzīvo savā mājā un negrib neko dzirdēt par Kijevu, dievu ne-lūdz, no ļaudīm vairās un no rīta līdz vakaram klīst pa tum-šām ozolu birzīm. Asie zari skrāpē balto seju un plecus, vējš purina izrisušās pīnes; rudens lapas čab viņai zem kājām, ne uz ko viņa negriež vērības. Nokrēsli, kad vakara blāzma jau dziest, zvaigznes vēl nerādās, mēness nespīd, pa mežu staigāt drausmīgi: pa kokiem skrāpējas un ķerstās aiz zariem nekristītie bērni, raud, smejas, veļas kamolā pa ceļu un kup-lajām nātrēm; no Dņepras vilņiem izskrien pulkiem meitenes, kas ņēmušas tur savu galu, mati līst no zaļās galvas uz pleciem; ūdens, skaļi čalodams, tek no garajiem matiem uz leju, un meitene redzama cauri ūdenim kā stikla kreklā, lūpas dīvaini

smaida, vaigi kvēlo, acis vilina dvēseli laukā... viņa sasildītu mīlā, viņa noslāpētu skūpstiem .. Bēdz! kristīgais cilvēks! viņas lūpas — ledus, gulta — augstais ūdens; viņa nokutinās tevi un ievilks upē. Katrīna neskatās ne uz ko. nebaidās, neprātīgā, no laumām, skraida vēlu ar savu nazi un meklē tēvu.

Agri no rīta atbraucis kāds ciemiņš; dižena auguma, sar-kanā županā un apprasās par panu Daņilo; dabū visu dzirdēt, izslauka piedurknē asaru pilnās acis un rausta plecus. Viņš cīnījies kopā ar nelaiķi Buruļbašu; kopā viņi kāvušies ar krimiešiem un turkiem; vai viņš varēja domāt, ka panam Daņilo būs tāds gals? Viesis stāsta vēl daudz ko citu un grib redzēt pani Katrīnu.

Katrīna no sākuma nemaz neklausījās to, ko viesis stāstīja, uz beigām sāka kā saprātīga ieklausīties viņa runā. Viņš stās-tīja par to, ka viņi dzīvojuši kopā ar Daņilu kā brālis ar brāli; kā slēpušies no krimiešiem zem laivām .. . Katrīna klausījns un nenolaida no viņa acis. «Viņa atlabs!» puiši domāja, ska-tīdamies viņā. «Sis viesis viņu izārstēs. Viņa jau klausās k-i saprātīga!»

Pa tam viesis sāka stāstīt, ka reiz vaļsirdīgā

sarunā pans Daņilo viņam teicis: «Paklausies, brāli Kapran, kad pēc dieva prāta manis vairs nebūs šai pasaulē, tad pieņem manu sievu, un lai viņa kļūst tev par sievu...» Drausmīgi viņā ieurbt s acīm Katrīna. «Ā!» viņa iekliedzās, «tas ir viņš! tas ir tēvs!» un metās viņam virsū ar nazi. Tlgi viņš cīnījās, pūlēdamies izraut viņai nazi; beidzot izrāva, atvēzējās — un notika drausmīgs darbs: tēvs nodūra savu ārprātīgo meitu. Pār-steigtie kazaki gribēja mesties viņam virsū, bet burvis jau bija paspējis uzlēkt zirgā un pazust no redzes.

XIV

Aiz Kijevas parādījās nedzirdēts brīnums. Visi pani un atamani salasījās skatīties šo brīnumu: pēkšņi varēja ieska-tīties tālu visās pasaules malās. Tālumā mirdzēja zilais Limans, aiz Limana izplētās Melnā jūra. Piedzīvojuši ļaudis pazina arī Krimu, kas kā kalns pacēlās iz jūras, un purvaino Sivaišu. Pa kreisi bija redzama Galicija. «Bet kas tas tur?» sapulcējušies ļaudis iztaujāja vecākos cilvēkus, norādīdami uz pelēkām un baltām virsotnēm, kas rēgojās tālu pie debe-sīm un vairāk līdzinājās mākoņiem.

«Tie ir Karpatu kalni!» vecie ļaudis sacīja: «to starpā ir tādi, no kuriem sniegs mūžam nenokūst,

bet mākoņi tur pie-stāj un pārnakšņo.» Parādījās jauns brīnums: no paša aug-stākā kalna nozuda mākoņi, un uz tā virsotnes parādījās cil-vēks zirgā, pilnā bruņinieka ietērpā, aizvērtām acīm, un tik skaidri saskatāms, it kā atrastos pavisam tuvu. Laužu pūlī, kas bailu pārņēmti brīnījās, kāds cilvēks uzlēca zirgā un, bailīgi apkārt skatīdamies, it kā meklēdams acīm, vai kāris nedzenas tam pakal, steigšus, no visa spēka sāka triekt zirgu. Tas bija burvis. Kas viņu tā izbiedēja? Ielūkojies dīvainajā bruņiniekā, viņš ar izbailēm pazina viņā to pašu seju, kas viņam nelūgta bija parādījusies tobrīd, kad viņš pestējoja Viņš pats nevarēja izprast, kāpēc viņš tā samulsa, viņu redzot, un, bailīgi apkārt skatīdamies, viņš aulēkšoja savā zirgā, līdz uznāca vakars un parādījās zvaigznes. Tad viņš atgriezās mā-jās varbūt izzināt no nešķīstajiem gariem, ko tāds brīnums nozīmē. Jau viņš gribēja ar zirgu lēkt pāri šaurai upītei, kas ar līkumu bija iegrauzusies ceļā, kad -zirgs pēkšņi pašā lēcienā apstājās, pagrieza pret viņu purnu un — tavu brīnumu — iesmējās! Baltie zobī divās rindās drausmīgi mirdzēja nakts tumsā. Burvim sacēlās mati uz galvas stāvus. Viņš mežonīgi iekliedzās

un sāka raudāt kā negudrs, un dzina zirgu tieši uz Kijevu. Viņam likās, ka no visām pusēm skrej viņu ķert: koki tumšā pūlī kā dzīvi apstāja viņu, mādami melnajām bārdām un, izstiepdami garos zarus, centās viņu nožņaugt; zvaigznes, likās, skrēja viņam pa priekšu, norādīdamas visiem uz grēcinieku; pats ceļš, šķitās, dzinās viņam pa pēdām pakal.

Izmisušais burvis laidās uz Kijevu, uz svētajām vietām.

XV

Vientulīgs sēdēja savā alā pie svētbilžu lampiņas svētais vientulis un nenolaida acis no svētās grāmatas. Jau daudz gadu viņš tā noslēdzies savā alā; viņš jau pagatavojis sev no dēļiem zārku, kur gulēja kā gultā. Svētais sirmgalvis aizvēra savu grāmatu un sāka lūgties... Pēkšņi ieskrēja dīvaina, drausmīga izskata cilvēks. Pirmo reizi izbrīnījās svētais mūks un atkāpās, ieraudzījis tādu cilvēku. Tas viscaur drebēja kā r.pšu lapa; acis mežonīgi blenza; drausmīga uguns dzirkstīja bailu pilnajās acīs; viņa izķēmotā seja sacēla drebuļus dvēselē.

«Tēvs, lūdz! lūdz!» viņš izmisis iekliedzās: «aizlūdz par manu pazudušo dvēseli!» un

nogāzās gar zemi.

Svētais vientulis pārkrustījās, paņēma grāmatu, atvēra un izbailēs atkāpās, un grāmata nokrita zemē: «Nē, nedzirdētais grēcinieki Tev nav apžēlas! Bēdz prom no šejienes! Nevaru aizlūgt par tevi!»

«Nevari?» kā neprātā iekliedzās grēcinieks.

«Skaties: svētie burti grāmatā pielijuši asinīm . .. Vēl ne-kad pasaulē nav bijis tik liels grēcinieks!»

«Tēvs! Tu smeji par mani!»

«Ej, nolādētais grēcinieki Es nesmejos par tevi. Bailes pārņem mani. Nav labi cilvēkam būt ar tevi kopā!»

«Nē, nē! Tu smeji, nerunā . .. Redzu, ka tev mute vaļā: lūk, rindām spīd tavi vecie zobi! ...»

Un kā ārprātīgs viņš metās un nokāva svēto vientuli.

Kaut kas smagi ievaidējās, un vaidi izskanēja cauri laukam un mežam. Aiz meža pacēlās vājas, izkaltušas rokas gariem nagiem: padraudēja un pazuda.

Un viņš nejuta vairs ne baiļu, ne kā cita. Viss viņam rādījās kā miglā: ausīs džinkstēja, galvā dūca it kā no paģi-rām, un viss, kas bija acu

priekšā, ietinās kā zirnekļa audos. Uzlēcis zirgā, viņš jāja tieši uz Kaņevu, domādams no turienes caur Čerkasjiem virzīties tieši uz Krimu pie tatariem, pats nezinādams, kādā nolūkā. Viņš jāj vienu dienu, otru, bet Kaņevas kā nav, tā nav. Ceļš pazīstams, jau sen vajadzēja būt klāt, bet Kaņeva nav redzama. Notālēm pavīdēja baznīcu torņi; nav tomēr Kaņeva, bet Sumška. Burvis bija pārsteigts, redzēdams, ka aizjājis pavisam uz otru pusi. Dzina zirgu atpakaļ uz Kijevu, un pēc dienas parādījās pilsēta, taču ne Kijeva, bet Galiča, kas bija vēl tālāk no Kijevas nekā Sumška, jau tuvu pie Ungārijas. Nesapratnē viņš atgriezās zirgu no jauna atpakaļ, bet nojauš atkal, ka jāj uz pretējo pusi, un arvien uz priekšu. Neviens cilvēks pasaulē nevarētu pateikt, kas notika burvja dvēselē; bet, ja kāds tur ieskatītos un redzētu, kas tur notiek, tas naktīs nevarētu gulēt un ne reizes vairs neiesmiētos. Tā nebija ne ļaunprātība, ne bailes, ne niknas dusmas. Nav tāda vārda pasaulē, ar ko to varētu nosaukt. Viņu dedzināja, cepināja, viņam gribējās samīdīt ar savu žirgt', visu pasauli; visu zemi no Kijevas līdz Galičai ar visiem ļaudīm, ar visu ņemt un noslīcināt Melnajā jūrā. Bet to viņš negribēja

darīt aiz ļaunprātības; nē, viņš pats nezināja kāda iemesla pēc. Viņš nodrebēja, kad ieraudzīja tuvu sev priekšā Karpatus un augsto Krivanu, kas savu pakausi bija apsedzis ar pelēku mākonī kā ar cepuri: bet zirgs arvien vēl joņoja uz priekšu un aulēkšoja jau pa kalniem. Mākonī pēkšņi izklīda, un viņa priekšā parādījās drausmīgā diženumā jātnieks . . . Viņš pūlas apturēt zirgu, cieši pievelk laužņus; zirgs neganti iezviedzas, saceldams krēpes, un joņo pretim bruņiniekam. Burvim liekas, ka viss viņā pamirst, ka ne-kustīgais jātnieks atdzīvojas, atver uzreiz acis, ierauga burvi, kas joņo tam klāt, un iesmejas. Kā pērkons atbalsojas šie smieki kalnos un ieskanēja burvim sirdī, satricinādami visu viņa iekšieni. Viņam rādījās, it kā kāds spēcīgs vīrs būtu iegājis viņā, staigātu pa viņa iekšieni un dauzītu ar veseriem sirdi, dzīslas... tik drausmīgi viņā atbalsojās šie smieki!

Jātnieks ar savu briesmīgo roku satvēra burvi un pacēla gaisā. Vienā mirklī burvis bija miris un atvēra pēc nāves acis, bet bija jau mironis un skatījās kā mironis. Tik briesmīgi neskatās ne dzīvs cilvēks, ne arī no mirušiem piecēlies. Viņš grozīja uz visām pusēm savas nedzīvās acis un

ieraudzīja miroņus, kas bija piecēlušies no kapiem Kijevā, Galicijā, Karpatos, un kas visi bija viņam līdzīgi sejā kā divi ūdens, pilieni.

Bālum bāli, viens par otru lielāks, viens par otru kaulai-nāks, viņi sastājās ap jātnieku, kas turēja rokā briesmīgo laupījumu. Vēlreiz iesmējās jātnieks un iesvieda to bez-dibenī. Un visi miroņi nolēca bezdibenī, saķēra nosviesto un iecirta viņā savus zobus. Vēl viens, lielāks par visiem, briesmīgāks par visiem, gribēja pacelties no zemes, bet ne-varēja, nebija spēka to izdarīt, — tik liels viņš bija izaudzis zemē; bet, ja būtu piecēlies, būtu sagravis visus Karpatus, visu Septiņkalni un Turciju. Viņš tikai mazliet pakustējās, — un visa zeme sāka trīcēt, un visur gruva mājas, un daudz cilvēku aizgāja bojā.

Bieži Karpatos dzirdama svilpšana, it kā tūkstoš sudmalu saviem ratiem kultu ūdeni, — tur necaurejamā bezdibenī, kur neviens cilvēks vēl nav ieskatījies, baidīdamies iet ga-rām, miroņi plosa mironi. Nereti noticis, ka zeme trīcējusi visā pasaulē no viena gala līdz otram. Tas ceļas caur to, izskaidro mācīti ļaudis; ka kaut kur jūras tuvumā ir kalns, no kura izšaujas uguns un izplūst karstas upes. Bet vecie ļaudis, kas dzīvo

Ungārijā un Galicijā, zina to labāk un saka, ka tur grib piecelties zemē izaugušais, lielais mironis un tricīna zemi.

XVI

Gluchovas pilsētā ļaudis pulcējas ap sirmgalvi banduristu un jau kādu stundu klausās, kā aklais spēlē banduru. Tik brī-nišķīgas dziesmas un tik labi vēl neviens bandurists nebija dziedājis. Vispirms par bijušajiem atamanu Sagaidačnija un Chmeļņicka laikiem. Toreiz bija citādi laiki: kazaki tad bija slaveni, ar zirgiem mīdīja ienaidniekus, un neviens neuzdrošinājās smieties par viņiem. Sirmgalvis dziedāja arī jaut-ras dziesmas un pievērsa savas acis ļaudīm, it kā būtu redzīgs; bet pirksti ar tiem piestiprinātiem kauliņiem lidoja kā mušas pa stīgām, un likās, ka stīgas spēlēja pašas no sevis, bet ļaudis visapkārt, vecie noliektām galvām, bet jaunie sirmgalvim pievērstām acīm, neiedrošinājās ne sačukstēties savā starpā.

«Pagaidiet,» sirmgalvis sacīja, «uzdziedāšu jums par kādu senu notikumu.» Ļaudis saspiedās vēl ciešāk kopā, un vecais sāka dziedāt:

«Pana Stefana, Septiņkalnes kņaza,
Septiņkalnes kņazs bija arī poļu karalis, laikā

dzīvoja divi kazaki: Jānis un Pēteris. Dzīvoja viņi kā brālis ar brāli. «Ievēro, Jāni, visu, ko iegūsi, visu uz pusēm: ja vienam prieks, prieks arī otram; ja vienam bēdas — bēdas abiem; ja viens iegūst laupījumu — uz pusēm to; ja kāds no mums krīt gūstā, — otram jāpārdod viss un jāizpērk, bet, ja to nevar, pašam jādodas gūstā.» Un tiešām, visu, ko kazaki ieguva, visu dalīja uz pusēm; ja nolaupīja svešus lopus vai zirgus — visā dalījās uz pusēm.»

«Karalis Stefans karoja pret turku. Jau trīs nedēļas viņš kaujas pret turku, bet nevar viņu izdzīt. Bet turkiem bija tāds pašā, kas viens pats ar desmit janičariem varēja sakaut veselu pulku. Karalis Stefans izziņoja, ka, ja atradīsies tāds drošinieks, kas atvedīs pie viņa šo pašā, dzīvu vai mirušu, viņš dod viņam vienam tik daudz algas, cik saņem viss kara-spēks. «Iesim, brāli, medīt šo pašā!» brālis Jānis saka Pēterim. Un kazaki aizgāja — viens uz vienu, otrs uz otru pusi.»

«Vai Pēteris būtu vai nebūtu notvēris pašā, bet Jānis jau ved pašā arkanā, kas uzņemts tam kaklā, pie paša karaļa. «Krietns puisis!» karalis Stefans sacīja un pavēlēja izmaksāt viņam vienam tādu algu, kādu saņem viss karaspēks; un pavēlēja

ierādīt viņam zemi tur, kur viņam patīk, un dot tik. daudz lopu, cik viņš vēlas. Tiklīdz Jānis bija saņēmis algu 110 karaļa, tai pašā dienā izdalīja visu uz pusēm ar Pēteri. Pēteris paņēma pusi karaļa dotās algas, bet nevarēja paciest to, ka Jānis bija guvis tādu godu no karaļa, un dziļi sirdī ieslēpa atriebes domas.»

«Abi bruņinieki jāja uz karaļa dāvāto zemi aiz Karpatiem. Kazaks Jānis uzsēdināja zirgā sev aiz muguras savu dēlu un piesaistīja viņu sev. Metas jau krēsla — viņi vēl arvienu jā. Mazulis aizmidzis; sāk snaust arī pats Jānis. Nesnaud, kazak, kalnos ceļi bīstami! Bet kazakam tāds zirgs, kas pats visur zina ceļu: nepaklups un nespers nepareiza soļa. Kalnu starpā dziļa aiza, aizai dibenu vēl neviens nav saskatījis. Cik tālu debess no zemes, tik tālu aizā līdz dibenam. Bet gar pašu bez-dibeni ceļš — divi cilvēki vēl var jāt viens otram blakus, bet trīs ne par ko. Vērīgi sāka soļot zirgs ar snaudošo kazaku. Līdzās jāja Pēteris, aiz prieka drebēdams un aizardams elpu. Apskatījās visapkārt un nogrūda paša īsto brāli aizā; un zirgs ar kazaku un bērnu nolidoja bezdibenī.»

«Noturējās kazaks tomēr aiz zara, tikai zirgs

viens pats nolidoja dibenā. Ar dēlu uz muguras viņš sāka rāpties uz augšu: bija jau gandrīz augšā, kad pacēla acis un ieraudzīja, Pēteris izstiepis šķēpu, lai atgrūstu viņu atpakaļ. «Ak, dieviņ, taisnais! labāk nebūtu pacēlis acis, tad neredzētu, ka paša brālis pacel šķēpu, lai nogrūstu mani atpakaļ!.. . Manu mīlo brāli! nodur mani ar šķēpu, ja jau man tas tā novēlēts, bet pieņem dēlu: ko nevainīgais bērns noziedzies, ka viņam jā-mirst tādā briesmīgā nāvē?» Pēteris iesmējās un pagrūda viņu ar šķēpu, un kazaks ar bērnu nogāzās bezdibenī. Pēteris paņēma sev visu mantu un sāka dzīvot kā turku pašā. Ne-vienam nebija tādi zirgu pulki kā Pēterim; aitu un aunu nekur tik daudz nebija. Un Pēteris nomira.»

«Kad Pēteris bija miris, tad dievs aicināja abu brāļu, Pētera un Jāņa, dvēseles uz tiesu. «Šis cilvēks ir liels grēci-nieks!» dievs teica. «Jāni! nevaru ātrumā atrast viņam pie-mērotu sodu; izvēlies tu pats viņam sodu!» Ilgi gudroja Jānis, izdomādams sodu, un beidzot teica: «Šis cilvēks nodarījis man pārāk daudz pāri: nodeva savu brāli kā Jūdass un iz-deldēja manu cienījamo cilti un pēctečus zemes virsū. Bet cilvēks bez godīgas cilts un pēcnācējiem ir kā labības grauds, kas

iesēts zemē uin velti tur pazudis. Nav uzdīdzis, un ne-viens pat zināt nedabū, 'ka tāds grauds ticis iesēts.»

«Izdari, dievs, tā, lai visa viņa cilts nebauda laimi zemes virsū; lai viņa cilts pēdējais būtu tāds ļaundaris, kāds pasaulē vēl nav bijis, un lai katrs viņa ļaunais darbs laupītu mieru viņa senčiem kapenēs, un lai tie, pasaulē nepieredzētas mokas ciezdami, nāktu ārā no saviem kapiem! Bet nodevējs Pēteris lai nevarētu piecelties un tāpēc ciestu vēl rūgtākas mokas, lai ēstu neprātā zemi un locītos zem zemes!»

«Un, kad pienāks atmaksas stunda tā cilvēka ļaundarībām, tad pacel mani, dievs, iz tā bezdibeņa zirgā uz visaugstāko kalnu, un lai viņš atnāk pie manis, un es nosviedīšu viņu no tā kalna visdziļākā bezdibenī, uin visi miroņi, viņa vectēvi un sentēvi, kur viņi savā dzīves laikā arī nebūtu dzīvojuši, lai visi sanāktu no visām zemes malām un grauztu viņu par tām mokām, iko viņš tiem nodarījis, un lai mūžam grauztu viņu, un lai es varētu papriecāties, noskatīdamies viņa mokās. Bet Jūdass Pēteris lai nevarētu piecelties no zemes, lai arī alktu grauzt, bet grauztu pats sevi, un viņa kauli lai augtu jo ilgāk, jo vairāk, un

lai caur to viņa sāpes kļūtu vēl lielākas. Tās būs viņam visbriesmīgākās mokas, jo nav lie-lāku moku, kā gribēt atriebt un nevarēt atriebt.»

«Cilvēk, tu esi izdomājis briesmīgu sodu!» dievs sacīja. Lai viss notiek tā, kā tu esi sacījis; bet arī tev jāsež mūžam tur savā zirgā un debesu valstībā tu netiksi, kamēr tu tur sēdēsi savā zirgā!» Un viss notika tā, kā bija sacīts: vēl līdz šai dienai stāv Karpatos dīvainais bruņinieks zirgā un no-skatās, ka bezdibenīgajā aizā miroņi grauž mironi, un jūt, ka zemē gulošais mironis aug, grauž šausmīgās mokās pats savus kaulus un briesmīgi tricina visu zemi»

Jau aklais bija beidzis savu dziesmu; jau sāka par jaunu viņš trinkšķināt stīgas; jau sāka dziedāt dēkainas teiksmas par Chomu un Jeromu, par Stkļaru Stokozu . . . bet ne vecie, ne jaunie arvien vēl nevarēja atjēgties un ilgi vēl stāvēja, galvas nodūruši, pārdomādami briesmīgo pagātnes notikumu.

IVANS FJODOROVICS ŠPONKA UN VIŅA KRŪSTMĀMIŅĀ

Ar šo stāstu notika atgadījums: mums to atstāstīja no Gadjačas atbraukušais Stepans Ivanovičs Kuročka. Jums jāzina, ka atmiņa man, grūti ir pateikt, cik nelādzīga: saki vai nesaki, viss vienalga. Tikpat kā ūdeni sietā liet. Pazīdams savu vājību, tieši palūdzu viņu uzrakstīt to burtnīciņā. Nu, lai dievs viņam dod veselību, priekš manis viņš arvien bija labs cilvēks, ņēmās un uzrakstīja. Es to ieliku mazajā galdiņā; jūs, domāju, to labi pazīstat; tas stāv kaktā, kad ieiet pa durvīm... Jā, aizmirsu, ka jūs pie manis nekad neesat bijuši. Mana vecene, ar kuru jau trīsdesmit gaidu dzīvoju kopā, nav savu mūžu lasīt mācījusies, — nav ko slēpt. Lūk, ievēroju, ka viņa cep pīrādziņus uz kāda papīra. Pīrādziņus viņa, mīlie lasītāji, cep brīnišķīgi jaukus; labākus pīrādziņus jūs nekur neēdīsiet. Paskatījos nez' kā pīrādziņam apakšpusē — skatos: rakstīti vārdi. Sirds man it kā pare-dzēja: pieeju pie galdiņa — no burtnīciņas ne puse vairs nav atlikusi. Pārējās

INILOLAJS GOGOLIS
IVANS FJODORVIČS
ŠPONKA UN VIŅA
KRUSTMĀMIŅA

lapas visas izvazājusi pīrāgiem! Ko darīsi? Uz vecuma dienām jau neiesi kauties! Pērn gadījās braukt cauri Gadjačai; tīšam, nenobrauci® līdz pilsētai, iesēju mezglu, lai neaizmirstu palūgt par to Stepanu Ivanoviču. Ar to vēl nepietika. nosolījos pats sev: tikko nošķaudīšos šķaudīšos pilsētā, tā tas jāatceras. Viss velti. Izbraucu cauri pilsētai, ir nošķaudījos, ir nošņaucos kabatas lakatiņā, bet tomēr aizmirsu; atcerējos tik, kad biju jau aizbraucis verstis sešas aiz zastavas. Neko darīt, bija jāiespiež bez beigām. Ja nu tomēr kāds gribētu zināt, par ko iet runa tālāk šinī stāstā, tam tikai jāaizbrauc uz Gadjaču un jāpalūdz Stepans Ivanovičs. Viņš ar lielāko prieku pastāstīs jums to, kaut vai no jauna, no sākuma līdz galam. Viņš dzīvo netālu no mūra baznīcas. Tur nogriežas tāda maza šķērsieliņa; kā iegriežas šķērsieliņā, tā tūliņ otri vai trešie vārti. Taču vēl labāk: kad ieraudzīsiet pagalmā garu kārti ar paipalu galā un jums pretim iznāks resna sieva zaļos lindrakos (viņš, nebūs par ļaunu pateikt, dzīvo vecpuišī), tad tā ir viņa sēta. Bez tam jūs varat viņu sastapt arī tirgū, kur viņš mēdz būt ikrītus līdz pulkstens deviņiem — izmeklēt zivis un saknes savam galdam — un sarunājas ar

Antipa tētiņu vai uzpircēju — žīdu. Jūs viņu tūliņ pazītu, jo nevienam vairāk, kā tikai viņam, ir puķaina audekla bikses un dzelteni nanķina svārki. Vēl kāda pazīme: iedams viņš vicina rokas. Vēl, nelaiķis turienes tiesas piesēdētājs, Deniss Petrovičs, ieraudzīdams viņu no tālienes, arvien mēdza teikt: «Skatieties, skatieties, lūk, kur iet vēja dzirnavas!»

1

Ivans Fjodorovičs Šponka

Jau četri gadi, ka Ivans Fjodorovičs Šponka ir atvaļinā-jumā un dzīvo savā Vitrebeņku ciematā. Kad viņš vēl bija Ivaniņš, tad mācījās Gadjačas apriņķa skolā un, jāsap, bija visgodīgākais un viscentīgākais zēns. Krievu gramatikas skolotājs Nikifors Timofejevičs Dejepričastije mēdza teikt: ja visi viņam būtu tik centīgi kā Šponka, tad viņš nenēsātu klasē līdzī kļavas koka līnealu, ar kuru, kā pats atzinās, pie-kusa dauzīt pa rokām sliņķiem un draiskuļiem. Burtnīca viņam vienmēr bija tīra, salīnijēta, bez mazākā traipiņa. Sēdēja viņš arvien rātņi, salicis rokas un acis pievērsis sko-lotājam, un nekad nepiekāra sev priekšā sēdošam biedram papīriņus uz muguras,

negraizīja solu un pirms skolotāja ienākšanas klasē nespēlējās — kaudzīte krājies. Ja kādam ievajadzējās nazīša uzasināt spalvu, tas nekavējoties griezās pie Ivana Fjodoroviča, zinādams, ka tam arvien nazītis pie rokas; un Ivans Fjodorovičs, toreiz vēl Ivaniņš, izņēma nazīti no neliela ādas pārvalka, kas bija iesiets saitiņā viņa pelēko svārku pogu caurumā un lūdza tikai nekasīt spalvu ar naža asmeni, apgalvodams, ka tam nolūkam ir naža mugura. Tāds godīgums drīz pievērsa viņam pat paša latīņu valodas skolotāja uzmanību, kura kāss priekšnamā vien jau, iepriekš nekā parādījās durvīs viņa frizēs šinelis un baku rētām izraibotā seja, iedvesa bailes visai klasei. Sis briesmīgais skolotājs, kuram uz katedras vienmēr gulēja divi saišķi rikšu un pusklases tupēja uz ceļiem, iecēla Ivanu Fjodoroviču par klases uzraugu, neraugoties uz to, ka klasē bija daudzi ar ievērojami lielākām spējām. Te nevar atstāt neievērotu kādu gadījumu, kas iespaidoja visu viņa turpmāko dzīvi. Kāds no viņam uzticētiem skolēniem, lai pamudinātu savu auditoru ierakstīt viņam atzīmēs scil, kaut gan viņš no sava uzdevuma ne nieka nezināja, bija atnesis

klasē papīrā ievīs-tītu, taukiem pārlietu bļīnu. Ivans Fjodorovičs, kaut gan turējās pie taisnības, tobrīd bija izsalcis un nespēja atturēties pretim kārdinājumam, paņēma bļīnu, aizlika sev priekšā grāmatu un sāka ēst, un tā bija aizņemts ar to, ka pat nepamanīja, ka klasē pēkšņi iestājies nāves klusums. Ar šausmām atjēdzās tikai tad, kad no frīzes šīneļa pastiepās briesmīga roka, saņēma viņu aiz auss un izvilka klases vidū. «Dod šurp bļīnu! Dod, tev saka, nelieti!» bargais skolotājs teica, satvēra pirkstiem taukaino bļīnu un izsvieda to pa logu, stingri aizliegdam skolniekiem, kas skraidīja pagalmā, to pacelt. Pēc tam tūliņ visai sāpīgi nopēra Ivanu Fjodoroviču pa rokām; un pareizi: vainīgas bija rokas, kam ņēma, un ne cita kāda ķermeņa daļa. Kā arī būtu bijis, tikai no tā brīža biklums, kas jau tā bija nešķirams no viņa, pieņēmās vēl lielākā mērā. Varbūt šis pats notikums bija par iemeslu tam, ka viņam nekad nebija vēlēšanās iestāties civildienestā, jo pie-redze rādīja, ka ne arvien var noslēpt galus. Viņam daudz netrūka no piecpadsmīt gadiem, kad viņš pārgāja otrā klasē, kur saīsinātā katķisma un četrū aritmētikas darbību vietā viņš ķērās pie plašākā, pie

grāmatas par cilvēka pienāku-miem un pie daļām. Bet, redzēdams, ka, jo tālāk mežā, jo vairāk malkas, un, saņēmis vēsti, ka tēvs miris, palika tur vēl divi gadus un ar mātes piekrišanu iestājās pēc tam N kājnieku pulkā. N ķājnieku pulks nepavisam nebija tādas šķiras, pie kādas pieder daudzi ķājnieku pulki, un, kaut gan novietojās pa lielākai daļai sādžās, tomēr bija tā nostādīts, ka nepalika iepakaļ pat dažam labam kavalerijas pulkam. Lielākā daļa virsnieku dzēra stipru izsaldētu degvīnu un prata raustīt žīdus aiz peisakiem ne sliktāk par huzariem; daži no viņiem dejoja pat mazurku, un N pulka pulkvedis, sarunādamies sabiedrībā, nekad nepalaida garām gadījumu, to nepieminējis. «Man,» viņš parasti runāja, pēc katra vārda piesizdams savam vēderam, «daudzi dejo mazurku, ļoti daudzi, ļoti daudzi.» Lai vēl labāk parādītu lasītājiem N ķājnieku pulka izglītību, piezīmēsim, ka divi no virsniekiem bija ārkārtīgi ķāršu spēļmaņi, kādus pat kavaleristu starpā nevar atrast un paspēlēja mundieri, cepuri, šineli, zobena pušķi un pat apakšveļu. Saskaņā ar tādiem biedriem Ivans Fjodorovičs tomēr neko nezaīdēja no sava bikluma: un tā ķā viņš

nedzēra stipro izsaldēto degvīnu, bet atzina par labāku glāzīti parastā degvīna pirms pusdienām un vakariņām, nedejoja mazurku un nespēlēja kārtis, tad, protams, palika arvien vientulībā. Tādā kārtā, kad citi brau-kāja ar sādžas iedzīvotāju zirgiem ciemos pie sīkajiem muiž-niekiem, viņš sēdēja savā dzīvoklī, vingrinādamies darbos, kas īpatnēji vienīgi lēnprātīgai un labai dvēselei: gan tīrīja pogas, gan lasīja sapņu grāmatu, gan uzstādīja pelu lamatas savas istabas kaktos, gan beidzot, nometis mundieri, gulēja gultā. Tāpēc pulkā nebija neviena kārtīgāka par Ivanu Fjodoroviču, un savu vadu viņš komandēja tā, ka rotas komandieris arvien nostādīja viņu par paraugu. Tāpēc arī īsā laikā, vienpadsmit gadus pēc praporščika pakāpes iegūša-nas, viņu paaugstināja par podporučiku. Šajā laika sprīdī viņš saņēma ziņu, ka māmiņa mirusi, bet krustmāmiņa, māmiņas īstā māsa. kuru viņš pazina tikai tāpēc, ka viņa veda tam bērniņā un sūtīja pat uz Gadjaču kaltētus bum-bierus un pašas izgatavotas piparkūkas (ar māmiņu viņa bija naidā, tāpēc Ivans Fjodorovičs vēlāk neredzēja viņu), — šī krustmāmiņa savā

labsirdībā uzņēmās pārvaldīt viņa nelielo īpašumu, ko viņa savā* laikā paziņoja vēstulē.

Ivans Fjodorovičs, būdams pilnīgi pārliecināts par krusi- māmiņas gaišo prātu, sāka pa vecam izpildīt savu dienestu. Cits viņa vietā, ticis tādā dienesta pakāpē, būtu uzpūties, bet uzpūtība viņam bija galīgi sveša un, kļuvis par podporučiku, viņš palika tas pats Ivans Fjodorovičs, kas kādreiz bija bijis arī praporščika pakāpē. Četrus gadus pēc šīs viņam nozīmī-gās dienas viņš gatavojās kopā ar pulku iziet no Mogilevas gubernas uz Lielkrieviju, kad saņēma šāda satura vēstuli: «Mīļais māsasdēls, Ivan Fiodorovič!» *

«Nosūtu tev veļu: piecus pārus diegu zeķīšu un četrus smalka audekla kreklus, bez tam gribu parunāt ar tevi par lietu: tā kā tev jau ir diezgan augsta dienesta pakāpe, kas, domāju, tev ir zināms, un tu esi iegājis tādos gados, kad laiks nodarboties ar saimniecību, tad kara dienestā tev nav vairs ko darīt. Esmu jau veca un nevaru tavā saimniecībā visu pārlūkot; un arī, patiesi, man daudz kas tev personīgi atklājams. Atbrauc, Ivaniņ! Cerībā uz patiesu prieku tevi redzēt palieku tevi sirsnīgi mīlēdama tava krustmāte.»

Vasilisa Cupčevska.

«Mums sakņu dārzā izauguši brīnišķīgi rutki: vairāk līdzī-nās kartupeļiem nekā rutkiem.»

Nedēļu pēc šīs vēstules saņemšanas Ivans Fjodorovičs uz-rakstīja tādu atbildi:

«Cienījamā kundze, krustmāmiņa, Vasilisa Kašparovna!»

«Daudzreiz pateicos jums par veļas atsūtīšanu. Sevišķi zeķes man ļoti vecas, tā ka pat dieninieks tās jau četras reizes lāpījis, un tās pēc tam kļuvušas ļoti šauras. Attieco-ties uz jūsu domām par manu dienestu, esmu pilnīgi viens prātis ar jums un aizvakar iesniedzu lūgumu dēļ atvaļinā-juma. Tikko saņemšu atvaļinājumu, salīgšu vedēju. Jūsu iepriekšējo komisiju, attiecībā uz kviešu sēklu, Sibīrijas arnautku, nevarēju izpildīt: visā Mogiļevas guberņā tādas nav. Bet cūkas te baro pa lielākai daļai ar brāgu, piejaucot nedaudz novadājušos alu.»

«Pilnā cieņā, cienītā kundze, krustmāmiņa, palieku māsas-dēls

Ivans Šponka.

Beidzot Ivans Fjodorovičs dabūja atvaļinājumu ar poru- čika pakāpi, salīga par četrdesmit rubļiem žīdu no Mogiļe-vas līdz

Gadjačai un iesēdās kulbā tai pašā laikā, kad koki tērpās jaunās, vēl retās lapās, visa zeme spilgti apzēla ar jaunu zaļumu un viss lauks smaržoja pēc pavasara.

II

Ceļš

Ceļā nekas sevišķs neatgadījās. Brauca vairāk nekā divas nedēļas. Varbūt pat vēl ātrāk būtu atbraucis Ivans Fjodoro-vičs, bet dievbijīgais žīds pa sestdienām ieturēja šabas un, apklājies ar savu pātaru deķi, visu dienu skaitīja pātarus. Taču Ivans Fjodorovičs, kā es jau agrāk atzīmēju, bija tāds cilvēks, kas negarlaikojās. Pa to laiku viņš atvēra čemo-dānu, izņēma veļu, apskatīja to labi: vai kārtīgi izmazgāta, kārtīgi salikta; noņēma rūpīgi spalviņu no jaunā mundiera, kas bija šūts jau bez uzpleciem, un visu to salika atkal atpa-kaļ visrūpīgākā kārtā. Grāmatas viņam, vispār sakot, nepa-tika lasīt, bet, ja dažreiz ieskatījās sapņu grāmatā, tad tikai tādēļ, ka viņam patika sastapt tur to, ko jau zināja, ko jau vairākas reizes bija lasījis. Tā pilsētas iedzīvotājs noiet katru dienu klubā ne tādēļ, lai dzirdētu tur ko jaunu, bet lai sastaptu tur tos draugus, ar kuriem viņš jau no neatmi-nāmiem laikiem ir

paradis patēzēt klubā. Tā ierēdnis ar lielu labpatiku lasa adrešu kalendaru vairāk reižu dienā ne kādu diplomātisku pasākumu pēc, bet viņu bezgala sajūs-mina iespiestiem burtiem rakstītie vārdi. «A! Ivans Gavri- lovičs tāds un tāds!» viņš dobji pie sevis atkārtō. «Ā! un, lūk, arī es! Hm!...» Un nākamajā reizē pārlasa atkal tos pašus ar tiem pašiem izsaucieniem.

Pēc divu nedēļu ilgā brauciena Ivans Fjodorovičs sasniedza sādžiņu, kas atradās simt verstu no Gadjačas. Tas bija piektdienā. Saule jau sen bija nogājusi, kad viņš ar kulbu un žīdu iegriezās iebraucamā sētā. Šī iebraucamā vieta ne caur ko neatšķīrās no citām, kas ierīkotas nelielajās sādžiņās. Tajās arvien ar lielu centību pacienā ceļnieku ar sienu un auzām, it kā viņš būtu pasta zirgs. Bet, ja viņam iegribētos pabrokastot, kā parasti brokasto kārtīgi ļaudis, tad viņš varētu pataupīt savu ēstgribu neskartu līdz citam gadījumam. To zinādams, Ivans Fjodorovičs jau priekšlaikus bija apgādājies ar divām virtenēm bubliku un desu un, palūdzis glāzīti degvīna, kas netrūkst nevienā iebraucamā vietā, sāka ieturēt vakariņas, nosēdies uz sola pie ozola galda, kas stingri bija ierakts māla klonā.

Šinī laikā kļuva dzirdama ratu rīboņa; iečīkstējās vārti; bet ilgi vilcinājās iebraukt sētā. Stipra bals bārās ar veceni, kas turēja traktieri:

«Es iebraukšu,» Ivans Fjodorovičs izdzirda: «bet, ja tavā mājā man iekodīs kaut viena blakts, tad piekaušu tevi, vecā ragana, nudien, piekaušu! un par sienu nekā nedošu!»

Pēc kādas minūtes durvis atvērās un ienāca, vai pareizāk sakot, ielīda resns cilvēks zaļos svārkos. Galva viņam nekus-tīgi balstījās uz īsā kakla, kas likās vēl resnāks divstāvu

zoda pēc. Likās, pēc ārējā izskata viņš piederēja pie tiem ļaudīm, kas par niekiem nekad galvu nelauza un kurie, visā dzīvē gāja kā pa tautiem.

«Esiet sveicināti, cienītais kungs!» viņš teica, ieraudzīji. Ivanu Fjodoroviču.

Ivans Fjodorovičs klusu paklanījās.

«Bet atļaujiet jautāt: ar ko man ir gods runāt?» turpināja resnais atbraucējs.

Tā nopratināts, Ivans Fjodorovičs nevilus piecēlās no savas vietas, ieņēma kareivisku stāju, ko viņš arvien mēdza darīt, kad viņam kaut ko jautāja pulkvedis.

«Atvaļināts poručīks, Ivans Fjodorovičs

Šponka,» viņš at-bildēja.

«Bet vai drīkstu jautāt, uz kādām vietām jums labpatīk braukt?»

«Uz paša ciematu Vitrebeņkiem.»

«Vitrebeņki!» iesaucās stingrais pratinātājs. «Atļaujiet, cienītais kungs, atļaujiet!» viņš runāja, tuvodamies viņam un vicinādams rokas, it kā viņu kāds nelaistu klāt vai arī viņam būtu jāspraužas pūlim cauri, un, piegājis, apskāva Ivanu Fjodoroviču un nomutēja vispirms uz labā, tad uz kreisā, un tad atkal uz labā vaiga. Ivanam Fjodorovičam ļoti patika šī skūpstīšana, jo viņa lūpas uztvēra nepazīstamā lielos vaigus kā mīkstus spilvenus.

«Atļaujiet, cienītais kungs, iepazīties!» resnis turpināja, «esmu tā paša Gadjačas aprīņa muižnieks un jūsu kaimiņš; dzīvoju no jūsu Vitrebeņku ciemata ne tālāk par piecām verstīm, Chortišče ciematā; bet mans vārds un uzvārds ir Grigorijs Grigorjevičs Storčenko. Katrā ziņā, katrā ziņā, cienītais kungs, negribu jūs ne pazīt, ja neatbrauksiet cie-mos Chortiščes ciematā. Tagad es steidzos vajadzības dēļ... Bet kas tas?» viņš uzrunāja rāmā balsī savu žokeju, zēnu kazaku svārkos, salāpītiem elkoņiem, kas ar neizpratnes

iz-teiksmi sejā krāva galdā saiņus un kastes. «Kas tas ir, ko?» un Grigorija Grigorjeviča seja kļuva nemanāmi bargāka un bargāka. «Vai es to tev te pavēlēju nolikt, mīlais? Vai es to tev te pavēlēju nolikt, nelieti? Vai es tev neteicu vispirms uzsi'ldīt vistu, blēdi? Ej!» viņš uzkliedza, piesperdams kāju. «Pagaidi, šņukuri! Kur kastīte ar stopiņiem? Ivan Fjodoro- vič,» viņš sacīja, ieliedams glāzītē zāļu degvīnu; «padevīgi lūdzu iebaudīt zāļu degvīnu!»

«Nudien, nevaru . . . man jau bija gadījums ...»
Ivans Fjodorovičs atrunājās stostīdamies.

«Ir dzirdēt negribu, mīlais kungs!» muižnieks paaugsti-nāja balsi, «ir dzirdēt negribu! No vietas nekustēšu, kamēr neizdzersiet...»

Ivans Fjodorovičs, redzēdams, ka nevar atteikties, izdzēra ar labpatiku.

«Tā ir vista, cienījamais kungs,» resnais Grigorijs Grigor-jevičs turpināja, sagriezdams to ar nazi koka kastē. «Man jums jāsaka, ka mana pavāre Javdocha dažreiz mīl piedzer-ties un tāpēc bieži sagrauzdē. Ē, puis!» viņš griezās pie zēna kazaka svārkos, kas ienesa pēli un spilvenus, «klāj man guļu uz grīdas istabas vidū! Pielūko, siena vairāk paliec pagalvī zem spilvena.

Un izplūc sievai no kodeļas šķipsnu kaņepāju, ko aizbāzt ausis pa nakti! Jums jāzina, cienījamais kungs, ka man ir paradums pa nakti aizbāzt ausis no tās nolādētās reizes, kad kādā krievu krogā man kreisajā ausī ielīda tarakans. Nolādētie kacapi, kā es vēlāk dabūju zināt, ēd pat kāpostus ar tarakaniem. Nav aprakstāms, kas ar mani no-tika: ausi tā kutina, tā kutina, ka jālec vai gar sienu uz augšu! Man palīdzēja jau mūsu apgabalā vienkārša vece-nīte un ar ko, kā gan jūs domājat? vienkārši ar apvārdo-šanu. Ko jūs teiksiet, mīļais kungs, par ārstiem? Es domāju, ka viņi vienkārši māna un muļķo mūs: daža 'laba vecenīte zina divdesmit reižu labāk par visiem šiem ārstiem.»

«Tiešām, jums labpatīk runāt visīstāko patiesību. Daža laba ir gan tiešām ...» Te viņš apstājās, it kā neatrazdams tālāk pieklājīga vārda. Nebūs par ļaunu arī man te pateikt, ka viņš vispār nebija vārdos devīgs. Varbūt tas nāca no bik-luma, bet varbūt arī aiz vēlēšanās daiļrunīgi izteikties.

«Pamatīgi, pamatīgi izpurini sienu!» Grigorijs Grigorjevičs teica savam sulainim, «te viņiem tāds riebīgs siens, tā vien tik pielūko, ka neiekļūst kāds sprungulītis. Atļaujiet, cienīja-mais kungs,

jums novēlēt labu nakti! Hītu jau neredzēsi-mies. Es izbraukšu pirms gaismas. Jūsu žīds turēs šabas, jo rītu sestdiena, tā kā jums nav ko celties agri. Neaizmirstiet tikai manu lūgumu: negribu jūs ne pazīt, ja neatbrauksiet Chortiščes ciematā.»

Tad Grigorija Grigorjeviča kambarsulainis novilka viņam svārkus un zābakus, uzvilka viņam naktssvārkus, un Grigo-rijs Grigorjevičs iezvēlās guļā, un, likās, viens milzīgs pēlis tizgūlās otram.

«E, puis! Kur tu skrej, nelieti? Panāc šurp, sakārto man apsegu! Ē, puis! Paliec zem galvas sienu! Un kas, vai zirgus jau padzirdīja? Vēl sienu! Te zem šiem sāniem! Un sakārto, nelieti, pamatīgi apsegu! Lūk tā, vēl! och!...»

Tad Grigorijs Grigorjevičs vēl nopūtās reizes divas un pa-laida pa visu istabu caur degunu negantu svilpienu, brīžiem tā iekrākdamies, ka vecene, kas snauda uz lāviņas, atmodu-sies pēkšņi iepleta acis un paraudzījās uz visām pusēm, bet, neko neredzēdama, apmierinājās un aizsnaudās no jauna.

Otrā dienā, kad Ivans Fjodorovičs atmodās, muižnieka jau vairs nebija. Tas bija tikai kāds ievērojams notikums, kas viņam bija atgadījies

ceļā. Trešā dienā pēc tam viņš jau tuvojās savam ciematiņam. Viņš sajuta, ka sirds viņam sāk stipri pukstēt, kad parādījās, spārnus vēcinādamas, vēja dzir-navas un kad samērā ar to, kā žīds dzina savus kleperus kalnā, lejā parādījās vītolu rinda. Spirgti un spilgti viņu starpā spīdēja dīķis un izdvesa veldzi. Te viņš kādreiz bija peldējies; šajā pašā dīķī viņš kādreiz kopā ar bērniem bija bridis līdz kaklam ūdenī pēc vēžiem. Kulba uzbrauca uz dambja, un Ivans Fjodorovičs ieraudzīja to pašu senlaicīgo mājiņu, tās pašas ābeles un ķezberes, pa kurām viņš kādreiz slepus bija ložņājis. Tikko viņš iebrauca pagalmā, kad no visām pusēm saskrēja suņi: brūni, melni, pelēki, raibi. Daži riedami metās zirgiem zem kājām, citi skrēja nopakaļus, pa-manījuši, ka ass ieziesta taukiem; viens, stāvēdams pie vir-tuves un kāju uzlicis kaulam, vaukšķēja pilnā rīklē, otrs rēja iztālēm un skraidīja uz priekšu un atpakaļ, kuļādams asti un it kā teikdams: «Paskatieties, kristīgie ļautiņi, kāds es esmu jauneklis!» Puikas nosmulētos krekliņos saskrēja skatīties. Cūka, kas staigāja pa pagalmu ar sešpadsmit sivēniem, pa-cēla pētīgi savu purnu un ierukšķējās skaļāk nekā parasti. Pagalmā uz izklātiem palagiem

saulē kaltējās kvieši, prosa un mieži. Uz jumta arī kaltējās ne mazums dažādu zāļu: cigoriņi, mauragas un citas. Ivans Fjodorovičs tā bija aizņemts no visa tā aplūkošanas, ka atjēdzās tikai tad, kad raibais suns bija iekodis ikros žīdam, kas norāpās no bukas. Saskrējušie mājas ļaudis, kas sastāvēja no pavāres, vienas sievas un divām meičām villainos svārkos, pēc pirmajiem izsaučiem: «tas jau ir mūsu jaunais pans!» paziņoja, ka krustmāmiņa kopā ar kalponi Palaškt un kučieri Omeļku, kas bieži izpildīja dārznieka un sarga vietu, stādot dārzā kuku-ruzu. Taču krustmāmiņa, kas jau no tālienes bija ieraudzījusi mašām klāto kulbu, bija jau klāt. Un Ivans Fjodorovičs bija pārsteigts, kad viņa to gandrīz pacēla uz rokām, it kā neticēdams, vai tā ir tā pati krustmāmiņa, kas viņam rakstīja par savu vārgumu un slimību.

III

Krustmāmiņa

Krustmāmiņai Vasilisai Kašparovnai šai laikā bija ap piec-desmit gadu. Precējusies viņa nekad nebija bijusi un arvien teica, ka jaunavas dzīve viņai dārgāka par visu. Taču, cik atceros, nekad neviens arī nebija bildinājis viņu. Tas cēlās no

tam, ka visi vīrieši izjuta viņas tuvumā kaut kādu bik-lumu un neuzdrošinājās viņu bildināt. «Vasilisai Kašparov-nai ir pārāk stingrs raksturs,» līgavaiņi sprieda, un viņiem bija taisnība, jo Vasilisa Kašparovna prata kuru katru pa-taisīt zemāku par zāli. Dzērāju dzirnavnieku, kas gluži nekur nederēja, viņa, pati ar savu vīrišķīgo roku paplūkādama ik-dienas aiz matu cekula, bija pratusi pārvērst zeltā, ne tik vien cilvēkā. Augumā viņa bija tikko ne milzis, miesās pil-nīgi samērīgi tukla un spēcīga. Likās, ka daba bija izdarījusi nepiedodamu kļūdu, likdama viņai valkāt darbdienās brūnu, sīki krokotu kapotu un Lieldienās un savā vārdadienā sar-kanu kašemira šalli, lai gan viņai vislabāk būtu piestāvējušas dragūna ūsas un garie zābaki. Bet viņas nodarbības pilnīgi saskanēja ar viņas izskatu: viņa pati vizinājās laivā, airē-dama veiklāk par jebkuru zvejnieku; medīja putnus; uzrau-dzīja neatlaidīgi siena pļāvėjus; zināja uzskaitīt visas melones un arbuzus sakņu dārzā; ņēma nodevas pa piecām kapei-kām no katra vezuma, kas brauca pāri viņas dambim, līda augšā kokos un purināja bumbierus, pēra slinkos vasaļus ar savu briesmīgo roku un pasniedza ar

to pašu bargo roku glā-zīti degvīna tiem, kas to pelnījuši. Gandrīz vienā un tai pašā laikā viņa rājās, krāsoja dziju, skrēja uz virtuvi, gatavoja kvasu, vārīja medus ievārījumu, rosījās visu dienu un visu paguva izdarīt īstā laikā. Sekas bija tās, ka Ivana Fedoroviča mazā muižiņa, kas pēc pēdējās revīzijas aptvēra astoņpadsmit dzimtļaudis, uzplauka vārda pilnā nozīmē. Bez tam arī viņa karsti mīlēja savu māsasdēlu un rūpīgi krāja tam kapeikas. Pēc atgriešanās mājās Ivana Fjodoroviča dzīve galīgi pār-grozījās un ievirzījās pavisam citās sliedēs. Likās, daba viņu tieši bija radījusi pārvaldīt muižu ar astoņpadsmit dzimt-ļaudīm. Pati krustmāmiņa ievēroja, ka viņš būs labs saim-nieks, kaut gan ne visās saimniecības nozarēs atļāva viņam iejaukties. «Viņš vēl jauneklis!» viņa parasti sacīja, lai gan Ivanam Fjodorovičam bija turpat jau četrdesmit gadu: «Kur nu viņam visu zināt!» Viņš tomēr neatlaidīgi uzturējās lauka pie labības un siena plāvējiem, un tas sagādāja viņa lēnprā-tīgajai dvēselei neizskaidrojamu baudu. Desmitu un vairāk spožu izkapšu vienprātīgie atvēzieni; vienmērīgās rindās gul- stošies zāles vāli: pa brīžiem plāvēju skalās dziesmas, gan

līksmas, kā viesus sveicot, gan skumjas, kā atvadoties; klu-sais, dzidrais vakars, — un kāds vakars! cik brīvs un spīrgts ir gaiss! kā viss tad atdzīvojas: stepe zvīļo sarkanās, tumš-zilās, ugunīgās puķēs; paipalas, sigas, kaijas, sienāži, tūksto-šiem kukaiņu, un visi tie svilpo, dūc, sīc, čirkst, kliegz; un pēkšņi saskaņots koris; un viss tas neapklust ne uz mirkli; bet saule riet un noriet. Uch, cik spīrgti un labi! Uz lauka šur tur tiek iekurta uguns un uzlikti katli, bet ap katliem sasēžas ūsainie pļāvēji; kūp ķilķenu vira; krēsla sabiezē... Grūti izstāstīt, kas tad notika ar Ivanu Fjodoroviču. Pļāvē-jiem piebiedrojies, viņš aizmirsā nomēģināt to ķilķenus, kuri viņam ļoti garšoja, un stāvēja nekustīgi uz vietas, seko-dams ar acīm debess dzidrumā ienirstošai kaijai vai skaitī-dams nopļautās labības kopīnas, kas bija izkaisītas pa lauku.

īsā laikā Ivanu Fjodoroviču izdaudzinaja par lielu saim-nieku. Krustmāmiņa nevarēja vien nopriecāties par savu māsasdēlu, un nekad nepalaida garām gadījumu nepalī-jusies ar viņu. Kādu dienu — tas bija jau pēc labības pļau-jas beigām, jūlija beigās — Vasiļisa Kašparovna, saņēmusi ar noslēpumainu seju

Ivanu Fjodoroviču pie rokas, teica, ka viņa tagad gribot parunāt ar viņu par lietu, kas viņu jau sen nodarbinot.

«Tev, mīļais Ivan Fjodorovič, ir zināms,» viņa iesāka, «ka tavā ciematā ir astoņpadsmit dzimtcilvēku, protams, tas tā pēc revīzijas datiem, bet īstenībā varbūt salasīsies vairāk, varbūt ap divdesmit četriem. Bet ne par to ir runa. Tu zini to mežiņu, kas aiz mūsu aploka un droši vien zini aiz tā meža lielo pļavu: tā ir bezmaz divdesmit desetinu; bet zāles tik daudz, ka katru gadu var pārdot vairāk nekā par simt rubļiem, it īpaši, ja, kā runā, Gadjačā stāvēs jātņieku pulks.»

«Kā ne, krustmāmiņ, zinu: zāle ļoti laba.»

«To es pati zinu, ka ļoti laba; bet vai tu arī zini, ka visa šī zeme īstenībā ir tava? Ko tu tā iepleti acis? Klausies, Ivan Fjodorovič! Tu atceries Stepanu Kuzmiču? Ko es runāju: atceries! Tu toreiz vēl biji tik maziņš, ka nevarēji pat viņa vārdu izrunāt. Kur nu! Atceros, kad atbraucu tieši Filipu priekš- gavēnī un paņēmu tevi rokās, tad tu man tikko nesabojāji visu kleitu; laime, ka paguvu tevi nodot auklei Matronai; tāds tu toreiz biji palaidnis. Bet ne par to ir runa. Visa zeme,

kas aiz mūsu ciemata un pats Chortiščas ciemats piederēja Stepanam Kuzmičam. Viņš, tev jāzina, tevis vēl nebija pa-saulē, sāka braukāt pie tavas māmiņas, — protams, tādā laikā, kad tavs tēvs nebija mājās. Bet es tomēr to nesaku kā pārmetumu viņai, — lai dievs mielo viņas dvēseli! — kaut gan nelaiķe arvien bija netaisna pret mani. Bet ne par to ir runa. Kā tas arī būtu bijis, tikai Stepans Kuzmičs izgata-voja tev dāvinājuma aktu uz to pašu muižu, par kuru tev stāstīju. Bet tavai nelaiķa mātei, pašu starpā runājot, bija ārkārtīgi savāds raksturs. Pats velns (lai dievs man piedod šo nelāgo vārdu!) nebūtu varējis viņu saprast. Kur viņa lika šo aktu, to tikai dievs vien zina. Domāju, ka tas atrodas šī vecpuiša Grigorija Grigorjeviča Storčenko rokās. Sim resn-vēderainajam blēdim tika rokā visa viņa muiža. Esmu gatava derēt uz diezin ko, ja viņš nav aktu noslēpis.»

«Atļaujiet ziņot, krustmāmiņ: vai tas nav tas pats Stor-čenko, ar kuru es iepazinos stacijā?» Te Ivans Fjodorovičs izstāstīja par savu satikšanos.

«Kas viņu zina!» krustmāmiņa, mazliet padomājusi, atbil-dēja, «varbūt viņš arī nav nelietis. Taisnība, viņš tikai priekš pusgada ir

atbraucis pie mums dzīvot; tik īsā laikā cilvēku nevar izpazīt. Vecene turpretim, viņa māte, kā dzirdēju, esot ļoti sapratīga sieviete un, saka, liela meistariene gurķu iesā- līšanā; tepiķus viņas pašas meitas protot teicami izgatavot. Bet tā kā tu saki, ka viņš tevi labi uzņēmis, tad aizbrauc pie viņa; varbūt vecais grēcinieks klausīs savai sirdsapziņai un atdos, kas viņam nepieder. Gandrīz vari braukt arī bričkā, tikai nolādētie bērni izvilkuši pakalējā pusē visas naglas; būs jāsaka kučierim Omelkam, lai viscaur labāk pienaglo ādu.»

«Kādēļ, krustmāmiņ? Nemšu ratus, ar kuriem jūs daž-reiz braucat putnus šaut.»

Ar to saruna beidzās.

IV

Pusdienas

Ap pusdienas laiku Ivans Fjodorovičs iebrauca Chortiščas ciematā un kļuva mazliet nemierīgs, kad sāka tuvoties kungu mājai. Sī māja bija gara un nevis zem meldru jumta, kā daudziem apkārtnes muižniekiem, bet koka. Divi klētis pa-galmā arī zem koka jumta; ozolkoka vārti. Ivans Fedorovičs bija līdzīgs tam frantam, kas, atbraucis ballē, redz visus, kurp vien paskatās,

greznāk gērbušos par sevi. Aiz cieņas viņš apstādināja savus ratus pie klēts un gāja kājām uz lieveni.

«Ā! Ivans Fjodorovičs!» iesaucās resnais Grigorijs Grigor-jevičs, kas staigāja pa pagalmu svārkos, bet bez kaklauta, vestes un bikšturiem. Tomēr arī šis ietērps apgrūtināja viņa tuklo briedumu, jo sviedri viņam lija aumaļām.

«Vai jūs neteicāt, ka tūliņ, tikko būsiet satikuši krust- māmiņu, atbrauksiet, bet neatbraucāt?» Pēc šiem vārdiem Ivana Fjodoroviča lūpas sastapās ar tiem pašiem pazīstama-jiem spilventiņiem.

«Pa lielākai daļai saimniecības darbi... Es gan atbraucu pie jums tik uz īsu brīdi, īstenībā darīšanās ...»

«Uz īsu brīdi? Tas nu gan nebūs. E, puisī!» resnais saim-nieks iesaucās, un tas pats zēns kazaka svārkos izskrēja no virtuves. «Saki Kasjanam, lai vārtus tūliņ aiztaisa, dzirdi, — aiztaisa ciešāk! Bet šī pana zirgus lai tūliņ izjūdz. Lūdzu istabā: te tāda suta, ka man viss kreklis slapjš.»

Ivans Fjodorovičs, ienācis istabā, apņēmās netērēt velti laiku un, par spīti savam biklumam,

rikoties enerģiski.

«Krustmāmiņai bija tas gods... teica man, ka nelaiķa Stepana Kuzmiča dāvinājuma akts ...»

Grūti attēlot, cik nepatīkami pie šiem vārdiem saviebās Grigorija Grigorjeviča platā seja. «Nudien, nekā nedzirdu!» viņš atbildēja. «Man jums jāsaka, ka man kreisajā ausī bija ielīdis tarakans. Krievu istabās nolādētie kacapi viscaur ielaiduši tarakanus. Nav aprakstāms ne ar kādu spalvu, kas tās bija par mokām — tā kutina, tā kutina ... Man palīdzēja kāda vecīte ar visvienkāršāko līdzekli. ..»

«Es gribēju sacīt...» Ivans Fjodorovičs iedrošinājās pār-traukt, redzēdams, ka Grigorijs Grigorjevičs ar nodomu grib

novirzīt sarunu uz citu pusi, «ka nelaiķa Stepana Kuzmiča testamentā tiek pieminēts, tā sacīt, dāvinājuma akts... pēc tā man nākas ...»

«Zinu, to krustmāmiņa paguvusi jums iestāstīt. Tie ir meli, nudien, meli! Nekādu dāvinājuma aktu krusttētiņš nav at-stājis. Kaut gan, taisnība, testamentā ir minēts kaut kāds akts; bet kur tad tas ir? Neviens tādu nav uzrādījis. Es jums to saku tāpēc, ka no sirds vēlu jums labu. Nudien, tie ir meli!»

Ivans Fjodorovičs apklusā, apdomādams, ka varbūt krust- māmiņai patiesi tas tik tā licies.

«Bet, lūk, nāk šurp māmiņa ar māsām!» Grigorijs Grigor-jevičs sacīja, «tātad pusdienas jau gatavas. Iesim!» Viņš ievilka Ivanu Fjodoroviču aiz rokas istabā, kur galdā stāvēja degvīns un uzkožamie.

Tajā pašā laikā ienāca vecenīte, maziņa, īsta kafijas kannā aubītē, ar divām jaunkundzēm — gaišmati un tumšmati. Ivans Fjodorovičs kā labi audzināts kavalieris vispirms noliecās pie vecāsmātes rokas un pēc tam pie abu jaunkundžu rokām.

«Tas, māmiņ, mūsu kaimiņš, Ivans Fjodorovičs Šponka!» Grigorijs Grigorjevičs sacīja.

Vecīte vērīgi skatījās Ivanā Fjodorovičā vai varbūt tikai izlikās skatāmies. Tomēr tā bija pati labsirdība; tā vien likās, it kā viņa gribētu vaicāt Ivanam Fjodorovičam: cik jūs esat ziemei iesālījuši gurķu?

«Vai degvīnu dzērāt?» vecīte prasīja.

«Jūs, māmiņ, tiešām neesat izgulējusies,» Grigorijs Grigor-jevičs sacīja, «kas gan viesim vaicā, vai viņš ir dzēris? Jūs tikai piedāvāriet; bet

vai esam dzēruši vai ne, tā mūsu darīšana. Ivan Fjodorovič! lūdzu: nagleņu vai Trofima degvīniņu? Kāds jums labāk tik? Ivan Ivanovič, ko tu stāvi?» Grigorijs Grigorjevičs piebilda, atgriezdamies atpakaļ, un Ivans Fjodorovičs ieraudzīja Ivanu Ivanoviču, kas tuvojās degvīnam, svārkos ar garām stērbelēm un milzīgu, stāvu ap-kakli, kas aizsedza viņam visu pakausi, tā ka galva likās sēžam apkaklē kā bričkā.

Ivans Ivanovičs pienāca pie degvīna, paberzēja rokas, ap-skatīja pamatīgi glāzīti, ielēja, pacēla pret gaismu, izgāza uz reizi no glāzītes visu degvīnu mutē, bet nenorīdams paska-

loja to labi krietni pa muti, pēc tam tik norija un, uzk(maizi ar sālītu gaileni, griezās pie Ivana Fjodoroviča.

«Vai man nav gods runāt ar Ivanu Fjodoroviču Sponkai kungu? »

«Tieši tā,» Ivans Fjodorovičs atbildēja.

«Ļoti stipri jums labpaticis pārmainīties no tā laika, kamei jūs pazīstu. Kā ne!» Ivans Ivanovičs turpināja, «es jūs v atceros, lūk, kādu!» Pie tam viņš pacēla plaukstu aršinas aug stumā no grīdas. «Jūsu nelaiķa tētiņš, lai dievs viņam

dod debesu valstību! bija rets cilvēks. Arbūzi un melones viņam arvien bija tādi, kādus tagad nekur neatradīsiet. Kaut va tepat,» viņš turpināja, pavezdams viņu sāņus, «dod jum galdā melones, — kas tās par melonēm? Ir skatīties negri-bas! Ticiet vai ne, cienītais kungs, ka viņiem bija arbūzi,» viņš teica ar noslēpumainu sejas izteiksmi, izplezdams rokas, it kā gribētu apskaut resnu koku, «nudien, lūk, kādi!»

«Iesim pie galda!» Grigorijs Grigorjevičs sacīja, saņem-dams Ivanu Fjodoroviču aiz rokas.

Grigorijs Grigorjevičs nosēdās savā parastajā vietā, galda galā, aizsējies sev priekšā milzīgu servjeti un tādā veidā izskatīdamies pēc tiem varoņiem, ko bārdzīņi krāso uz savām izkārtnēm. Ivans Fjodorovičs sarkdams nosēdās viņam ierādītajā vietā abām jaunkundzēm pretim; bet Ivans Ivanovičs nekavējās novietoties viņam blakus, pie sevis priecādamies, ka būs kāds, kam pastāstīt savas gudrības.

«Jūs velti paņēmat pakalģabalu, Ivan Fjodorovič! Tas ir tītars!» vecīte teica, griezdamās pie Ivana Fjodoroviča, kam lauku sulainis, tērpies pelēkā frakā ar melnu ielāpu, patlaban pienesa bļodu ar cepeti. «Nemiet muguriņu!»

«Māmiņ! jūs taču neviens nelūdz iejaukties!» Grigorijs Grigorjevičs ieteicās. «Esiet pārliecināta, ka viesis pats zina, ko ņemt. Ivan Fjodorovič, ņemiet spārniņu, to otru, ar na- biņu! Bet ko tad jūs tik maz paņēmat? ņemiet gurniņu! Ko tu tā stāvi ar bļodu, muti ieplētis? Lūdz, meties, nelieti, ceļos! Saki tūliņ: «Ivan Fjodorovič, ņemiet ciscinu!»»

«Ivan Fjodorovič, ņemiet cisciņu!» ierēcās, ceļos nometies, sulainis ar bļodu.

«Hm! kas tie par tītariem!» Ivans Ivanovičs pusbalsī nici-noši teica, pievērsies savam kaimiņam. «Vai tādām jābūt tītaram? Ja jūs būtu redzējuši manus tītarus! Apgalvoju jums, ka tauku vienā pašā vairāk nekā desmitos tādos kā šie. Vai ticat, mans kungs, ka pat pretīgi skatīties, kad viņi man staigā pa pagalmu — tik trekni!...»

«Ivan Ivanovič, tu melo!» Grigorijs Grigorjevičs iebilda, ieklausījies viņa runā.

«Es jums teikšu,» Ivans Ivanovičs tāpat turpināja stāstīt savam kaimiņam, izlikdamies, it kā viņš Grigorija Grigor-jeviča vārdus nebūtu dzirdējis, «kā pērngad, kad es tos transportēju uz Gadjaču, deva piecdesmit kapeikas par ga-balu, un tad ari vēl negribēju ņemt!» .

«Ivan Ivanovič, saku tev, ka tu melo!»
Grigorijs Grigor-jevičs atkārtoja lielākas
skaidrības dēļ pa balsienam un skaļāk.

Bet Ivans Ivanovičs, izlikdamies, ka tas
nepavisam neattiecas uz viņu, turpināja tāpat,
tikai daudz klusāk:

«Tiešām, mans kungs, negribēju ņemt.
Gadjačā nevienam muižniekam...»

«Ivan Ivanovič, tu taču esi muļķis un vairāk
nekas,» Gri-gorijs Grigorjevičs skaļi sacīja. «Jo
Ivans Fjodorovičs to visu zina labāk par tevi un
tiešām neticēs tev.»

Te nu Ivans Ivanovičs pavisam apvainojās,
apklusā un nē-mās notiesāt tītaru, lai gan tas
nebija tik treknis kā tie, uz kuriem bija pretīgi
skatīties.

Nažu, karošu un šķīvju šķindoņa apklusināja
uz brīdi sa-runas; bet visskaļāk bija dzirdams, kā
Grigorijs Grigorjevičs izsūca smadzenes no aitas
kaula.

«Vai jūs esat lasījuši,» Ivans Ivanovičs prasīja
pēc neilgas klusēšanas, izbāzdams galvu no savas
bričkas uz Ivana Fjodoroviča pusi, «grāmatu:
«Korobeiņikova ceļojums uz svētām vietām»? Īsta
bauda dvēselei un sirdij! Tagad tādas grāmatas

neiespiež. Ļoti nožēlojami, ka neapskatījos, kura gada.»

Ivans Fjodorovičs, sadzirdējis, ka runa iet par grāmatu, sāka centīgi uzliet sev mērci.

«Tiešām brīnišķīgi, mans kungs, kad apdomā, ka vienkāršs pilsonis apstaigājis visas šīs vietas; vairāk par trīs tūkstoš verstīm, mans kungs! vairāk par trīs tūkstoš verstīm! Tiešām dievs pats viņu izredzējis apmeklēt Palestīnu un Jeruzalemi.»

«Jūs sakāt, ka viņš,» sacīja Ivans Fjodorovičs, kas daudz bija dzirdējis par Jeruzalemi vēl no sava denščika, «ir bijis arī Jeruzalemē?»

«Par ko jūs runājat, Ivan Fjodorovič?» Grigorijs Grigorj vičs atsaucās no galda gala.

«Man, tas ir, bija izdevība piezīmēt, ka pasaulē ir kād tālas zemes!» Ivans Fjodorovičs sacīja, būdams no sirds p ! cīgs par to, "ka bija izteicis tik garu un grūtu frāzi.

«Neticiet viņam, Ivan Fjodorovič!» Grigorijs Grigorjevi sacīja, labi neieklausījies: «melo vienā melošanā!»

Pa tam pusdienas bija paēstas. Grigorijs Grigorjevičs aiz-gāja uz savu istabu pa ieradumam mazliet nokrākties, bet viesi aizgāja

vecenītei-saimniecei un jaunkundzēm līdzī uz viesistabu, kur tas pats galds, uz kura viņi bija atstājuši deg-vīnu, iziedami pusdienās, it kā caur kādu pārvēršanos bija pārklājies bļodiņām ar dažāda veida ievārījumiem un bļodām ar ķiršiem, arbūziem un melonēm. Grigorija Grigorje-viča neklātbūtne bija visā nomanāma: saimniece kļuva runī-gāka un atklāja pati, nelūgta, daudz kulināru noslēpumu, kā izgatavot pastili, kā kaltēt bumbierus. Pat jaunkundzes sāka runāt; bet gaišmate, kura likās par gadiem sešiem jaunāka par savu māsu un kurai pēc izskata bija ap divdesmit pieci gadi, bija mazrunīgāka. Bet vairāk par visiem runāja un ro-sījās Ivans Ivanovičs. Būdams pārliecināts, ka viņu tagad ne-viens nepārtrauks un nejauks, viņš stāstīja gan par gurķiem, gan par kartupeļu dēstīšanu, gan par to, cik senos laikos bijuši gudri cilvēki — ar tagadējiem nav ko salīdzināt! — gan par to, ka visi ar laiku topot gudrāki un nonākot pie vissarež-gītāko lietu izdomāšanas. Vārdu sakot, tas bija viens no tiem cilvēkiem, kas ar lielāko prieku mīl nodarboties gan ar spir-dzinošām sarunām un runā par visu, par ko vien var runāt. Ja saruna grozījās ap svarīgiem

un cēliem priekšmetiem, tad Ivans Ivanovičs nopūtās pēc katra vārda, viegli galvu palo-cīdams; ja runāja par saimniecības lietām, tad izbāza galvu no savas bričkas un savilka tādus vaibstus, ka, tajos skatoties, likās, varēja izlasīt, kā izgatavot bumbieru kvasu, cik lielas tās melones, par kurām viņš runāja un cik treknas tās zosis, kas skraida viņam pagalmā. Beidzot, ar lielām pūlēm, jau vakarā, Ivanam Fjodorovičam izdevās atvadīties un, lai gan viņš bija piekāpīgs un viņu ar varu gribēja paturēt pārnak-šņot, viņš tomēr palika pie sava nodoma braukt un aiz-brauca.

V

Krustmamiņas jaunais nodoms

«Nu, ko? vai izmānīji vecajam blēdim dokumentu?» Ar tādu jautājumu Ivanu Fjodoroviču saņēma krustmāmiņa, kas ar nepacietību jau vairāk stundu bija gaidījusi viņu uz lie-veņa un nenocietās, beidzot, neizskrējusi aiz vārtiem.

«Nē, krustmāmiņ,» Ivans Fjodorovičs sacīja, izkāpdams no ratiem, «Grigorijam Grigorjevičam nav nekāda dokumenta.»

«Un tu noticēji viņam! Viņš melo, nolādētais!

Kad kād-reiz nokļūšu, tiešām, piekaušu viņu pašas rokām! O, nolai-dīšu viņam taukus! Tomēr iepriekš jāaprunājas ar mūsu tie-sas piesēdētāju, vai nevar tiesas ceļā no viņa piedzīt. Bet ne par to tagad ir runa. Nu, vai pusdienas bija labas?»

«Ļoti ... jā, visai, krustmāmiņ!»

«Nu, kādi ēdieni bija? Izstāsti! Vecā, zinu, ir meistariene pārzināt virtuvi!»

«Siera rauši ar krējumu, krustmāmiņ, mērce ar baložiem, pildītiem...»

«Bet tītars ar plūmēm bija?» krustmāmiņa prasīja, tāpēc ka pati ļoti labi prata izgatavot šo ēdienu.

«Bija arī tītars ... Ļoti skaistas jaunkundzes, Grigorija Grigorjeviča māsiņas, it īpaši gaišmate!»

«A!» krustmāmiņa sacīja un vērīgi paraudzījās Ivanā Fjo-dorovičā, kas nosarcis nolaida acis. Jauna doma pēkšņi iešā-vās viņai galvā. «Nu, ko?» viņa ziņkārī un žirgti iejautājās, «kādas viņai uzacis?» Nav lieki atzīmēt, ka krustmāmiņa sie-vietes skaistuma pirmajā vietā stādīja uzacis.

«Uzacis, krustmāmiņ, taisni tādas, kādas, kā jūs stāstījāt, jaunībā bijušas jums. Un visā sejā nelieli vasaras raibumi.»

«A!» krustmāmiņa teica, apmierināta ar Ivana

Fjodoroviča piezīmi, lai gan viņam ne prātā nebija nācis izteikt viņai ar to komplimentu.

«Kāda viņai bija kleita? kaut gan tagad grūti atrast tādu blīvu audumu, no kāda, piemēram, man šis kapots. Bet ne par to ir runa. Nu, ko, vai tu sarunājies ar viņu par kaut ko?»

«Tas ir, kā .. . es, krustmāmiņ? Jūs varbūt jau domājat...»

«Nu, kas? Kas tur par brīnumu? Tas dieva prāts. Varbūt tev jau no laika gala nolemts dzīvot ar viņu pārītī?»

«Nesaprotu, krustmāmiņ, kā jūs varat to teikt. Tas pierāda, ka jūs pavisam nepazīstat mani...»

«Nu, lūk, jau apvainojies!» krustmāmiņa sacīja. «Kā jauns zēns!» viņa pie sevis nodomāja, «neko nesaprot! Jāsaved būs viņi kopā, lai iepazīstas!» Tad krustmāmiņa izgāja apskatīties virtuvē un atstāja Ivanu Fjodoroviču vienu. Bet no tā laikn viņa tikai par to vien domāja, kā drīzāk redzēt savu māsas dēlu apprecējušos un paauglēt mazbērnus. Viņas galvā krā-jās vienīgi tik domas par gatavošanos uz kāzām, un varēja novērot, ka viņa visos darbos bija kļuvusi daudz rosīgāka nekā agrāk; kaut gan šie darbi vairāk gāja uz slikto, nekā labo pusi. Bieži, gatavodama

kādu saldu cepumu, kādus viņa vis-pār nekad neuzticēja virējai, viņa, aizmirsusies un iedomā-damās, ka viņai blakus stāv mazais krustdēla dēliņš, kas lūdz cepumu, pastiepa viņam roku ar labāko gabalu, bet sētas suns, to izmantodams, pakampa gardo kumosu un, skali šņakstinādams, atmodināja viņu no dziļajām domām, par ko arī ikreizes saņēma pērienu ar biguli. Viņa pat atstāja savu iemīļoto nodarbošanos un nebrauca medībās, sevišķi pēc tam, kad irbes vietā bija nošāvusi vārnu, kas agrāk viņai nekad nebija gadījies.

Beidzot pēc kādām četrām dienām visi ieraudzīja no šķūņa izvilktu bričku. Kučieris Omelko, reizē arī dārznieks un sargs, jau no paša agra rīta klauvēja ar āmuru un piesita ādu, nemitīgi trenkādams prom suņus, kas laizīja riteņus. Turu par savu pienākumu iepriekš pavēstīt lasītājiem, ka tā bija tieši tā pati brička, kurā vēl Ādams bija braucis, un tā-pēc, ja kāds uzrādītu citu Ādama bričku, tad tie ir dzīvi meli un brička patiesi viltota. Pavisam nezināmi, kā tā izglā-busies no ūdensplūdiem, jādodomā, ka Noasa šķirstā tai bijis ierādīts īpašs šķūnis. Ļoti žēl, ka lasītājiem nevar dzīvi at-tēlot tās izskatu. Pietiek

sacīt, ka Vasilisa Kašparovna bija ļoti mierā ar tās architekturu un vienmēr nožēloja, ka vec-laiku ekipāžās izgājušas no modes. Pati bričkas uzbūve — mazliet sašķiepta uz sāniem, tas ir tā, ka labā puse bija daudz augstāka par kreiso, viņai ļoti patika, tāpēc ka no vienas pu-ses var, kā viņa teica, iekāpt maza auguma cilvēks, bet no otras — liela. Bet bričkas iekšpusē varēja novietoties apmē-ram pieci maza auguma cilvēki un trīs tādi kā krustmāmiņa. Ap pusdienu Omelko, ticis galā ar bričku, izveda no kūts trīs zirgus, drusku jaunākus nekā brička, un sāka piesaistīt viņus virvēm lieliskajai ekipāžai. Ivans Fjodorovičs un krust-māmiņa, viens no kreisās, otra no labās puses iekāpa bričkā, un tā sāka braukt. Zemnieki, kas gadījās ceļā, redzot tādu greznu ekipāžu (krustmāmiņa visai reti izbrauca tajā), god-bijīgi apstājās, noņēma cepures un klanījās līdz jostas vietai. Pēc apmēram divi stundām brička apstājās lieveņa priekšā, — domāju, nav jāsaka: Storčenko mājas lieveņa priekšā. Grigorija Grigorjeviča nebija mājās. Vecenīte ar jaunkun-dzēm iznāca saņemt viesus ēdamistabā. Krustmāmiņa pie-nāca cēliem soļiem, ar lielu veiklību paspēra vienu kāju uz priekšu un skaļi sacīja:

«Loti priecājos, mana kundze, ka man ir gods personīgi apliecināt jums savu cieņu; bet līdz ar rešpektu atļaujiet pateikties par viesmīlību, kādu parādījāt manam māsas dēlam Ivanam Fjodorovičam, kas daudz lepojas ar to. Jums varen jauki griķi, kundze, es tos redzēju šurp braukdama. Bet atļaujiet zināt, cik kopiņu jūs saņemat no desetinas?»

Pēc tam sākās vispārīga saskūpstīšanās. Kad bija nosēdu-šies viesistabā, tad vecā saimniece iesāka:

«Par griķiem nevaru jums pateikt: tā ir Grigorija Grigor-jeviča lieta; es jau sen ar to nenodarbojos, un arī nevaru: esmu jau veca! Senos laikos mums mēdza būt, atceros, griķi līdz jostas vietai. Tagad diezin kas, lai gan saka, ka tagad viss labāk.» Te vecenīte nopūtās, un kaut kurš novērotājs būtu saklausījis šinī nopūtā senā astoņpadsmitā gadsimta nopūtu.

«Esmu dzirdējusi, mana kundze, ka jūsu pašu meitas prot izgatavot lieliskus tepiķus,» Vasilisa Kašparovna sacīja, un ar to aizskāra vecenītes visjūtīgākās dvēseles stīgas: pie šiem vārdiem viņa it kā atdzīvojās un valodas viņai raisījās par to, kā jākrāso dzija, kā dzija iepriekš jāsaģatavo.

No grīdsegām valodas ātri pārgāja uz gurķu sālīšanu un bumbieru kaltēšanu. Vārdu sakot, nepagāja ne stunda, ka abas dāmas tā bija iegrimušas sarunā, it kā jau visu mūžu būtu pazīstamas. Vasilisa Kašparovna daudz ko jau sāka stāstīt tik klusā balsī, ka Ivans Fjodorovičs neko nevarēja sadzirdēt.

«Vai nepatīk apskatīt?» pieceldamās sacīja vecā saimniece. Viņai līdzī piecēlās jaunkundzes un Vasilisa Kašparovna, un visas devās uz meiču istabu. Krustmāmiņa tomēr deva zīmi Ivanam Fjodorovičam palikt uz vietas un kaut ko klusi pa-teica vecenītei.

«Mašeņka!» vecenīte teica, griezdamās pie gaišmates meičas: «paliec pie viesu un parunājies ar viņu, lai viesim ne-būtu garlaicīgi!»

Gaišmatainā jaunkundze palika un nosēdās uz divana. Ivans Fjodorovičs sēdēja savā krēslā kā uz adatām, sarka un nolaida acis, bet jaunkundze, likās, to nemaz neievēroja un vienaldzīgi sēdēja uz divana, apskatīdama cītīgi logus un sienas, vai sekodama acīm kažim, kas bailīgi pabēga zem krēsliem.

Ivans Fjodorovičs mazliet uzmundrinājās un gribēja mēģināt uzsākt sarunu, bet, likās, ceļā

bija pazaudējis visus vār-dus. Ne mazākā doma viņam neienāca prātā.

Klusēšana turpinājās ap ceturtdaļ stundas. Jaunkundze sēdēja arvien vēl tāpat.

Beidzot Ivans Fjodorovičs saņēmās: «Vasaru ļoti daudz mušu, cienītā!» viņš izteica pa pusei drebošā balsī.

«Pārāk daudz!» jaunkundze atbildēja. «Brālītis priekš tām pagatavoja sitamo no vecas māmiņas kurpes, bet arvien vēl ir daudz.»

Saruna atkal aprāvās, un Ivans Fjodorovičs nekādā ziņā ne-atrada vārdus.

Beidzot saimniece ar krustmāmiņu un tumšmati jaun-kundzi atgriezās. Vēl mazliet patērzējusi, Vasilisa Kašpa-rovna atvadījās no vecenītes un jaunkundzēm, lai gan ļoti tika lūgta pārnakšņot. Vecenīte un jaunkundzes izgāja lie-venī pavadīt viesus un ilgi vēl klanījās krustmāmiņai un krustdēlam, kas lūkojās atpakaļ no bričkas.

«Nu, Ivan Fjodorovič, par ko tad jūs runājat divatā ar jaunkundzi?» krustmāmiņa ceļā prasīja.

«Ļoti kautrīga un tikumīga jaunava ir Marija Grigor-jevna,» Ivans Fjodorovičs sacīja.

«Klausies, Ivan Fjodorovič, es gribu nopietni

parunāt ar tevi. Tev jau, paldies dievam, trīsdesmit astotais gads; die-nesta pakāpe tev jau laba diezgan; laiks padomāt arī par bērniem! Tev katrā ziņā vajadzīga sieva...»

«Kā, krustmāmiņ!» Ivans Fjodorovičs izbijies iesaucās, «kā, sieva? Nē, krustmāmiņ, esiet tik laipna... Jūs mani tiešām ievēdat kaunā... Es vēl nekad neesmu bijis precējies ... Es pavisam nezinu, ko ar viņu iesākt!»

«Dabūsi zināt, Ivan Fjodorovič, dabūsi zināt,» krustmāmiņa smaidīdama noteica un nodomāja pie sevis: «Kur nu! viņš jau pavisam vēl jauns zēns: nekā nezina!» «Jā, Ivan Fjodorovič!» viņa dzirdami turpināja, «labāku sievu par Mariju Grigorjevnu tu neatradīsi. Bez tam tev jau viņa ļoti patika. Mēs jau par to daudz pārrunājām ar veco: viņa labprāt redzētu tevi par savu znotu. Vēl gan, tiesa, nav zināms, ko šis grēk-daris Grigorjevičs teiks, bet mēs neņemsim vērā viņu, un lai tikai viņš iedomājas neatdot pūru, mēs viņu ar tiesu...» Pa tam brička piebrauca pie mājas, un vecumvecie ādeņi at-dzīvojās, sajuzdami tuvo atpūtu., «Klausies, Omeļko! zirgiem ļauj vispirms krietni atpūsties un izjūdzis neved tūlīt pie dzirdināšanas: tie ir karsti zirgi.» «Nu, Ivan

Fjodorovič,» krustmāmiņa izkāpdama turpināja, «dodu tev padomu labi par to pārdomāt. Man vēl jāieskrien virtuvē: esmu aizmir-susi Solochai pasūtīt vakariņas, bet viņa, neliete, domāju, pati nebūs padomājusi par tām.»

Bet Ivans Fjodorovičs stāvēja kā pērkona spēriena apdulli-nāts. Tiesa, Marija Grigorjevna ļoti jauka sieviete; bet pre-cēties! Tas viņam likās tik savādi, tik brīnišķīgi, ka viņš par to nemaz nevarēja bez bailēm domāt. Dzīvot ar sievu! Nesaprotami! Viņš nebūs viens savā istabā, bet viņiem būs jābūt vienmēr diviem! Sviedri viņam izspiedās uz sejas, jo vairāk viņš iegrima pārdomās.

Agrāk nekā parasts viņš nolikās gulēt, bet nevarēja aizmigt, lai kā arī necentās. Beidzot kārotais miegs, šis visu mierinā-tājs, ieradās pie viņa; bet kāds miegs! Vēl nesakarīgākus sapņus viņš nekad nebija redzējis. Te viņš sapņoja, ka viņam visapkārt viss rīb, griežas, bet viņš skrien, skrien, ko kājas nes .. . Jau sāk apgurt... Pēkšņi viņu kāds satver pie auss. «Ai! kas tas?» «Tā esmu es, tava sieva!» trokšņaini viņam saka kāda balss. Un viņš pēkšņi atmostas. Te viņam rādījās, ka viņš jau ir apprecējies, ka viss viņu mājiņā tik

brīnišķs, tik savāds: viņa istabā vienas gultas vietā stāv divkārsa; krēslā sēž sieva. Viņam neērti; viņš nezina, kā pieiet viņai, ko teikt viņai, un pamana, ka viņai ir zoss seja. Nejauši viņš pagriežas uz otru pusi un redz otru sievu, tāpat ar zoss seju. Pagriežas uz citu pusi — stāv trešā sieva; atpakaļ vēl viena sieva. Tad viņu pārņem skumjas: viņš metas bēgt dārzā; bet dārzā ir karsti; viņš noņem cepuri, redz: arī cepurē sēž sieva. Sviedri viņam izspiedās uz sejas. Bāza roku kabatā pēc mut-autiņa — arī kabatā sieva; izņēma no auss vati — arī tur sēž sieva. Tad sāka viņš lēkāt uz vienas kājas, bet krust-māmiņa, skatīdamās viņā, runāja ar svarīgu sejas izteiksmi: «Jā, tev jālēkā, tāpēc ka tu tagad jau esi precējies cilvēks.» Viņš iet tai klāt, bet krustmāmiņa jau nav vairs krust-māmiņa, bet zvanu tornis. Un jūt, ka viņu kāds ar virvi velk tornī augšā. «Kas mani velk?» Ivans Fjodorovičs žēli ierunā-jās. «Tā esmu es, tava sieva, kas tevi velk, tāpēc ka tu esi zvans!» «Nē, es neesmu zvans, bet Ivans Fjodorovičs!» viņš kliedz. «Jā, tu esi zvans,» saka garām iedams N kājnieku pulka pulkvedis. Te viņš pēkšņi redz, ka sieva nemaz inav cil-vēks, bet kāda vilnas drēbe; ka viņš ir

Mogilevā iegājis vei-kalā pie tirgotāja. «Kādu drēbi vēlaties?» tirgotājs prasa, «ņemiet sievu, tā ir vismodernākā drēbe! ļoti izturīga! no tās visi sev tagad šuj svārkus.» Tirgotājs nomērī un griež sievu. Ivans Fjodorovičs paņēma to padusē, iet pie žīda, drēbnieka. «Nē,» žīds saka, «tā ir slikta drēbe! no tās neviens sev nešuj svārkus ...» Bailēs un nesamaņā Ivans Fjodorovičs atmodās; auksti sviedri plūda viņam aumaļām.

Tikko no rīta bija piecēlies, tūliņ ķēra pēc sapņu grāma-tas, kuras beigās kāds labdarīgs grāmatu tirgotājs aiz savas retās labsirdības un nesavtības bija ievietojis sapņu tulku. Bet tur nebija gluži nekas pat kaut mazliet līdzīgs tādām ne-sakarīgam sapnīm.

Pa tam krustmāmiņas galvā nobrieda pavisam jauns no-doms, par kuru jūs uzzināsiet nākamajā nodaļā. [5]

APBURTA VIETA

N. baznīcas ķestera atstāstīts notikums.

Nudien, jau apnicis stāstīt. Ko gan domājiet? Patiesi gar-laicīgi: stāsti tik un stāsti, un atkratīties nevar. Nu, atļau-jiet, stāstīšu, tikai, nudien, pēdējo reizi. Jūs teicāt, ka cilvēks var pārspēt, kā teikt, ļauno garu. Protams, ir jau gan pa-saulē, ja labi padomā, dažādi gadījumi... Tomēr, nesakiet vis'tā. Ja nelabais gribēs pievilt, tad pievils, nudien pievils! Paklausieties tik: mēs savam tēvam bijām četri. Es tolaik vēl biju muļķītis. Man tad bija gadu vienpadsmit, ne jau, ne vienpadsmit: atceros kā tagad, ka reiz nometos četrpāpus un sāku riet kā suns, tētis uzsauca man, šūpodams galvu: «Ak, Foma, Foma! laiks drīz sievu ņemt, bet tu muļķojies kā jauns ēzelēns!» Vectēvs toreiz vēl bija dzīvs un uz kājām — lai viņam debesu valstība — diezgan stiprs. Gadījās, ka iedo-mājās . . . Bet ko tā stāstīt? Viens grābstās veselu stundu pa krāsni pēc ogle savai pīpei, otrs nezin kādēļ aizskrēja aiz klēts. Kas tas īstenībā ir? Ja būtu uzmācies, bet paši taču lūdzāt... Ja klausās, tad klausās! Tētis jau pavasara sākumā aizveda uz Krimu tabaku

GOGOLIS NIKOLAJS

**APBURTA
VIETA**

pārdot; neatceros tik, divi vai trīs vezumus sarīkoja, — tabaka toreiz bija cenā. Līdzī paņēma trīs gadus veco brāli, lai pie laika pieradinātu braukt vezum-niekos. Mājās palikām: vectēvs, māte, es, brālis, un vēl viens brālis. Vectēvs bija apsējis dārzāju lauku pie paša ceļa un pārgāja dzīvot būdā; paņēma arī mūs līdzī par zvirbuļu un žagatu trenkātājiem no dārzāju lauka. Tas mums, nevar teikt, ka būtu nācis par ļaunu: varējām saēsties dienā tik daudz gurķu, meloņu, rāceņu, sīpolu, zirņu, ka vēderā, nu-dien, it kā gaiļi sāka dziedāt. Nu, bez tam iznāca arī peļņa: pa ceļu daudz braucēju, katram gribējās nogaršot arbuzu vai meloni, un no apkārtējiem ciematiem sanesa maiņai vistas, olas, tītarus. Dzīve bija laba. Bet vectēvam visvairāk patika tas, ka garām brauca ikdienas ap piecdesmit vezumniēku. Ļaudis, zināt, kas daudz ko pieredzējuši: ja sāks stāstīt — saspicē tik ausis! Bet vectēvam tas tikpat kā izsalkušam ķīļ-ķeni. Dažreiz gadas sastapt vecus paziņas (vectēvu ikviens pazina), variet paši iedomāties, kā tad ir, kad veči sastopas. Tā un tā, tad un tad, tas un tas noticis. Nu, un iekarst! pie-min diezi cik senus laikus. Reiz, — nu, lūk, tiešām it kā nu-pat būtu noticis, — saule jau

taisījās rietēt, vectēvs staigāja pa lauku un noņēma arbūziem lapas, ar ko tos pa dienu bija apsedzis, lai saulē neizkalstu. «Skaties, Ostap,» saku brālim, «lūk, vezumnieki brauc!» «Kur ir vezumnieki?» vectēvs jau-tāja, iezīmēdams lielu meloni, lai puikas, gadījumā, nenoēstu. Patiesi, pa ceļu tuvojās kādi seši vezumi. Vezumiem pa priekšu soļoja vezumnieks, jau ar iesirmām ūsām. Būdams no mums vēl soļus — nu teiksim — desmit, viņš apstājās. «Sveiks, Maksim! Lūk, kur dievs licis satikties!» Vectēvs piemiedza acis: «A! Sveiks, sveiks! No kurienes braukdami?'Arī Boļāčka te? Sveiks, sveiks, brāl! Velns parauj! Te jau ir visi! ir Krutotričenko! ir PečERICA! ir Koveļoks! ir Stecko! Sveiki! A, ha, ha! ho, ho!..» un sākās saskūpstīšanās. Vēršus izjūdza un palaida zālē ganīties, vezumus atstāja uz ceļa, bet paši no-sēdās pulkā pie būdas un aizsmēķēja pīpes. Bet kam tad stā-vēja prātā pīpes! Stāstot un plāpājot nezi vai tika pa vienai. Pēc palaunadža vectēvs sāka viesus mielot ar melonēm. Katrs paņēma pa melonei, notīrīja to pamatīgi ar nazīti (visi bija rūdīti puīši, ne mazumu kūlušies pa šo bēdu pasauli, zi-nāja jau, kā ļaudis ēd, — ja iznāk, gatavi vai tūliņ sēsties pie panu galda); labi

notīrijis, katrs izdūra ar pirkstu caurumiņu un
izsūca šķidrumu, tad sāka griezt pa gabaliņam
un bāzt mutē. «Ko jūs, puīši, tā stāvat, mutes
ieplētuši?» vectēvs sa-cīja. «Padejojiet, suņubērni!
Kur, Ostap, tava stabule? Nu, kazačoku! Foma,
rokas sānos! Nu, lūk, tā! He, hop!» Es toreiz biju
ņiprs zēns. Nolāpītais vecums! Tagad jau vairs tā
ne-varu: visu pagriezienu vietā kājas tikai klūp.
Ilgi vectēvs no-lūkojās mūsos, sēdēdams pie
vezumniem. Manu, ka kājas viņam nevar
mierīgi novaldīties uz vietas, it kā kāds raus-tītu
tās. «Skaties, Foma,» Ostaps sacīja, «ka vecais āzis
arī sāks vēl deļot!» Ko jūs domājat? Nepaguva
viņš to pa-teikt, — neizcieta vecais! iegribējās,
ziniet, padižoties ve-zumniem priekšā. «Paskat,
velna bērni, vai tā deļo? Lūk, kā deļo!» viņš teica,
piecēlies kājās, izstiepis rokas un piecir-
tis papēžus pie zemes. Nu, neko teikt, deļot deļoja tā,
it kā ar pašu atamanieti. Mēs parāvāmies sāņus,
un vecais āzis sāka kājām mest lokus pa visu
līdzeno laukumiņu, blakus gurķu dobei. Bet, tikko
nonāca līdz vidum un gribēju dot īstu vaļi kājām
un izdarīt kādu sevišķi viesuļainu palēcienu, —
kājas neceļas, un beigas! Ka velns tevi! Atsāka
no jauna, no-tika līdz vidum — neiet! Dari ko

darīdams — neiet un ne-iet! Kājas kā no koka, neklausa. «Lūk, velna apsēsta vieta! Lūk, sātana burvestības! Jauc, cilvēku dzimuma ienaid-nieks!» Nu, kā lai paliek kaunā vezumnieku priekšā! Laidās dejā no jauna un sāka ātri un sīki sukāt vaļā, prieks redzēt! līdz vidum tika — nē! kājas neklausa, un beigas. «A, blēdī-gais sātans! Kaut tu aizrītos ar sapuvušu melloni! Lūk, vecuma dienās kādu kaunu padarīja!...» Un tiešām, aiz mu-guras kāds iesmējās. Atskatījās: ne dārzāju lauka, ne vezum-nieku, nekā! Aiz muguras, priekšā, sānos — līdzena vieta. «Ē! sss! te tev nu bija!» Piemiedza acis — vieta, liekas, nav gluži sveša: blakus mežs, aiz meža slējās gaisā kāda kārts un bija augstu redzama pie debesīm. Ka tevi jupis! tā taču ir baložu būda, popa sakņu dārzā. Otrā pusē arī kaut kas krēš- ļojās: ieskatījās: pagasta skrīvera piedarbs. Lūk, kur ievilcis nešķīstais! Apmetis vienu otru līkumu, viņš uzdūrās taciņai. Mēness nebija: tā vietā mākoņu spraugā pazibēja balts plan-kums. «Rītu būs liels vējš!» vectēvs nodomāja. Paskat, taci-ņai iesāņus uz kapa kopīņas iemirdzējās svecīte. «Paskat tik!» Vectēvs apstājās, iesprauda rokas sānos un skatās: svecīte

nodzisa; tātumā un vēl mazliet tālāk aizdegās otra. «Apslēpta manta!» vectēvs iesaucās, «deru uz diezin ko, ja nav apslēpta manta!» Un gribēja jau sasplaut rokās, lai sāktu rakt, bet ap-ķērās, ka nav lāpstas. «Ak, žēl! nu, kas zina, varbūt jāpaceļ tikai velēna un tur tā gul, dārgumiņš! Neko darīt, jāapzīmē vismaz vieta, lai vēlāk neaizmirstos.» Atvilcis kā redzams viesuļa nolauztu, pamatīgu zaru, viņš uzvēla to tai kapa vietai, kur dega svecīte, un gāja pa celiņu tālāk. Jaunā ozolu birzs kļuva retāka; pazibēja zedeņi. «Nu! vai es neteicu,» vectēvs nodomāja, «ka tas ir popa aploks? Lūk, arī viņa ze-deņi! Ne versts vairs nav līdz dārzāju laukam.» Mājās viņš pārnāca, tomēr, stipri vēlu un negribēja ēst pat ķilķenus. Pa-modinājis brāli Ostapu, uzprasīja tik, vai vezumnieki jau sen aizbraukuši, un ietinās kažokā. Un, kad tas sāka iztaujāt: «Bet kur tevi, veco tēv, velni bija šodien aizrāvuši?» «Ne-jautā,» viņš teica, tldamies vēl ciešāk, «nejautā, Ostap, kļūsi ātri vecs!» Un sāka tā krākt, ka zvirbuļi, kas bija same-tušies dārzāju laukā, no bailēm pacēlās gaisā. Bet vai viņš varēja mierīgi gulēt? Neko teikt, bija viltīgs, bestija, — lai viņam debesu valstība — atrada arvien izeju. Dažreiz uz-vilka

tādu dziesmu, ka kod vai lūpās.

Otrā dienā, tikko laukā sāka svīst gaisma, vectēvs uzvilka svārkus, apjozās, paņēma padusē lāpstu, izdzēra kausu mai-zes kvasa, noslaucīja lūpas svārku apakšmalā un gāja tieši uz popa sakņu dārzu. Pagāja jau garām zedeņiem un zemajam ozolu mežiņam. Koku starpā aizlokās taciņa un iziet uz lauka. Liekas tā pati. Izgāja uz lauka — vieta uz mata tā pati va-karējā: lūk, turpat slejas gaisā arī baložu būda; bet piedarbs nav redzams. «Nē, tā nav tā vieta. Tā, domājams, būs tālāk; vajag, kā redzams, pagriezties uz piedarba pusi!» Atgriezās atpakaļ, sāka iet pa otru celiņu, nāca redzams piedarbs, bet nav baložu būdas. Pagriezās atkal tuvāk baložu būdai — no-zuda piedarbs. Laukā, kā par spīti, sāka liņāt. Paskrējās atkal uz piedarba pusi — nozuda baložu būda^ pie baložu bū-das — nozūd piedarbs. «A, kaut tu, nolādētais sātan, nepie-redzētu savus bērnus!» Bet lietus gāza kā no spaiņa. Novilcis jaunos zābakus un ietinis lakatā, lai nesaruktu no lietus, viņš sāka joņot kā pana aidinieks. Ielīda būdā, caurcaurim izmir-cis, apsedzās ar kažoku un sāka kaut ko caur zobiem nurdēt un apveltīt velnu tādiem vārdiem,

kādus savu mūžu vēl ne-esmu dzirdējis. Atzīstos, es droši vien būtu nosarcis, ja tas būtu noticis dienas laikā. Otrā dienā atmodies, skatos; jau vectēvs staigā pa lauku, it kā nekas nebūtu noticis, un pār-klāj arbusus ar dadžu lapām. Pusdienu ēdot, vecais atkal kļuva runīgs un baidīja jaunāko brāli, ka izmainīs viņu arbūza vietā pret vistu; paēdis, izgatavoja pats no koka svilpīti un sāka pūst; un deva mums parotaļāties ar meloni, kas bija saliekusies trijos līkumos, līdzīgi čūskai, un ko viņš sauca par turku meloni. Tagad es tādas melones nekur neesmu redzējis: tieša gan, sēklas viņš bija kaut kur no tāienes dabūjis. Vakarā, jau paēdis, vectēvs gāja ar lāpstu izrakt jaunu dobi vēlajiem ķirbjiem. Gāja garām tai apburtajai vietai, — ne-nocietās, nenorūcis caur zobiem: «nolādēta vieta!» aizgāja līdz vidum, kur aizvakar nebija varējis padejot, un dūsmās piecirta zemei ar lāpstu. Paraug, viņam apkārt atkal tas pats lauks: vienā pusē rēgojas baložu būda, bet otrā — piedarbs.

«Nu, labi, ka iedomājos paņemt lāpstu līdzī. Lūk, arī celiņš! paskat, arī kapa kopiņa! Ari zars uzvelts! Lūk, lūk, deg arī svecīte! Kaut tikai nemisētos!» Viņš skrēja raitiem soliem, pacēlis

lāpstu uz augšu, it kā gribēdams pacienāt meža kuili, kas iezadzies dārzāju laukā, un apstājās pie kapa kopīņas. Svecīte nodzisa: uz kapa gulēja apsūnojis akmens. «Šis akmens jānoveļ!» vectēvs nodomāja un sāka to no visām pusēm atrakt. Liels bija nolādētais akmens! Tomēr, stingri atspēries kājām zemē, viņš nogrūda to no kapa. «Hu!» no-skanēja ielejā. «Tur tev arī bija ceļš! tagad darbs veiksies labāk.» Tad vectēvs apstājās, izņēma radziņu, uzbēra dūrei tabaku un taisījās likt pie deguna, kad piepeši viņam virs galvas «či-hī!» kāds nošķaudījās tik stipri, ka koki nolīgojās un vectēvam notašķījās visa seja. «Būtu jel pagriezies sāņus, kad nāk šķavas!» vectēvs norūca, slaucīdams acis. Apskatī-jās visapkārt — neviena nav. «Nē, kā redzams, velns necieš tabaku,» viņš turpināja, noglabādams radziņu azotē un ķer-damies pie lāpstas. «Viņš tomēr mujķis, tādu tabaku gan ne viņa vectēvs, ne tēvs nebūs dabūjis šņaukt!» Sāka rakt — zeme mīksta, lāpsta viegli iegrimst. Klau, ieskanējās kaut kas. Izmetis zemes, viņš ieraudzīja katlu. «A, draudziņ, lūk, kur tu esi!» vectēvs iesaucās, pabāzdams zem tā lāpstu. «A, draudziņ, lūk, kur tu esi!» iečiepstējās putna knābis, ieknābis

katlam. Vectēvs atkāpās un izlaida lāpstu no rokām. «A, draudziņ, lūk, kur tu esi!» ieblējās auna galva koka galotnē. «A, draudziņ, lūk, kur tu esi!» ierūcās lācis aiz koka, pabāzis savu purnu. Vectēvu sāka kratīt drebuli. «Te jau baigi teikt kādu vārdu!» viņš norūca pie sevis. «Bail teikt kādu vārdu!» iečiepstējās putna knābis. «Bail teikt vārdu!» ieblējās auna galva. «Teikt vārdu!» norēcās lācis. «Hm!» vectēvs teica un pats pārbijās. «Hm!» iečiepstējās knābis. «Hm!» ieblējās auns. «Hm!» ierūcās lācis. Izbailēs vectēvs atskatījās. Tu mans dievs, kāda nakts! Ne zvaigžņu, ne mēness; visapkārt aizas, zem kājām stāvs bezdibenis, pāri galvai pārkāries kalns un, paskat vien, tūliņ pat uzgāzīsies viņam virsū. Un vectēvam rādās, ka aiz tā rēgojas kāds purns; uch, uch! de-guns kā kalēja plēšas, nāsis — lej vai pa spaiņam ūdens katrā; lūpas, nudien, kā divi bluķi, izvalbījušās sarkanas acis, arī mēli izkāris un ķircinā. «Parauj tevi velns!» vectēvs izsaucās un pameta katlu. «Ņem savu mantu! Kas par ne-ģēlīgu purnu!» Un gribēja jau mesties bēgt, bet atskatījās un apstājās, redzēdams, ka viss tāpat kā iepriekš bijis. «Nešķis-tais tikai biedē!» Ķērās atkal pie katla — nekust, smags! Ko lai dara? Te

atstāt taču nevar. Un, saņēmis visus spēkus, sa-tvēra to abām rokām: «nu, uz reizi, uz reizi! vēl, vēl!» un izcēla. «Uch! tagad gan jāiešņauc tabaka!» Sadabūja radziņu. Pirms sāka uzbērt, vēl labi apskatījās, vai nav kāds tuvumā. Liekas, ka nav; bet viņam rādās, ka koka celms tusnī un pie-pūšas, parādās ausis, sarkanas, asinīm pielijušas acis, ieple-šas nāsis, deguns saraucas un ir gatavs šķaudīt. «Nē, ne- šņaukšu tabaku,» vectēvs nodomāja, radziņu noglabādams, «sātans atkal piesplaudīs acis!» Paķēra ātri katlu un metās bēgt, cik jaudas: tikai jūt, ka no muguras kāds tā vien tik svilina pa kājām ar rīkstēm ... «Vai! vai! vai!» vectēvs tikai vaimanāja, dodams kājām ziņu; atpūtās tikai mazliet, kad bija jau noskrējis līdz popa sakņu dārzam.

«Kur gan vectēvs palicis?» mēs domājām, stundas trīs no-gaidījušies. Māte jau sen bija atnākusi no ciemata un atne-susi podu ar karstiem ķilķeniem. Nav un nav vectēva! Sā-kām vieni paši ēst vakariņas. Pēc vakariņām māte izmazgāja podu un apskatījās, kur izliet samazgas, jo visapkārt bija do-bes; te ierauga, viņai tieši pretim nāk mucīņa. Debesis bija gluži tumšas. Tiešām, kāds no puikām palaidņodamies

noslēpies aiz tās un stumj to pretim. «Lūk, kur labi, te var izliet samazgas!» noteica un izlēja karstās samazgas. «Vai!» iebrē-cās kāda balss basā. Skaties tik — vectēvs! Nu, kas to varēja zināt! Nudien, domājām, ka mucīņa staigā. Jāatzīstas, kaut gan tas ir mazliet grēcīgi, tomēr bija jāsmejas, redzot, ka sirmā galva visa bija samazgās un apkārusies arbužu un me-loņu mizām. «Paskat tik, velna bāba!» vectēvs sacīja, slaucī-dams galvu svārku stērbelē, «kā applaucēja! kā cūku uz Ziemsvētkiem! Nu, puīši, būs jums tagad kreņģelīšiem! Va-rēsiet, palaidņi, tagad staigāt zeltā šūtos županos! Skatieties, skatieties šurp, ko jums atnesu!» vectēvs teica un attaisīja katlu. Kas gan, kā jūs domājat, bija tur iekšā? Nu, vismaz, labi apdomājot, kas? zelts? Tad tā jau tā lieta, ka nebija zelts: mēsli, lauskas... kauns teikt, kas. Vectēvs nosplāvās, aizsvieda katlu un rokas pēc tam nomazgāja.

Un no tā laika piekodināja mums nekad neticēt velnam. «Ir nedomājiet!» viņš mums bieži sacīja, «viss, ko kunga Kristus ienaidnieks saka, visu samelo, suņa dēls! Viņam tais-nības nav ne par kapeiku!» Un ja vecajam vīram gadījās dzirdēt, ka kādā vietā nav mierīgi: «Nu, bērni,

pārmetīsim krustu!» viņš mums uzsauca, «tā viņam, tā viņam! labi krietni!» un sāk mest krustus. Bet to nolādēto vietu, kur ne-varēja padejot, lika iežogot zedeņiem, lika tur mest visu, kas bija nederīgs, visas nezāles un mēslus, ko izmēza no dār-zāju lauka. Redziet, kā nešķīstais māna cilvēku! Pazīstu ļoti labi to zemi: vēlāk tēvs to iznomāja kaimiņu kazakiem dār-zāju laukam. Zeme varena un raža arvien bija lieliska; bet apburtajā vietā nebija nekad nekas labs. Iesēj kā nākas, bet uzdīgst kaut kas tāds, ko ne pazīt nevar: arbūzs — ne arbūzs, ķirbis — ne ķirbis, gurķis — ne gurķis . . . velns zina, kas!

[1] «Dot ķīseli» nozīmē sist kādam no mugurpuses pa kājām. <Gogofa piezīme.)

[2] pie mums nobīli zīlēja, kad cilvēks no kaut kā bija nobijies un gribēja izzināt, no kā tas cēlies: lēja izkausētu alvu vai vasku ūdeni un kā veidu tas pieņēma, tas tad arī bija nobaidījies slimo. Pēc tam arī visa tā slimība pārgāja. Vēdera sāpēs ārstēja tā: aizdedzināja ka-ņepāju vīkšķīti, iemeta to krūzītē un apgāza krūzīti uz mutes bļoda ar ūdeni, kas bija uzlikta siimajam uz

vēdera. Tad apvārdoja šo ūdeni un deva slimajam
iedzert karoti šī ūdens. (Cogoļa piezīme.)

[3] par vācieti pie mums dēvē katru
svešinieku, lai viņš būht vai francis, vai
cezarietis, vai zviedrs, — vienmēr par vācieti.
(Gogofa piezīme j

[4] vareni — ukraiņu ēdiens no biezpiena
Tulk.

[5] Savu nodomu, — turpināt šo stāstu, Gogolis
neizpildīja. — Red. 188